

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ÖZBEK YAZAR OTKİR HÂŞİMOV'DAN SEÇME HİKÂYELER: “UMR SÄVDÂSİ,
NEGÄ NEGÄ, ZİL-HÄZİL, ÂŞ” (İNCELEME, METİN, AKTARI, DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLÇİN GÜLER

İSTANBUL 2014

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ÖZBEK YAZAR OTKİR HÂŞİMOV'DAN SEÇME HİKÂYELER: “UMR SÄVDÂSİ,
NEGÄ NEGÄ, ZİL-HÄZİL, ÂŞ” (İNCELEME, METİN, AKTARI, DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLÇİN GÜLER

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. ARZU ERDOĞAN ÖZTÜRK

İSTANBUL 2014

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Gülçin GÜLER'in "Özbek Yazar Otkir Haşimov'dan Seçme Hikayeler 'Umr Savdâsi, Nega nega?, Zil-hazil, Aş' (İnceleme, Metin, Aktarma, Dizin)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Arzu ERDOĞAN ÖZTÜRK
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Yrd.Doç.Dr. Göksel ÖZTÜRK
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Prof.Dr. Cemil ÖZTÜRK
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 13/10/2014 tarih ve 2014/19-5 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Gülşen SEYHAN ALIŞIK
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	IV
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
KISALTMALAR	VIII

1. GİRİŞ	1
1.1. METİN VE YAZAR HAKKINDA	1
1.1.1. Teze Konu Olan Hikâyeler	1
1.1.2. Yazar Hakkında Bilgi	4
1.1.2.1. Otkir Hâşimov'un Hayatı (1941-2013)	4
1.1.2.2. Otkir Hâşimov'un Eserleri	5
1.1.2.2.1. Roman ve Hikâyeleri.....	5
1.1.2.2.2. Tiyatro Eserleri	7
1.2. GRAMER İNCELEMESİ.....	8
1.2.1. İsim Çekimi	8
1.2.1.1. Çokluk Eki: “-lär”.....	8
1.2.1.2. İyelik Ekleri.....	8
1.2.1.3. Aitlik Eki: “-ki, -gi”.....	9
1.2.1.4. Hal Ekleri	9
1.2.1.4.1. İlgi Hali (Genitif): “-ning”	9
1.2.1.4.2. Yükleme Hali (Akkuzatif): “-ni”	9
1.2.1.4.3. Yaklaşma Hali (Datif): “-gä, -kă, -qa”	9
1.2.1.4.4. Bulunma Hali (Lokatif): “-dă”	9
1.2.1.4.5. Ayrılma Hali (Ablatif): “-dän”	9
1.2.1.4.6. Vasıta Hali (İnstrumental): “-bilän”	9
1.2.1.4.7. Eşitlik Hali (Ekvatif): “-ça, -däy, -dek”	9
1.2.1.4.8. Yön Gösterme Hali (Direktif): “-gäri, -kări, -qari”	9
1.2.1.4.9. Sınırlama Hali: “-gäçä, -qaçä”	9
1.2.1.5. Soru Eki: “-mi”	10
1.2.2. Fiil Çekimi.....	10

1.2.2.1. Basit Çekimli Kipler.....	10
1.2.2.1.1. Bildirme (Haber, İhbar) Kipleri	10
1.2.2.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman: “-di”	10
1.2.2.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman:	
“-ib, -gän, -gän-dir”	11
1.2.2.1.1.3 Geniş Zaman: “-är, -r”	12
1.2.2.1.1.4 Şimdiki Zaman: “-yâp”	12
1.2.2.1.1.5. Gelecek Zaman: “-ä, -mâqçı,	
-âyâtgän/-ädigän”	13
1.2.2.1.2. Dilek (İnşa, Tasarlama) Kipleri	14
1.2.2.1.2.1. Emir Kipi.....	14
1.2.2.1.2.2. Şart Kipi: “-sä”	14
1.2.2.1.2.3. Gereklilik Kipi	14
1.2.2.2. Birleşik Çekimli Kipler	15
1.2.2.2.1. Hikâye Tarzı.....	15
1.2.2.2.1.1. Geniş Zaman Kipinin Hikâyesi:	
“-rdi”	15
1.2.2.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zamanın	
Hikâyesi: “-gän/-qan+e-, -(i)b+e-”	15
1.2.2.2.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi:	
“-mâqçı+e-”	16
1.2.2.2.2. Rivayet Tarzı.....	16
1.2.2.2.2.1. Geniş Zamanın Rivayeti:	
“-r/-är+ekän, -r/-är-miş”	16
1.2.2.2.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti:	
“- (ä)yâtgän+ekän”	16
1.2.2.2.2.3. Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti:	
“-gän+ekän, -ib+ekän”	16
1.2.2.2.2.4. Şart Kipinin Rivayeti: “-sä+ekän”	16
1.2.2.2.3. Şart Tarzı.....	17
1.2.2.2.3.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı:	
“-gän bol-, -(i)b bol-”	17
1.2.2.3. Fiillerde Olumsuzluk Şekli.....	17
1.2.2.4. Ek Fiil (İsim-fiil): “e-”.....	17

1.2.2.4.1. Görülen Geçmiş Zaman	17
1.2.2.4.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman	17
1.2.2.4.3. Geniş Zaman	17
1.2.2.4.4. Ek Fiilin Olumsuzu	18
1.2.2.5. Partisipler.....	18
1.2.2.6. Gerindiumlar	18
1.2.2.6.1. Asli Gerindiumlar.....	18
1.2.2.6.2. Gerindium Fonksiyonundaki Birleşik Şekiller	19
1.2.2.7. Birleşik Fiiller.....	19
1.2.2.7.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller	19
1.2.2.7.2. Tasviri Fiiller.....	20
1.2.2.7.2.1. Yeterlik Fiili (İktidari, Possible)	20
1.2.2.7.2.2. Diğer Tasvir Fiilleri	20
2. METİN.....	23
2.1. TRANSKRİPSİYON TABLOSU	23
2.2. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR	24
2.3. TRANSKRİPSİYONLU METİN	25
3. AKTARI	56
4. DİZİN.....	90
4.1. DİZİN İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR	90
4.2. ALFABETİK DİZİN.....	91
BİBLİYOGRAFYA	252
ÖZ GEÇMİŞ	254
EK: ORJİNAL METİN	255

ÖN SÖZ

Özbek yazar Otkir Hâşimov'un iki ciltlik "Säylänmä¹" adlı kitabında yer alan *Umr Sävdâsi, Negä, Negä?, Zil-Häzil* ve *Âş* adlı hikâyelerinin transkripsiyonlu metni, aktarısı, dizini ve bu metinlere dayanarak hazırlanan gramer incelemesi bu tezin konusunu oluşturmaktadır.

Özbek Türkçesi, Türkçe'nin Uygur Türkçesiyle birlikte Doğu grubunu oluşturan bir lehçesidir.² Çağdaş Türk lehçeleri içinde Çağatay Türkçesinin günümüze kadar gelen bir uzantısıdır. Özbekistan'daki Taşkent ağızına dayanan Özbek edebî lehçesi, 1921'den itibaren Çağatay edebî lehçesinin yerini almaya başlamıştır.³ Özbek yazı dili uzun zaman Orta Asya'nın en önemli kültür ve bilim dili olmuştur. Bugün Özbek Türkçesi otuz milyonu aşkın kişi tarafından konuşulmaktadır.

Tezin konusunu çağdaş Özbek yazarlarından olan Otkir Hâşimov'un hikâyeleri oluşturmaktadır. Tez dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan *Giriş* kısmında, hikâyeler ve yazar hakkında bilgi verilmiş ve metinlerin gramer incelemesi yer almıştır. İkinci bölüm olan *Metin* kısmında ise transkripsiyon tablosu, transkripsiyon sistemi hakkında bilgi ve transkripsiyonlu metinler verilmiştir. Üçüncü bölüm olan *Aktarı* kısmında transkripsiyonu yapılan hikâyelerin Türkiye Türkçesi'ne aktarısı yer almaktadır. Dördüncü bölümü *Dizin* oluşturmaktadır. Bu bölümde de dizin ile ilgili açıklamalar ve alfabetik dizin yer almıştır. Dizin Ceval Kaya tarafından hazırlanan Cibakaya 2.3 programıyla alınmıştır. *Bibliyografya* bölümünün ardından hikâyelerin kiril harfli orijinal metinleri ek olarak verilmiştir.

Yüksek Lisans tezi olan bu çalışmada; gerek lisans eğitiminde gerekse bu tezin hazırlık aşamasında benden desteğini esirgemeyen, bana karşı göstermiş olduğu hoşgörü ve sabrıyla, bu tezin oluşum aşamasında en büyük katkıları bulunan değerli hocam, tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Arzu Erdoğan Öztürk'e, Yüksek Lisans eğitiminin ders aşamasında bize bilimsel düşünmeyi öğreten Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali'ye, Özbek Türkçesi'ne ait yerel söyleyişleri rahatlıkla çözümlememe yardımcı olan arkadaşım Abrorbeg Pulatov'a, hayatın her anında olduğu gibi bu tezin hazırlık

¹ Otkir Hâşimov, *Säylänmä*, C.1. , Şark Neşriyat Matbaa Konserni, s. 560-580; 618-630, Taşkent, 1998.

² Mehmet Akalın, *Tarihi Türk Şiveleri*, sayı:A.21, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:73, İlaveli 2. Baskı, s.5, Ankara, 1988.

³ Ceyhun Vedat Uygur, *Özbekçe (Özbek Türkçesi)*, Fakülte Kitabevi Yayınları:90, Isparta, 2008.

aşamasında da yanımda olan en büyük destekçim, sevgili dostum Gamze Türkan Gökçe'ye, çalışmamın her aşamasında benden maddi, manevi hiçbir desteğini esirgemeyen, onların bir parçası olmaktan gurur duyduğum sevgili anneme ve babama en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Gülçin GÜLER

ÖZET

Bu tezde Özbek yazar Otkir Hâşimov’a ait olan “Umr Sävdâsi”, “Negä, Negä?”, “Zil-Hâzil” ve “Âş” adlı toplam dört hikâye üzerinde çalışılmıştır.

Tez dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan *Giriş* kısmında, hikâyeler ve yazar hakkında bilgi verilmiş ve metinlerin gramer incelemesi yer almıştır. İkinci bölüm olan *Metin* kısmında ise transkripsiyon tablosu, transkripsiyon sistemi hakkında bilgi ve transkripsiyonlu metinler verilmiştir. Üçüncü bölüm olan *Aktarı* kısmında transkripsiyonu yapılan hikâyelerin Türkiye Türkçesi’ne aktarısı yer almaktadır. Dördüncü bölümü *Dizin* oluşturmaktadır. Bu bölümde de dizin ile ilgili açıklamalar ve alfabetik dizin yer almıştır. *Bibliyografya* bölümünün ardından hikâyelerin kiril harfli orijinal metinleri ek olarak verilmiştir.

SUMMARY

In this thesis there was studied on four stories of Uzbek writer Otkir Hasimov which named are “Umr Sävdâsi”, “Negä, Negä?”, “Zil-Häzil” and “Âş”.

This thesis consists of four main parts. In *Introduction* part being first part, it is given information about stories and author and there is the grammar examining of texts. In *Text* part being second part, it is given information about transcription table and transcription system and transcribed-texts is given. In *Translation* part being third part, there is the translation to Turkey Turkish of stories were transcribed. Fourth part is *Index*. In this part, there is the explanation about index and alphabetical index. After *Bibliography* part, original texts with Cyril letter is given additionally.

KISALTMALAR

Ar. Arapça.

Bkz. Bakınız.

Bs. Basım.

C. Cilt.

Far. Farsça.

Rus. Rusça.

s. Sayfa.

1. GİRİŞ

1.1. METİN VE YAZAR HAKKINDA

1.1.1. Teze Konu Olan Hikâyeler

Bu tezde incelenen hikâyeler, yazarın tüm hikâyelerini içine alan iki ciltlik “Säylänmä⁴” kitabının 2. cildinde yer almaktadır. Aşağıda teze konu olan hikâyelerle ilgili genel bilgi verilecektir.

“UMR SEVDÂSİ” / ÖMÜR SEVDASI

Otkir Hâşimov’un 1979 yılında yayımlanmış olan bu hikâyesi, yanlış evliliğin doğurduğu olumsuz sonuçları anlatmaktadır.

Yazar tarafından anlatılan hikâye, Paşa teyze ve Hurşide’nin yorgan dikerken Tolkıncan’ın evliliği hakkında konuşmasıyla başlar. Bu konuşma esnasında Hurşide’nin geriye dönüp kendi evliliğini hatırlamasıyla devam eder ve tekrar hikâyenin başındaki konuşmaya dönerek biter.

Yazar Otkir Hâşimov, Hurşide’nin hikâyesinden yola çıkarak günümüzdeki yanlış ilişkileri ve bunun üstüne kurulan evlilikleri eleştirmektedir. Yazar, bu hikâyeye gençlerin birbirlerini iyice tanımadan evlenmemeleri gerektiğini, dış görünüşe aldanmamalarını ve yeri geldiğinde büyüklerin sözlerine kulak asmak gerektiğini vurgulamaktadır.

“Eyvan, cığa^{*}” gibi yerel unsurlar etrafında Özbeklerin sosyal yapısı hakkında bilgiler de veren Hâşimov; hikâyede “eski artık”, “eski örf-adet kalıntısı” diye göz ardı edilen geleneklerin aslında karşı tarafı tanımadaki önemini vurgulamaktadır.

⁴ Otkir Hâşimov, *Säylänmä*, C.1. , Şark Neşriyat Matbaa Konserni, s. 560-580; 618-630, Taşkent, 1998.

^{*} cığa: Fars. Düğünlerde damadın taktığı değerli taşlarla süslü başlık.

“NEGÄ, NEGÄ?!” / NİYE, NİYE?!

Otkir Hâşimov 1990 yılında yazdığı bu hikâyesinde halkının geçirmiş olduğu siyasi ve sosyal değişimlerin izlenimlerini gerçekçi bir şekilde yansıtmıştır. Savaş dönemi ve sonrasında karşılaşılan güçlükler, adaletsizlikler, emeğin sömürülmesi gibi toplumsal konulara değinmiştir. Sovyetler Birliği’nin dağılma sürecinde soğuk savaşın yıkıcı etkisinin yol açtığı aile dramını gözler önüne sermiştir.

Yazar hikâyede ayrıntılı tasvirlerde bulunmasının yanı sıra geriye dönüş tekniğini de sıklıkla kullanmıştır. Hikâye Hamidullah’ın trolleybüste içsel konuşmasıyla başlar. İşe giderken yolda gördüklerinden hareketle kendi yaşadıklarını hatırlar. Zaman zaman trolleybüste modernleşme adı altında yetişen yeni nesil gençleri, ağır makyaj yapan kadınları, televizyonu, yüksek ve gösterişli binaları eleştirir.

Yazarın kullandığı bir başka teknik de geri dönüşlerde yakından uzağa bir sıra izlemesidir. Hamidullah önce oğlunun gençliğini ve askere alınmasını, sonra kendi hapisane günlerini, en son da çocukluğunu hatırlar.

Otkir Hâşimov’un bu hikâyesinde dikkate çarpan en önemli unsur “lağman*, gelin serpası**, kuymak***” gibi yerel unsurların, Özbek atasözü ve deyimlerinin ustaca kullanılmasıdır.

“ZİL HÄZİL” / AĞIR ŞAKA

Otkir Hâşimov’un 1976’da yayımladığı eğlenceli bir hikâyedir. İşe yeni başlayan Revşen’in, arkadaşı Tursunbay tarafından kandırılması ve duygularıyla oynanması hikâyenin konusunu oluşturmaktadır.

İyi niyetin suistimal edilmemesi gerektiği hakkında ders veren son derece samimi ve akıcı bir hikâyedir.

* lağman: Hamurla yapılan bir çeşit Özbek yiyeceği.

** serpa: Fars. Düğün ve başka resmi merasimlerde düğünde bulunan kişilere takdim edilen kıyafet, başlık vb.

*** kuymak: Mısır unu, tereyağı ve peynir ile yapılan bir çeşit yemek.

“ÂŞ” / PİLAV

Otkir Hâşimov’un 1979 yılında yazdığı eğlenceli ve hicvî bir hikâyedir.

Halkın arasında yaşayan aydın bir insanın bir yandan ilmi çalışmalarını yapıp diğer yandan mahalledeki insanların yaşamına uyum sağlamaya çalışması hikâyenin konusunu oluşturmaktadır.

Arka planda aydın kesim ve halk arasındaki uçurum hissettirilirken ön planda Özbek halkının misafirperverliği, halka “pılav” verme adeti biraz abartılarak işlenmiştir. “Art arda ikiz doğurunca nikah yenilenmesi”, “anne-babanın gümüş toyunu yapmak”, “ölen kişinin ardından yirmi mevlüdünü yapmak”, “misafire pılav ikram etme” gibi birtakım âdetlerin bu hikâyeyle kayda geçmesi de Özbek sosyal hayatına ışık tutması bakımından hikâyeyi önemli kılmaktadır.

1.1.2. Yazar Hakkında Bilgi

1.1.2.1. Otkir Hâşimov'un Hayatı (1941-2013)*

Otkir Hâşimov 5 Ağustos 1941 yılında Taşkent Domrirâbâd'da doğdu.

1958 yılında orta öğrenimini tamamladıktan sonra, 1964 yılında Taşkent Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nü bitirdi. Önce üniversitenin akşam bölümünde sonra ise gündüz bölümünde okudu ve bu sırada çeşitli gazetelerin yazı işlerinde çalıştı.

1985 yılında *Şark Yulduzi* adlı edebiyat dergisinin başyazarı olmuş, 1995 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür. 1995-2000 yılları arasında Birinci Özbekistan Devleti Yüce Meclisi Yayın ve Haberleşme Komitesi Başkanlığını yürüttü. 2000-2005 yılları arasında da İkinci Özbekistan Meclisi Yüce Meclisi Yayın ve Haberleşme Komitesi Başkanlığını yürüttü. 2005 yılından itibaren *Teatr* dergisinin başyazarlığını yapmıştır.

Hâşimov, 24 Mayıs 2013'te Taşkent'te vefat etmiştir.

Yazın hayatına şiir ve kısa hikâye yazarak başlayan Hâşimov'un hikâyeleri ilk defa 1962 yılında *Polat Çavandaz* ismiyle yayınlanmıştır. Fakat 1963 yılında *Şark Yulduzi* dergisinde *Çöl Havası* isimli kısa hikâyesi yayınlandıktan sonra edebiyat çevrelerince tanınmış, edebiyat eleştirmenleri ve büyük yazarlardan takdir görmüştür.

Hikâye tarzında birçok eser verdikten sonra roman türünde de eserler vermiştir. İlk romanı 1977 yılında yayınlanan *Nur Barki Saye Bar*'dır. Ayrıca 1991 yılında kendisine Özbekistan Halk Yazarı unvanı verilmiştir.

* Bu bölümde tekrara gitmemek adına Otkir Hâşimov'un hayatı ile ilgili kısa bilgi verilmiştir. Yazar hakkında daha fazla bilgi edinmek için Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde tamamlanan Arzu Erdoğan Öztürk'ün doktora tezi, Elif Akçair ve Gamze Türkan Gökçe'nin yüksek lisans tezlerine müracaat edilebilir. (Bkz.: Öztürk, Arzu E. , *Özbek Yazar Otkir Hâşimov'un "Nur Bârki Sâyâ Bâr" Romanı, Transkripsiyonlu Metin, Sözlük, Gramer İncelemesi (Özbek Türkçesinde Partisipler)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2001; Akçair, Elif, *Otkir Haşimov'dan Seçme Hikâyeler: "Ozbek İşi, Men Buvâm Vâ Rāngli Televizor, Qızıl Qarğa"*(İnceleme- Metin-Aktarım- Dizin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010; Gökçe, Gamze Türkan, *Özbek Yazar Otkir Haşimov'dan Seçme Hikâyeler: "Uruşning Songgi Qurbâni, Hâtâm-Xasisning Xazinâsi, Quvâş Tārâzisi, Muştipâr, Bemâr Piyâz"* (İnceleme, Metin, Aktarma, Dizin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.)

Otkir Hâşimov'un eserlerinde dikkate çarpan en önemli unsur canlı tasvirlerle yerel unsurları ustaca kullanmasıdır. Gerek Sovyet dönemi Özbekistan'ına gerekse bağımsızlık sonrası Özbekistan'ına eserleriyle ayna tutmaktadır. Özbek halkının yaşadığı siyasi ve sosyal değişimlerin izleri eserlerinde gerçekçi bir şekilde görülür. Savaş dönemi ve sonrasında karşılaşılan güçlükler, adaletsizlikler, emeğin sömürülmesi gibi toplumsal konuların yanında aşk ve evlilik gibi bireysel konuları da eserlerinde işlemiştir. Hâşimov'un dilinin halkın diline dayanması, eserlerinin yalın ve akıcı olmasını sağlamış, bu sayede geniş kitlelerin beğenisini kazanmıştır.

1.1.2.2. Otkir Hâşimov'un Eserleri⁵

1.1.2.2.1. Roman ve Hikâyeleri

Polât Çävândâz, Taşkent Nâşriyâti, Taşkent 1962.

Günâfşâ, Yâş Gvârdiyâ Nâşriyâti, Taşkent 1965.

Âdâmlâr Nimâ Derkin, G. Ğulâm Nâşriyâti, Taşkent 1966.

Bir Tämçi Şudring, Yâş Gvârdiyâ Nâşriyâti, Taşkent 1970.

Bâhâr Qaytmäydi, G. Ğulâm Nâşriyâti, Taşkent 1970.

Den' Motil'ka, Molodaya Gvardiya, Moskova, 1970.

Den' Motil'ka, Molodaya Gvardiya, Moskova, 1971.

Qalbinggä Qulaq Sâl, G. Ğulâm Nâşriyâti, Taşkent, 1973.

Prisluşaysya k Serdtsu, G. Ğulâm Nâşriyâti, Taşkent, 1974.

Uzun Keçälâr, Yâş Gvârdiyâ Nâşriyâti, Taşkent 1975.

Nimâdir Boldi, G. Ğulâm Nâşriyâti, Taşkent, 1975.

Yer Färzândimiz, Ozbekistan Nâşritâti, Taşkent, 1977.

Nur Bârki Sâyâ Bâr, G. Ğulâm Nâşriyâti, Taşkent, 1977.

Svet ne bez teni, Sovetskiy Pisatel, Moskova, 1979.

Quyâş Terâzisi, G. Ğulâm Nâşriyâti, Taşkent, 1980.

⁵ Gamze Türkan Gökçe, *Özbek Yazar Otkir Hâşimov'dan Seçme Hikâyeler: "Uruşning Songgi Qurbâni, Hâtâm-Xasisning Xazinâsi, Quyâş Tärâzisi, Muştipâr, Bemâr Piyâz"*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 8-10, İstanbul, 2014.

Nur Bårki Sâyä Bår, 2.Neşir, Yâş Gvârdiyä Näşriyâti, Taşkent, 1981.

Mâşinâ Sâtämân, Muştum Kütupxânäsi, Taşkent, 1981.

Dunyânin İşlâri, G. Ğulâm Näşriyâti, Taşkent, 1981.

Nur vâ Sâyä, Mâarif Näşriyâti, Duşänbä, 1982.

Svet ne bez teni, G. Ğulâm Näşriyâti, Taşkent, 1983.

Yälpiz Sâmsä, Yâş Gvârdiyä Näşriyâti, Taşkent, 1983.

Dela zemnie, Sovetskiy Pisatel, Moskova, 1984.

Åq Kämäläk, G. Ğulâm Näşriyâti, Taşkent, 1984.

Sirli Yulduz, G. Ğulâm Näşriyâti, Taşkent, 1985.

Lastoçki letayut vısoko, Yâş Gvârdiyä Näşriyâti, Taşkent, 1985.

İkki Eşik Åräsi, G. Ğulâm Näşriyâti, Taşkent, 1986.

Xazinä, Ozbekistan Näşriyâti, Taşkent, 1987.

İkki Kärre İkki Beş, Yâş Gvârdiyä Näşriyâti, Taşkent, 1987.

Dela zemnie, G. Ğulâm Näşriyâti, Taşkent, 1987.

Voyti i viyti, Sovetskiy Pisatel, Moskova, 1988.

İkki Eşik Åräsi, 2. neşir, G. Ğulâm Näşriyâti, Taşkent, 1989.

Nâtäniş Årâl, Yâş Gvârdiyä Näşriyâti, Taşkent, 1990.

İztirâb, Yâzuvçı Näşriyâti, Taşkent, 1991.

“Tuşdä Keçgän Umlär”, Şarq Yuldizi Jurnäli, sayı 6. 7, 1992.

Şumlik, Yâzuvçı Näşriyâti, Taşkent, 1993.

Bähâr Qaytmäydi, G. Ğulâm Näşriyâti, Taşkent, 1993.

Säylänmä, Şarq Näşriyât-Mätbää Konserni, Taşkent, 1993.

Tuşdä Keçgän Umlär, Şarq Näşriyât-Mätbää Konserni, Taşkent, 1993.

Toylär Mubâräk, Nävroz Näşriyâti, 1994.

İkki Eşik Åräsi, Şarq Näşriyât-Mätbää Konserni, Taşkent, 1996.

Åsmândän Tuşgän Pul, Mänäviyät Näşriyâti, Taşkent, 1998.

Säylänmä, Şarq Nəşriyât-Mätbää Konserni, Taşkent, 1998.

İkki Eşik Ārəsi, Şarq Nəşriyât-Mätbää Konserni, Taşkent, 2000.

Çänä, G. Ğulām Nəşriyâti, Taşkent, 2000.

Təmçinin Sərgüzäştleri, 2001.

Säylänmä, G. Ğulām Nəşriyâti, Taşkent, 2002.

Şähruxning Tapişmaqları, Şarq Nəşriyât-Mätbää Konserni, Taşkent, 2003.

Dunyânın İşlari, Şarq Nəşriyât-Mätbää Konserni, Taşkent, 2004.

Däftär Hâşiyäsidadgi Bitiklär, Şarq Nəşriyât-Mätbää Konserni, Taşkent, 2004.

Bähâr Qaytmäydi, Şarq Nəşriyât-Mätbää Konserni, Taşkent, 2005.

Dunyânın İşlari, Şarq Nəşriyât-Mätbää Aktsiädorlik Kompäniyäsı, Taşkent, 2005.

Däftär Hâşiyäsidadgi Bitiklär, Şarq Nəşriyât-Mätbää Aktsiädorlik Kompäniyäsı, Taşkent, 2005.

Däftär Hâşiyäsidadgi Bitiklär, Şarq Nəşriyât-Mätbää Aktsiädorlik Kompäniyäsı, Taşkent, 2006.

Ozbeklär, G. Ğulām Nəşriyâti, Taşkent, 2006.

İkki Eşik Ārəsi, 2. Neşir, Şarq Nəşriyât-Mätbää Aktsiädorlik Kompäniyäsı, Taşkent, 2007.

Bähâr Qaytmäydi, , Şarq Nəşriyât-Mätbää Aktsiädorlik Kompäniyäsı, Taşkent, 2007.

1.1.2.2.2. Tiyyatro Eserleri

Xazân Bolgän Bähâr (Drama)

Birävning Täşvişi (İnsân Sädâqati) (Drama)

Toylär Mubâräk (Komedi)

Vicdân Dârisi (Satirik Komedi)

Qatağan (Trajedi)

1.2. GRAMER İNCELEMESİ

Bu kısımda üzerinde çalışılan metinlerin grameri yer almaktadır. Metinlerde tespit edilen gramer özellikleri örneklerle desteklenmiştir. Sayıca fazla olan örnekler üç adetle sınırlandırılmıştır. Gramer iskeleti hazırlanırken Volkan Coşkun'un *Özbek Türkçesi Grameri*⁶ isimli kitabı esas alınmıştır.

Özbek Türkçesinin en önemli özelliklerinden birisi olan eklerin yardımcı seslerinin tek şekilli, dar ve ince vokalli tercih edilmesi sebebiyle Özbek Türkçesinde ses uyumunun bozulmuş olduğu bu gramer çalışmasında da görülmektedir. Ayrıca yardımcı fiillerin çokluğu ve çeşitliliği de dikkat çekmektedir.

1.2.1. İsim Çekimi

1.2.1.1. Çokluk Eki: “-lär”

xâtinlärim 158/1, köçälärdä 66/3, qudälärgä 8/3

1.2.1.2. İyelik Ekleri

Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılan zamir n'si (pronominal n) Doğu Türkçesinin bir özelliği olarak Özbek Türkçesinde de görülmemektedir.

Teklik 1. şahıs: -(i)m

ärzimgä 190/3, ağzimgä 116/1, işim 109/1

Teklik 2. şahıs: -(i)ng

häydävçining 48/2, xäläning 10/1, işxânäning 267/2

Teklik 3. şahıs: -i (konsonantlardan sonra), -si (vokallerden sonra)

köngli 155/10, läborätoriyäsida 149/2, päncäräsiga 334/2

Çokluk 1. şahıs: -(i)miz

täşkilätimizdä 260/1, künimiz 372/2, işimiz 82/1

Çokluk 2. Şahıs: -(i)ngiz

ätینگizni 54/4, közingizdän 72/1, yükingiz 35/1

Çokluk 3. şahıs: -läri

bälälärini 177/12, gäplärigä 155/4, saçläri 398/6

⁶ Volkan Coşkun, *Özbek Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları:752, Ankara, 2000.

1.2.1.3. Aitlik Eki: “-ki, -gi”

yilki 200/1, ävvälgi 158/1, keçägi 303/2

1.2.1.4. Hal Ekleri

1.2.1.4.1. İlgi Hali (Genitif): “-ning”

Äkbärning 135/2, şuning 268/3, pâlvanning 418/1

1.2.1.4.2. Yükleme Hali (Akkuzatif): “-ni”

ökinçni 344/1, ministrni 175/2, yigitni 359/1

1.2.1.4.3. Yaklaşma Hali (Datif): “-gä, -kä, -qa”

zäçyätgä 326/1, professorgä 410/2, mägäzingä 58/2

-kä ve -qa ekleri, sonu *k* ve *q* ile biten kelimelere eklenirler.

bäräkkä 229/1, etikkä 92/2, qayâqqa 27/1

1.2.1.4.4. Bulunma Hali (Lokatif): “-dä”

yerdä 132/1, qamâqdä 189/3, küzdä 149/2

1.2.1.4.5. Ayrılma Hali (Ablatif): “-dän”

äriqçädän 58/2, içkäridän 58/3, mendän 200/7

1.2.1.4.6. Vasıta Hali (İnstrumental): “-bilän”

şitâb bilän 248/1, şulär bilän 8/3, taş bilän 19/2

1.2.1.4.7. Eşitlik Hali (Ekvatif): “-çä, -däy, -dek”

qadämçä 329/2, âmburdäy 357/2, oqdek 144/2

1.2.1.4.8. Yön Gösterme Hali (Direktif): “-gäri, -käri, -qari”

ilgäri 163/2, içkäri 442/1, taşqarigä 435/1

1.2.1.4.9. Sınırlama Hali: “-gäçä, -qaçä”

Kelimenin sonu *-q* ile biterse -qaçä şeklinde görülür.

ignäsigäçä 22/4, keçgäçä 376/1, başqaçä 194/3

1.2.1.5. Soru Eki: “-mi”

Kelimelerle birleşik yazılır.

âsânmi 1/4, häftâmi 66/4, pulmi 174/2

1.2.2. Fiil Çekimi

1.2.2.1. Basit Çekimli Kipler

1.2.2.1.1. Bildirme (Haber, İhbar) Kipleri

1.2.2.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman: “-di”

Teklik 1. şahıs: -(i)m

bâplâdim 398/2, ketdim 355/1, tânidim 301/1

Teklik 2. şahıs: -(i)ng

kördingmi 194/1, eşitdingmi 386/1, tuşundingmi 220/3

Teklik 3. şahıs

tâniştirdi 264/2, çozdi 41/1, çiyillâdi 394/1

Çokluk 1.şahıs: -dik

kelişdik 227/1, otdik 192/1, zerikdik 265/1

Çokluk 2. şahıs: -(i)ngiz

ildingiz 71/1, tânidingizmi 300/1, çıqdingizmi 162/1

Çokluk 3. şahıs: -dilär/-işdi

körişädilärmi 65/4, oçädilär 104/11, tuşdilär 409/3, berişdi 266/2

Görülen geçmiş zaman kipi olumsuz yapılarda şu şekilde tespit edilmiştir: “*Fiil+gän+iyelik eki+yoq*”

Teklik 3. şahıs

qoygäni yoq 140/1, tuşgäni yoq 184/16

1.2.2.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman: “-ib, -gän, -gän-dir”

-ib

Teklik 1. şahıs: -män

turibmän 123/1, yuribmän 200/6

Teklik 3. şahıs: -di

âpketibdi 132/1, ketibdi 132/1, sinibdi 175/9

Çokluk 2. şahıs: -siz

ketibsiz 48/1, turibsizmi 422/4

Çokluk 3. şahıs: -lär

yubâribdilär 194/13

-gän

Teklik 1. şahıs: -män

äcräşgänmän 158/1, âlgänmän 116/1, bârgänmän 98/2

Teklik 2. şahıs: -sän

körgänsän 209/2

Teklik 3. Şahıs

körgän 184/1, kelgän 95/2, ârttirgän 216/2

Çokluk 1. şahıs: -miz

qılgänmiz 428/1

Çokluk 3. şahıs: -lär/-iş-gän

degänläri 350/1, kiygänlärgä 209/1, otirgänläri 434/2, oqıtışgän 420/2

-gän-dir

Teklik 3. şahıs

âlgändir 155/10, degändir 138/3, uçgändir 155/5

1.2.2.1.1.3 Geniş Zaman: “-är, -r”

İki şekilde tespit edilmiştir: Konsonantla biterse “-är”, vokalle biterse “-r”.

-är

Teklik 3. şahıs

bârär 412/1, çozilär 117/2, külär 139/2

Çokluk 1. şahıs: -miz

körişärmiz 326/2

Çokluk 2. şahıs: -siz

berärsiz 42/1, qâlärsiz 124/1 sorärsiz 101/1

-r

Teklik 3. şahıs

işlär 412/1, qaynär 84/1, mäqullär 445/1

Çokluk 2. şahıs: -siz

dersiz 150/1

1.2.2.1.1.4. Şimdiki Zaman: “-yöp”

-yöp

Teklik 1. şahıs: -män

äytyäpmän 29/1, deyäpmän 386/1

Teklik 2. şahıs: -sän

ketyäpsänmi 335/1, qälyäpsänmi 292/1

Teklik 3. şahıs: -ti

ağdäryäpti 8/3, beryäpti 438/4, kelyäpti 268/2

Çokluk 2. şahıs: -siz

beryäpsiz 251/1 deyäpsiz 385/1, gäpiryäpsiz 308/1

1.2.2.1.1.5. Gelecek Zaman: “-ä, -mâqçi, -äyâtgän/-ädigän”

-ä

Teklik 1. şahıs: -mân

âbkelämân 319/1, suriştirämân 155/8, qaytämân 135/2

Teklik 2. şahıs: -sân

uylânäsânmi 12/1, tâpäsân 190/2, qoyäsânmi 338/2

Teklik 3. şahıs: -di

yupätädi 194/13, urädi 184/9, külädi 194/16

Çokluk 1. şahıs: -miz

bârämiz 108/1, ketämiz 249/1, yuvämiz 368/2

Çokluk 2. şahıs: -siz

keçiräsiz 195/1, qutuläsiz 86/2, boläsiz 78/1

Çokluk 3. şahıs: -dilär/-işädi

körişädilärmi 65/4, oçädilär 104/10, deyişädi 165/2

-mâqçi

Teklik 3. şahıs: -mâqçi

bâplämâqçi 398/1, çaqırmâqçi bol- 26/3, qoymâqçi 112/1

-äyâtgän/-ädigän

Teklik 3. şahıs

gäpiräyâtgän 149/6, keläyâtgän 66/6, küläyâtgän 143/1, âbberädigän 174/7, bilädigän 422/2, otirädigän 334/1

Çokluk 3. şahıs: -işäyâtgän

qoyişäyâtgän 279/2

1.2.2.1.2. Dilek (İnşa, Tasarlama) Kipleri

1.2.2.1.2.1. Emir Kipi

Teklik 1. şahıs: -(ä)y

bâräy 113/4, keläy 288/1, orgiläy 166/1

Teklik 2. şahıs: Eksiz/-gin

tâp 190/1, oqıgin 182/4, tâpgin 23/2

Teklik 3. şahıs: -sin

yetkâzsın 194/5, içilsin 368/3, bilsin 163/2

Çokluk 2. şahıs: -(i)ng(lär)/-(i)ngiz

äyting 192/3, çağıring 434/2, tezläştiring 160/1, ålinglär 64/3, kelinglär 119/1

Çokluk 3. şahıs: -sinlär

bersinlär 197/2, qoşilsinlär 434/1

1.2.2.1.2.2. Şart Kipi: “-sä”

Teklik 1. şahıs: -m

xåhläsäm 158/3, gäpirsäm 184/10, äytsäm 70/1

Teklik 2. şahıs: -ng

otsäng 187/3, qaräsäng 145/1, desäng 200/4

Teklik 3. şahıs

toläsä 179/1, suriştirsä 16/1, otkäzsä 177/9

Çokluk 2. şahıs: -ngiz

çıqsängiz 280/2, yursängiz 329/2, körsängiz 150/3

1.2.2.1.2.3. Gereklilik Kipi

Bu kipte, **keräk** kelimesi kullanılarak, fiil kök veya gövdesine **-(i)ş** eki getirilir.

“Fiil-(i)ş+iyelik eki+keräk”

Teklik 1. şahıs: -ş+im keräk

soräşim keräk 324/1, bărişim keräk 326/1

Teklik 3. şahıs: -(i)ş keräk

bolişi keräk 10/2

Fiil şart çekimi ve *keräk* kelimesi kullanılarak da gereklilik kipi oluşturulmuştur:

bolsä keräk 50/1, bärşängiz keräk 410/2

1.2.2.2. Birleşik Çekimli Kipler

1.2.2.2.1. Hikâye Tarzı

Asıl fiilin kipleri ile *e-/i-* fiilinin görülen geçmiş zamanının veya ekleşmiş şeklinin birleşmesi ile ortaya çıkar.

1.2.2.2.1.1. Geniş Zaman Kipinin Hikâyesi: “-rdi”

Teklik 3. şahıs

suriştirärdi 22/4, şaşılärdi 175/7, urinärdi 65/3

Çokluk 2. şahıs

tuşunärdingiz 98/1

1.2.2.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi: “-gän/-qan+e-, -(i)b+e-”

-gän/-qan+e-

Teklik 3. şahıs

âşgän edi 175/7, tolgän edi 26/2, yupätgän edi 263/7, çıqqan edi 306/1

-(i)b+e-

Teklik 3. şahıs

bäpläbdi 410/1, çäpläbdimi 187/2, päyqabdi 175/8, uxläbdi 430/1

1.2.2.2.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi: “-mâqçı+e-”

Teklik 3. şahıs

bâplâmâqçı edi 398/1, uxlâmâqçı edi 433/1

1.2.2.2.2. Rivayet Tarzı

1.2.2.2.2.1. Geniş Zamanın Rivayeti: “-r/-är+ekän, -r/-är-miş”

Teklik 3. şahıs

älänglär ekän 371/2, dermiş 190/4, tuzätärmış 176/3

1.2.2.2.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti: “-(ä)yâtgän+ekän”

Teklik 3. şahıs

uzätäyâtgän ekän 438/3, iş qıläyâtgän ekän 81/2, uzätäyâtgän ekän 438/3

1.2.2.2.2.3. Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti: “-gän+ekän, -ib+ekän”

-gän+ekän

Teklik 3. şahıs

tegmägän ekän 268/3, yäsäşgän ekän 192/5, yäraqlägän ekän 200/2

-ib+ekän

Teklik 3. şahıs

kütib ekän 409/5, olib ekän 95/2, uvişib ekän 3/1

1.2.2.2.2.4. Şart Kipinin Rivayeti: “-sä+ekän”

Teklik 3. şahıs

tâpilsä ekän 184/6

1.2.2.2.3. Şart Tarzı

1.2.2.2.3.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı: “-gän bol-, -(i)b bol-”

-gän bol-

Teklik 3. şahıs

buzilgän bolsam 18/1, ketgän bolsä 138/4, çängällägän bolsä 398/6

-(i)b bol-

Teklik 1. şahıs

köçib bolsäyäm 428/2

1.2.2.3. Fiillerde Olumsuzluk Şekli

Metinde geçen fiil çekimlerinde olumsuzluk ekleri şu şekillerde tespit edilmiştir: “-mä, -mäs”. Kelime olarak ise şu şekillerde tespit edilir: “yoq”.

şikäst yetmädi 182/1, körinmädi 177/4, bilmäs edi 156/1

pişirib qoygäni yoq, bäsib tuşgäni yoq

1.2.2.4. Ek Fiil (İsim-fiil): “e-”

1.2.2.4.1. Görülen Geçmiş Zaman

Teklik 3. şahıs

äsäbi edi 182/7, baxtiyâr edi 104/7, kăcbahs edi 189/2

1.2.2.4.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Teklik 3. şahıs

xâtin ekän 403/1, yigit ekän 65/3, qâdir ekän 261/2

eskilik emiş 155/10, qad emiş 183/2, zävuç emiş 84/2

1.2.2.4.3. Geniş Zaman

Teklik 3. şahıs: -dir

kimdir 238/1, negädir 12/3, yildirki 1/3

1.2.2.4.4. Ek Fiilin Olumsuzu

Ek fiilin olumsuzu –*emäs* ile yapılır.

tıqlılınç emäs 173/1, siz emäs 109/1, iltimäs emäs 382/1

1.2.2.5. Partisipler

–(ä)digän, -(y)digän

åbberädigän 174/7, körilädigän 414/3, oqıydidigän 438/3

–(ä)yâtigän

xayrläşâyâtigän 232/1, kelâyâtigän 66/6, külâyâtigän 143/1

–gän, -kän, -qan

årttirgän 216/2, qan tökkän 184/14, çıqqan 175/7

–güdek

yığlägüdek bol- 338/1

–mäs

gäpirmäslikkä 46/1, uyqanmäsdän 439/2, külib yubärmäslik 8/1

1.2.2.6. Gerindiumlar

1.2.2.6.1. Asli Gerindiumlar

–ä/-y

bärä bärä 22/2, esänkiräb sor- 330/1, epläy äl- 350/4

–(ä)râq

ävvälrâq 364/1, ğalätirâq 323/1, qattıqrâq 383/2

–(i)b

qayirib 184/3, sävqâtib ket- 197/1, sezib 344/1

–gäç

otgäç 105/1

–gäni/-qani

tänlägänim 86/1, degäni 103/1, sıqqani 196/2,

–kän

içärkän 11/1, sätärkän 149/3, tårtärkän 14/1

–mäy

äytmäy 54/3, urmäydi 175/9, tänimäydi 320/2

1.2.2.6.2. Gerindium Fonksiyonundaki Birleşik Şekiller

–gänçä

çökkäläb älgänçä 1/1, qoygänçä 429/2, baş silkgänçä 414/1

–gändä

gäpläşgändä 375/2, tuşgändä 176/8

–gängä

cinni bolib qalgängä 248/1, kiçräyib qalgängä 1/2

–günçä

köndirgünçä 265/2, otgünçä 361/1, yayılgünçä 9/1

–mäsdän

qıçqırmäsdän 8/2, şaşılmäsdän 424/2, uyğanmäsdän 439/2

1.2.2.7. Birleşik Fiiller

1.2.2.7.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller

Metinde kullanılan yardımcı fiiller; *âl-, ber-, bâr-, başlä-, bol-, çıq-, et-, kel-, ket-, kötar-, qıl-, qâl-, qoy-, otir-, sâl-, tur-, yâz-, yet-* ‘dir. Bir ismin yanına gelerek birleşik fiil oluşturlar.

teskâri âl- 34/1, çest ber- 223/2, himâyä bâr- 423/1, xat başlä- 232/3, baxtli bol- 194/11, gâp çıq- 16/4, duç kel- 312/1, kün ket- 26/4, yâmân kör- 337/5, qıy çuv kötar- 266/1, täklif qıl- 118/5, zârur qâl- 109/2, köndäläng qoy- 90/2, uzâq otir- 175/4, qulâq sâl- 172/5, nâri tur- 246/1, dâsturxân yâz- 438/5, şikâst yet- 182/1

1.2.2.7.2. Tasviri Fiiller

1.2.2.7.2.1. Yeterlik Fiili (İktidari, Possible)

Metinlerde yeterlik fiili *âl-* olarak tespit edilmiştir.

alâlmâydi 179/2, *âcrâtâlmäs* 155/8

1.2.2.7.2.2. Diğer Tasvir Fiilleri

Fiillerin gerindium şekillerine yardımcı fiil getirilerek yapılmışlardır.

âl-

âl- fiili, *-(i)b* gerindium ekinden sonra kullanılır.

taqıb âl- 104/5, *yâtıb âl-* 114/1, *eşitib âl-* 260/1

bâr-

bâr- fiili, *-(i)b* gerindium ekinden sonra kullanılır.

âlib bâr- 81/1, *tuşıb bâr-* 356/3, *yügürıb bâr-* 120/1

bâşlä-

bâşlä- fiili, *-ä* gerindium ekinden sonra kullanılır.

âvunä bâşlä- 117/2, *çıqarä bâşlä-* 66/5, *opä bâşlä-* 253/2

ber-

Bu fiil, *tezlik(çabukluk)* ifade eder.

ber- fiili, *-(i)b* gerindium ekinden sonra kullanılır.

pişirib ber- 194/10, *yâzıb ber-* 444/3, *turıb ber-* 102/1

bol-

Bu fiil, *yeterlilik* bildirir.

bol- fiili, *-(i)b* gerindium ekiyle kullanılır.

cıqıllâşib bol- 341/1

çıq-

Bu fiil, *çabukluk ve kesinlik* ifade eder.

çıq- fiili, *-(i)b* gerindium ekiyle kullanılır.

ergäştirib çıq- 374/1, kirib çıq- 350/3, kötärib çıq- 58/3

kel-

kel- fiili, *-(i)b* gerindium ekiyle kullanılır.

içib kel- 288/1, qaytib kel- 297/1, taşib kel- 148/1

ket-

ket- fiili, *-(i)b* gerindium ekiyle kullanılır.

gezärib ket- 398/5, köçib ket- 438/3, âzib ket- 350/2

bâq-

bâq- fiili-*(i)b* gerindium ekiyle kullanılır.

qoşib bâq- 182/5

qâl-

qâl- fiili, *-(i)b* veya *-ä*, gerindium ekleriyle kullanılır.

tıqılib qâl- 293/2, boğılib qâl- 155/3, äytä qâl- 79/1

qoy-

qoy- fiili, *-(i)b* gerindium ekiyle kullanılır.

yığıştirib qoy- 155/9, âbärib qoy- 175/6, oçirib qoy- 200/3

otir-

otir- fiili, *-(i)b* gerindium ekiyle kullanılır.

kütib otir- 132/1

täşlä-

täşlä- fiili, *-(i)b* gerindium ekiyle kullanılır.

äytib täşlä- 49/3, ulâqtirib täşlä- 163/2

tur-

Bu fiil, *süreklilik* ifade eder.

tur- fiili, *-(i)b* gerindium ekiyle kullanılır.

ilcäyib tur- 361/2, âsilib tur- 118/3, suyänib tur- 334/3

yât-

yât- fiili, *-(i)b* gerindium ekiyle kullanılır.

bâsib yât- 148/1, yığilib yât- 363/1

yubâr-

yubâr- fiili, *-(i)b* gerindium ekiyle kullanılır.

çinqırrib yubâr- 142/1, qısirlâtib yubâr- 232/2, yetâklâtib yubâr- 100/1

2. METİN

2.1. TRANSKRİPSİYON TABLOSU

Kiril Alfabesi	Transkripsiyon Alfabesi	Kiril Alfabesi	Transkripsiyon Alfabesi
A, a	Ä, ä/A, a	ъ	’
Б, б	B, b	ь	‘
В, в	V, v	Э, э	E, e
Г, г	G, g	Ю, ю	Yu, yu/Yü, yü
Д, д	D, d	Я, я	Yä, yä/Ya, ya
Е, е	E, e/Ye, ye	Ў, ў	O, o/Ö, ö
Ё, ё	Yâ, yâ/ Yâ, yâ	Қ, қ	Q, q
Ж, ж	C, c/J, j	О, о	Å, å/Â, â/O, o
З, з	Z, z	П, п	P, p
И, и	İ, i/ I, ı	Р, р	R, r
Й, й	Y, y	Ғ, ғ	Ğ, ğ
К, к	K, k	Х, х	H, h
Л, л	L, l		
М, м	M, m		
Н, н	N, n		
С, с	S, s		
Т, т	T, t		
У, у	U, u/Ü, ü		
Ф, ф	F, f		
Х, х	X, x		
Ц, ц	Ts, ts		
Ч, ч	Ç, ç		
Ш, ш	Ş, ş		

2.2. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Yukarıdaki tabloda, kullanılan transkripsiyon sistemi gösterilmiştir. Sistemin esasını Özbek Türkçesi'ndeki kalın ve ince konsonantlar teşkil etmektedir. Bir sözcükteki ince konsonantların (k,g,h) ve kalın konsonantların (q,ğ,x) durumlarına göre vokallerin transkripsiyonları yapılmaktadır. Sistemin ana özellikleri aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

1. Eğer sözcük içinde a (a) harfinden önce veya sonra q,ğ,x harflerinden biri varsa harf a ile yoksa a ile e arasında e'ye yakın bir a sesini gösteren ä ile transkribe edilmiştir.
2. Eğer sözcük içinde i (и) harfinden önce veya sonra q,ğ,x harflerinden biri varsa harf ı ile, diğer hallerde i ile transkribe edilmiştir.
3. Eğer sözcük içinde u (y) harfinden önce veya sonra k,g,h harflerinden biri varsa harf ü diğer hallerde u olarak transkribe edilmiştir.
4. Eğer sözcük içinde o (ў) harfinden önce veya sonra k,g,h harflerinden biri varsa harf ö, diğer hallerde ise o olarak transkribe edilmiştir.
5. O harfi (o) Arapça-Farsça sözcüklerde â, Rusça sözcüklerde o, diğer hallerde â olarak transkribe edilmiştir. Özbek Kiril alfabesine özgü bir harf olan bu harf a ile o arasında yuvarlak a sesine karşılık gelmektedir. Arap, Fars kökenli sözcüklerde ise yuvarlaklığın yanında uzunluk devreye girmektedir. Bu farkı ortaya koyabilmek için â ve â sesleri tercih edilmiştir.
6. C(ж) harfi Rusça sözcüklerde j, diğer sözcüklerde ise c olarak transkribe edilmiştir.
7. E harfi sözcük ve hece başında ye diğer yerlerde e olarak transkribe edilmiştir.
8. Transkripsiyon alfabesinde ğ ile karşılanan harf kalın g sesini karşılayan harftir. Yumuşak g ile ilgisi yoktur.

2.3. TRANSKRİPSİYONLU METİN

UMR SÄVDÂSİ

001 Xurşidâ işdân kelsä, Pâşşâ xâlâ äyvân ortäsida çökkaläb âlgänçä körpä qavib otiribdi. Enkäyib âlgäni uçunmi, muştdek gävdäsi yänäyäm kiçräyib qâlgängä oxşaydi. Xurşidäning änäsigä rähmi keldi. Beçärägä qıyın. Bir yildirki Tolqıncânı uylántiriş täşvişidä. Toy qılış âsânmi? Gâh unisi yetişmäydi, gâh bunisi.

002 – Boldi endi, âyi, çärçäb qâläsiz, – dedi Xurşidâ sumkäsini äyvân burçägidägi stulgä qoyib. – Toy ertägä başlänäyâtgäni yoq-kü!

003 Pâşşâ xâlâ başını kötärđi. Äyâqläri uvişib qâlgän ekän, âğrıqdän yuzi burişib tizzälärini uqalädi.

004 – Könglim ğaş, bäläm, – dedi tosätđän.

005 Xurşidâ tuşunmädi.

006 – Nimä boldi?

007 – Ertäläb bärşäm, dävâzäsi taqa-taq berk. Ävväl âqşâmdän yâtib âlib, keç peşingäçä uxläydi şekilli bulär.

008 Xurşidâ külib yubärmäslük uçun teskärî qarädi. Kämpiri tuşmägür-ey! Bundän çıqđi, xorâz qıçqırmäsdän qudä bolmişnikigä bärğän. Ozining källäi sähärläb bärğäni bilinmäydi-yu, äybni qudalärgä äğdäryäpti. Nuqul yulduzi çäp kelyäpti-dä şulär bilän!

009 – Qız bälä degän kün yäyilgünçä yätmäydi, yälpäye-yeb! – Pâşşâ xâlâ pisändä qıldı. – Dävâzäsining âldi supurilmägän...

010 Pâşşâ xäläning ädäti şu. Sähärläb turib âlädi. Xurşidâ esini tänişi bilän uniyäm şungä orgätgän. “ Qız bäläli uy cığadek taxt bolışı keräk, uyät bolädi ” , deb äzänläb hävli supurtirärđi.

011 Kelinning äkäsî içärkän. Uniyäm eşitdim! – dedi Pâşşâ xälâ hämân oşä täcäng ähängdä. – Ätäsiniyäm äğzi şäläq, deyişyäpti.

012 Änäsining keyingi dä’väsî Xurşidägä yäqmädi. Ozikü: “ Uylänäsänmi, yoqmi? Tänlägäningni äyt ” , deb Tolqıncânı hâli cânigä qoymädi. Äxırı, Tolqıncân yäqtirgän qızını äytđi. Pâşşâ xälâ uç-tort märtä sävçilikkä bärîb âq oräb keldi. Ämmâ negädir keyin äynib qıldı. Gâh kelinni dängäsä deydi, gâh qudä xäläni ezmä deydi. Mänä, endi äkäsining içişi bähänä bolib otiribdi.

013 Kelin häm içärkänmi, âyi, bir sorämäpsiz-dä, – dedi Xurşidâ açitib.

014 Pâşşâ xälâ ip qatimini şähd bilän tärtärkän, Xurşidägä çaçqäyib qarädi.

015 Täppi täppidän uzâqqa tuşmäydi, bildingmi?

016 Bizlär häm äppäq emäsmiz-kü, äyi! – dedi Xurşidä. – Qudä tāmān suriştirsä bizlärdänäm äyb tâpär. Mänä, men... – u bir zum cim qâldi-yu, xayâligä kelgän gâpni qaytärmädi: – Meniyäm, turmuşim buzilgän. Ulär häm suriştirib yurgändir. Küyävning äpäsi negä erdän çıqqan, deb. Gâpni kâvläsä gâp çıqaverädi-dä!

017 Pâşşä xälä tosätdän munğayib qâldi.

018 Sening turmuşing buzilgän bolsä... Şu iş şunaqa bolgänigä... ozing säbäbçisän... Endi Tolqinning turmuşı şunaqa bolmäsın, deymän-dä, bäläm.

019 Änäsining birdän boşäşib qâlışı, täskin âhängidä gâpirişi Xurşidägä ağır bâtdi. Duşmäning tâş bilän urgäni nimä-yu, dosting paxtä âtgäni nimä? Yoq, änäsi tä'nä qılâyâtgäni yoq. Äçinib gâpiryâpti. Şunaqa-yu, bări bir qalâmpirni şäkärgä bâtirib yegän bilän şirin bolib qâlmâydi-dä.

020 Xurşidä siltäb-siltäb ignä tärtâyâtgän änäsigä bir zum qaräb turdi-dä, indämäy içkärigä kirib ketdi. Şu tâpdä u äyisi ketidän moltiräb qaräb qâlgänini his qılär, yurägi ezilärdi.

021 Qız bälä boyigä yetgänidän keyin ğäläti bolärkän. Oz uyingdä, âtä-änäng bağridä turäsänu bäribir bu xânädän ertämi-indin sengä begänä bolib qâlädigän-dek, göyâ älbättä qanaqadir ozgäriş bolişi şartdek tuyuläverädi.

022 Xurşidä, äynıqsä, sävçilär kelgänidä buni çuqur his qılär, şuning uçun eşikdän uzun-qısqa bolib kirib kelâyâtgän xâtinläрни körsä ällaqandäy begänäsiräb turärdi. Bärä-bärä ulärni körsä ğaşı kelädigän boldi. Pâşşä xälä bolsä, sävçilär bilän açilib-saçilib soräşär, küyäv bolmışni ipidän-ignäsigäçä suriştirärdi. Sävçilär ketgändän keyin Xurşidägä näsihät qılärdi:

023 – Qızlık uy – bâzâr, bäläm! Şäh häm kelädi, gädä häm. Bâşingdä âtäng bolmäsä. Munäsib câyingni tâpgin deymän-dä, qızım.

024 Xurşidä tutaqıb ketärdi:

025 – Heç qanaqa bâzâr-pâzârni bilmäymän, tuşundingizmi?! Mengä дәlläl keräkmäs.

026 Şunaqa derdi-yu, häyâtidä qandäydir ozgäriş roy berişini kütib yurärdi. Şunaqa ozgäriş tortınçı iyun' küni boldi. Şu küni u on toqqız yâşgä tolgän edi. Keçqurun âtel'yedä birgä işläydigän düğänälärini uygä çaqırmâqçı boldi. Bâzârgä tuşdi. Çilläki, ğiläs, yängi pomidor xarid qılğünçä kün qızib ketdi. Bir qolidä sumkâ, bir qolidä torxaltä kötärib bekätgä keldi. Äksigä älib ävtobus häm kelävermädi. Bir mähäl qızıl lyüks “ Cigüli ” âsâyıştä silkinib Xurşidädän xıyâl näriräqdä toxtädi. Xurşidä qol kötärmägäni uçun e'tibâr bermädi. Lekin oşä tāmândän âvâz keldi:

027 – Qayâqqa bäräsiz, singlim?

028 Bir äzdän keyin bâyägi sävâl yänä qaytarildi:

- 029 – Sizgä äytyäpmän.
- 030 Şundäginä Xurşidä bu gäp ozigä tegişli ekänini bilib, burilib qarädi. Mäşinäsining rängigä mäs-qızıl vodoläzkä kiyib älgän yigit bir äyâğı içkäridä, bir äyâğı yerdä, şu tāmāngä qarab turärdi.
- 031 – Qayâqqa bāräsiz? – dedi u yänä.
- 032 Xurşidä “sobstvenniy” mäşinägä otirişni umumän xuşlāmäsdi.
- 033 Hâzir hām çimirilib:
- 034 – Heç qayâqqa! – dedi-yu, teskâri qarab âldi. U motorning güvillâşini, mäşinä conâb ketişini kütib turärdi. Çindän hām eşik qarsillab yâpildi. Ämmâ motor gürillämädi. Bâyägi yigit uning ropäräsida päydâ boldi.
- 035 – Qolingizdä yükingiz köp ekän, – dedi Xurşidägä ciddi tikilib.
- 036 Xurşidä uning silliq tārälğan saçlärigä, çimirilib turgän qâşigä bir lāhzä qarädi-yu, közini âlib qâçdi.
- 037 – Qançä soräysiz?
- 038 Yigit külib yubardı.
- 039 – Sävâb hām keräk-kü âdāmğä!
- 040 – Unaqa bolsä otirmäymän.
- 041 Yigit yänä külib uning sumkäsigä qol çozdi.
- 042 – Bopti, benzin haqını berärsiz.
- 043 Xurşidä mäşinaning pärälon ğılâf qâplāngän ârqa orındıġıgä otirärkän, yigit sorädi:
- 044 – Qayâqqa häydäy?
- 045 – Kökçägä!
- 046 Xurşidä endi uygä yetgünçä bir âğız hām gäpirmäslikkâ ähd qıldı.
- 047 Änçägäçä indämäy ketişdi. Xurşidä yigitning ropärädägi âynäçädän ozigä qarab qoyäyâtğanini his qılär, ätäylab köçälärni tāmâşä qilib bārär edi.
- 048 – İssıqqa qalıb ketibsiz, – dedi yigit ârqağä burilib. Xurşidä moylâv qoyğan yigitlärni yāmân körärdi. Ämmâ häydävçining moylâvi ozigä cudä yārāşib tuşğanini içidä tän âldi. İndämäy ketäverdi. – İssıqqa qalıb ketibsiz, deymän? – yigit yänä sävâlini qaytardı.

- 049 – Şundâq boldi! Endi âtimni soräng! Qayerdâ oqşimni soräng! İlâci bolsä, yigitim bâr-yoqligini hâmbilib âling! – Xurşidâ bu gäplärni şu qadâr câhl bilân bidir-bidir qilib äytib tâşlädiki, oziyâm häyrân qâldi.
- 050 Yigit bunaqa zârbâni kütmägân bolsä keräk, ânçägäçä cimib qâldi. Keyin ârqağä qarâmâsdân sekinginâ gäpirdi:
- 051 – Ozining tuğılğan künidâ ozi bâzâr qılğan âdâmni birinçi körişim.
- 052 Endi Xurşidâ esänkirâb qâldi. Xuddi uning yuzini yaxşirâq körüb âlgisi kelâyâtgândây âldingä egildi.
- 053 – Siz... qayâqdân biläsiz? – dedi közlärini pirpirätib.
- 054 – Men hâmmâ nârsäni bilämân! Telepätmän! – Yigit ârqağä qarâb cilmâydi. Şundâ Xurşidâ uning moylâvi ozigâ yârâşgânini yänâ bir bâr his etdi-yu, xayâligä kelgân fikrdân uyâlib, közini âlib qâçdi. – Siz heç nimäni äytmây qoyâ qâling, – dedi yigit hâmân cilmâyib. – Âtingizni hâmb, bugün neçä yâşgâ tolgäningizni hâmb, hâmmäsini bilämân! Siz bolsä meni bilmäysiz. Şuyâm insâfdânmi? Keling, siz hâmb meni tänib âling. Âtim – Änvâr...
- 055 Xurşidâ qaräsä gäp gäp bilänu, mâşinâ başqa yâqqa burilib ketyäpti.
- 056 – Kökçä u yâqdâmäs! – dedi u âvâzini bäländletib. – Yâ yolin bilmäysizmi?
- 057 – Bilämân! Bir minutgä!
- 058 Zum otmäy mâşinâ pâstâk, âynâbând mägäzin ropäräsidadâ toxtädi. Änvâr köçä çetidägi sement âriqçädân hätlâb otdi-dâ, mägäzingä kirib ketdi. Xurşidâ otiräverişini hâmb, tuşib ketişini hâmb bilmây turgân edi, Änvâr içkâridân bir sävât gül kötârib çıqdi. Xurşidâ şundäginâ bu gül mägäzini ekänini bildi.
- 059 Änvâr negädîr ârqa eşikni açib, sävâtdägi gülni şundâqqinâ Xurşidäning âyâğı tägigä qoydi.
- 060 – Nimâ qılyäpsiz? – dedi Xurşidâ âyâğını nâri surib.
- 061 – Tuğılğan küningiz bilân çin qalbimdân täbrikläymân. İlâyâ, baxtli boling! – Änvâr qolini şunaqa qâyılmaqâm qilib köksigä qoydiki, Xurşidâ külib yubârdi.
- 062 – Ärtistmisiz, nimâ bälâ?
- 063 – Ärtist bolsâm, cân derdim. Eplâlmäymân. Äspiräntmän.
- 064 Änvâr rulgä otirdi-yu, mâşinâni ğızillätib häydäb ketdi. Qızıq, endi u Xurşidälärning köçäsigä yetgünçä bir âğız hâmb gäpirmädi. Faqat Xurşidäning yüklärini, sävâtdägi gülni tuşirâyâtgândâ sekinginâ “ yaxşı dâm âlinglär ”, deb qoydi.
- 065 Xurşidâ heç qaçân tuğılğan künini bunçälik xuşçaqçaq nişânlämägân edi. Qızlâr bilân räsä oynâşdi, yârim keçägäçä xursändçilik qılışdi. U ârâ-çäre negädîr Änvârni

eslāb qoyār, āmmā oşā zāhātī uni xayālīdān hāydāşgā urinārdi. “ Yaxşı yigit ekān. Ādāmgārçılığı bār ekān. Şu bilān nimā bopti? Endi qaytib kōrişādīlārmī, yoqmi. Kōçādā uçrāgān bir ādāmdā! ”

066 Şunaqa deb oylārdi-yu, bāri bir kōnglidā nāānıq umıdgā oxşāş bir nārsā āylānāverārdi. Keçāsi mehmānlārmī küzātāyātganidā xuddi oşā māşınā yānā kelib qālādigāndek beıxtiyār ātrāfgā ālānglādi. Ertāsīgā, indinīgā kōçālārdā yurgānıdā hām qızıl “ Cigūli ” kōrinsā burilib qarāydıgān boldi. Ārādān bir hāftāmi, on künmi otdi. U endi Ānvārni xayālīdān çıkarā bāşlāgānıdā yānā kōrişib qālışdı. Xurşidā uzāqdān kelāyātgān qızıl “ Cigūli ”ni kōrdi-yu, negādir yurāgi ciz etdi. Māşınā uning ropārāsīgā kelib toxtādi.

067 – Oqışgā ketyāpsızmi? – Ānvār otirgān cāyidā çozilib eşikni āçdı. Xurşidā ikkilānib ārqa orındıqqa otirārkān, ungā qarāb qoydı.

068 – Oqışgā kirālmāgānmān, işlāymān, e’tibāringiz uçun! – dedi tā’kidlāb. – Men toğrimdā hāmmā mā’lumātīgā egā ādām şuniyām bilmāysızmi?

069 Ānvār küldi.

070 – Āçıgını āytsām, ātingizniyām bilmāymān.

071 – Qızıq boldi-kü! – Xurşidā yelkāsini qısdı. – Bolmāsā tuğılgān künimni qayāqdān bildingiz?

072 – Kōzingizdān! – Ānvār cilmāydi... – Qalāy, ziyāfāt yaxşı otdimi?

073 Xurşidā indāmāy bāş silkidi.

074 – Oşā künī sizning baxtingiz uçun menām içdim.

075 – Yālgān! – Xurşidā qol siltādi.

076 – Yālgān gāpırsām, yārilib olāy!

077 Xurşidā külib yubārdi.

078 – Qoying, hāli bālā-çaqangizgā kerāk bolāsiz!

079 – Şunaqami, ā? Āytā qāling, sizgā cudāyām kerākmānmi?

080 Xurşidā gāp suyuqlāşib ketāyātganlıgidān ġaşı keldi-yu, āmmā şungā yaqınraq māvzu dāvām etişini bāri bir xāhlārdi. Şuning uçun indāmāy qoyā qāldi.

081 Ertāsīgā Ānvār uning işdān çıkışını pāylāb turdi. Ozining işxānāsīgā ālib bārdi. Kibernetikā boyıçā ilmiy iş qılāyātgān ekān. Hāzirçā lāborātoriyādā kiçik ilmiy xādim bolib işlārkān. Xurşidā āllaqandāy çizmālār, yāltırāq āppārātlār bilān tolā nimqārāngı xānāgā kirib qāldi.

- 082 – Bizning işimiz surətlər bilən bağlıq, – deb tuşuntirdi Änvär. – Xahläsängiz, sizniyäm surətgä tuşirämän...
- 083 Oşa künden başláb u Änvärning laboratoriyäsigä tez-tez bäríb turädigän boldi. Laboratoriyäning yärim qărâñgılıgı hām, turli vāziyātlärdä surətgä tuşış hām endi uni çöçitmäs edi.
- 084 Uydä bolsä sāvçılär bāzāri qaynār, Pāşşā xālā hər küni yāñgi gāp tāpib qoyārdi. Küyāv bolmışning biri zāvuç emiş, yānā biri “pekärniy”dä işlärkän. “Mätäsikli” barmış. Tağın bittäsi “perāvodniylik” qılärkän. Moskvädän gilām ālib kelärkän.
- 085 ...Bir küni Xurşidä ānäsining ropäräsigä otirib āldi-dä, āçiq-āydin qilib äytib qoyā qāldi:
- 086 – Qıñır-qıyşıq sāvçiläringizgä äytib qoying, āyi! Mening tänlāğānim bār! Eskilik sārqtidän qaçān qutulāsiz?
- 087 Änəsi Xurşidä kütgāndek sāvçib tuşmädi. Faqat sorādi:
- 088 – Kim ozi u? Qanaqa ādām?
- 089 – Yaxşı ādām. Äspirānt. Yaqındā ālim bolādi. – Pāşşā xālā birāvning “mätäsikli”ni gāpirgāni uçun Xurşidä hām ātäylāb qoşib qoydi: – Māşinəsi bār, “Cigüli”.
- 090 Ertäsigä u uyigä sāvçılär köp kelāyātğānini gāp āräsidä qıstirib qoydi. Änvär ādātdāgidek mäsälāni köndāläng qoydi:
- 091 – Bopti, ertägäyāq ZÄGSgä ārizä tāpşirāmiz.
- 092 Hāmmā iş köngildāgidek ketāyātğānidä Pāşşā xālāning qaysärligi tutib qāldi. İkkälä āyāğını bir etikkä tıqıb turib āldi.
- 093 – Mening köçädä qālgān qızım yoq! Uylānādigān ādām beş-ālti märtä sāvçi yubārādi, ādām qoyādi. Ātini bilmäsām, zātini bilmäsām. Yoq, bolmäydi!
- 094 Xurşidāning bir külgisi kelār, bir cāhli çıqardi.
- 095 – Nimägä tuşunmäysiz, āyi? Beş märtä sāvçi yubāriş degān qānun qayerdä yāzilğān? Änvär ākā Qaşqadäryādän kelğān. Ātä-ānəsi yāşlıgidä olib ketğān ekän. Dällälning nimä kerāgi bār?
- 096 – Ātä-ānəsi bolmäsä qarindāş-uruğı bārdır, işhānəsi, xocāyınları bārdır. Ozim bārāmän.
- 097 Xurşidä küldi.
- 098 – İşhānäsigä bārgāningiz bilən siz nimāni tuşunārdingiz. Kibernetikägä aqlingiz yetādimi? Ozim ming märtä bārgānmän işhānäsigä, bildingizmi!
- 099 Pāşşā xālā bāri bir boş kelmädi.

- 0100 – Sen eçki emässänki, duç kelgän âdämğä yetäklätib yubärsäm. Bolmäydi!
- 0101 – Bälki häli qalin häm sorärsiz?
- 0102 – Täg-taxtini suriştirmäy turib bermäymän! Bolmäydi!
- 0103 Pâşşâ xälâ bolmäydi, degäni bilän toy toxtäb qâlmädi. Änvärning uzâq tâğasi bär ekän, oşâ ortägä tuşdı. Toy başlandı-yu, Pâşşâ xälâ bir nârsäsini yoqâtğändek munğayib qâldı.
- 0104 Bâhâr pälläsi ğaläti hâdisälär bolädi. Tosätdän cälâ quyädi-dä, yer-kökni şälabbâ qilib yubärädi. Ketidän yärq etib âftâb çıqadi. Âläm yäşnâb ketädi. Zäminu âsmân tärâvâtli bir isdän – bâhâr isidän mäst bolib qâladi. Xurşidäning häyâti häm şunaqa boldi. U Änvärni butun vucudi bilän sevib qâldı. Mühäbbäti eväzigä baxt quyâşı cilmäyib bāqdi-yu, butun dunyâ yäşnâb ketğändek boldi. Qızıl lentäni köndäläng taqıb âlgän ZÄGS mudiräsining nutqı, peşänäsigä qoğırçaq qondirilğän ماشینädä säyr qılışlär, gül isi mäy hidigä qāvuşğān çärâğān restoran... U baxtiyâr edi. Baxt degän lâzzätli tuyğu häyâtigä şunçälik tez kirib kelğänigä bā'zān ozi häm häyrān qālardi. Nāzāridā ānāsi häm uni tuşungāndek edi. Faqat toydān keyin Pāşşā xālā Änvärning Yunusābāddāgi ikki xānāli uyigā bārmādi. Umumān, bārmādi. “ Ziyāni yoq, āyim şunaqa bir lāvillāydilāru oçādilār ”, deb yupātđi Xurşidā erini.
- 0105 Toydān keyin bir häftā otğaç, nikāh säyliğä çıqışdı. Ävgüstning ortäläri edi. Bunaqa päytdä dengiz yāngi sâğılğān sutdek ilıq bolärkän. Bir küni ikkāvläri āydin keçädä çomilişdı. Qızıq, Xurşidā suzgān säyin qolining uçidān säçrāğān tāmçilār xuddi mārvariddek yāraqlāb körinārdi. Bunaqa lâzzätli mānzārāni xuddi şunaqa päytdä dengizdä çomilğān âdāmginā bilädi. Xurşidā qārāyib, yānāyām hüsni açilib qaytdı.
- 0106 Bir küni Änvär işdān tāvşışlırāq qıyāfädā keldi.
- 0107 – Çämädān täyyārläng, – dedi tosätdän.
- 0108 – Yānā qayāqqa bārāmiz?
- 0109 – Siz emäs, men ketāmān, – Änvär endi âsāyıştā tuşuntirdi. – İlmiy işim boyıça Leningrädğä bārişim zārur bolib qâldı. Dāmlā çaqırıbdı.
- 0110 – Änçägāmi? – Xurşidā birdān içi hüvillāb qālgāndek, erigā termildi.
- 0111 – Nāri bārsā, bir āy.
- 0112 Xurşidā küzätib qoymāqçı edi, Änvär uni āyādi. Vokzālgä çıqartırmādi.
- 0113 İkki xāneli kätäläkdä Xurşidā yālgız qâldı. Hāvlidā, mähāllädä âdāmning yālgızlığı bilinmäydi. Ämmā seksiyädä bir kün tānhā qālgān kişi yārilib ketāy deydi. Bunaqa cāydā qoni-qoşnilār nimägādir sālāmlāşışdān nārigā otmāydi. Xurşidā uç kündä sıqılıb ketdi. İşğā bārāy desā, Änvärning ğāpigā kirib, boşāb âlgān. U oz uyigā bārdi. Pāşşā xālā hāliyām cāhlidān tuşmāğān ekän. Xurşidā ikki kün turgān edi, sekinginā tuşuntirdi.

- 0114 – Uzätılğan qız uygä kelib yätib älmäydi. Qoni-qoşnilär hälitdän gäp qılyäpti.
- 0115 – Bolmäsä yuring biznikigä, – dedi Xurşidä.
- 0116 – Yoq, bäläm. Äğzimgä soz älgänmän.
- 0117 Xurşidä umridä birinçi märtä änasini yämän körüb ketdi. Änä degän häm şunaqa bemehr bolädimi? U uyigä keldi. Televizor bilän ävünä başlädi. Här kün yildek çozilər, äksigä Änvärdän nä xat, nä xabär bär edi. Bä’zän Dilbär degän ortağı kelib turär, ämmä uning häm oz tirikçiligi bär edi. Kündüzi işgä bärädi, keçqurun oqışgä...
- 0118 Bir aqşäm eşik ciringläb qaldı. Xurşidä açib qaräsä, “ sim ” romäl orägän äyäl, doppi kiygän älti-yetti yaşlardägi bälä turibdi. “ Qışlâqdän kelişibdi,– deb oylädi Xurşidä äyälning yältirâq româligä, beoxşâvrâq äsilib turgän cemperigä qaräb. – Ädäşgän ädämlärgä oxşäydi ”. U hämrâh täpilgänigä quvängändäy beıxtiyâr içkärigä täklif qıldı.
- 0119 – Kelinglär! – dedi yol boşätib.
- 0120 Äyäl dädil içkärigä kirdi. Bälä şoxginä ekän. Birpäsdä yügürüb bärüb mägnitofon qulâğını buräy başlädi.
- 0121 – Äkbär, tek otir! – dedi äyäl cerkib. Keyin Xurşidägä qarädi. – Siz Xurşidäxânsiz-ä?
- 0122 Xurşidä häyrân boldi.
- 0123 – Men sizni tänimäyrâq turibmän, dedi iymänib.
- 0124 – Tärib qälärsiz. – Äyäl xâtircämlik bilän cemperini yeçib stul suyänçığigä täşlädi. Uning bepisändligi, kinâyä qilib gäpirişi Xurşidäning gäşigä tegdi. “ Kim ozi bu? Nimägä äliftägärçilik qılädi? ”
- 0125 – Kimsiz ozi? – dedi qâşini çimirib.
- 0126 – Ketdimi? – Äyäl negädir ilcäydi. – Änçä boldimi?
- 0127 – Kim ketädi?
- 0128 – Uzun äpketdimi, tärvuzmi?
- 0129 Xurşidä şähd bilän ornidän turdi.
- 0130 – Mengä qaräng! – dedi tähdid bilän. – Mäynäbâzçilikni yığıştiring! Kimsiz ozi?
- 0131 Äyäl oğligä qaräb qandäydir nâtäbiy, äsäbiy qıyqırub küldi.
- 0132 – Dädäng Sibirgä ketibdi, oğlim. Uzun äpketibdi. Şu yerdä kütib otirsäng, sengä velosiped älib kelädi.
- 0133 Bäläkäy közlärini kättä-kättä açib änäsigä tikildi.

0134 – Qaçân, buvi, qaçân?

0135 – Unisini mănävi äyänçängdän soräysän! – äyâl Xurşidäni körsättdi. Yänä oşä nâtäbiyy ähângdä küldi. – Qaçân qaytämän degän Äkbärning dädäsi?

0136 Xurşidä nimänidir tuşungändek boldi-yu, yurägi sirqırab ketdi. Bemädâr bir hâlâtdä eşikkä suyanib qâldi.

0137 Äyâl täntänä qılğändek yänä qıyqırab küldi.

0138 – Sizniyäm ماشینäsigä otqazib, qolgä tuşirdimi? Sizgäyäm aspiräntmän, dedimi? Sizniyäm toy bolmäsidadän işingizni toğrilab qoydimi? Heç kimim yoq, yetimmän, degändir? Bir äy içidä toy qıldimi? Svädebniy puteşestviyägä âlib bârgändir, hâynähây? Endi ilmiy iş bilän Leningrädgä ketgän bolsä keräk.

0139 Äyâl här gäpi bilän Xurşidägä tärsäki tuşiräyâtğändek bolâr, bundän râhätlängändek vâhşiyärçä qıyqırab külâr edi.

0140 – Leningraddä pişirib qoygäni yoq! Novosibirskkä ketgän! Uzun âpketgän.

0141 Xurşidä başidän hüşi uçib bârâyâtğänini his qilib turâr, yurägi gürsillab urârdi.

0142 – Yâlgân! – U yer tepinib çinqırab yubârdi. – Yâlgân! Yâlgân!

0143 Keyingi daıqıqadä u vâhşiyärçä külâyâtğän xâtingä taşlandı. Başidägi “ sim ” româligä çäng sâldi. Ämmâ şu ân iztirâbgä tolä bir çinqırıq yänğrädı-yu, Xurşidäning qolläri hävâdä muâllıq qâtib qâldi.

0144 – Buvi! Buvicân! – Bâyädän beri mägnetofon âldidä oräläşib yurgän bâläkäy oqdek âtilib kelib ânäsigä yâpışdı. Şundäginä Xurşidä äyâlning közläridän âqıb tuşâyâtğän yâşni kördi. Äyâl negädır kälâvlänib ornidän turdı. Bir qoli bilän bâläning başını silây başladı, bir qoli bilän Xurşidäning yelkäsidadän quçdı.

0145 – Peşänäng şor ekän, singlim! Közinggä qaräsäng bolmäsımi? – Şundäy dedi-yu, yelkäläri silkinib yığlab yubârdi.

0146 Oşä keçä tun boyi ikki “ kündâş ” häsrätläşib çıqışdı. Bâlâ uxlâb qâlgän, uy nimqârângı, äyâlning âvâzi ğamgin, ämmâ öktäm edi. U äsli ändicânlik ekän. Texnikümdä oqıb yurgänidä Änvärning qoligä tuşıbdı. Es-hüşini yıgıb âlgünçä, Änvärning ikkinçi xâtinigä äylänib qâlibdı.

0147 – Siz uçınçısız! – dedi u qahdäydir kinâyäsiz ähângdä. – Xârezmdä häm xâtini bâr. Ämmâ işni pişiq qılâdı. Zäkonniy äcräşädi.

0148 Xurşidä iç-içidän taşib kelâyâtğän yığını äräng bâsib yâtardı. “ Zäkonniy ” äcräşğänning nimä fäydäsi bâr. Bu bilän dârdi yengilläşärmidi?

0149 Änvär heç qanaqa âlimmäş, surätkäş ekän. Gâh u, gâh bu institut läborätoriyäsidadä surätkäş bolib işläb yurärkän. Küzdä ällaqandäy hämtâvâqläri bilän

Sibir' şähärlärigä bärüb uzum sätärkän. Mänävi kooperätiv uyläru mäşinälär, restoränu dengiz säyähätläri şundän ekän. Xurşidä bu gäplärning tuş bolib qalışını cudä xählärdi. Qani endi toxtovsiz gäpiräyätgän mänä şu xätin häm, divändä pişilläb uxläyätgän änävi bälä häm tuş bolsä. Tuş bolsä-yu, u uyğänib ketsä. Yoq, tuş bunaqa bolmäydi!

0150 Bälki, birän närsä tämä qılıb keldi, dersiz. Yoq, heç nimä keräkmäs. Täşkentdä qarindäşlärimiz bär. Şulärnikigä keluvdim. Bu gäplärni eşitib qalıb, sizni ägähläntirib qoygim keldi. Äğär yaxşı körsängiz, mähkäm uşläng. Änvär – tulläk yigit.

0151 ...Änä-bälä zinädän tuşib ketäyätgändä Xurşidä birdän uygä yügürdi. Keçä bäläkäy oynägän yäpänçä mägnitofonni stoldän yulib aldı-yu, zinälärdän çapib tuşdı.

0152 – Mä, Äkbär! – dedi bälägä tutqazib. – Bärü bir şu... seniki.

0153 Kündäşi qarşilik qılğan edi, qoymädi.

0154 – Bärü bir mengä keräkmäs. Endi keräkmäs.

0155 Lävilläb turgän gülxangä suv sepilsä nimä bolädi? Äççiq, boğuvçän hävur kötarilädimi? Hâzir şundäy boldi. Xurşidäning lävulläb turgän muhâbbätigä suv sepildi. U ozining äççiq hävurigä ozi boğilib qaldı. Nimä qıldı u? Nimä qılıb qoydı? Şirin gäplärigä uçdimi? Moylävigämi? Bir sävât güligämi? Mäşinäsigämi? Bälki cäraq-cäraq pullärigä uçğandır. Nimäsigä uçdı? Hämäsäsigä! Mäşinäsidä kätäysä qılış yâqarmidi? Yâqardı. Cudäyäm yâqardı. Restoränlärgä kirış, dengizgä bärüb çomiliş, qârânğı läborätoriyägä kirib optiriş yâqarmidi? Yâqardı. Ozi-kü surätkäşni äspiräntdän, çäyqâvçini älimdän äcrätälmäs ekän, negä suriştirmädi? Negä änäsi suriştirämän desä, bir çekkägä yığıştirib qoydı? Eskilik sârqıtı deb toyigä häm çändän äräläştirmädi. Eskilik sârqıtı emiş! Sârqıt kim? Äyisimi, ozimi? Äyisining köngli bir närsäni sezgändirki, âyâq tiräb turib älgändir.

0156 U Änvär kelsä nimä qılışını bilmäs edi. Älbättä, boynigä älmäydi. Uylängänini häm, bäläsi bäriligini häm äytmäydi. Änä oşändä bâpläydi. Şunaqa bâpläsinki, erkäk bolğanigä ming puşâyman qılsın!

0157 Qızıq, Änvär heç nimädän boyın tävlämädi.

0158 – Nimä qıptı. Ävvälgä xätinlärim bilän äcräşgänmän. Hämması zäkonniy! Uzun mäsäläsi... Nimä, qıptı, buyäm sävâb iş. İlmiy iş häm bop qâlär. Äspiräntlärdän nimäm käm? Xähläsäm, yärim yildä dissertätsiyä yâqläymän.

0159 – Negä meni äldädingiz? – dedi Xurşidä älämdän tolğanib.

0160 – Qızıq ekänsiz, toynı tezläştiring, degän menmi, sizmi?

0161 Xurşidä äläm içidä uni tärsäkiläb yubardı. Änvär bir rängi oçdı-yu, indämädi.

0162 – Boldimi? – dedi külişgä häräkät qılıb. – Älämingizdän çıqdingizmi endi?

0163 Xurşidā bu ādām bilān ortālāridā kāttākān cārlik päydā bolgānini his qıldı. Bu cārlik ikkāvlarini ikki sâhilgā ulâqtirib tashladi. Kim bilsin, bālki ilgāri hām cārlik bolgāndiru Xurşidā kōrlik qilib nārigi sâhilgā qadām bāsgāndir.

0164 ...Äyvān tāmāndān Pāsshā xālāning tāvuşi keldi.

0165 – Tolqincānning toyi yurişib qāldi, āvsincān! Şunaqa-yu, kōnglim ğaşraq. Kelinning ākasi içārkān. Ātāsiyām āġzi şālāqrāq deyişadi.

0166 – Sināng, orgilāy, ābdān sināng. Quş uyāsida kōrgānini qıladi. Keyin küyib ālāngāsiga isinib otirmāng, āvsinpāsshā?!

1979

NEGÄ? NEGÄ!

0167 Trolleybus silkinib qozğaldi.

0168 – Keyingisi – Beşinçi māvze! Pättälärni çekiçläşni unutmänglär. Yoldä nāzārātçi bār.

0169 Hämüdüllä ortä qatârdägi orındıqdä otiribdi. Deräzä âldidä.

0170 “ Qorqadi nāzārātçiläringdän! Student ânâyi ekändä, tutqıç berädigän. Yärmı sāmboçi, yärmı kāräteçi! Şunqa, deydi-kü, keyingi pâytdä nāzārātçılär hām kooperätiv tuzgän. Pättäsiz âdāmni uşlāsä naqd uç somni qurtdek sänäb âlädi. Bir somi dāvlätgä, ikki somi ozigä. Bir gäl ozi hām qolgä tuşdı. Kāp-kättä âdām. Uyāt-ye! Pälākāt bāsıb, pättäsi tügägän ekän... Bir emäs, torttä hırsdäy yigit âtrâfingni oräb turgändän keyin ilâcing qançä! Toläycân! Ulärniyäm bilgäni-bilgän. Bir kündä ellik kişini uşlāsä, çontägigä yuz som tuşıb turibdi. Hār bittäsigä yigirmä beş somdän. Qārını âğritädimi? ”

0171 – Eslätämän, yoldä nāzārātçi bār.

0172 “ Qulâq sāladi gäpinggä! İçidä sökâyâtgandır hāmmäsi ”.

0173 Bunaqa pâytdä märküz tāmângä âdām kām bolädi. Trolleybus tıqılınç emäs. Hār küni bittä yoldän yurävergäningdän keyin orgänib ketärkäsän. Säkiz yıldän beri şu. (Qamâqdän qaytgänidän buyân). Qāraqamış “ ikki-bir ” dän (tıpgän nāmını qaräng: “ ikki-bir ” miş, olsin äğär, âdāmning tili kelışsā) sekin yolgä tuşadı. Bittä-bittä yur-ye-yeb studentlär şähärçäsigä kelädi. Trolleybusgä otirib (ertäläb cāy bemäläl-dä) Ordäğäçä bārädi. İşigä. Âşxânägä. Keçqurun şu yoldän ârqagä qaytadı. Qāraqamışgä. Uyigä. “ Şef ” – insâfli âdām. Âxun äkâ. İşgä undän âldin bārıb turädi. “ Çaqqân-çaqqân qımırläydo, Hmıdullāxân! Hli zāmân lağmānxorlär klido ”.

0174 “ Kontrolyār körinmäydimi? Däf bolsin. Bälälärgä açınadı-dä, âdām. Studentgä uç som kiçkinä pulmi? Şunaqa-kü, yelkäsigä mägnetofon âsıb, çırâyli-çırâyli qızlärni qoltıqlāb yurädigäni qançä. Mägnetofongä yetgän pul pättägä yetmäydimi? Yo-oq, âlmäydi. Yurädi âtäsining sâyäi dāvlätidä mägnetofon vāränglätib! Âtā şorlik oğlim Tāşkentdek şähri äzimdä oqıyaptı, âlim bolib kelädi, deydi. Âftäbdä yelkäsı yağır bolib ketmān urädi. Näsibäsıdän qıyib cāraq-cāraq pul conätädi. Bulär bolsä... Orgildim äbberädigän şähäringdän! Xudägä şükr, Rāhmätilläsi yaxşı bälä çıqdı. İçmäydi, çekmäydi, yāmān yoldä yurmäydi. Uyām şu yerdä oqırdı. Biofäkdä. Birinçi kürsni bitirib ärmıyägä ketdi. Näsib etsä, kelädi ertä-ındin ”.

0175 Âbbā! Yāmğır başlandı-kü... Qamälişigä yāmğır sâbâbçi bolgän. Yāmğırmäs-kü, xocäyini. “ Volgä ” häydärdi. TNO. Ministrni âlib yurärdi. Oşä keçä xocäyin idärädä änçä otirib qâldı. Keyin tağın “ bir cāygä ” bardı, “ Severä-Vostok ”dägi toqqız qavätli uy tägidä Hämüdüllä motorni oçırıp, uzâq otirdi. Orgänib qâlgän. Ävväl hām köp kelışgän, “ Severä-Vostok ”kâ... Keyin xocäyini uyigä âbārıb qoydı. Yärim keçädän âşgän edi. Yāmğır yağıb turuvdı. Hämüdüllä şaşılardı. Rāhmätilläning tuğılğan küni edi.

On yaşgä çıqqan küni. Päläkätini qaräng: plâş kiygän âdâm köçäni kesib otâyâtganini keç päyqabdi... Ertäsigä xocâyini uni yupätädi... “ Ozi stovos’moy, piyonistâ ekän. Äyâğı sinibdi. Bälâyäm urmäydi. Käsälxânägä âbârib yaxşı qıpsız. Sizgä heç nimä qılmäydi; men barmän. Faqat, bittä iltimäs, biräv soräsä “ ânâvi yâqqa ” bârgänimizni äytmäysiz. Uç bälâm bâr, tirikçilik, deb qoyaqâlâsız ”.

0176 Hämîdullâ xocâyin äytgänini qıldı... İkki yilgä kesişdi. Bir begünâh fuqarâgä âğır tân cârâhâti yetkâzgäni uçun, dâvlât mâşinäsîdân oz şaxsiy mânfaâti yolidâ fâydälängäni uçun. Axlâq tuzâtiş koloniyäsigä hükm qılışdi. Axlâq tuzätärmış! Nâçârâ, peşânädâ bâr ekän. Xâtini qân-qân yığlädi: xocâyinning âldigä bârsä, sekretäri kirgizmäbdi. Bunaqa päytdâ âdâm çâdirxâyâl bolib qâlârkänmi, suddân keyin xâtinigä äytdi. “Yâşsän, mähâdâ köngling bolinsä... başqa birâvgä... mäyli...” (Keräkmidi şu gâp!) Xâtinining közi ğazâbdân yänib ketdi. “ Undân körä oldirib ketaqâling! ” Keyin oğlı bilän gâplâşdi. Râhmätillâ uçınçı sinfdä oqırdı. Esini tänib qâlgändi. Başigä iş tuşgändâ âdâm aqlı bolib ketârkänmi, Hämîdullâ xop dânâ gâplâr äytdi. “ Sen endi kättâ yigitsän, oğlim. Âilädâ sendän başqa erkäk yoq. Âpânggä yârdâm ber, singilläringni başını silä”. On yâşâr bälâ ânäsigä qandây yârdâm berädi-yu, singillärini başını silâş uçun nimä qılış keräk?... Nimä desin? Bir nimä deyiş keräkmidi, axır? Oylâb turdi-dâ, qoşib qoydı. “ İkki yıl nimä? Ğız etädi, otädi-ketädi. Sen oğlim, xapâ bomâ ”. Oğlining yığläb yubârışidân qorqar edi. Äğâr Râhmätillâ yığläsâ oziyäm... Yoq, oğlı yığlämäyädüyäm, gâpirmädiyäm. Yergä qarâb turäverdi.

0177 Surhândäryâ tāmāndâ “axlâqini tuzâtişdi ”. Temiryol yaqınıdâ. Qârâ paxtâlik kiygän âristonlâr... Keçäläri âğır ğongıllâgän sāmolyâtlâr, muttâsil tärâqa-turuq qilib otädigän yük poyezdläri... Ävvâligä yârim açıq vägonlârgä ârtılğan yuklärning usti brezent bilän orâb qoyılğäni uçun heç bälâ körinmäsdi. Keyin brezent qâplâmäsiz tâşiydigän bolışdi. Tânlâr, zâmbârâklâr. BTPlâr. Koloniyädâ siyâsiy axbârât boldi. İmperiälizm mälâyläri Äfgânistân demokratik respublikäsîdägi Sâvr inqılâbını boğıb tâşlâmâqçı bopti. Şanlı Sovyet cängçiläri ozining internâtsionâl burçını şârâf bilän bęcârişgä kirişibdi... Oşândâ Hämîdullâ heç nimäni oylämädi. Oylâb nimä qılädi? Şu pädäringgä qusur ikki yılını âmân-esân otkâzsä, uyigä, xâtinining, ikkitâ nâräsîdâ qızâlâğının äldigä bârsä, oğlını körsä bäs. Mâşinâ degän päläkätning rulini uşlâgän nâmârd! Duç kelgän yumuşni qılâverädi. Zor kelsä, Eski şâhârdägi mârdikâr bâzârığä bârib, ğışt quyädi, hâmmâlçilik qılädi. Ämmâ lekin bälälärini birâvgä zâr qilib qoymäydi. Qaräng, bir nârsä yetti uxlâb tuşigä kirmäbdi. Äy otädi, yıl otädi, päyti kelib sening oğling hām Äfgânistângä bârädi, “ internâtsionâl burçını ” bęcârädi...

0178 “ Bâşi tâşdân bolsin işqilib. Köpi ketib, âzi qâldı ”.

0179 – Çekiçlâmâgänlâr ozidân körsin. Uç som cârimâ toläsä xâtinigä päypâq âlâlmäydi, uyidâ câncâl bolädi.

0180 “ Äbbâ! Şängıllâyverârkän-dâ, bu xâtin, qolimgä mikrofon tegdi deb! ”

0181 “ Ğunça ”. Nâminiyâm tâpgänmi? Mäyli, buyäm bälälârgä bir ermäk-dâ. “ Nu, pogodi ” desä, cânını berädi. Borini äytmäysizmi, borini! Vây, qıstâlâq! ”.

0182 Ätä hävlisi şu yerdä edi. Suv boyidä. Zilzilädä unçâyäm şikäst yetmädi. Bälâxâning sinç devâridägi güvâlälär tökilgänini äytmäsä... Hämidullâ oşandä häli uylänmägändi. Şofyârlık kürsini endi bitirgändi. Äslidä-kü, tärîxçi bolmâqçıydi. Universitetgä kirişni ârzu qılardı. “ Kitâb oqıgın, hä-ä, oqıyver, yağı çıqâdi! Ätängni bekitib qoygän ğaznâsi bâr! Qaynâb çıqyâpti. Seni uylântirädi, bälâ-çaqang bilän qoşib bâqadi! Tur orningdän, qulupnäyni çâpıq qıl! Ertägä bâzârgä âpçıqıb sâtsäng, küninggä şu yäräydi! ” (Ätäsining äsäbi çätâq edi).

0183 Zilzilä bähânesi bilän “ buzdi-buzdi ” başlandı. Bu yerdä köp qavätli mühtâşâm binâlar qad kötärär emiş. Äsmânopâr qasrlâr... Pol’sägä bir âyâğını taşlâb kelgän ätäsi qoltıqtâyâğını doqıllätib, e, yügürdi-yä! Râykom, râyispolkom, gorispolkom...

0184 Hämidullâ ätäsining çoltâq âyâğını köp körgän. Çâp âyâğını... tizzädän yuqârısı saqlänib qâlgän âyâq ällaqandây ingiçkä târtib ketgän. Uçı tomtâq, kökimtir qızğış rängdä. Şiminig pâçasini qayirib, âqarib ketgän eski qayışığâ qıstirib âlädi-dä, häkkälâb bârib devârgä tirâb qoyılğan qoltıq-tâyâğığâ yâpışadı. “ Rezinkâsi yeyilib ketibdi, – deydi tonğıllâb. – Bu ânängni... äptekädä tâpilsä ekän! ” Hässâsini doqıllätib, hävligä tuşadı. “ Keräk bolsä Moskvägäçä bârämän ”, – deydi älläkingä dağdağa qılıb. – Kökçä mâzâridä ätäm yâtibdi, ânäm yâtibdi! Ätä-buvämdän qâlgän uyni buzädigänning başı ontä. Änä, qolidän kelsä remont qıb bersin! Oligim şu yerdän çıqadi. – İkkälä hässätâyâğını yergä bärävâr urädi, – şu yerdän! İspolkomdägi cipiriqqa ğäpirsäm, bezrâyädi. “ Mâyli, buzädigän yerdän cây âling, uç yıldän keyin şu mähällädän dom berämiz ”, deydi. Uç yilğäçä ânängni çârbâğıdä turämänmi? “ Bolmäsä, Qurbaqaâbâddän uçästkä âling ”miş. Qurbaqaâbâdi yerning kindigidä bolsä, tillädän tâğım bârmi, bir çetidän uşätib imârât qurädigän. Yoq, Moskvägä bârämän. Uçıncı Ukräinä frontining cängçisi, Vätän uçun qân tökkän, “ Şührät ” ordeni kävâleri xâr boldi, deymän. Uyım bâsib tuşğani yoq, remontiyâm başidä qâlsin, buzmâsin, deymän. Domini pişirib yesin, deymän ”.

0185 Ätäsining yelib-yügürişlâri şu boldiki, uyläridä çirâq oçib qâldi. Gâz kelmây quydi. Mähällädägi ottiz ikki xânädän “ dom ”gä köçişgä râzi bopti. Yigirmä bittä âilägä Qurbaqaâbâddän yer berilibdi. Sâkkiz xânädän “ buzilädigän yer ”gä râzi bolib, qarindâşlarınikigä köçib ketibdi. Uylärgä bul’dozer qoyildi.

0186 – Olsin-yey! Munça imillâydi bu! Äksigä âlädi ozi. Sâätingiz neççi boldi, ämäki?

0187 “ Ämäki-yä! Ozining yuzi tegirmânçining mähsisigä oxşâydi-kü, ämäki deydi. Upäniyâm beärmän çäpläbdimi? Qarilikni boynigä âlsä olädi bu xâtinlâr! Ming somlik pâl’to kiyib, gül kötärib yurgändän körä ikki somning bähridän otsäng, cänıqıb kütâyâtğäningning âldigä on minutdä bâräsän. Änä, köçä tolâ kooperätiv taksı ”.

0188 – Sâätim yoq, xälä! Mändä sâät nimä qılsin. Poristây âdâm bolsäm.

0189 “ E, ol-ä! Ozing häm cä täcängsän-dä! Yâş bolgisi kelsä nimä qılsin bu şorlik. Qondâqdä tekkän-dä. Göring nurgä tolğür âtäng häm şunaqa kăcbahs edi... Qızıq bğün

âtäng tuşinggä kiribdimi? Qamâqdä yâtğanıngdä olib ketgän âtäng? “ Qoltıqtäyâğım qanı, negä yoqâtding ” deb baqırbdimi? ”

0190 Tävba, âtäsi mäykä-tursidä emiş. Kesilgän çäp âyâğı nuqul dikillärmiş. “ Tâp! Hâzir tâpäsän täyâğımni, bolmäsä ortâq Brecnevgä bärämän, men frontovikmän, deymän! Sen häm ärzimgä qulâq sâlmäsäng, liçnä Âliy Baş Qomândâning ozigä ärz qılamän ”, dermiş. “ E âdämning tuşigä nimälär kirmäydi? ”

0191 “ Hämzä teâtrimi? Äfişäni qaräng, äfişäni! “ Xalqlär cällâdi ”. “ Ertägä prem’erä! ” Qoyıl! Ertägä âdamlär yängi tāmâşä köredi. Stälinni sökib-sökib çıqadı. Yâşävâr, şâvvâz. Tirikligidä dâhiy yäsäysän, olğanidän keyin gördän âlib, görgä tıqasän...

0192 Änä, telestudiyädän häm otdik. Şu... televizorni oylâb tâpgänniyäm âtäsigä ming rähmät-ye! Uyingdä indiyskiy çayni içib yänbaşlâb yât-ye-yeb, dunyâni tāmâşä qılāsän. Äynäi cähân-dä! “ Âtälär sözi ”ni äyting. Dilingdägi gäpni tâpâdiyâ-yä. Bäräkä tâping-ye, âtäxân! Ortädän ändişä kôtärildi, âdamlärdä insâf yoq... Qaräng televizor degän närsäni Tâşkentdä yäsäşgän ekän-u, muşuk ânâvisinisi bekitgänidek şuniyäm âvâzä qılışmäydi. Hä, endi, Tâşkent qâlâq bolgän, sävâdsiz bolgän ”.

0193 – Ordädä tuşmäysizmi, singlim?

0194 “ Kördingmi, dârrâv çehräsi yârışdı. Nări bårsä ozing tengi xâtin kişigä “ xälä ” demäsäng äsäkäng ketärmä? Şunaqa-kü, pârdâz-ändâz qılğän xâtinni körsä... Ozingning xâtining başqaça-dä Yigirmä bir yıl turmuş qilib, bir märtä läbigä boyâq surmâdi-yä. İkki gäpning biridä: “ Rähmätim kelsä, häftä otmây toy qılamız ”, deydi. Körpâ-körpâçälär täyyâr, kelin sârpälär täppä-taxt. Şu künlärgä yetkâzsin. Mâyli, häftä, otibmäs-kü, bähârdä... Umr sävdâsi-dä bu. Kelinniyäm tägtaxtini surıştırış keräk. Âtä-ânäsi kim, ävlâd-äcdâdi kim. Rähmätillä kelişgän bälä. İçmäydi, çekmäydi, yâmân yolgä yurmäydi. Şundâq bolgândän keyin kelin häm... çirâyli... bolâdi, eşli-xuşli, uyim-câyim deydigän bolâdi... Ertälâb işgä âtlängänidä, “ ädâcân, çâyıngiz täyyâr, quymâq pişirib beräymi ”, deydi. E, umringdän bäräkä tâp, bäläm! Qoşgäning bilän qoşâ-qarignı, baxtli bol, qızım! Keyin... Neväräli bolâdi. Tongıç neväräsi (oğlı bolâdi. Rähmätillä äzämät yigit) uxlâb yâtğanidä qoynigä kirib âlädi. Uyğänsäki... häligidaqa. “ İye, pâlvân biz tāmângä çaptirib yubâribdilär-kü, desä buvisi yupätädi: “ nevärängiz hälidän buyân târtqılâydi, uyğänmägäningizdän keyin cähli çıqdidä, dädâcânisi! Neväräsi “ dädâcânisi ”gä qarâb qıqır-qıqır külâdi ”...

0195 – Keçiräsiz, singlim, otib ketsäm... Rähmät...

0196 “ Vây-bo-o! Âtirgä çomilgänmi bu xâtin, nimä bälä, dimâğni yârâdi-yä! Bälâ-çaqadän vaqt ârttirib pârdâz köngligä sıqqanı... E, bizni xâtinläрни başidän suv ögirib içsäng ärziydi. Uyim-câyim deydi, bälâ-çaqam deydi... Xudâdän häm orgildim, yaxşı körgän bändäsidän dârdini äyämäs ekän-dä! Bögün tağın nâlidı: nâfâsim qısyâptı, ädâsi, yâmğır yağadı şekilli. Yâqqanı yaxşı boldı, şâyâd nâfâsi qısgäni otib ketsä.

0197 Şaşmā, tağın nimā dedi? “ Rāhmātingiz tuşimgā kiribdi, âyâğım sāvqātib ketyāpti, ādāmgā âyting, mengā etik ālib bersinlār, deyāpti. Bālāmning cāni sāgmikān? ”

0198 Xātin kişining tuşi teskāri bolādi. “ Ānāvi yāqdā ” yurgānidā “ tuşimdā olib qāpsiz, ozingizni ehtiyāt qiling ”, deb sākkiz mārta xat yāzgān. Rāhmātillāgā nimā bolārdi. Baquvvāt, eşli-xuşli bālā... Şunaqa deydi-kü, bu... Āfgānistān... ”

0199 Rāhmātillāni āeroportdā küzātāyātgāndā qattıq tāyinlāgān. “ Oğlim, sen aqlli yigitsān, āpāngni hāli ozinggā mā'lum... Mābādā Āfgānistāngā tuşib qālsāng, xatni Termizdān deb yāzāver ”.

0200 Mānā, ikki yilki “ Termiz ”dān xat kelādi. Xātini xursānd. Televizordā Āfgānistānni kōrsātsā, tāvāllā qılādi: “ Ādācānisi, peşānāimiz yāraqlāgān ekān, yaxşiyām Rāhmātillāngiz Termizdā xızmat qılyāpti ”... Televizorni şarttā oçirib qoysāng, xātining, qızlāringni kōngligā gāp kelsā... Kōrāverāy desāng... Xayriyāt, uç kün āvvāl xat keldi. “ Termizdān sāğınçlı sālām. Ādācān, āpācān şirin singillārim – Māhfuzā, Feruzā... Men sāğ-sālāmāt yuribmān, heç nimādān kāmçilik yoq. Xızmatlār āsān. Āpā! Mendān xavātir ālmāng. Dekābrning ortālāridā uygā bārāmān.

0201 Būgün neçānçi? On ikkinçi noyābrmi? Bundān çıqdi – uzağı bilān bir āydān keyin.

0202 – Keldinizmo, Hmidullāxān. Çaqqañ-çaqqañ qmirlāydo...

0203 Xalāt qayāqdā edi? Hā, mānā... E, ol-ā, piyāz ivib qālibdi-kü. Bu şāgird bālālār ğirt āhmāq-dā! Ārzmāgān torttā gāpni pānārāqqa ālib qoyışgā eringān. Pökānidān yel otmāgān.

0204 – Āxun ākā! Bu bālālār...

0205 – Hāmidullāxān ūkā, buyāqqa qrāng, siznu bir ādām çaqrvātido. Vāyenni ādām...

0206 Voyenniysi kim boldi? İye, māyor-kü! Sāvlātidān ārāvā hūrkādi. Nimā günāhi bār ekān? Qızıq, quçāqlāşgā bālā bārmi?

0207 – Keçirāsiz, ortāq nāçāynik... Men sizni...

0208 – Hāmid! Tānimāding-ā!

0209 “ Orgildim! Şāpkā kiygānlārgā kōzing uçib turuvdi! Axlāq tuzātiş koloniyāsida xop kōrgānsān! ”

0210 Qarāsāng-çi, yaxşilābrāq, “ tācāng! ”

0211 “ Nimā, “ tācāng ” dedimi? Axır bu... ”

0212 – Māktāb esingdāmi, tācāng? Men – Mūhāmmādiminārmān.

0213 “ Şaşmā, şaşmā. Axır bu... ”

0214 – Tānidingmi? Mühəmmədiminâr... Men – Mühəmmədiminârmân.

0215 – İye, vâý, sen-yey! Vâý “ voyenniy-yey! ” Şaşmā, bittā opiy! E, şāpkāngni yeçib turgin-dā, mundāq Minârkā! Mānā bu bāşqa gāp!

0216 Axır, bu Mühəmmədiminâr-kü. Burni tâvuqnigā oxşāgāni uçun “ Minârkā ” degān laqab ârttirgān, maktābni bitirib hərbîy bilim yurtigā kîrgān, endi senlār bilān yigirmā beş yıl diydār kōrişālmāymān, deb yığlāgān Minâr...

0217 – Âxun ākā! Piyâzni bālālār toğrāsın. Biz... bir piyālā çây...

0218 – Şaşmā, dostim çây-pāying kerākmās. Yur bu yāqqā! Vaqt zıq.

0219 “ Oh-hö! Ârmiyādāgi stārşināgā oxşāb prikāz qılādi-yā, şāvvāz! Pogon bār – zākon bār... ”

0220 – Gāpimni dıqqat bilān eşit. Seni zorğa tâptim. Mâyli, gāp bundāmās. Dıqqat bilān eşit. Hâzir bir cāygā bārāmiz. Ğing deb âvâz çıqarmāysān. Yāmān bolādi, tuşundingmi, mengā yāmān bolādi. Voyenvrāç sifātidā... Bol tez!

0221 “ Negā yāmān bolādi? Qanaqa voyenvrāç? Şaşmā, Minâr... Mühəmmədiminârning moyorlik pogonidā ilān rāsmi bārmi? Bundān çıqdi... ”

0222 – Vaqt zıq! Būgün gospital boyiçā men decurmān.

0223 Ğıştın devâr. Pāncārā dārvāzā. Devâr çetidāgi qonğırāq Mühəmmədiminârgā çest’ berib, ğāzqātgān sercānt...

0224 – Bittā xalāt! Sroçno!

0225 Həmidullā xalātni ming māşaqqat bilān yelkāsīgā ildi. Yāmğır yağayāpti. Serdāraxt hāvli. Dilni ğaş qıluvçi pāstāk ğıştın binālār... Ming lā’nāt, qarğa munçā köp! Munçā nāliş qılādi, bu mārāz maxluqlār?

0226 – Minâr! Mühəmmədiminâr! Cān dostim! Nimā gāp? Nimā boldi?

0227 – Cim! On birinçi blokkā bārāmiz. Kelişdik, âvâzingni çıqarmāysān. Qorqmā, hāmmāsi cāyidā. Oğling...

0228 “ Oğlim? ” “ Âyāğı negā çalışādi? Negā mādār yoq? ” “ Tezrāq! Tezrāq! ”

0229 Bārākkā oxşāş uzun pālātā... İkki qatār temir kārāvotlār. Toşāklār... Âq çâyşāblār... Külrāng ādyollār. Bir-birigā oxşāş qıyāfālār... Hāmmāsi yāş, hāmmāsi rānglār... Dāri isi... “ Bānnisā ” isi... Pāstāk derāzādān tuşāyātgān xırā nur...

0230 – Änä! Sekin... İltimās, şāvqın sālmā...

0231 – Ädā!

0232 Nāhāt! Nāhāt şu oğli bolsä! Äeroportdä xayrläşâyâtganidä “ mendän xavâtir âlmānglär ” degän, ävväl ānäsini, keyin uni quçaqlägän, quçaqlägänidä belini qısirlätib yubärgän... Här säfär “ Termizdän sağınçlı sālām ” deb xat başlägän, “ āpāmgä äyting, xavâtir âlmāsinlär ” degän, uç kün ilgäri “ uzağı bilän bir äydän keyin bārāmān ” deb xati kelgän... Qani, qani oşā oğli! On yäşärligidä “ ānāngni ehtiyât qıl ” degänidä yıǵlāmāy yergä qarāb turgän, xızmatgä ketiş âldidä debdek yigit bolib yetilgän... Tāmām bopti-kü! Rāngi dākādek āppāq... Sāqāl-moylâvi osgän...

0233 – Oğlim, cân bālām!

0234 Rāhmätillä ädyol tägidän qolini çıqarib, uning başini silädi.

0235 – Yıǵlāmāng, ädä.

0236 Qızıq, negä sāqāl-moylâvi munça daǵal! Negä āqargän! Yâ xudâ! Oğli ozidän qarib ketibdimi?

0237 – Bālām! Nimä qıldı? Nimä boldi sengä?

0238 – Sekin! – Hämিদullā yelkäsigä kimdir âhistä qol bāsgänini his etdi. Ämmâ qayrilib qarāmādi.

0239 Äcāb, oğlining qolläri negä munça âciz? Negä qaltiräydi?

0240 – Äpāmgä äytmāng, ädä. Äpāmgä äytmāng... Sizni kördim... Doktorgä rāhmät...

0241 Häyâcânli häyqırıq yāngrädi:

0242 – Kordiāmin! Sesträ, kordiāmin!

0243 Rāhmätillāning yuzigä qān yügürgāndek boldi. Hättâ... hättâ külimsirädi hām. Ätäsi buni kördi. Änıq kördi!

0244 – Sesträ! Olib qāldingmi? Kordiāmin!

0245 – Oğlim! Közingni aç! Oğlim!

0246 – Nări turing, qāçing!

0247 Yoq! Bermāymän! Bālāmin senlārgä bermāymän! Rāhmätillä!

0248 U cinni bolib qālgāngä oxşardı. (Bälki çindän hām esdän āggāndir). Şitāb bilän ädyolni yulqib çetgä ulāqtirdi.

0249 – Tur bālām! Tur orningdän! Ketāmiz! Uygä ketāmiz! Uygä ketāmiz!

0250 Şundä... Şundä, toşäkning yärmi boş ekänini päyqadi. Oğlining ikkälä āyāğı yoq edi. Tizzādän emäs, undän hām yuqārırāqdän. Kökrägidän buyāğı dākä bilän orāb täşlāngän. Här cāy-här cāydä qızğıştāb dāǵlär. Qātib qālgän qān dāǵlāri.

- 0251 – Qaçing, gräjdänin. Xalaqıt beryäpsiz.
- 0252 – Hämid, ket. Tuşunsäng-çi, dostim, mengä gäp tegädi.
- 0253 – Yoq, – U ävväl temir kărävat qırräsini muştladı. – Yoq! Yoq! – Keyin oğlining sâqâli tikändek osib ketgän yuzläridän opä başladı.
- 0254 – Bäläm, közingni aç, Rähmät!
- 0255 Oşä zähâti şilq etib yergä otirib qâldi.
- 0256 – Negä? – dedi ingräb. – Negä? İnsâfläring bärmi? Äytinglär, bäläm nimä günâh qıluvdi? – yergä mük tuşdidä, nämıqqan taxtä polni qoşqollab âciz muştlây başladı.
- 0257 – Negä? Negä? Negä-ä-ä-ä!!!

1990

ZİL-HÄZİL

0258 Rävşan yangi işgä otdi-yu, xuddi cännätgä tuşib qalgändäy boldi. Konstruktorlik byurosida qırq ikki lâyhäçi işläsä, şundän qırqtäsi qızlar.

0259 Rävşan bälä bolib birävning qızini bilägidän uşlägän emäsdi. Institutgä häm cudä tartınçaq edi, heç kim bilän ähdü päymän qılmägändi. Bu yerdä şunça qızning äräsigä tuşib esänkiräb qaldı. Buning ustigä idäraning başlıgı – zähärginä äpä işgä äläyätgänidä Rävşanni ägähläntirib qoydı.

0260 – Ong qulâq, çäp qulâğingiz bilän eşitib äling, yigitçä! Tâşkilâtimizdä nimä köp – qız köp. Birântäsi bilän ğiring deb gäp çıqadigän bolsä, ikkâvläringäyäm kättä köçäni körsätib qoyämän. Kelişdikmi?

0261 Rävşan, äpäning här sozini çertib-çertib gäpirişidän, ingičkä gärdişli közäynäk ärqasidägi közläri qısılib ketişidän bu xâtin här işgä qâdir ekänini tuşundi.

0262 – Xop bolädi, äpä, – dedi dävdiräb.

0263 Äsli bu yergä işgä kirmâqçı emäsdi-kü, lekin ozidän bir yıl ilgäri institutni bitirgän Tursunbây qoymädi-dä! Bu yigit ozi äqköngli, xuşçaqçaq. Faqat bittä nuqsâni bär. Biräv bilän bäs bâylaşib, Tursunbâyning yuzigä bir hävuç tärîq sepib yubärsängiz, bittäsiyäm yergä tuşmäydi. Qaçandır tâşgän çeçäk şorlikkä şu tāmğani bäsib ketgän. Rävşan uning nimä uçun şunçalik yelib-yügürgänini keyin bildi. İlgäri şunça qız äräsidä bittä ozi işlärkän. Endi ikkitä bolışdı. Rävşan Tursunbây bilän birgä işläyverämän-dä, deb ozini yupätgän edi. Äksigä älib, başqa xânägä câylaşdı.

0264 Ortâğı uni on beş çağli qızlar çizmä çizäyätgän xânägä älib kirdi-dä, tântänä bilän tanıştirdi.

0265 – Hây, cânânlär! Zerikdik deb, hädeb yığläyvergänläring uçun şu bäläni tâpib keldim. Köndirgünçä änä sutim äğzimdän keldi. Endi mähkäm uşläysizlär.

0266 Qızlar qıy-çuv kötarişdi. Rävşan uyälgänidän lävlägisi çıqıb turäverdi. Uni siyläşdi şekilli, eng tordä, deräzä ropärasidä câylaşgän stolni berişdi. Tağın yänidä telefon hem bär.

0267 Rävşan ävväligä xânädä muttäsil änqıb turädigän ätir-upä, yänä ällaqanaqa islärdän mäst bolib yurdi. Keyin-keyin könikdi. Yangi işxânäning qânun-qâidälärini orgändi.

0268 Qızlar Tursunbâygä “ ärtist ” deb laqab qoyışgän ekän. Rävşan şunisigä tuşunmädi. Ämmâ “ äpä ”gä laqabni bapläb tâpişibdi-dä. “ Kobrâ ” kelyäpti, desä, şiçqânning ini ming tängä bolib ketädi. Äpä, umumän, ergä tegmägän ekän. Şuning uçunmi, qızlarıning birântäsi Rävşanning äldidägi telefondän yigitigä qongırâq qılsä, başqasi eşik äldigä bärüb “ Kobrâ ”ni pâyläb turädi.

0269 Bir küni ädätdägidek telefon ciringlädi.

- 0270 – Kim bu? – dedi nâzikkinä âvâz.
- 0271 – Kimni çağırıp beräy? – dedi Rävşän häfsäläsizlik bilän.
- 0272 – Heç kimni. Siz Ävâzovmisiz?
- 0273 – Hä.
- 0274 – Rävşäncän äkämmissiz?
- 0275 Rävşän häyrätdän esänkiräb qâldi.
- 0276 – Hä, nimäydi? – dedi duduqlänib.
- 0277 – Keçiräsiz... – nâtäniş âvâz entikdi. – Siz meni tänimäysiz. Men sizni täniymän.
- 0278 – Kimsiz ozingiz? – dedi Rävşän dâvdiräb.
- 0279 Nâtäniş qız bir lähzä cim qâldi. Rävşän ätrâfgä âläzäräk älänglädi-yu, qızlar bir-birigä mä'näli qaräb qoyışâyâtgänini körüb qulâğıgäçä qızarıb ketdi.
- 0280 – Rävşän äkä! – dedi nâtäniş âvâz, – meni âdâbsizlik qılyäpti, deb oylämäng. Trolleybus bekätigä gâz suv dökâni âldigä çıqsängiz... Gäpim bär edi...
- 0281 Rävşänning yurägi bir ârzıqıp ketdi. Munçä şirin bu âvâz. Munçä mä'yus gäpirädi?
- 0282 – Hâzir, – dedi âvâzini päsäytirib. – Lekin... – u duduqlänib qoşıp qoydi. – Lekin qandâq täniymän sizni?
- 0283 – Ätläs köyläk... Qolimdä âq sumkä... – nâtäniş âvâz bir zum cimib qoşıp qoydi. – Men täniymän-kü, sizni.
- 0284 – Hâzir...
- 0285 – Keçiräsiz, âvârä qıldim-dä, Rävşäncän äkä!
- 0286 Nâtäniş âvâz “ Rävşäncän äkä ” degän sozni şunaqayäm mulâyim qılıb äytdiki, Rävşän ozidän-ozı pitilläb qâldi. Hâvlıqıp yoläkkä çıqsä, Tursunbây sigäret tutätib turibdi.
- 0287 – Hä, – dedi tutun qaytärüb. – Yol bolsin?
- 0288 – Ozim, – Rävşän bepärvâlik bilän qol siltädi. – Suv içib keläy.
- 0289 U endi zinä tāmān yurgān edi, Tursunbây hām ergāşdi.
- 0290 – Bärmisän, âğayni! Keçä qıttây-qıttây bolgān edi, içim yānib ketāy deyāpti. Yur.

- 0291 Rāvşān ensəsi qâtib indämädi. Köçägä çıqqanläridän keyin bättär xunâb boldi. U uçgâni qanât tãpãlmãydi. Tursunbây bolsä imillãydi. Ârã-çãrã gãp hãm tãşlãb qoyãdi.
- 0292 – Poyezddän qãlyãpsãnmi, nimä bälã?
- 0293 Âxiri bekättä hãm yetib kelişdi. Rāvşān suv içärkän, âtrâfgä älängläb, ätläs köyläkli qızni qıdırär, hãr qultum suv tãmãğıdã tıqilib qälâyâtgändäy bolãrdi. Änä, bittäsï ävtobusgä çıqıb ketdi. Rāvşāngä qarãb mãyın cilmãyib qoydi. Oşã! Xuddi ozi! Qolidã âq sumkäsïyãm bär.
- 0294 – Nimä boldi sengä, âğayni?!
- 0295 Rāvşān Tursunbâyning ozigä tikilib turgãnini endi pãyqadi.
- 0296 – Ozim! – dedi tongıllãb.
- 0297 U torväsini yoqãtgän gädâydek qãvãğı uyulib qaytib keldi. Künboyi çirâyï açılmãy yurdi.
- 0298 Ertäsïgä xuddi oşã pãytdä – sãät on birdä yãnã telefon ciringlädi.
- 0299 – Läbbây, – dedi Rāvşān âvâzi titrãb.
- 0300 – Rāvşān äkã, ozingizmisiz? Sälãm, tãnidingizmi? Rāvşānning içidã çirâq yãnib ketgändäy boldi.
- 0301 – Tãnidim, siz...
- 0302 – Hã, Feruzãmãn. Keçã mendän xafã boldingizmi?
- 0303 Rāvşān bir lãhzädä işxânädägi hämmä qızlärni köz ongidän otkãzdi. Yoq, Feruzä degän qız yoq. Demäk, keçägi ävtobusgä çıqıb ketgän ätläs köyläkli qız şu – Feruzä.
- 0304 – Keçã negã ketib qãldingiz, Feruzäxân? – dedi Rāvşān âvâzini päsäytirib.
- 0305 – Ozingiz birãvni bãşlãb çıqdingiz-kü.
- 0306 – E, umi? – dedi Rāvşān Tursunbâyni esläb. – Suv içgâni çıqqan edi-dä!
- 0307 – Men uyãldim... – Feruzä bir zum cimib qãldi-dä, yãnã entikdi. – Mãyli, xayr.
- 0308 – Şaşmãng! – dedi Rāvşān cãnhãlãtdä. – Qayerdän gãpiryãpsiz?
- 0309 – Yaqın... – Feruzä xorsindi. – Gästronom äldidän.
- 0310 – Hãzir çıqamãn. Ketib qãlmãng, iltimãs.
- 0311 Rāvşān trubkãni qoydi-yu, bir-birigä mã'nãli tikilib qarâyãtgän qızlär âräsïdän otib, yoläkkä âtildi.
- 0312 Çıqışı bilãn yãnã Tursunbâygä duç keldi. İndãmãy äldidän otib ketâyãtgän edi, Tursunbây gãp âtdi.

- 0313 – Ho, akä! Ärqa-äldilärigä qaräb yursinlä, mundäy.
- 0314 Sigäretim tämâm bopti, äbçıqay! – dedi. Rävşän tezrâq qutuliş uçun bähânä qilib.
- 0315 – Mundâq demäysänmi, äğayni! Meniyâm sigäretim tämâm boldi. Yur, birgäläşib bärrib kelämiz.
- 0316 – Mengä qarä! – dedi Rävşän toxtäb. – Qanaqa sigäret çekäsän?
- 0317 Tursunbây közini pirpirättdi.
- 0318 – Nimägäydi?
- 0319 – On päčkä äbkäsäm qutulämänmi sendän? Ozimning yänimdän äbkelämän.
- 0320 – Nimä, men sengä tilänçimänmi? – Tursunbây undän äldin yolgä tuşdi. – Doqıngni qaräyü! Men “ VT ” çekämän. Gästronomning sätuvçisi seni tänimäydi. Demäk, bermäydi!
- 0321 Bögüngi uçrâşuv häm räsvâ boldi. Rävşän gästronom ätrâfini uç märtä äylänib qaytib keldi.
- 0322 Ertäsigä xuddi oşä päyt tağın qongırâq ciringlädi.
- 0323 Ozingizmisiz, Rävşän akä, – dedi Feruzä. – Negä keçä änävi yuzi ğälätirâq ortâğingizni başläb çıqdingiz? Keçiräsiz-kü, u kişini kämsitmâqçı emäsmän-u...
- 0324 Çotirni çotir, deydi-dä! Siz emäs, men keçirim sorâşım keräk, – dedi Rävşän ästâydil küyunib. – Bir xıl ädämlär olgüdäy kältäfähm bolädi-dä, Feruzäxân. Sâyäğä oxşäb ergäşgänini körmäysizmi... Mengä qaräng, iltimäs, hâzir uçrâşâylik.
- 0325 Feruzä bir lähzä cim qâldi.
- 0326 – Bögün zäçyâtğä barişim keräk... İkki kündän keyin imtihanlä başlanädi. Mâyli, Rävşän akä, keyin körişärmiz.
- 0327 – Yoq, yoq! – Rävşän ornidän turib ketdi. – Men hâzir çıqamän. Qayerdäsiz?
- 0328 – Bekätdägi ävtomätdä.
- 0329 – Feruzäxân, iltimäs, – dedi Rävşän hävlıqıb. – Köçäning u yuzigä otib, yuz qadämçä yursängiz särtärâşhânä bär. Şuning äldigä bärrib turing.
- 0330 Feruzä tuşunmädi şekilli, esänkiräb sorädi.
- 0331 – Vây, negä?
- 0332 – Gâp bär, keyin tuşuntirämän. Xop deng, Feruzäxân, iltimäs.

0333 Rāvşān trubkāni qoydi-yu, yolākkā ātildi. Xayriyāt, bu sāfār Tursunbāy körinmādi.

0334 Turqıng oçğāni rāst bolsın, – piçirlādi u Tursunbāy otirādigān xānāning eşiği āldidān āyāq uçidā yurib otār ekān. Lekin on qadāmçā yurgān ediki, zinā pāncārāsīgā suyānib turgān Tursunbāyni kōrib, toxtāb qāldi.

0335 – Sigāretgā ketyāpsānmi? – dedi Tursunbāy.

0336 – Yoq! – dedi Rāvşān tongıllāb. – Açıq māzārgā!

0337 – Unaqa bolsā, bu yāqqa yur! – Tursunbāy uni qoltıqlāb āldi. – Sāqāl-pāqāllārnı āldirib bārsāng, fāriştālārnıng ozi cānnātğā podruçkā qilib ābkirib ketādi. – U birdān ciddiy tārtdi. – Bu sāqāl degān nārsā munçā tez osādi-ā? Kūnārā āldirib turmāsāng māymungā āylānib ketāsān. Qarā, senikiyām tikānākdāk bolib qāpti. Yur, birgālāşib āldirib kelāmiz. Āpāni bilāsān-kū, ozigā qarāb yurmāgān xādimplārnı yāmān kōrādi.

0338 – Hāy, mengā qarā, tinç qoyāsānmi-yoqmi ādāmni? – dedi Rāvşān yıǵlāgūdek bolib. – Oz hālimgā qoyāsānmi-yoqmi!

0339 – İye, sengā nimā qıldim, āğayni! – Tursunbāy āstāydil hāyrān qāldi. – Yaxşılıkkā yāmānlikmi? Bir bālā bopti, ozi sengā. Cin tegibdi.

0340 – Hā! – dedi Rāvşān baqırīb. – Cin tegdi. Oşā cin sensān!

0341 Bu sāfār hām xuddi Rāvşān oylāğāndāy bolib çıqdi. U Tursunbāy bilān cıqıllāşib bolgūnçā, Feruzā erkāklārnıng sārterāşxānāsi yānidā yārim sāt turārmidi?

0342 Ertāsīgā Rāvşān telefon yānidān cilmādi. Tuşlıkkā hām çıqmādi. Feruzā keçqurun telefon qıldı.

0343 – Keçā negā kelmādingiz?

0344 Rāvşān qızning āvāzidāgi ökinçni sezib, qorqıb ketdi.

0345 – Keçirāsız, – dedi yālvārib. – Ānāvi şılqım ortāğım yānā āsilib āldi. Mengā qarāng, Feruzāxān, bğün...

0346 – Rāvşān ākā! – Feruzā unıng gāpini boldi. – Sizgā birinçi bolib ozim telefon qılğānimni nātōğri tuşundingiz-ā... Māyli, keçirāsız.

0347 – Feruzāxān! – Rāvşān cānhālātdā trubkāni çāngāllāb āldi.

0348 – Xayr, keçirāsız...

0349 Trubkādā qısqa-qısqa, ālāmli signāl eşitildi. Rāvşān şālvirāb otirib qāldi.

0350 Muhābbāt ādāmni devānā qilib qoyādi, degānlāri rāst ekān. Rāvşān yigirmā kün içidā āzib ketdi. Telefon ciring etsā, trubkāgā yāpişādi. Tursunbāyni kōrsā, kōngli

äyniydi. Keçäläri Feruzä tuşlärigä kirib çıqadi. Sırıq ätläs köyläk, qolidä äppäq sumkäçä... Bu äradä äpä, işni epläy älmäypsiz, deb ikki märtä däkki berdi.

0351 Nihâyät, yigirmä birinçi küni telefondä qardân âvâz eşitildi.

0352 – Rävşän äkä!

0353 – Qayerdäsiz? – dedi Rävşän entikib.

0354 – Bekätdä...

0355 – Ketdim!

0356 Rävşän xânädän ätilib çıqdi. Här vaqtdägidek yolidä päydâ bolğan Tursunbâyni şundäy turtib yubârdiki, şorlik gändiräkläb devârgä urildi. “ Yetib bopsän, çotir! ” – deb qoydi içidä Rävşän zinälärning uçtäsini bir qilib tuşib bärärkän. Mäşinä yolini kesib otdi-yu, bekättä qaräsä, telefon budkäsi äldidä xuddi oşä – keçäläri tuşini, künduzläri hüşini oğırläğan Feruzä cilmäyib turibdi. Egnidä ätläs köyläk...

0357 – Feruzäxân! – Rävşän yügürüb bärärkän, beş qadämçä beridän qıçqırıp yubârdi. Yänä ikki qadäm qoyğan edi, zäbärdäst bir qol biläğini âmburdäy sıqıp ozigä qarätädi.

0358 – Äkäsi keräkmäsmi, äkäsi!

0359 Rävşän başını kôtärdi-yu, bärzängidäy yigitni körüb qätib qâldi. Ätläs köyläкли qız ildäm kelib, yigitning qolidän tutdi.

0360 – Qoying, ozingizni bäsing. – U Rävşängä icirğanib qarädi. – Cinni şekilli bu.

0361 Rävşän köçäning bu betigä otgünçä sâvuq tergä bätib ketdi. Bir mähäl älläkim çağırğändäy boldi. Qaräsä, yol çetidägi skämeykä äldidä Tursunbây ilcäyib turibdi.

0362 – Tinçlikmi? – dedi u mehrübânçilik qilib.

0363 Rävşän skämeykäning bir çekkäsigä otirdi-yu, neçä kündän buyân içidä yıgılıb yätgän älämini tükib sâldi.

0364 – Şuni ävvälräq äytsäng bolmäsmidi! – dedi Tursunbây küyunib. – Ähvâlingni qarä! Bir yıl qıltâmâq bolib yätgän âdämğä oxşäysän-ä! E, sendaqa âşıqdän orgildim. U bir lähzä oyläb turdi-dä, sorädi. – Puling bärmi?

0365 – Bâr, dedi Rävşän tälmävsiräb. – Nimäydi?

0366 – Yuräver!

0367 Tursunbây Rävşänni gästronomğä başläb bârdi. İkki şişä şämpän, ikki boläk şokoläd äldirdi. Keyin işxânägä qaytişdi.

0368 – Qızlär! – dedi Tursunbây şämpän şişälärini bäländ kôtärib. – Bügün biz yängi

tâmâşâ prem'yeräsini yuvämiz. Şişälär açilsin! Äsâsiy rollärni icrâ etgänlär şäräfigä içilsin!

0369 Qızlărdän biri qıqır-qıqır külib stākän tâpib keldi. Yănâ biri eşik âldigä bārib, “Kobrâ inigä kirib ketdi ” deb xabār qıldı. Rāvşān bir çekkädä āngrāyib turāverdi.

0370 – Rāvşān ākēcān!

0371 Rāvşān tāniş âvâzni eşitdi-yu seskänib başini kôtardı. Âvâz egäsini qıdırib âlānglär ekān, Tursunbāy stākänni uning qoligä uzätđi.

0372 – Rāvşān ākēcānim! – dedi Tursunbāy qızlārnikiđäy māyin, ingičkā tâvuşđä. – Kōrişädigān künimiz bār ekān-kü, birām sāğınib ketdim-ki!

0373 Qızlārning qahqahäsிடān Rāvşān yānib ketdi. Tursunbāy bolsä hāmān oşā tâvuşđä dāvām etardı:

0374 – Çotirni çotir deydimi-ä? Oşā çotir ortāğingizni ergāştirib çıqqaningiz uçun sizdān āräzlāğān edim. Māyli, endi yārāşāmiz. Hi-hi-hi! Keling, şuni içib yubāring, cān Rāvşān ākē!

0375 Rāvşān birdānigä hāmmäsigä tuşundi. Qızlār nimā uçun Tursunbāyni ārtist deb ātāşini hām, nimā uçun telefondā Feruzä bilān gāplāşgāndä, qızlār birbirigä mā'nāli qarāşini hām, nimā uçun Tursunbāy dāim ungä ergāşib yurgānini hām... Rāvşānning vācāhāti ozgārib, muştı tügildi. Tursunbāy bu yāğını hām hisābgä ālib qoygān ekān şekilli, lāpānglāb qāçib qāldi. Rāvşān uning ketidān ātilgān edi, qızlār qıy-çuv qilib yolini tosişđi.

0376 Şu künü keçgāçā Tursunbāy ilcāyib, qızlār hiringlāb, Rāvşān oşşāyib yurđi.

0377 İş tügäşigä çārāk sātçä qālgānிடā yānā qonğırāq ciringlāđi. Rāvşān zārdä bilān trubkāni kôtardı.

0378 – Kim bu? – dedi yānā oşā tâvuş.

0379 – Kim kerāk? – dedi Rāvşān cerkib.

0380 – Ävāzovmisiz?

0381 – Ävāzov bolsām sengä nimä? Qani äyt, nimä qılmāqçıyding?

0382 – Mengä Ävāzov kerāk! – dedi telefondāgi âvâz qat'iyāt bilān. Bu âvâzdä iltimās emās, buyruq āhāngi edi.

0383 – Hā, men Ävāzovmān. Ämmā sengä er bolmāymān. Er kerāk bolsä kōçādān qıdır! – Rāvşān bāyāgidān hām qattıqrāq qıçqırdi.

0384 – Gāzetāgä e'lān ber!

0385 – Bu qanaqa âdābsizlik?! – telefon cārānglāb ketdi. – Nimā deyāpsiz?

- 0386 – Er keräk bolsä köçädän qıdır, deyäpmän, eşitdingmi, qari qız!
- 0387 – Tärbiyäsiz!
- 0388 – Çotir!
- 0389 Telefondägi hâkimânâ âvâz bir gâp äytsä, Rävşän uçtäsini qondiräverdi. Äxırı telefondägi âvâz çidälmäy dâdlâb yubârdi.
- 0390 – Oçir âvâzingni, surbet!
- 0391 – Ozing oçir, çotir. Bolmäsä, başärängni tekislâb qoyämän!
- 0392 – Trubkâni qoyib qoy deymän, ähmâq!
- 0393 – Qoymäymän! Qolingdän kelgänini qıl.
- 0394 – Şu bugünâq qârängni oçir bu tüşkilâtdän! – telefondägi âvâz bättär çiyillädi, – Şu bugünâq!
- 0395 – Ävväl seniki oçädi. Mäsxarâbâz! Qızlär Kobrägä bir âğız äytsä, közâynäginı yeçib turib şundäy çaqadiki, til tärtmäy oläsän ävsär!
- 0396 – Nimä? Kim Kobrâ? Kim orgätđi bu gâpni sengä?
- 0397 – Hä-hä-hä! – Rävşän âsmângä qarâb, mirıqıb qahqahä urđi. – Äläm qılın!
- 0398 U ozigä şunça äzâb bergän çotirni yänä änça bâplâmâqçı edi-yu, trubkädä qısqa-qısqa signäl eşitildi. “ Bâplâdim, – dedı Rävşän trubkâni câyigä qoyib. – Men bilän häzillâşış şunaqa bolädi ”. Xuddi şu fikr miyäsıdän otışı bilän eşik täraqlâb açıldı. Endi pârvâz-ândâzini keliştirib, sumkäsini yığıştırişgä tuşgän qızlär cây-câyidä qâtib qâldi. Rävşän häyrân bolib burilib qarädi-yu, âstânädä turgän âpägä közi tuşdı. Âpâ rängi dâkädäy âqarib, lâbläri gezärib ketgän, hâzirginä çängällägän bolsä keräk, saçlări tozib, közâynägigä tuşgän edi.
- 0399 – Ävâzov! – häyqırdı u âğzıdän köpik säçrätib. – Hâzir telefondä gâplâşgän sizmi? Rävşän rängi oçib, ornigä otirib qâldi.
- 0400 – Cävâb ber! – dedı âpâ qolini paxsâ qilib.
- 0401 Rävşän Tursunbâyni Feruzä deb qanaqa äldängän bolsä, âpâni Tursunbây deb oylâb bättär äldängänini, endi hämmäsi tāmām bolgänini tuşundi-yu, indämäy baş silkidi.
- 0402 – Qani, bu yâqqa! – dedı âpâ lâbläri titrâb.
- 0403 Rävşän uning âldigä tuşib yolâkkä çıqđi. Âpâ sözidä turädigän xâtın ekän. Çındän hām ungä kättä köçäni körsätib qoydı.

ÂŞ

0404 Professor Âbid Räsulyeviç yāngi mähällägä köçib kelgānigä bir āydān āşdi. Bir kün ertālāb âftāb çıqmāsıdān dārvāzəsi taqıllāb qāldi. Professor pijāmāsini kiyib çıqsā, yān qoşnisi Hâlıq tēcāng turibdi.

0405 – İyā, dāmlā, âdām degān hām peşingāçā uxlāydimi! – dedi u şāngıllāb. – Qani, âtlāning dārrāv!

0406 Âbid Räsulyeviçning keçəsi işlāydiğān âdāti bār edi. Bārvaqt turış mālāl kelārdi.

0407 – Qayāqqa? – dedi ikkilānibrāq.

0408 – Qayāqqa bolārdi, âşgā-dā! – Hâlıq tēcāng şuniyām bilmāysızmi, degāndek qolini paxsā qılib tuşuntirdi. – Şâkir vağ-vağning qudāsi bār-kü, taxtā iskalāddā işlāydiğān! Ānā oşā ciyānini sunnāt qıldiryāpti. Çāyxānāning āldidā āvtobus kütib turibdi. Qani, boling çaqqān-çaqqān!

0409 Professor Şâkir vağ-vağning ozi kim, qudāsi kim-u, qudāsining ciyāni kim, sorāgisi keldi-yu, qoşnisining rā'yini qaytārişgā iymāndi. Nīmā qılsāyām közdek qoşni. Buning ustigā tēcāng... İkkāvlāri uzun-qısqa bolib yolgā tuşdilār. Hâlıq tēcāng yol-yolākāy yānā ālti xānādānning dārvāzāsini taqıllātib, âdāmlārni uyğātdi. Çindān hām çāyxānā āldidā āvtobus kütib turgān ekān. Oktyābr' māsıvidān Qoylıqqa yetib bārişgūnçā kün çıqdi. Âş yeb çıqqunlāriçā kün yāyildi.

0410 – Āmmā âşini bāplābdi, āzāmāt! – Hâlıq tēcāng âşpāzni sidqıdildān maqtādi. – Ātāsıgā rāhmāt. – Keyin professorgā yuzlāndi. – Siz hāynāhāy xızmatgā bārsāngiz kerāk? Bopti, âş yegān qolingizni bering. Men çāyxānādā bolāmān. Yā peşindā dimlāmā-pimlāmā ārgānizovāt qıb qoyāymi?

0411 – Yoq, yoq, rāhmāt. – Âbid Räsuleviç şāşā-pişā bāş çāyqadi. – Ozingiz bāhūzur...

0412 Hâlıq tēcāng āllaqaysi bāzārdā qārāvul bolib işlār, uç kündā bir işgā bārār, qālgān künlāri māişāt edi.

0413 – Bopti, bolmāsā! – u professorning qolini silkitib qısdı. – Çıqıb turing, çāyxānā-pāyxānāgā bundāq, tābutkāşmiz axır, dāmlā!

0414 – Ālbättā, ālbättā! – Âbid Räsuleviç xıcālāt çekib, bāş silkigānçā, yoligā rāvānā boldi. Sāhārlāb turışgā orgānmāgāni uçun kün boyi bāşi ğuvillāb yurdi. Āksigā ālib keçqurun ilmiy kengāş bār edi. Kōrilādiğān māsālālār çozilib, māclis yārim keçāgāçā dāvām etdi. Uyigā qaytdi-yu, bir piyālā çāy içib yātdi-qāldi.

0415 Qançā uxlāgānini bilmāydi. Bir mähāl dārvāzā keçāgidān hām qattıqrāq taqıllāy bāşlādi. U vāhimā içidā sātīgā qarāsā, beş yārim bopti. Er-xātin dārvāzāgā yūğurişdi. Eşik āldidā yānā Hâlıq tēcāng turibdi.

0416 – Yilingiz uyqu, muçālingiz yāstıqmi, dāmlā, nimā bālā? – dedi u āskiyā qilib. – E, ādāmlārgā qoşilingdā, bundāq, yātāverāsizmi, gālānskiy peçkāning āldidā mudrāgān muşūkkā oxşāb.

0417 – Yānā āşmi? – professor qoşnisigā moltirāb qarādi.

0418 – Hā-dā! Hāligi yunusābādlik Hūsānbāy pālvāning ögāy oğli Nārtāy bār-kü...

0419 – Qaysi Nārtāy? – dedi professor uning gāpini bolib.

0420 – İyā, nimāgā tānimāysiz? Qārātāşdāgi hāmmāmning xādimigāri bār-kü, xātini uç mārta ketmā-ket Hāsān-Hūsān tuqqan... Şāriāt boyiçā er-xātin qaytādān nikāh oqitişgān.

0421 Professor heç bālāni eslāmāsā hām “ hā-hā ” deb qoyā qāldi.

0422 – Ānā, bārākāllā! – Hāliq tēcāng quvānib ketdi. – Şu Nārtāy deng, bir közidā sāl āybi bolsāyām xop işning közini bilādīgān ādām-dā!.. Uçtā toyni qoşib otkāzyāpti deng. Hām ātā-ānāsining kūmuş toyini qilyāpti, hām bevā qayinsinglisini ergā beryāpti, hām ortānçā oğlini sunnāt qilyāpti. Qani boling, çaqqān-çaqqān. İye, hāliyām mudrāb turibsizmi?

0423 Professor āş yemādi. Āş professorni yedi! Şu küni keçqurun himāyā bār edi. Professor opponent bolgāni uçun kün boyi mük tuşib dissertātsiyāni qaytādān oqib çıqdi. Uyigā kelib, kitāb vāraqlāgünçā yānā āllāmāhāl boldi. Sāāt ikkilārgā yaqın közi ilindi.

0424 U qançā uxlāgānini bilmāydi. Bir māhāl dārvāzā yānā gürsillāy bāşlāydi. Bu sāfār Ābid Rāsuleviç şāşilmāsdān bārib açdi.

0425 – Yānā nimā gāp, mullā Hāliqbāy? – dedi sāvūq āhāngdā.

0426 – İye, qanaqa uyquçi ādāmsiz dāmlā, ānāngiz yāstıq bilān qoşib tuqqanmilār? Boling tezrāq, Qoçqār qassāb xātinigā yigirmā qilyāpti. Şundāq āydek xātin suyak tıqilib olib qālsā deng! Fālākāt qāş bilān qāvāqning ortāsidadā turādi, deb şuni āytādi-dā.

0427 – Bilāsizmi, men Qoçqār qassābni tānimāymān, – dedi professor qāvāğını sālīb.

0428 – Siz tānimāsāngiz, biz tāniymiz! Yigirmā yıl ulfātçilik qılğānmiz. Severā Vāstokkā köçib ketgān bolsāyām, ātāylāb āytib ketdi. Siz hām mundāq māhāllā-köygā qoşiling-dā, qani boling, qassābning āşi qazili bolādi.

0429 Şu küni professor oz xādimlāriining āldidā şārmāndā boldi. Sāāt ikkigā māclis çağırğān edi. Tuşlikdā āzginā tāmāddi qıldı-yu, stolgā bāşini qoygānçā, uyqugā ketgānini ozi hām bilmāy qāldi. Xādimlāriining sekin-sekin “ ādresli ” yotālišidān uyğānib ketdi.

0430 Qarāsā, rāsā qırq minut uxlābdi.

- 0431 Uyigä keldi-yu, xâtinigä täyinlädi:
- 0432 – Ertäläb men yoqmän. Komändirovkägä ketgänmän, vässälâm!
- 0433 U mază qilib uxlâmâqçı edi. Bâri bir bolmädi. Ertäläb Hâlıq täcängning çiyıldâq âvâzidän uyğänib ketdi.
- 0434 – Uyät bolmäydimi yängä! Nâmus bolmäydimi? Mähällä-köygä qoşılslar-dä mundâq! Keçqurun xânäläridä işläb otirgänläri oz közim bilän kördim. Çaqrıng mundâq!
- 0435 Bolmädi. Uyqusi härâm bolgän Âbid Räsuleviç täşqarigä çıqdi.
- 0436 – Änä! – Hâlıq täcäng quvânib ketdi. – Devâr bolmäsä köçäni körämiz-dä, yängäcân!
- 0437 Xâtini, meni yalğançı qılmäy oling, degändek qavâğını sâlib içkärigä kirib ketdi.
- 0438 – Ämmâ Räsul sârtârâş xop âqıbatlı âdäm-dä! – dedi Hâlıq täcäng başını sâräk-sâräk qilib. – Cizzaxgä köçib ketgän âdäm ätäyläb toyigä äytib ketdi, deng. Beçâräning oğlı yoq. Toqqıztä qızı bär. Şu deng tärgoviy texnikümdä oqıydıgän torvâ qâqdisini uzätâyâtgän ekän. Şunça yurib yurtning âşını yedim, endi men häm el âldigä дәsturxân yâzây, deb, âş beryäpti. Qani, boling, bolä qâling, çaqqañ-çaqqañ!
- 0439 – Ming rähmät! – professor keskin häräkät bilän qolını köksigä qoydi. – Men endi boldim. İltimäs, ikinci torğay uyğänmäsdän meni bezâvtä qılmäng.
- 0440 U eşikni qars etib yâpdi.
- 0441 – O äkä, präpısir bolsängiz ozingizgä! – Hâlıq täcäng dârvâzä tāmāngä iyäğini çozib baqırdi. – Bilib qoying o, tâbutkäşmiz! Olib-netib qâlsängiz tâbutingizni mähällä kötärädi!
- 0442 Âbid Räsuleviç tez-tez yurib, içkäri uygä kirdi-dä, çuqur üh târtıdi.
- 0443 Oşa küni Hâlıq täcäng Cizzaxdän peşingä yaqın qaytdi. İsmendän boş bolgäni uçun toppä-toğrı çâyxânägä kirdi.
- 0444 – Bu präpısirläring âdämmäs ekän-u! – dedi qolını paxsä qilib. – Vây, dimâğinggä bedänäm qonsin! Män buni âdäm bolsin, mähällä-köygä qoşılslar, desäm, eşikni yuzimgä yâpib otiribdi. Vây seni yâzib bergän kitâbinggä nâsvây oräb sätây! Ozim sezuvdim-ä, âdämğärçılığı yoq buni, devdim-ä! Bolmäsä köçib kelgänigä ikki kām qırq kün boldi. Ä mundâq дәsturxân yâz, yurtgä âş-pâş ber, olär yerdämisän? Oziyäm bäläsi yoq şekilli, xâtini ozidän kämidän on beş yâş kiçik...

0445 Hâlıq təcāng hādeb gāp mǎ'qullār, profesor esā bu pāytdā yurāgi sıqılıb, lāborātoriyādā yāngi tādıqıqāt nāticālārını tekşırār, şu iş āmālgā āşsā, xalqqa qançā fāyda teğışını hisāblār edi.

1979

3. AKTARI

ÖMÜR SEVDASI

Hurşide işten geldiği vakit, Paşa teyze eyvanın ortasına oturmuş yorgan dikiyordu. Eğildiği için zaten yumruk kadar olan gövdesi iyice küçülüp kalmıştı sanki. Hurşide annesine acıyordu. Zavallı zor durumda. Bir yıldır Tolkinan'ı evlendirmek için uğraşıp duruyor. Düğün yapmak kolay mı? Kâh o yetişmedi, kâh bu.

– Yeter artık anne, yorulup kalacaksın, dedi Hurşide çantasını eyvanın köşesindeki sandalyeye koyup. – Düğün yarın başlamıyor ya!

Paşa teyze başını kaldırdı. Ayakları uyuşup kalmıştı, ağrıdan yüzünü buruşturarak dizlerini ovaladı.

Birdenbire “İçim sıkılıyor, evladım.” dedi.

Hurşide anlamadı.

– Ne oldu?

– Sabahleyin gittiğimde dış kapı sımsıkı kapalıydı. Önceki akşam yatıp ikindi vakti uyandı galiba bunlar.

Hurşide gülmek için ters ters baktı. – “Vay yaşlı kurt” diye geçirdi içinden. Daha evlenilecek çağa gelmeyen oğlu için dünürlüğe gitmiş. Onun seher vakti erkenden geleceğini nereden bileceklerdi ki. Paşa teyze kendi ayıbını dünürlerine yıkmaya çalıştı. Baştan beri yıldızı barışmamıştı zaten şunlarla.

– Kız çocuğu gün doğduğunda yatmaz, bizimkisi yayılıyor! – dedi Paşa teyze yüzüne bakmadan. – Dış kapının önü de süpürülmemiş.

Paşa teyzenin adeti şuydu. Sabahleyin erkenden kalkar. Hurşide'nin hatırını sorduktan sonra şunları öğütlerdi: “Kız çocuğu olan ev cığa* gibi kendini göstermeli, utandırmamalı.” deyip sabah ezanıyla beraber avluyu süpürürdü.

* cığa: Fars. Düğünlerde damadın taktığı değerli taşlarla süslü başlık.

– Gelinin ağabeyi içiyormuş. Onu duydum! dedi Paşa teyze asabi bir ses tonuyla. – Babasının da ağzı bozukmuş.

Annesinin son söyledikleri Hurşide’nin hoşuna gitmedi. Kendisi “Evlenmek istiyor musun, istemiyor musun? Kararını ver artık.” diye Tolkıncan’ı sıkıştırmıştı. Sonrasında, Tolkıncan ona hoşlandığı kızı söyleyince Paşa teyze üç-dört kere dünürlüğe gitti; ama her seferinde bembeyaz olup geldi. Niyeyse bozulmuştu. Kâh gelini tembel dedi, kâh dünür teyzesi geveze dedi. İşte, şimdi de ağabeyinin içişini bahane ediyordu.

– Gelin de mi içiyormuş, anne, bir sorsak, dedi Hurşide yüzünü ekşitip.

Paşa teyze elindeki ipi bütün gücüyle çekerken gözünü irice açıp Hurşide’ye baktı.

– Armut dibine düşer, değil mi?

– Bizler de sütten çıkmış ak kaşık değiliz ki anne! – dedi Hurşide. – Dünür tarafı biraz araştırsa bizlerde de ne kusur bulur. İşte, ben... – Bir an sessiz kaldı, aklına gelenleri söylemedi: – Benim evliliğim bitti. Onlar da soruşturuyorlardır elbet, damadın ablası niçin kocasından ayrılmış diye. Kendisi bir söz söylese karşı taraftan iki söz çıkar ya...

Paşa teyze birden umutsuzluğa kapıldı.

– Senin evliliğin bittiyse eğer, bu işin böyle olmasının sebebi sensin. Bari kardeşininki böyle olmasın, diyorum evladım.

Annesinin birdenbire yumuşaması, teselli eder gibi konuşması Hurşide’nin yüreğine dokundu. Dostun attığı pamuk düşmanın attığı taştan daha ağır gelmez mi? Hayır, annesi bunu yüzüne vurmamalıydı. Onunla çok ağır konuşmuştu. Acı biber şekere batırılınca tatlanmaz ki!

Hurşide iğneyi batırıp çekerken bir an annesine bakıp kaldı, konuşmadan içeriye girdi. O vakit annesinin onun arkasından üzgünce baktığını hissetti, yüreği ezildi.

Kız çocuğu büyüyünce değiştirmiş. Öz evinde, ana-babasının bağrındayken yarın-öbür gün o haneden çıktığında nasıl ki onlara yabancılaşıyorsa, değişmesi de son derece olağan olmalı.

Hurşide, özellikle, dünürler geldiğinde bunu derinden hisseder, bu yüzden kapıdan sıralanıp girdiklerinde kadınları görünce bir süre yadırgardı. Onları gördüğü zaman öfkelenirdi. Paşa teyze ise, dünürlerle açık açık konuşur, soruşturur, damadı ipinden-iğnesine kadar araştırırdı. Dünürler gittikten sonra Hurşide'ye nasihat ederdi:

– Kızlı ev, pazar yeri gibidir! Başında baban yoksa şah da gelir, dilenci de. Bu yüzden kendine münasip bir yer bul derim, evladım.

Hurşide de kızıp giderdi.

– Çarşı-pazar nasıl olur ben bilmiyorum, anladınız mı?! Bana simsar gerekmez.

Böyle derdi ya, ne zamandır hayatının değişeceği günü bekliyordu. Bu değişim de haziranın dördüncü günü oldu. O gün on dokuz yaşını doldurmuştu. İşyerinde birlikte çalıştığı arkadaşlarını o akşam eve çağırmıştı. Pazara indi. Üzüm, kiraz, taze domates satın alana kadar akşam olmuştu bile. Bir elinde çanta, bir elinde fileyle durağa geldi. Aksi gibi otobüs de gelivermedi. Beklerken bir anda kırmızı lüks bir “Cigüli”^{*} yavaşlayıp Hurşide'den az ötede durdu. Hurşide elini kaldırıp işaret etmediği için dikkat etmedi. Lakin o taraftan bir ses geldi:

– Nereye gideceksiniz, kardeş?

Aynı soru tekrar soruldu:

– Size söylüyorum.

O an, Hurşide bu sözün kendisine söylendiğini anlayınca geri dönüp baktı. Arabasının rengine uygun kırmızı kazak giymiş delikanlı bir ayağı içeride, bir ayağı dışarıda, ondan tarafa bakıp duruyordu.

– Nereye gideceksiniz? dedi yine.

Hurşide “özellikle” arabaya oturuş şeklini hiç beğenmemişti.

O an yüzünü buruşturup:

– Hiçbir yere! – dedi ve ters ters baktı. Motorun sesini duymayı ve arabanın yola çıkıp gitmesini bekliyordu. Gerçekten de kapıdan bir ses geldi. Ama motor çalışmadı. Arabadaki delikanlıyı birden önünde buldu.

^{*} Cigüli: Rus. Bir araba markası.

Elinizde yükünüz çokmuş, dedi Hurşide'ye gözlerini dikip.

Hurşide onun düzgün taranmış saçlarına, büzüşüp duran kaşına bir an baktı, sonra gözünü kaçırdı.

– Niçin soruyorsunuz?

Delikanlı güldü:

– İnsana sevap da gerek!

– Öyleyse oturmuyorum.

Delikanlı yine gülüp onun çantasına uzandı.

– Peki, benzin parasını verirsiniz.

Hurşide arabanın sünger kılıfla kaplanmış arka koltuğuna otururken delikanlı sordu:

– Nereye sürelim?

– Kökçe'ye!

Hurşide eve gidene kadar tek kelime etmemeye karar verdi.

Uzun süre konuşmadan gittiler. Hurşide delikanlının önündeki aynadan kendisine baktığını hissediyor, mahsustan sokakları seyrederek gidiyordu.

– Sıcağa kalmışsınız, dedi delikanlı arkasına dönüp. Hurşide bıyık bırakan delikanlılardan hiç hoşlanmazdı. Ama bu sürücüye bıyığın ne kadar yakıştığını içinden itiraf etti. Bir müddet konuşmadan gittiler.

– Sıcağa kalmışsınız, diyorum. – delikanlı yine sualini yöneltti.

– Öyle oldu, evet! Şimdi adımı sorun! Nerede okuduğumu sorun! Çare olacaksa delikanlım her şeyimi öğrenin! – Hurşide bu sözlerini o kadar öfkeyle, hızlı hızlı söyledi ki, kendisi bile şaşırdı.

Delikanlı böyle ters bir cevabı beklemiyor olsa gerek, bir an susup kaldı. Sonra arkasına bakmadan sakince konuştu:

– Kendi doğum gününde kendi alışveriş yapan birini ilk görüşüm bu.

Hurşide şaşırıp kaldı. Sanki onun yüzünü daha iyi görecekmış gibi öne eğildi.

– Siz... nereden biliyorsunuz? – dedi gözlerini kırıştırıp.

– Ben her şeyi bilirim! Telepatik biriyim. – Delikanlı arkaya bakıp gülümsedi. O anda, Hurşide ona bıyığın ne kadar yakıştığının bir kez daha farkına vardı, aklına gelen bu fikirden utanıp gözlerini kaçırdı. – Siz hiçbir şey söylemeyin, dedi delikanlı gülümseyip: – Adınızı da, bugün kaç yaşını doldurduğunuzu da, hepsini biliyorum! Siz ise beni bilmiyorsunuz. Bu insaf mı? Gelin, siz de beni tanıyın. Adım Enver.

Hurşide konuşa konuşa giderken, araba da başka tarafa dönmüş gidiyordu.

– Kökçe o tarafta değil! dedi sesini yükselterek. – Ya, yolu bilmiyor musunuz?

– Biliyorum. Bir dakika!

Dakika geçmedi ki araba yavaşladı, camekanlı bir dükkanın önünde durdu. Enver sokağın kenarındaki çimentodan yapılmış arkın üstünden atlayıp geçti, mağazaya girdi. Hurşide kendisinin arabaya nasıl bindiğini anlamadığı gibi, delikanlının nasıl indiğini de anlamamıştı. Enver içeriden bir sepet çiçek alıp çıktı. Hurşide buranın çiçekçi olduğunu şimdi anladı.

Enver arka kapıyı açıp sepetteki çiçeği Hurşide'nin ayağının altına koydu.

– Ne yapıyorsunuz? dedi Hurşide ayağını öteye çekip.

– Doğum gününüzü en içten dileklerle kutluyorum. Şansınız bol olsun! – Enver elini öyle acayip bir şekilde göğsünün üstüne koymuştu ki, Hurşide kıkırdadı.

– Artist misiniz siz, bu ne cüret?

– Artist olsam keşke ama becerim yok. Yüksek lisans öğrencisiyim.

Enver direksiyona oturdu, arabayı gürültüyle çalıştırdı ve sürdü. İlginçtir ki, Hurşidelerin sokağına varıncaya kadar tek bir söz etmedi. Yalnızca Hurşide'nin yüklerini, sepetteki çiçeğini indirirken sakince “İyi günler” deyip gitti.

Hurşide ne zamandır doğum gününü bu kadar keyifli kutlamamıştı. Kızlarla adamakıllı oynadı, gece yarısına kadar vaktini eğlenerek geçirdi. O, ara sıra niyedir

bilinmez Enver’i hatırlar; fakat hemen bu düşünceyi aklından kovmaya çalışırdı. “İyi delikanlıymış. İnsanlığı da varmış. Onunla ne olacak peki? Tekrar görüşecekler mi yoksa görüşmeyecekler miydi? Sokakta karşılaşmış bir insandı sonuçta!”

Hurşide, gönlünde belli belirsiz ümide benzeyen bir şeyin dönüp dolaştığını hissediyordu. Gece misafirlerini ağırlarken sanki o araba yine gelip duracakmış gibi gayri ihtiyari etrafına bakındı. Sonraki günlerde sokakta yürürken ne zaman kırmızı “Cigüli” görse dönüp bakar oldu. Aradan bir hafta mı on gün mü ne geçti, tam da Enver’i aklından çıkarmaya başlamışken yine “Cigüli”yi gördü ve yüreği cız etti. Araba onun önüne gelip durdu.

– Okula mı gidiyorsunuz? – Enver oturduğu yerden uzanıp kapıyı açtı. Hurşide duraksadı, arka koltuğa otururken ona bakıp kaldı.

– Okula giremedim, çalışıyorum, itibarınız için! – dedi vurgulayarak. – Benim hakkımda bütün bilgilere sahip bir insan bunları bilmiyor mu?

Enver güldü.

– Açık söylemek gerekirse, adınızı da bilmiyorum.

– Tuhaf! – Hurşide omzunu indirdi. – Öyleyse doğum günümü nereden biliyorsunuz?

– Gözünüzden! – Enver gülümsedi. – Nasıl, ziyafet iyi geçti mi?

Hurşide konuşmadan başını salladı.

– O gün sizin şerefimize ben de içtim.

– Yalan! Hurşide elini silkti.

– Yalan söylüyorsam, şuracıkta öleyim!

Hurşide güldü.

– Bırakın, hala çocuk gibi davranıyorsunuz!

– Öyle mi? Söyleyin o zaman, size de gerekli değil mi bu?

Hurşide konuşmanın laubalileşip gitmesine öfkeleni ama bir yandan da ona yakın gelen bu mevzunun devam etmesini istiyordu. Onun için sessiz kaldı.

Ertesi gün Enver onun işten çıkışını bekledi. Birlikte kendisinin iş yerine gittiler. Sibernetiğe göre ilmi bir iş yapıyordu. Laboratuvarı görevli olarak çalışıyordu. Hurşide birçok çizim ve parlayan aletlerle dolu yarı karanlık bir odaya girdi.

– Bizim işimiz resimlerle, diye anlattı Enver. – İsterseniz sizin bir resminizi yapayım.

O günden itibaren o, sürekli Enver’in çalıştığı laboratuvara gider oldu. Laboratuvarın yarı karanlığı da, o karanlığın çeşitli hallerde resme düşüşü de artık onu korkutmuyordu.

Evde olsa dünürler pazarı kaynıyor, Paşa teyze de her gün yeni bir söz bulup ortaya atıyordu. Damatlardan biri “başöğretmen”miş, yine biri “fırıncılık” yapıyormuş. “motorcu” da varmış. Yine bir tanesi “ticaret”le uğraşıyormuş. Moskova’dan halı getiriyormuş.

... Bir gün Hurşide annesinin karşısına oturup açıkça konuşmaya başladı:

– Düzenbaz dünürlerinize söyleyin, anne! Benim seçtiğim biri var! Eski artıklardan ne zaman kurtulacaksınız?

Annesi Hurşide’nin beklediği gibi ona çıkışmadı. Fakat sordu:

– Kim o? Nasıl bir insan?

– İyi biri. Yüksek lisans öğrencisi. Yakında alim olacak. – Paşa teyze birinin “motorcu” olduğunu söylediği için Hurşide mahsus ekledi. – Arabası da var, “Cigüli.”

Ertesi gün eve dünürlerin geleceğini söz arasında sıkıştırıp söyledi. Enver de adet olduğu üzere gelip meseleyi açtı:

– Peki, ertesi gün nikah dairesine dilekçe ile başvururuz.

Bütün iş gönlündeki gibi gidiyorken Paşa teyzenin inatçılığı tuttu. İki ayağını bir pabuca sokup duruyordu.

– Benim evde kalmış kızım yok! Evlenecek adam beş-altı defa dünür yollar, araya adam koyardı. Adını bilmezsem, soyunu bilmezsem kesinlikle olmaz!

Hurşide'nin bir gülesi gelir, bir öfkelenirdi.

– Niçin anlamıyorsun, anne? Beş kere dünür yollamak kanunun neresinde yazıyor? Enver ağa Kaşkaderya'dan gelmiş. Annesi-babası gençliğinde ölüp gitmiş. Şimdi arabozuculuğun ne gereği var?

– Anne-babası yoksa kardeşi-akrabası vardır; patronları vardır. Kendim gidip bakacağım.

Hurşide güldü.

– İş yerine gidip de ne yapacaksınız? Sibernetiğe aklınız yeter mi? Ben kendim bin kere gittim iş yerine.

Paşa teyze yine yanılmadı.

– Sen keçi değilsin ki, rast geldiğin adamın elinden tutup gidesin. Olmaz!

– Belki başlık parası da istersiniz?

– Soyunu araştırmadan vermiyorum! Olmaz.

Paşa teyzenin olmaz demesiyle düğün durmadı. Enver'in uzaktan dayısı varmış, o ortaya çıktı. Düğün başladı, Paşa teyze sanki bir şey kaybetmiş gibi hüzünlenip kaldı.

İlkbaharda acayip olaylar olur. Aniden sağanak yağmur bastırır yeri-göğü sırlısklam eder. Arkasından güneş çıkar. İnsanlar güzelleşir. Yer ve gök güzel bir kokudan... – bahar kokusundan mest olur. Hurşide'nin hayatı da öyle oldu. O, Enver'i bütün benliğiyle sevdi. Aşkına karşılık bahtının güneşi gülümseyerek ona bakıyor, bütün dünya güzelleşiyordu. Kırmızı şeritli cübbe giymiş nikah memurunun güzel sözleri, önüne bebek koyulmuş süslü arabada gezmeler, gül kokusu mayıs kokusuna karışmış aydınlık restoran... O mutluydu. Baht denen lezzetli duygunun hayatına bu derece çabucak gelip girmesi bazen kendisini de şaşırtıyordu. Görünürde annesi de onun gibi düşünüyordu. Fakat düğünden sonra Paşa teyze Enver'in Yunusabad'daki iki odalı evine gitmedi. Özellikle gitmedi. “Zıyanı yok, annem önce bir sakinleşsin.” deyip avuttu Hurşide kocasını.

Düğünden bir hafta sonra, balayına çıkıldı. Ağustosun ortalarıydı. Bu zamanlarda deniz yeni sağılmış süt gibi ılık oluyordu. Bir gün ikisi birden aydınlık bir gecede suya girdiler. Tuhaftır ki, Hurşide yüzdükçe elinin ucundan sıçrayan damlalar sanki inci tanesi gibi parlıyordu. Böyle güzel bir manzarayı yine böyle zamanda denizde suya girmiş insanlar bilir. Hurşide'nin güzelliği suda iyice ortaya çıkmıştı.

Bir gün Enver işten kaygılı bir şekilde geldi.

– Bavulu hazırlayın, dedi birdenbire.

– Yine nereye gidiyoruz?

– Siz değil, ben gidiyorum. – Enver şimdi sakın bir şekilde anlattı. – İlmi bir iş nedeniyle Leningrad'a gitmem gerek. Hocam beni çağırıyor.

– Uzun sürer mi? – Hurşide birden yüreği kimsesiz kalmış gibi kocasına baktı.

– Nereden baksan bir ay.

Hurşide öylece kalmıştı. Enver ona acıdı, otogara götürmedi.

İki odalı küçük evde Hurşide yapayalnız kaldı. Avluda, mahallede insan yalnızlığı hissetmez. Ama dairede bir gün yalnız kalan kişi sıkıntıdan patlar derler. Böyle yerde konu-komşular nedense selamlaşmadan çekinirler. Hurşide üç günde sıkıldı. İşe gideyim dese Enver'in sözünden çıkmış olacaktı. O yüzden kendi evine gitti. Paşa teyzenin öfkesi henüz dinmemişti. İki gün geçmişti ki kızıyla sakince konuşmaya başladı.

– Verilmiş kız eve gelip yatmaz. Konu-komşular şimdiden laf ediyor.

– Madem öyle, bize gidelim, dedi Hurşide.

– Yok evladım. Söz verdim bir kere.

Hurşide ömründe ilk kez annesini kötü görmüştü. Anne dediğin böyle şefkatsiz olur mu? Evine geldi. Televizyonla avunmaya başladı. Her gün bir yıl gibi uzuyordu, aksine Enver'den ne mektup ne de haber vardı. Kocasını gündüzleri işe gidiyordu, akşamüstü de okula...

Bir akşam kapı çaldı. Hurşide kapıyı açıp baktığında karşısında “simli” başörtüsü örtmüş bir kadın, şapka giymiş altı-yedi yaşlarında bir çocuk duruyordu. “Köyden gelmişlerdir, diye düşündü Hurşide kadının parlak başörtüsüne, biçimsiz asılı duran ceketine bakıp. – Yolunu kaybetmiş birine benziyor.” O, yoldaş bulmuş gibi sevinip gayri ihtiyari içeri girmesini teklif etti.

– Geliniz! – dedi yol açıp.

Kadın korkusuzca içeriye girdi. Çocuk gürültü yapıyordu. Bir nefeste koşup radyonun düğmesini çevirmeye başladı.

– Ekber, sessizce otur! – dedi kadın tehdit eder gibi. Sonra Hurşide’ye baktı. – Siz Hurşide misiniz?

Hurşide şaşırdı.

– Ben sizi tanımıyorum, dedi çekinerek.

– Tanışırız. – Kadın kaygısızca ceketini çıkarıp sandalyenin koluna bıraktı. Onun rahatlığı, kinayeli konuşması Hurşide’yi huzursuzlandırdı. “Kim bu? Niye ukalalık yapıyor?”

– Kimsiniz siz? dedi kaşını kaldırıp.

– Gitti mi? – Kadın nedense sessizleşti. – Çok mu oldu?

– Kim gidecekti?

– Üzüm almaya mı gitti yoksa karpuz almaya mı?

Hurşide hışımla yerinden kalktı.

– Bana bakın! – dedi tehditle. – Atmaca bakışlarını çek üzerimden! Kimsin sen?

Kadın oğluna bakıp doğal olmayan bir asabiyetle yüksek sesle güldü.

– Baban Sibirya’ya gitmiş, oğlum. Üzüm alıp gelecekmiş. Şurada oturup bekle, sana bisiklet alıp gelecek.

Küçük çocuk gözlerini irice açıp annesine baktı.

– Ne zaman anne, ne zaman?

– Orasını bu acınacak kadına sorarsın! – Kadın Hurşide’yi gösterdi. Yine o yapmacık sesiyle güldü. – Ne zaman dönecek Ekber’in babası?

Hurşide olanları düşündü ve bir an yüreği sızladı. Güçsüz bir halde kapıya dayanıp kaldı.

Kadın tantana eder gibi yüksek sesle güldü.

– Sizi arabasına oturtup eline düşürdü mü? Size yüksek lisans öğrencisi olduğunu söyledi mi? Düğünden sonra işinizi bıraktırdı mı? Hiç kimsem yok, yetimim dedi mi? Bir ay içinde düğün yaptı mı? Balayına alıp götürmüştür belki de? Şimdi de ilmi bir iş için Leningrad’a gitmiş olsa gerek.

Kadın her sözüyle Hurşide’ye tokat atmış gibiydi, bundan zevk alıyormuş gibi vahşice kahkahalarla gülüyordu.

– Leningrad’da önüne aş pişirip koyanı yok! Yeni Sibirya’ya gitmiş! Üzüm alıp gelecekmiş.

Hurşide aklının başından uçup gittiğini hissetti, yüreği güm güm atıyordu.

– Yalan! – yeri tekmeleyerek haykırdı. – Yalan! – Yalan!

Ceketini bir anda, vahşice gülen kadına fırlattı. Başındaki “simli” başörtüsüne yapıştı. Tam o anda ıstırapla dolu bir haykırış çınladı ki Hurşide’nin elleri havada asılı kaldı.

– Anne, anneciğim! – Yakınında, radyonun önünde oynayıp duran küçük çocuk ok gibi fırlayıp annesine yapıştı. O anda Hurşide kadının gözlerinden akıp düşen yaşı gördü. Kadın sendeleyerek yerinden kalktı. Bir eliyle çocuğun başını okşamaya başladı, bir eliyle Hurşide’nin omzundan tuttu.

– Bahtı kara kardeşim! Gözüne bir kere baksan olmaz mıydı? – Böyle dedi de omuzlarını silkip ağlamaya başladı.

O gece, gece boyu iki “kundaş^{*}” dertleşti. Çocuk uyuyup kalmış, ev yarı karanlık, kadının sesi gamlı, ama sertti. O, aslen Endicanlıymış. Teknik eğitim okulunda

* kundaş: Bir erkek nikahındaki eşlerden her biri.

okurken Enver'in eline düşmüş. Akli başına gelince Enver'in ikinci karısına döndüğünü anlamış.

– Siz üçüncüsünüz! – dedi sakın bir seste. – Harezm'de de karısı var. Ama işini iyi hesap etmiş. Kanunen ayrılmışlar.

Hurşide içinden taşıp gelen öfkeyi güç bela bastırdı. “Kanunen ayrılmasının ne faydası var? Bununla derdi hafifliyor mu sanki?

Enver aslında alim değil, ressammış. Kâh o, kâh bu enstitünün laboratuvarında ressam olarak çalışıyormuş. Sonbaharda bazı arkadaşlarıyla Sibiryâ şehirlerine gidip üzüm satıyormuş. İşte bu kooperatif evleri, arabaları, restoranları, deniz seyahatleri bundan dolayıymış. Hurşide bu sözlerin hayal olmasını çok istedi. Hani şimdi aralıksız konuşan işte şu kadın da, divanda sesli sesli soluyarak uyuklayan şu çocuk da düş olsa. Düş olsa ve uyansa. Yok, düş olamazdı bunlar!

– Belki, bir an bir şeye tamah etti, dersiniz. Yok, hiçbir şeye ihtiyacımız yok. Taşkent'te kardeşlerimiz var. Onlara gelmekteydim. Bu sözleri duydum. Sizi uyarmak istedim. Eğer iyi görünmek istiyorsanız, sağlam durunuz. Enver, kurnaz adamdır.

... Anne-çocuk merdivenlerden inip gittiğinde Hurşide birden eve koştu. Gece küçük çocuğun oynadığı Japon malı radyoyu masadan söküp aldı, merdivenlerden koşarak indi.

– İşte! Ekber! – dedi çocuğun eline radyoyu tutuşturup. Hepsi bu.

Kündaşı karşı koymak istedi ama koyamadı.

– Bu bana gerekli değil. Artık gerekli değil.

Harlı ateşe su serpilse ne olur? Acı, boğucu bir buhar yükselmez mi? İşte tam da böyle oldu. Hurşide'nin yanıp duran aşkına su serpildi. O kendi acı buğusunda boğulup kaldı. Ne yaptı o? Ne yaptı? Şirin sözlerine mi kandı? Bıyıklarına mı? Bir sepet çiçeğe mi? Arabasına mı? Belki de çil çil paralarına kanmıştır. Neyine kandı? Hepsine! Arabasında gezmek hoşuna gidiyor muydu? Gidiyordu. Evet, hoşuna gidiyordu. Restorantlara gitmek, denize girip yüzmek, karanlık laboratuvara girip öpüşmek hoşuna gitmiyor muydu? Gidiyordu. Onu yüksek lisans öğrencisinden, karaborsacı bir bilginden ayıramaz mıydı, niye araştırmadı ki? Niye annesi soruşturayım derken, onun

sözünü bir kenara attı? Eski zamanlarda kalmış gelenekler diye düğüne de karıştırmadı annesini. Eski örf adet kalıntısıymış! Kalıntı kim? Annesi mi, kendisi mi? Annesinin gönlü bir şeyi sezmiş olmalı ki, ayak direyip durdu.

Enver gelse ne yapacağını bilmiyordu. Elbette boynuna atlamayacaktı. Evlendiğini de, çocuğunun olduğunu da söylemeyecekti. Öyle bir şey olsun ki, erkek olduğuna bin pişman olsun!

Tuhaf. Enver hiçbir şeyden kaçmadı.

– Ne olacak? Önceki eşlerimle ayrıldım. Hepsi kanuna uygun! Üzüm meselesine gelince... Ne oldu, bu sevap bir iş. İlmi iş de tamamdır. Yüksek lisans öğrencilerinden neyim eksik? İstesem yarım dönemde tezimi verip savunurum.

– Niçin beni aldattınız? – dedi Hurşide elemden kıvranıp.

– Tuhafsınız, düğünü çabuklaştırın diyen ben miydim, siz mi?

Hurşide acı içinde onu tokatladı. Enver'in rengi uçtu, konuşamadı.

– Oldu mu? – dedi gülerek. – Acınızdan kurtuldunuz mu şimdi?

Hurşide bu adamla aralarında kocaman bir boşluk olduğunu hissetti. Bu boşluk ikisini iki farklı kıyıya bağlayıp attı. Kim bilir, belki eskiden de boşluk vardı ancak Hurşide kör olup öteki kıyıya adım atmıştı.

... Eyvanın bulunduğu taraftan Paşa teyzenin sesi geldi.

– Tolkıncan'ın düğünü yaklaştı, yengeciğim! Huzursuzum. Gelinin ağabeyi içiyormuş. Babasının desen ağzı bozukmuş.

– Deneyin, bakın, adamakıllı sınavın. Kuş yuvasında gördüğünü yapar. Sonra yanıp ateş olup oturmayın, Paşa yenge?!

NİYE? NİYE?!

Trolleybüs sarsılarak hareket etti.

– Sonrası – Beşinci durak! Biletinizi onaylatmayı unutmayınız. Yolda kontrol var.

Hamidullah orta sıradaki koltukta oturuyordu. Pencerenin önünde.

“Nezaretçilerden korkuyormuş! Öğrenci saf bir çocukmuş, kendini ele vermiş. Yirmi güreşçi, yirmi karateci! Öyle dedi ya. Sonraki zamanlarda kontrolör de birlik olacakmış. Biletsiz adam yakalarsa nakit üç som^{*}unu böcek gibi sayarak alacaklarmış. Bir somu devlete, iki somu kendilerine. Bir defa kendisi de yakalandı. Kocaman, iri yarı adam. Utanç verici! Felaket olup bileti tükenmiş. Bir değil dört tane hırslı delikanlı etrafını kuşattıktan sonra ne faydası var! Tolaycan! Onları bilen bilir. Bir günde elli kişiyi yakalasa cebine yüz som girer. Her birine yirmi beş somdan. Karnını mı ağrıtır?

– Hatırlatayım, yolda kontrolör var.

“Sözüne kulak ver! Hepsi içinden sövüyordur.”

Bu vakitlerde merkezde adam azalır. Trolleybüs kalabalık olmaz. Her gün aynı yolda gidip geldikten sonra bunu öğreniyorsun. Sekiz yıldan beri bu böyle. (Hapishaneden çıktığından beri). Karakamış “iki-bir”den (buldukları isme bak: “iki-bir”miş, olsun eğer adamın diline öyle geldiyse) sakince yola çıkar. Yavaş yavaş öğrencilerin şehrine gelir. Trolleybüse oturup (sabahleyin yerler müsaittir) Orda’ya varır. İşine. Yemekhaneye. Akşam da şu yoldan geri döner. Karakamış’a. Evine. “Şef” – insafı adam: Ahun ağabey. İşe ondan önce gider: “Hızlı hareket et Hamidullah! Birazdan lağman^{**} yiyecek olanlar gelir.”

“Kontrolör görünmüyor mu? Def olsun. Çocuklara acır insan. Öğrenci için üç som az para mı? Şöyle omzuna teyp asıp, güzel kızlarla kol kola girip yürüyen kaç tane? Teybe yetişen para bilete yetmedi mi? Yok, almaz. Babasının devlet gibi gölgesinde teybini çalıp yürür. Babası, zavallı oğlum Taşkent gibi büyük bir şehirde okuyor, alim olup gelecek, der. Güneşte omzu kavrulduğu halde kazma vururdu. Nasibinden kısıp o parayı oğluna yollar. Sadece bunlar olsa iyi... Ben hürmet gördüm bu ticaret şehrinde! Allah’a şükür, Rahmetullah iyi çocuk çıktı. İçkisi-sigarası yok, kötü

^{*} som: Özbek para birimi.

^{**} lağman: Hamurla yapılan bir çeşit Özbek yiyeceği.

yolda yürümez. O, şurada okuyor. Biyoloji fakültesinde. Birinci sınıfı bitirip askeriye girdi. Nasipse yarın-öbür gün gelecek.

Vay! Yağmur başladı. Hapishaneye girmesine yağmur sebep olmuştu. Yağmur değil de, patronu. “Volga*” sürerdi. TNO** bakanının şoförüydü. O gece patronu dairede uzun süre kaldı. Sonra yine “bir yere” gitti, “Severe-Vostok”taki dokuz katlı evin altında Hamidullah motoru kapatıp uzun bir süre bekledi. Öğrenmişti buraları. Önceleri birlikte çok gelmişlerdi “Severe-Vostok”a. Sonra patronunu evine bıraktı. Gece yarısını geçiyordu. Yağmur yağıyordu. Hamidullah acele ediyordu. Rahmetullah’ın doğum günüydü. On yaşına girdiği gün. Felakete bakın, pardösü giymiş bir adamın karşıdan karşıya geçtiğini geç fark etti. Sonrasında patronu onu sakinleştirdi. “Kendisi tam bir ayyaşmış. Ayağı kırılmış sadece. Allah korudu. Siz hastaneye götürüp tedavi ettirin. Hiçbir şey olmaz, ben varım. Fakat sizden ricam, soran olursa “o tarafa” gittiğimizi söylemeyin. Allah bağışlasın üç çocuğum var.” dedi.

Hamidullah patronunun söylediğini yaptı. İki yıl yedi. Günahsız bir vatandaşa büyük zarar verdiği için ve devletin arabasından kendi şahsi menfaati uğruna faydalandığı için. Ahlak komitesi yargıladı. Ahlak düzeltereklermiş! Ne yazık ki, alın yazısı böyleymiş. Karısı hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu: iş yerine gittiğinde sekreteri onu içeri almadı. Böyle olunca insan bir şey saklar mı artık, mahkemeden sonra karısına her şeyi anlattı. “Gençsin, eğer kalbin kırıldıysa... başka birisi... belki... (Gerekli miydi şimdi şu söz!) Karısının öfkeden gözleri ateş saçtı. “O halde öldür beni öyle git!” dedi. Sonra oğluyla konuştu. Rahmetullah üçüncü sınıfta okuyordu. Aklı başındaydı. Başına bir iş geldiğinde insanoğlu akıllanır ya, Hamidullah da oğluna gayet bilgece sözler söyledi. “Sen şimdi kocaman delikanlı oldun, oğlum. Ailede senden başka erkek yok. Ablana yardımcı ol, kız kardeşlerine sahip çık, onları sev.” On yaşındaki çocuk annesine nasıl yardım etsin, kardeşlerini korumak için ne yapması gerektiğini nereden bilsin? Ne desin onlara? Bir şey söylemeye gerek var mı ki? Bir müddet düşündü ve sonra ekledi : “İki yıl da ne? Göz açıp kapayınca kadar gelip geçer. Sen üzülme oğlum.” Oğlunun ağlamasından korkuyordu. Rahmetullah ağlasa kendi de... Hayır, oğlu ağlamadı da konuşmadı da. Yere bakıp durdu.

Surhanderya tarafında “ahlakını düzeltti”. Demiryolu yakınında. Siyah, pamuklu elbise giymiş mahkumlar... Geceleri acayip sesler çıkartan uçaklar, tarak-turuk ses

* Volga: Rus. Bir araba markası.

** TNO: Bakanlık.

çıkartarak hareket eden yük trenleri... Önceden yarı açık vagonlara yüklenen yüklerin üstü branda bezi ile örtülü olduğu için hiç sorun olmazdı. Sonraları üstü bez ile örtülmeden taşınmaya başlandı. Tanklar, toplar, BTR^{*}’ler. Sömürgeler bundan haberdar oldu. Emperyalizm yanlıları Afganistan Demokratik Cumhuriyet’indeki Sevr inkılabını yok saydı. Şanlı Sovyet savaşları kendi uluslararası tarafını şerefiyle savunmaya girişmişti. O sıralarda Hamidullah hiçbir şey düşünmedi. Düşünüp ne yapacaktı? Şu zavallı babaları iki yılı sağ-salim atlatsa, evine, karısına, iki kızının yanına varsa, oğlunu görse yeter! Araba denen şu illetin direksiyonunu tutan alçak! Bulaştığın şu işi hallet. Zor geliyorsa eğer, eski şehirdeki gündelikçi pazarına git, tuğla taşı, hamallık yap. Ama o pes etmedi, çocuklarının birini dahi muhtaç bırakmadı. Daha sonra olanlar yüzünden gözüne uyku girmedi. Aylar geçti, yıllar geçti, zamanı gelince oğlu da Afganistan’a “uluslararası safta kendi tarafını” savunmaya gitti.

“Allah korusun onu. Çoğu gitti, azı kaldı.”

– Biletini onaylatmayanlar görür gününü. Üç som para cezasını öderse karısına çorap alamaz, evinde kavga çıkar.

“Aman! – Bu kadın eline mikrofon geçti diye durmadan ötüyor!”

“Gonca”. Ününü de bulmuş mu? Neyse, bu da çocuklar için bir eğlence. “Nu pogodi” dese canını verir. Kurda baksanıza kurda! Vay sakar!

Baba evi buradaydı. Su kenarında. Depremde o kadar zarar görmedi. İkinci kattaki bu binanın ağaçla örülmüş duvarındaki birkaç iri parçanın döküldüğünü saymazsak... Hamidullah o zamanlar henüz evlenmemişti. Şoförlük kursunu yeni bitirmişti. Aslında tarihçi olacaktı. Üniversiteye gitmek istiyordu. “Kitap oku, evet ya, okusan ne olacak! Sanki babanın sakladığı bir hazinesi var da ortalık para kaynıyor! Seni evlendirdi, çoluk-çocuğa karıştırdı! Dur durduğun yerde, önündeki çilekleri kes! Yarın da pazara götür, sat; senin işine yarayacak olan bu!” (Babası çok sinirliydi.)

Deprem bahanesiyle evi yıkıp yenisine başladılar. Burada çok katlı muhteşem binalar yükselecekmiş. Gökyüzüne erişecek kadar yüksek köşkler... Polonya’ya bir bacağına bırakıp gelmiş olan babası koltuk değneğini yere vura vura koşacak sanki! Bölge komitesine, yürütme kuruluna, belediye meclisine...

Hamidullah babasının kesilmiş ayağını çok görmüştü. Sol ayağını... Dizinden yukarısı saklanıp kalmış olan ayak incecik kalmış. Ucu küt, morumsu bir renkte. Pantolonunun paçasını indirip, ağarıp gitmiş olan eski kayışına kısıtırırdı. Topallayarak duvara kadar gider, oraya dayalı duran koltuk değneklerine yapışırdı hemen. “Lastiği

* BTR: Rus. Sovyet yapımı bir zırhlı taşıyıcı.

çok yıpranmış, dedi söylenerek. – Anasını... keşke eczanede bulunsa!” Koltuk değneğini takırdatıp avluya indi. “Gerekirse Moskova’ya kadar giderim”, dedi her kimeyse kızarak. – Kökçe mezarında babam yatıyor, anam yatıyor! Babamdan kalan evi yıkanın başı kopsun. Haydi, yıkabiliyorlarsa yıksınlar! Cesedimi çıkarırlar buradan. – Koltuk değneğinin ikisini birden yere aynı anda vurdu, – tam buradan! İcra komitesinde bulunanlarla konuşsam deyip gözünü kısarak önüne baktı. “Yıkılan yerden bir yer alın, üç yıl sonra o mahalleden bir ev verimiz.” dediler. Üç yıl annesini şehir dışındaki bağda tutabilir miydi? “Olmazsa, Kurbakaabad’dan bir arazi alın.” demişler. Kurbakaabad’daki yer merkezde olsa, altından dağım mı var ki, bir kenarından ufalayıp bina yapayım. Yok, Moskova’ya gideceğim. Üçüncü Ukrayna cephesinin savaşçısı, vatanı için kan dökmüş olan bu kişinin “şöhret” nişanı ayaklar altına alındı, küçük düşürüldü, diyeceğim. Evimin yıkılacak yeri yok, ne yapacaklarsa kendilerine yapsınlar, evlerini başlarına çalsınlar, diyeceğim.

Babasının koşuşturmaları işte böyle oldu. Evlerindeki lamba söndü. Gaz gelmedi. Mahalledeki otuz iki aile yeni eve göçmeye razı oldu. Yirmi bir tane aileye Kurbakaabad’dan yer verildi. Sekiz ev sahibi “yıkılan yer”e razı olup, akrabalarının yanına göçtüler. Evlere iş makineleri girdi.

– Olsun! Bir süredir ağır ağır hareket ediyor bu! Dediğinizin aksi oldu. Saatiniz kaç amca?

“Amca ha! Kendi yüzü değirmencinin pabucuna benziyor, bana amca diyor. Pudra mı sürmüş yüzüne? İhtiyarlığı üstüne alsalar ölür bu kadınlar! Bin somluk palto giyip, çiçek alıp yürüyeceğine, iki somuna kıyıp acele etsen de seni bekleyen yanına on dakikada varsan. İşte bir sokak dolusu taksi”.

– Saatim yok, teyze! Bende saat ne arasın. Ben sıradan bir adamım.

“Hay, canın çıksın! Sen de ne kadar öfkeliymişsin. Yaşını aldıysa ne yapsın bu zavallı. Eski adet işte. Mekanı cennet olsun, baban da böyle inatçıydı. Tuhaf, bugün baban girdi mi düşün? Sen hapishanede yatarken ölüp giden baban? “Koltuk değneğim nerede, niçin kaybettin onu” diye bağırıyor muydu?

Tövbe tövbe, babasının üstünde bir atlet bir don varmış. Kesilen sol bacağını tamamen dikeyyorlarmış. “Bul! Çabuk bul değneğimi, olmazsa yoldaş Brejnev*’e giderim, ben ön safta savaşanlardanım, diyeceğim. Sen de şikayetime kulak asmazsan

* Brejnev: Leonid İlyiç Brejnev. Sovyet devlet adamı.

Yüksek Baş Kumandan'ın kendisine arz ederim.” derim. “E adamın düşüne neler girmez ki?”

“Hamza tiyatrosu mu? Afişe bak, afişe! “Halkın celladı”. “Yarın ilk piyes!” Haydi bakalım! Yarın insanlar yeni bir oyun görecek. Stalin^{*}e sövüp sövüp çıkacaklar. Yaşa delikanlı! Hayattayken göklere çıkarırsın, öldükten sonra mezardan alıp mezara sokarsın.

İşte, televizyon stüdyosundan da geçtik. Şu... televizyonu icat edenin babasına rahmet! Evinde bir yandan çayını içip diğer yandan uzanıp tüm dünyayı seyrediyorsun. Dünya aynası bu! “Atanın sözünü” söyle, dilindeki sözü bulursun, bolluk ve bereket bulun, babacığım! Ortada endişe yok, insanlarda insaf yok. Bakın, Taşkent'e televizyon diye bir şey gelmiş. Kedinin bir şeyini sakladığı gibi bu haber de saklandı, yayılmadı. Taşkent bu yüzden gelişmemiş, geri kalmış olabilir.”

– Orda'da inmeyecek misiniz kardeş?

“Gördün mü, hemencecik yüzü aydınlandı. Ne de olsa, kendi dengi olan bir kadına “teyze” deyince Eseke'yi^{**} kaybetmezdi. Öyle ki haddinden fazla makyaja boyanmış bir kadın... Kendi karısı bir başka. Yirmi bir yıl evli kalmış; ama bir kere bile dudağına boya sürmemiş. İki sözünden birinde: “Rahmet'im gelse haftası geçmeden düğün yapacağız.” derdi. Yorgan-döşek hazır, gelin serpa^{***} ları tastamam. O günleri görsün de. Bir haftaya olmaz da bahara olur. Ömür boyu sürececek bir sevda sonuçta bu. Gelinin soyunu araştırmak gerek. Ana-babası kim, ataları kim. Rahmetullah yetişkin çocuk. İçkisi-sigarası yok, kötü yolda yürümez. O böyle olunca gelin de... güzel, akıllı, hoş, evini-yurdunu bilen biri olur. Sabahleyin işe gitmeye hazırlanırken, “Babacığım, çayınız hazır, size kuymak^{****} pişireyim mi?”, der gelini. Hay, ömrün bereketli olsun yavrum! Hayatını birleştireceğin kişiyle ömrünün sonuna kadar birlikte yaşa, bahtın açık olsun kızım! Sonra... torunları olur. Tonguç torunu (Oğlu oldu. Rahmetullah atılgan bir delikanlı.) uyuduğunda onu koynuna alır. Uyanacak şimdi. “Pehlivan, bizim tarafa çekmiş, deyince ninesi onu avutur: “Torununuz bu tarafa çekti, uyumayınca sinirli oluyor dedesi! Torunu “dedeciğine” bakıp kıkır-kıkır güler.”

– Afedersiniz, kardeş, şöyle geçsem... Teşekkürler...

“Vay be! Parfümle yıkanmış bu kadın, nasıl bir bela ki nefesini kesiyor insanın! Çoluk-çocuktan vakit arttırıp makyaj yapmış. E, böyle olunca kadınlara aşırı değer

* Stalin: Josef Stalin. Sovyet devlet adamı.

** Eseke: Özbekistan'ın Endican bölgesine bağlı bir ilçe.

*** serpa: Fars. Düğün ve başka resmi merasimlerde düğünde bulunan kişilere takdim edilen kıyafet, başlık vb.

****kuymak: Mısır unu, tereyağı ve peynirle yapılan bir çeşit yemek.

vermek gerekir. Evim-yurdum der, çoluk-çocuğum derler. Allah beni mükafatlandırdı ki, sevdiği bu kulundan derdini esirgemedi! Bugün yine sızlandı karısı: “Nefesim kesiliyor, yağmur yağacak galiba.” İyi olur yağsın, nefesinin kesilmesi geçer hiç olmazsa.

“Bu arada Rahmet’iniz düşüme girdi, ayaklarım dondu, babama söyleyin bana çizme alsın, dedi. Evladım sağ mı ki?”

Kadının düşü tersine çıktı. “Oraya” gittiğinde “Düşümde ölüyordunuz, kendinize sahip çıkın.” diye sekiz kere mektup yazmıştı. Rahmetullah’a ne oluyordu? Kuvvetli, akıllı çocuk... Böyle düşündü. Bu... Afganistan...”

Rahmetullah’ı hava limanına bıraktıklarında sıkıca tembihlemişlerdi. “Oğlum, sen akıllı bir delikanlısın, ablanın hali malum. Eğer Afganistan’a gidersen mektubu “Termiz”den diye yazıver.”

İşte, iki yıl geçti “Termiz”den mektup geldi. Karısı pek mutluydu. Televizyonda Afganistan’ı gösterecek diye yalvarıp yakarırdı: “Babacığım, şansımız varmış, iyi ki Rahmetullah’ınız Termiz’de hizmet ediyor.” Televizyonu hemen kapatsan ne olacak; karısının, kızlarının gönlüne ateş düşse... Görüverelim deseler... Çok şükür ki, üç gün evvel mektup geldi. “Termiz’den özlem dolu selamlar. Babacığım, ablacığım, şirin kardeşlerim – Mehfuze, Feruze... Ben sağ-sağlim yaşıyıp gidiyorum. Hiçbir eksiklik yok. Hizmet çok iyi. Abla! Beni merak etmeyiniz. Aralığın ortalarında eve döneceğim.

Bugün ayın kaçı? Kasımın on ikisi mi? Bu ay çıktı zaten. Hemen hemen bir ay sonra.

– Geldin mi, Hamidullah. Telaşla yerinden kalktı.

– Önlüğün nerede? Hay canları çıkmasın! Soğanlar yumuşayıp kaldı. Bu yardımcı çocuklar düpedüz ahmak! Hafifçecik dört tane çuvalı depoya alıp koymaya üşeniyorlar. Zorluk görmemiş bunlar.

– Ahun ağabey! Bu çocuklar...

– Hamidullah kardeş, şuraya bak. Sizi bir adam çağırıyor. Asker...

Asker de kim? Binbaşı üstelik! Görünüşünden araba bile ürkecek. Suçu neymiş acaba? Kucaklaşmak da suç mu ki?

– Afedersiniz, arkadaşım... Ben sizi...

– Hamit! Tanımadın mı!

“Şapka giyenlere gözün takılırdı hep! Ahlak düzeltme kolonisinde belki görmüşsündür beni!”

– Bak, iyice bak, “Öfkeli!”

- “Ne, “Öfkeli” mi dedi? Ahir bu...”
- Mektebi hatırlıyor musun, Öfkeli? Ben Muhammed-min-arman.
- “Dur, dur, Ahir bu...”
- Tanıdın mı? Muhammed-min-arman... Ben –
- Vay, sen ha! Vay “asker”! Dur, öpeyim seni! E, şapkanı çıkardın da, bu “Minare” ne? İşte bu da senin lakabındı!
- Ahir, bu Muhammed-min-arman. Burnu tavuğunkine benzediği için “Minare” diye lakap takmıştık. Okulu bitirip askeri eğitim kurumuna girmiş. Şimdi seninle yirmi beş yıl görüşmediğime yanyorum “Minare”!
- Ahun ağabey, soğanı çocuklar doğrasın. Biz... bir bardak çay...
- Dur, dostum çay-may gerekmez. Yürü bu tarafa. Vakit az.
- Oh! Ordudaki astsubay gibi emir verdi, delikanlı! Rütbesi var-kanunu var tabi.
- Sözümü dikkatlice dinle. Seni güç bela buldum. Asıl söyleyeceğim bu değil. İyi dinle. Sakin bir yere gidelim. Ses olmasın. Kötü şeyler oldu, anladın mı, benim için kötü şeyler oldu. Bir doktor olarak... Çabuk çabuk!
- Kötü olan ne? Nasıl doktor? Ne oluyor Minare?.. Muhammed-min-arman’ın binbaşılık rütbesinde yılan resmi var mı? Buna dikkat etmedi...
- Vakit dar! Bugün hastanede gün boyu ben nöbetçiyim.
- Tuğladan örülmüş duvar... Pencere, dış kapı... Duvar kenarındaki telefon... Muhammed-min-arman’a asker selamı veren esas duruşta bir çavuş...
- Bir tane önlük! Acilen!
- Hamidullah önlüğü binbir güçlkle giydi. Yağmur yağıyordu. Ağaçlarla dolu avlu... Gönlünü huzursuz eden alçak kerpiç binalar... İçini daraltan binalar... Bin kere lanet, bin kere beddua! Böyle yakındı bu aşağılık mahluklara!
- Minare! Muhammed-min-arman! Can dostum! Ne oldu? Ne oldu?
- Sessiz ol! On birinci bloğa geliyoruz. İşte geldik, sesini çıkarma. Korkma, her şey yolunda. Oğlun...
- “Oğlum?” “Ayağına ne olmuş? Niye gücü-kuvveti yok?” “Anlat çabuk!”
- Barakaya benzer uzun bir bölme... İki dizi demir karyolalar... Döşekler... Ak çarşaf... Kül rengi yorganlar... Birbirine benzeyen kıyafetler... Hepsi genç, hepsi aynı renk... İlaç kokusu... “Hastahane” kokusu... Alçak pencereden içeri giren belli belirsiz bir ışık...
- İşte burada! Yavaş... Lütfen gürültü yapma...
- Baba!

Allah'ın işine bak! Ne garip, bu oğluysa! Hava limanında vedalaştığında “Beni merak etmeyin.” diyen, önce anasını, sonra onu kucaklayan, kucakladığında belini kütürdeten... Her seferinde Termiz'den özlem dolu selamlar” diyerek mektubuna başlayan, “Ablama söyleyin, endişelenmesin.” diyen, üç gün önce “Yaklaşık bir ay sonra geleceğim.” diye mektubu gelen... Hani, nerede o oğul! On yaşlarında “Annene sahip çık.” dediğinde ağlamak yerine ona bakan, hizmet etme zamanı geldiğinde delikanlı olup yetişen... O işte! Rengi kalın ipek kumaş gibi apak... Sakalı-bıyığı uzamış.

– Oğlum, canım evladım!

Rahmetullah yorganın altından kolunu çıkarıp onun başını okşadı.

– Ağlama, baba.

Sakalın-bıyığı niye bu kadar uzamış! Niye ağarmış! Allah'ım! Oğlu yaşlanıp gitmiş mi yoksa?

– Evladım! Ne oldu? Ne oldu sana?

– Sakin ol! – Hamidullah, birinin omzuna dokunduğunu hissetti. Ama dönüp de bakamadı.

Acaba oğlunun kolları niye bu kadar güçsüzdü? Niye titriyordu?

– Ablama söyleme, baba. Ablama söyleme... Sizi gördüm... Doktora çok teşekkür ederim.

Heyecanlı bir haykırış çınladı:

– Görevli, hemşire, görevli!

Rahmatullah'ın yüzü kıpkırmızı oldu. Hatta... Hatta gülümsedi de. Babası bunu gördü. Açıkça gördü!

– Hemşire! Ölüp kaldın mı? Görevli!

– Oğlum! Aç gözünü! Oğlum!

– Uzak durun, çekilin!

– Hayır! Vermiyorum! Oğlumu size vermiyorum! Rahmetullah!

O, delirmişe benziyordu. (Belki gerçekten de akli uçup gitmiştir.) Hızla yorganı çekip kenara attı.

– Dur oğlum! Kalk yerinden! Gidiyoruz! Eve gidiyoruz!

Şimdi... Şimdi, yatağın yarısının boş olduğunu anladı. Oğlunun iki ayağı yoktu. Dizinden değil ondan da yukarısı yoktu. Göğsünden bu tarafı kalın ipek kumaş ile sarılmıştı. Her yer - her yerde kızılımsı lekeler... Kurumuş kan lekeleri...

– Çekilin, kardeşim! Engel oluyorsunuz.

- Git Hamit. Anlasana dostum, ben zor durumda kalıyorum.
- Hayır! Önce demir karyolanın kenarını yumrukladı. – Hayır! Hayır! – Sonra oğlunun diken gibi uzamış sakalını, yüzünü öpmeye başladı.
- Evladım, aç gözünü, Rahmet!
- O anda sendeleyip yere oturup kaldı.
- Niye? dedi inleyerek. – Niye? İnsafınız yok mu sizin? Söyleyin, benim çocuğumun ne günahı vardı? – yere yüz üstü düştü, nemlenmiş tahta zemini iki eliyle aciz bir şekilde yumruklamaya başladı.
- Niye? Niye? Niyeeee!!!

1990

AĞIR ŞAKA

Revşen yeni işe geçince, sanki cennete düştüğünü hissetti. Tasarımcılık bürosunda kırk iki projeci çalışıyorsa, bunların kırk tanesi kızlardan oluşuyordu.

Revşen henüz genç olup da daha bir kızın elinden tutmuş değildi. Enstitüde de gayet utangaçtı. Hiç kimseyle yakınlaşmamıştı. Burada, bunca kızın arasına düşünce şaşırıp kaldı. Bunun üzerine daire başkanı olan zehir gibi abla, Revşen'i uyardı.

– Kulaklarınızı açın da adamakıllı dinleyin! Teşkilatımızda ne çok – kız çok. Biriyle bile ağzını açıp laf eden olursa, ikinize de şu koca sokağı gösterip kapının önüne koyarım. Anlaşıldı mı?

Revşen, ablanın her sözünü seçerek konuşmasından, ince çerçeveli gözlüğünün arkasındaki gözlerinin kısılıp gidişinden bu kadının her işe muktedir olduğunu anladı.

– Peki olur, abla – dedi ne yapacağını şaşırarak.

Aslında amacı burada işe girmek değildi; ama kendisinden bir yıl önce enstitüyü bitirmiş olan Tursunbay onu bırakmadı. Temiz yürekli ve neşeli bu delikanlının bir eksiği var. Birisiyle iddialaşp Tursunbay'ın yüzüne bir avuç darı serpseniz bir tanesi bile yere düşmez. Ne zamandır taşıdığı çiçek hastalığı, zavallıda bu izleri bırakmış. Revşen onun niçin bu kadar koşturduğunu sonradan öğrendi. Eskiden bunca kız arasında bir tek kendi çalışırken şimdi iki kişi oldular. Revşen, Tursunbay ile birlikte çalışacağım deyip kendini avutuyordu. Aksi gibi onu başka odaya yerleştirdiler.

Arkadaşı onu, sayıları on beşe yakın projeci kızın çalıştığı odaya götürdü ve bir tantanayla onları tanıştırdı.

– Hey, güzeller! Canımız sıkılıyor diye durmadan ağlayanlarınız için şu çocuğu bulup geldim. Razı edene kadar anamın ak sütü burnumdan geldi. Şimdi onu sıkı tutun!

Kızlar bir gürültü-patırtı kopardı. Revşen utandığından yüzü kıpkırmızı olup gitti. Onu iyi bir şekilde ağırlıyorlardı. Ona en baş köşeye, pencerenin önüne yerleştirilmiş masayı verdiler. Üstelik yanında telefon da vardı.

Önceleri bu odada Revşen'in burnuna keskin parfüm ve pudra kokuları geliyordu, epey zaman bu güzel kokulardan mest olup gitti. Sonra sonra alıştı. Yeni iş yerinin kanun ve kaidelerini öğrendi.

Kızlar Tursunbay'a “artist” diye lakap takmışlardı. Revşen bunu anlayamadı. Ama “abla”ya taktıkları lakabı çok iyi bulmuşlardı. “Kobra” geliyor deseler fareler yuvasına kaçışırıldardı. Abla özellikle erkeklere dokunmazmış. Onun için, kızların biri

Revşen’in önündeki telefonda sevgilisini arasa, bir başkası kapının önüne gidip “Kobra”yı bekler dururmuş.

Bir gün her zamanki gibi telefon çaldı.

– Kim o? dedi nazikçe bir ses.

– Kimi aramıştınız? dedi Revşen isteksizce.

– Hiç kimseyi. Siz Avazov musunuz?

– Evet.

– Revşen ağabey misiniz?

Revşen hayretten şaşırıp kaldı.

– Evet, ne vardı? dedi tutularak.

– Afedersiniz... – tanıdık olmayan o ses boğulur gibi oldu. – Siz beni tanımazsınız; ama ben sizi tanıyorum.

– Siz kimsiniz? dedi Revşen ne yapacağını şaşırarak.

Tanımadığı o kız bir an sessiz kaldı. Revşen etrafına bakındı, kızların birbirine manalı manalı baktığını görüp kulaklarına kadar kızardı.

– Revşen ağabey! dedi tanımadık ses. – Beni edepsizlik yapıyor diye düşünmeyin. Trolleybüs durağına, benzin istasyonunun önüne çıkar mısınız? Sizinle konuşacaklarım var.

Revşen’in yüreği o an garip bir arzu duydu. Bu kadar şirin bir ses... Ne kadar ümitsiz, kederli konuşuyordu.

– Tamam, dedi sesini alçaltarak. – Lakin... – tutularak ekledi. – Lakin nasıl tanıyacağım sizi?

– Atlas gömlek... Kolumda beyaz bir çanta... – tanımadığı bu ses bir an susup sonra ekledi. – Ben sizi tanıyorum ya.

– Tamam.

– Afedersiniz, zahmet verdim, Revşen ağabey!

Tanımadığı o ses “Revşen ağabey” diyerek sözünü öyle yumuşak bir tavırla söyledi ki, Revşen kalakaldı. Aceleyle koridora çıktığında Tursunbay orada sigara içiyordu.

– Evet, dedi dumanı içine çekip. Nereye gidiyorsun?

– Ben, – Revşen umursamazlıkla elini salladı. – Su içip geleceğim.

O an Revşen merdiven tarafına yürüdü, Tursunbay da onu takip ediyordu.

– Geliyor musun, arkadaş! Yavaş yavaş gece oluyor. İçim yandı, yürü haydi, dedi.

Revşen garip ama bir şey söylemedi. Sokağa çıktıktan sonra daha beter sabırsızlandı. O, uçacak kanat bulamıyordu. Tursunbay ise aksine ağır ağır hareket ediyordu. Ara sıra laf da atıyordu.

– Tren mi bekliyorsun, ne yapıyorsun?

Son durağa ulaştı. Revşen su içerken etrafına bakınıp atlas gömlekli kızı arıyor, içtiği her yudum su boğazına takılıp kalıyordu. İşte bir tanesi otobüse binip gitti. Revşen’e bakıp yumuşak bir şekilde gülümsedi. O! Ta kendisi! Kolunda beyaz çantası da var.

– Ne oldu sana arkadaş?!

Revşen, Tursunbay’ın gözlerini kendisine diktiğini anladı.

– Ben! dedi düşünmeden konuşarak.

Bohçasını kaybetmiş dilenci gibi kaşlarını çatıp dönüp geldi. Gün boyu yüzü gülmedi.

Ertesi gün o vakitte – saat on birde telefon çaldı.

– Evet, dedi Revşen sesi titreyerek.

– Revşen ağabey, siz misiniz? Selam, tanıdınız mı? Revşen’in içinde bir ışık yanıp gider gibi oldu.

– Tanıdım, siz ...

– Evet, Feruze ben. Dün benim yüzümden canınız sıkıldı mı?

Revşen bir anda iş yerindeki bütün kızları gözünün önünden geçirdi. Hayır, Feruze diye bir kız yok. Demek, dünkü otobüse binip giden atlas gömlekli kız o – Feruze.

– Dün niye gittiniz, Feruze? dedi Revşen sesini alçaltıp.

– Siz başka biriyle çıktınız.

– E, o mu? dedi Revşen Tursunbay’ ı hatırlayıp. – Su içmeye çıkmıştı.

– Utandım. – Feruze bir an susup kaldı, yine boğuk bir sesle ,hoşçakalın – dedi.

– Durun! dedi Revşen can havliyle. Nereden arıyorsunuz?

– Yakın... – Feruze iç çekti. – Bakkalın önünden.

– Tamam çıkıyorum. Gitmeyin, lütfen.

Revşen ahizeyi bıraktı, birbirine manalı bir şekilde gözlerini dikip bakan kızların arasından geçip koridora atıldı.

Çıkmasıyla birlikte yine Tursunbay’a rast geldi. Konuşmadan önünden geçip gitti, Tursunbay hemen laf attı.

– Hu, ağabey! Önüne-ardına bakıp da yürüsene.

– Sigaram bitti, alıp geleyim! dedi, Revşen çabucak kurtulmak için bir bahane bulup.

– Öyle desene arkadaş! Benim de sigaram bitti. Yürü, birlikte gidip gelelim.

– Bana bak! dedi Revşen duraklayıp. – Nasıl sigara içiyorsun?

Tursunbay gözünü kırptırdı.

– Ne olacak?

– On paket alıp gelsem kurtulabilir miyim senden? Kendi cebimden alıp geleceğim.

– Ne, ben dilenci miyim? – Tursunbay ondan önce yola düştü. – Tehdidi görüyor musun? Ben “VT*” içiyorum. Bakkal seni tanımaz. Bu da demek oluyor ki sana “VT” vermez!

Bugünkü görüşme de rüsva oldu. Revşen bakkalın etrafını üç kere dolanıp geldi.

Ertesi gün yine aynı o vakitte telefon çaldı.

– Siz miniz Revşen ağabey, dedi Feruze. Niye dün şu yüzü garip arkadaşlarınızla çıktınız? Afedersiniz o kişiyi aşağılamak değildi niyetim.

– Su çiçeğinin izi o! Siz değil, ben özür dilerim, dedi Revşen içten bir şekilde. – Bazı adamlar kalın kafalı oluyor, Feruze. Beni gölge gibi takip ettiğini görmüyor musunuz? Bakın, o tamamen bir rastlantı.

Feruze bir an sessiz kaldı.

– Bugün sınava gitmem lazım. İmtihanlar başlayalı iki gün oldu. Peki Revşen ağabey, sonra görüşelim.

– Hayır, hayır! – Revşen yerinden kalktı. – Ben şimdi çıkıyorum. Neredesiniz?

– Duraktaki kulübede.

– Feruze, rica ederim, dedi Revşen acele edip. – Sokağın diğer tarafına geçip yüz adım yürüyüp berbere git. Onun önünde bekle.

Feruze anlamadı ki, şaşırarak sordu.

– Vay, niye?

– Sizinle konuşacaklarım var, sonra anlatırım. Tamam, deyin Feruze, lütfen.

Revşen ahizeyi bıraktı, koridora atıldı. Çok şükür, bu sefer Tursunbay görünmüyordu.

Dış görünüşümü düzelteyim, diye fısıldadı kendi kendine. Tursunbay’ın oturduğu odanın kapısının önünden ayak ucunda yürüyüp geçti. Fakat on adım yürümüşü ki, merdivenin penceresine dayanıp duran Tursunbay’ı gördü.

* VT: Bir sigara markası.

– Sigaran mı bitti? dedi Tursunbay.

– Hayır! dedi Revşen düşünmeden. – Boş mezara gidiyorum!

– Öyleyse bu taraftan yürü! – Tursunbay onun koluna girip yürüdü. – Saçını sakalını tıraş ettirip gitsene, meleklerin kendisi bile cennete kız arkadaş alıp gitti. – Birden ciddileşti. – Bu sakal denen şey bu kadar çabuk büyür mü ya? İki günde bir aldırmasan maymuna dönüp gidersin. Bak, seninki diken gibi olmuş. Yürü, birlikte aldırıp gelelim. Ablanı biliyorsun, kendine bakmayan memurları sevmez.

– Hey, bana bak, huzur verecek misin vermeyecek misin? dedi Revşen ağlayacak gibi olup. – Kendi halime bıraksan beni, olmaz mı?

– Ben sana ne yaptım arkadaş! – Tursunbay şaşırdı. – İyiliğe karşı kötülük mü? Bir bela değdi sana, cin değdi.

– Evet! dedi Revşen bağırıp. – Cin değdi. O cin sensin!

Bu sefer de Revşen'i başka düşünce sardı. O burada Tursunbay ile tartışırken, Feruze erkek berberinin önünde yarım saat bekler miydi acaba?

Ertesi gün Revşen telefonun yanından kımıldamadı. Öğle yemeğine de çıkmadı. Feruze akşamüstü telefon etti.

– Dün niye gelmediniz?

Revşen, kızın sesindeki üzüntüyü sezip korktu.

– Afedersiniz, dedi yalvararak. – Şu utanmaz arkadaşım yine bana takıldı. Bana bakın Feruze, bugün...

– Revşen ağabey! – Feruze onun sözünü kesti. – Sizi ilk önce benim aramamı yanlış anlamış olabilirsiniz. Peki, afedersiniz.

– Feruze! – Revşen can havliyle ahizeyi tutup kaldı.

– Hoşça kalın, özür dilerim.

Ahizede kısa kısa, kederli bir sinyal sesi işitildi. Revşen çözülüp oturup kaldı.

Aşk insanı deliye çevirir diyenler doğru söylüyormuş. Revşen yirmi gün içinde zayıflayıp gitti. Ne zaman telefon çalsa hemen ahizeye yapıştıyordu. Tursunbay'ı görse canı sıkılıyordu. Geceleri Feruze düşlerine girip çıkıyordu. Sarı atlas gömlek, kolunda bembeyaz çanta... Bu arada abla, işini yapmıyorsun, diyerek onu iki kere uyardı.

Nihayet, yirmi birinci gün telefonda o beklenen ses işitildi.

– Revşen ağabey!

– Neredesiniz? dedi Revşen boğulur gibi olup.

– Durakta...

– Geliyorum!

Revşen odadan atılıp çıktı. Her zamanki gibi yoluna çıkan Tursunbay'ı öyle bir itti ki, zavallı savrularak duvara çarptı. “Yetişirsin bana, çiçek!” dedi içinden, merdivenleri üçer üçer inip giderken. Arabaların yolunu kesip geçti, durakta etrafına bakındı, telefon kulübesinin önünde işte o – geceleri düşünö, gündüzleri aklını çalan Feruze gülümseyerek duruyordu. Üstünde atlas gömlek...

– Feruze! – Revşen koşup yanına varırken, beş adım beriden haykırdı. İki adım atmıştı ki güçlü bir kol, bileğini kerpeten gibi sıkıp kendine çevirdi.

– Ağabey bir ihtiyacın var mı, ağabey!

Revşen başını kaldırdı, zenci gibi delikanlıyı görüp kaskatı kaldı. Atlas gömlekli kız hızlıca gelip delikanlının elinden tuttu.

– Bırakın, sakın olun. – Revşen'e iç geçirerek baktı. – Deli galiba bu.

Revşen sokağın bu yüzünü geçene kadar soğuk tere batıp gitti. Bir vakit birisi çağırıyormuş gibi oldu. Dönüp baktığında yol kenarındaki bankın önünde Tursunbay gülüp duruyordu.

– İyi misin, her şey yolunda mı, dedi, samimiyetle.

Revşen bankın bir kenarına oturdu da ne zamandır içinde birikmiş olan elemini döktü.

– Şunu önceden söyleyen olmaz mıydı? dedi Tursunbay içi yanarak. – Haline bak! Bir yıl hastalanıp da yatmış adamlara benziyorsun! Senin gibi âşığa saygı duyuyorum. – Bir an düşündü ve sordu. – Paran var mı?

– Var, dedi Revşen kendi halini unutarak. Ne oldu?

– Yürü hadi!

Tursunbay Revşen'i bakkala yolladı. İki şişe şampanya, iki parça çikolata aldırdı. Sonra iş yerine döndüler.

– Kızlar! dedi Tursunbay şampanya şişelerini havaya kaldırıp. – Bugün yeni oyunumuzun ilk temsilini ıslatacağız. Şişeler açılsın! Esas rollerini yerine getirenlerin şerefine içilsin!

Kızlardan biri kıkır kıkır gülererek bardak bulup geldi. Yine biri kapının önüne gidip “Kobra inine girdi.” diye haber verdi. Revşen bir kenarda ağzı açık duruyordu.

– Revşen ağabey!

Revşen tanıdık bir ses işitti, ürperip başını kaldırdı. Sesin sahibini arayarak sağına soluna bakındı. Tursunbay bardağı ona doğru uzattı.

– Revşen ağabeyciğim! dedi Tursunbay kızlarıinki gibi yumuşak, ince bir seste. – Görüşeceğimiz günümüz varmış, bir de özledim ki sizi!

Kızların kahkahasından Revşen kahroldu. Tursunbay ise yine o sesiyle devam ediyordu.

– Su çiçeğinin izi mi dedin? O çiçek suratlı arkadaşınızı takip edip çıktığınız için size gücendim. İşte şimdi münasibi oldu. Ha-ha-ha! Gelin, şunu için, canım Revşen ağabeyim!

Revşen birdenbire her şeyi anladı. Kızların niçin Tursunbay’a “artist” diye ad verdiğini de, niçin telefonda Feruze ile konuştuğunda kızların birbirine manalı manalı baktığını da, Tursunbay’ın niçin daima onu takip edip yürüdüğünü de... Revşen’in tavrı değişti, yumruğunu sıktı. Tursunbay için bu yanını da hesaba katmış olmalı ki, ördek gibi sallanarak kaçtı. Revşen onun arkasından atılmıştı ki, kızlar bir gürültü-patırtıyla yolunu kesti.

O gün akşama kadar Tursunbay o sesiyle konuşup durdu, kızlar kıkırdarak güldü, Revşen ise somurtup kaldı.

İş bitimine çeyrek saat kala yine telefon çaldı. Revşen sinirle ahizeyi kaldırdı.

– Kim o? dedi yine o ses.

– Kimi aradınız? dedi Revşen azarlayarak.

– Avazov musunuz?

– Avazov’sam sana ne? Ne oldu söyle, ne yapacaksın?

– Bana Avazov lazım! dedi telefondaki ses katıyetle. Bu seste rica değil, emir vardı.

– Evet, ben Avazov’um. Ama sana koca olmayacağım. Koca lazımsa sokakta ara! – Revşen yine sert bir şekilde bağırdı.

– Gazeteye ilan ver!

– Bu nasıl terbiyesizlik?! – telefon çınlayıp durdu. – Ne diyorsunuz siz?

– Koca lazımsa sokakta ara diyorum, işittin mi, ihtiyar kız?

– Terbiyesiz!

– Çiçek bozuğu!

Telefondaki hakimane ses bir söz söylese Revşen üç tane birden yapıştırıveriyordu. En sonunda telefondaki ses dayanamayıp feryat etti.

– Kes sesini küstah!

– Sen kes, çiçek bozuğu. Yoksa yüzünü düzeltip bırakırım!

– Ahizeyi bırak diyorum, ahmak!

– Bırakmıyorum! Elinden geleni yap.

– Hemen bugün çık git bu iş yerinden! dedi telefondaki bağıarak. – Hemen bugün!

– Önce sen çek git. Palyaço! Kızlar Kobra’ya bu olanları anlatsa, gözlüğünü çıkarıp bakışlarıyla öyle bir ısıtır ki, bir nefeste ölürsün kıt akıllı!

– Ne? Kobra kim? Kim öğretti bu sözü sana?

– Ha-ha-ha! Revşen yukarı bakıp öyle içten bir kahkaha attı ki. – Canıma değsin!

Kendisine ıstırap vermiş olan çiçek bozuğunu bu sefer kandırmıştı. Ahizede kısa kısa sinyal sesi işitildi. “Kandırdım, dedi Revşen ahizeyi yerine koyup. – Benimle şakalaşmak böyle olur.” Bu fikrin aklından geçmesiyle birlikte kapı gürültüyle açıldı. Makyaj yapıp çantasını toplayan kızlar yerinde kaskatı kaldı. Revşen şaşırıp dönüp baktı. Eşikte duran ablaya gözü ilişti. Ablanın rengi kumaş gibi ağarmış, dudaklarının rengi ise uçup gitmişti; sıkıca tutturulmuş olan saçları da dağılıp gözlüğünün üzerine düşmüştü.

– Avazov! – diye haykırdı ağzından köpükler saçarak. – Az önce telefonda konuşan siz miydiniz? Revşen’in beti benzi attı ve yerine oturup kaldı.

– Cevap ver! dedi abla elini tehdit eder gibi sallayıp.

Revşen Tursunbay’ı nasıl Feruze diye düşünüp aldandıysa, ablayı da Tursunbay diye düşünüp aldanmıştı. Şimdi her şeyin bittiğini anladı, konuşmadan başını önüne eğdi.

– Haydi bu taraftan! dedi abla dudakları titreyerek.

Revşen onun önüne düşüp koridora çıktı. Abla sözünün eri bir kadınmış. Gerçekten de ona koca sokağı gösterip kapının önüne koydu.

1976

PİLAV

Profesör Abid Resuleviç yeni mahalleye taşınalı bir aydan fazla oldu. Bir sabah güneş doğarken kapısı çaldı. Profesör pijamasıyla kapıya çıktığında yan komşusu Öfkeli Halik karşısında duruyordu.

– Hiç öğretmen adam ikindi vaktine kadar uyur mu! dedi bağırarak. – Haydi çabuk hazırlan!

Abid Resuleviç'in geceleri çalışmak gibi bir adeti vardı. Erkenden kalkmak onu huzursuz ediyordu.

– Nereye? dedi duraksayarak.

– Nereye olacak, yemeğe! Öfkeli Halik, bunu bilmiyor musun, der gibi eliyle karşısındakini tehdit edercesine konuştu. – Yaygaracı Şakir'in dünürü var ya, tahta iskelede çalışan! İşte o, yeğenini sünnet ettiriyor. Çayhanenin önünde otobüs bekliyor. Haydi, çabuk ol!

Profesör, yaygaracı Şakir kim, dünürü kim, dünürünün yeğeni kim sormak istedi; ama komşusunun isteğini geri çevirmeye de cesaret edemedi. Ne yapayım çok yakın komşum. Bunun üstüne Öfkeli... İki birden sıralanıp yola düştü. Öfkeli Halik yol boyunca altı ailenin daha kapısını çalmış. Ekim sırasından Koyluk^{*}'a varana kadar öğlen; pilav yiyip çıkana kadar neredeyse ikindi oldu.

– Ama pilavı iyi yapmış delikanlı! – Öfkeli Halik aşçıyı çok içten övdü. – Babasına rahmet. – Sonra profesöre baktı. – Sizin belki işe gitmeniz gerekiyordur? Haydi, gelin vedalaşalım. Ben çayhanede olacağım. İkindiye sizin için bir şeyler hazırlayıp koyayım mı?

– Yok, hayır, teşekkür ederim. Abid Resuleviç aceleyle başını salladı. Sağlıcakla kalın.

Öfkeli Halik bir pazarda bekçilik yapar, üç günde bir işe gider, kalan günlerde de keyfine bakardı.

– Tamam öyleyse! – profesörün elini sıktı. – Arada çıkıp gelin çayhaneye, tabutunuzu taşıyacak olanlar oradakiler hoca!

– Tabi, elbette! – Abid Resuleviç utanarak başını önüne eğip yola çıktı. Seher vakti kalkmaya alışkın olmadığı için gün boyu başı zonklayıp durdu. Aksi gibi akşama da ilmi konsey vardı. Gündemdeki meseleleri çözmek için meclis gece yarısına kadar çalışmalarına devam etti. Evine dönünce bir bardak çay içip yattı.

^{*} Koyluk: Özbekistan'da bir yer adı.

Ne kadar uyuduğunu bilmiyordu. Bir vakit, gece dış kapı sertçe vurulmaya başladı. Endişe içinde saatine baktı, saat beş buçuktu. Karı-koca dış kapıya koştular. Kapının önünde yine Öfkeli Halik duruyordu.

– Yılınız uyku, takviminiz yastık mı, hocam, bu nedir? – dedi espri yapıp. Siz insanların arasına karışacağınıza, Hollanda sobasının önünde pinekleyen kedi gibi yatıyor musunuz hala?

– Yine mi pilav? – profesör komşusuna kederle baktı.

– Evet! O Yunusabadlı Hüsenbay pehlivanın oğlu Nartay var ya...

– Hangi Nartay? dedi profesör onun sözünü bölüp.

– Aa, nasıl tanımazsınız? Karataş’taki hamamın çalışanı var ya, hanımı üç kere art arda ikiz doğurmuş... Şeriata göre karı-koca yeniden nikah kıyacaktılar.

Profesör hiçbir şey anlamasa da “he-he” deyip geçiştirdi.

– Tamam, teşekkürler! – Öfkeli Halik sevinip gitti. – Şu Nartay denen kişi, bir gözünde birazcık kusuru olsa da, işini adamakıllı bilen bir adam. Üç tane düğünü birleştirip yaptı. Hem anne-babasının gümüş toy^{*}unu yaptı, hem dul görümcesini kocaya verdi, hem de ortanca oğlunu sünnet ettirdi. Ne de olsa çok becerikli. Siz hala pinekliyor musunuz?

Profesör pilav yemedi. Pilav profesörü yedi! O gün akşamüstüne kadar orada kaldı. Profesör aday olduğu için gece boyu tezini baştan sona okuyup bitirdi. Gözü saate iliştğinde saat ikiye geliyordu.

Ne kadar uyuduğunu bilmiyordu. Bir vakit dış kapı yine “güm güm” diye çalmaya başladı. Bu sefer Abid Resuleviç acele etmeden kapıyı açtı.

– Yine ne diyorsun, molla Halikbay? dedi soğuk bir sesle.

– Ne uykucu adamsınız hocam, ananız yastıkla mı doğurdu sizi? Acele edin, Koç kasap karısının yirmisini yapıyor. Böyle ay gibi hatun kemikleri sayılıp öldü! Felaket iki kaşının ortasında duruyordu zaten, dedi.

– Biliyor musunuz, ben Koç kasabı tanımıyorum – dedi profesör kaşını kaldırıp.

– Siz tanımıyorsanız, biz tanıyoruz! Yirmi yıl ziyafet verdik. Severe-Vostak’a göçüp gitsem keşke, diye şakalaştı. Siz de mahalleye, sokağa karışın, ne olacak, hem kasabın pilavı at etinden yapılıyor.

O gün profesör kendi çalışanlarının önünde rezil oldu. Saat ikiye yakın onu kurul çağırmişti. Öğle yemeğinde hafif bir şeyler atıştırdı, masaya başını koyar koymaz

* gümüş toy yapmak: Anne-babanın genellikle ellinci yıl dönümünü kutlamak. (Özbeklerde gelişen bir âdet.)

uyuduğunu kendi de bilmiyordu. Çalışanlarının kısık sesli ama “imalı” öksürüşünden uyandı.

Nereden baksa adamakıllı kırk dakika uyumuştı.

Evine geldi, karısına tembihledi:

– Sabahleyin ben yokum. İş seyahatine gidiyorum, işte o kadar!

O, keyifle uyuma niyetindeydi. Her zamankinden farklı bir şey olmadı. Sabahleyin Öfkeli Halik’in ince, yüksek, sevimsiz, sesiyle uyandı.

– Ayıp olmuyor mu, yenge! Namus kalmadı mı? Mahalleye-sokağa çıksın! Akşam evinde çalışıp oturduğunu kendi gözümle gördüm. Çağırın onu!

Yine olmadı. Uykusu haram olan Abid Resuleviç dışarıya çıktı.

– Ha şöyle! – Öfkeli Halik sevindi. – Takke düştü kel göründü, yengeciğim!

Karısı, beni yalancı çıkarttın ölesin, der gibi kaşlarını çatıp içeri girdi.

– Ama berber Resul iyi, akıbetli bir adam! – dedi Öfkeli Halik başını bir sağa bir sola sallayıp. – Adam zamanında Cizzah’a göçüp gitmişti. Ama bizi düğününe çağırmayı unutmadı. Zavallının oğlu yok. Dokuz tane kızı var. Ticaret Meslek Lisesi’nde okuyan kızını evlendiriyormuş. O kadar gidip yurdun yemeğini yedim, şimdi ben de halkın önüne sofraya açayım, deyip pilav veriyor. Haydi, çabuk olun!

– Binlerce kez teşekkürler! – profesör keskin bir hareketle elini göğsüne koydu. – Ben böyle iyiyim. Lütfen ikinci torğay* uyanmadan beni rahatsız etmeyin.

Kapıyı sert bir şekilde kapattı.

– Ağabey, özünüzde profesör olsanız ya! – Öfkeli Halik dış kapının olduğu tarafa doğru çenesini açtı. – Şunu biliniz, hepimiz tabut taşıyanlardan biriyiz! Ölüp kalsanız tabutunuzu bu mahalle götürecektir!

Abid Resuleviç hızlıca yürüyüp eve girdi, derin bir oh çekti.

O gün Öfkeli Halik Cizzah’tan ikindiye yakın döndü. Nöbeti olmadığı için dosdoğru çayhaneye girdi.

– Bu profesörler adam değilmiş! – dedi elini sallayıp. – Hay, dilini eşek arısı soksun. Ben buna adam olsun, insan içine karışsın diyeyim, o kapıyı yüzüme kapatıp otursun. Hay, senin yazdığın kitabına tütün sarıp satayım! Ben anladım, insanlığı yok bunun! Nereden baksa mahalleye taşınalı otuz sekiz gün oldu. Sen böyle sofraya aç, yurda pilav ver, onlar yemesin? Kendi çocuğu yok galiba, karısı kendisinden en az on beş yaş küçük...

* torğay: Serçegiller grubuna ait ötücü bir kuş grubunun genel adı.

Öfkeli Halik gittiği her yerde bunları anlatıyor, bu durum profesörün canını çok sıkısa da laboratuvarıda yeni araştırma sonuçlarını incelemeye devam ediyor, çalışmasının tamamlandığında halka ne büyük faydalar sağlayacağını hesaplıyordu.

1979

4. DİZİN

4.1. DİZİN İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1. Dizin metinlerdeki tüm sözcük ve birleşik yapıları kapsamaktadır.
2. Dizin alfabetik olarak hazırlanmıştır. Türkiye Türkçesi alfabesinde olmayan işaretler de kullanım kolaylığı sağlayacağı düşüncesiyle kendisine en yakın işaretin arkasına yerleştirilmiştir. Buna göre harflerin dizilimi şu şekildedir. A, Ä, Å, Â, B, C, Ç, D, E, F, G, Ğ, H, X, I, İ, J, K, Q, L, M, N, O, Ö, P, R, S, Ş, T, U, Ü, V, Y, Z.
3. Üzerinde çalışılan dört hikâye birleştirilerek paragraf ve satırlar numaralandırılmıştır. Sözcüklerin geçtiği yerler dizinde bu paragraf ve satır numaralarıyla verilmiştir.
4. Sözcüklerin metinde geçen anlamı veya anlamları verilmiştir. Diğer anlamları dikkate alınmamıştır.
5. Metinlerde sözcük sadece birleşik kelime ve(ya) birleşik fiillerde kullanılıp tek başına geçmediyse dizinde madde başı olarak anlam verilmemiş, anlam iç maddede verilmiştir.
6. Sözcüklerin anlamı verildikten sonra, sözcüklerin ek almış halleri, paragraf ve satır numaraları verilmiştir.
7. Yabancı sözcüklerde sözcüklerin anlamları ve geçtiği yerler verilmeden önce Özbek Türkçesi'ne hangi dilden girdikleri gösterilmiştir. Bunun için kullanılan kısaltmalar şu şekildedir:
Ar. : Arapça
Far. : Farsça
Rus. : Rusça
8. Birleşik yapılı sözcüklerde anlam ilk sözcüğün madde başı altında verilmiştir, birleşik yapıyı oluşturan diğer sözcüklerin madde başlarında ise “Bkz.: Bakınız” kısaltması kullanılarak ilk sözcüğe yönlendirme yapılmıştır.
9. Sözcüklerde tespit edilen anlam farklılıkları 1. , 2. vb. şeklinde numaralandırılarak gösterilmiştir.
10. Başlıklarda geçen kelimeler, başlıkların numaralandırılması olan 1+, 2+, 3+, 4+ şeklinde dizinde belirtilmiştir.
11. Sözcükler Türkçe yapım eki almışlarsa Türkçe kabul edilmiştir.

4.2. ALFABETİK DİZİN

A	ä.-gänmän 158/1
ağdär- Yıkmak, devirmek.	ä.-gänning 148/2
a.-yäpti 8/3	äcrät- Ayırmak.
axbârât Ar. Haberler.	ä.-ålmäs 155/8
a. 177/5	äççiq Acı.
axır Ar. Ya, ki.	ä. 155/1, 155/3
a. 176/12, 211/1, 213/1, 216/1, 413/2	äçin- Acımak.
axlâq Ar. Ahlak.	ä.-ädidä 174/1
a. 176/3, 209/1	ä.-ib gäpir- 19/3
a.+ını 177/1	äçit- Ekşitmek.
aql Ar.	ä.-ib 13/1
a.+ingiz yet- Aklı yetmek. 98/1	ädä Ata, baba; dede.
aqli Akıllı, zeki.	ä. 231/1, 235/1, 240/1
a. 176/9, 199/1	ä.+cân 194/9, 200/5, 200/2
Ä	ä.+si 196/4
äcdâd Ar. Ecdad, atalar.	ädäm Bkz. “ädäm”.
ä.+i (ävlâd äcdâd) 194/7	ä.+gä 197/2
äcäb Ar. Acayip, şaşırtıcı.	ädäş Adaş.
ä. 239/1	ä.+gän 118/4
äcräş- Ayrılmak.	ädresli Rus. İmalı.
ä.-ädi 147/2	ä. 429/3

ädyol Rus. Battaniye, yorgan.

ä. 234/1

ä.+lär 229/2

ä.+ni 248/2

äeroport Rus. Hava limanı, hava alanı.

ä.+dä 199/1, 232/1

Äfgânistân Afganistan.

Ä. 198/3

Ä.+ Demokrätik Respublikä

Afganistan Demokratik

Cumhuriyeti.177/6

Ä.+gä 177/14, 199/2

Ä.+ni 200/2

äfişä Rus. Afiş.

ä.+ni 191/1, 191/1

ägär Far. Eğer.

ä. 150/3, 173/4, 176/13

ähd Ar.

ä.+ qıl- Sözünde durmak. 46/1

ä.+u päymân qıl- Yemin etmek.

259/2

ähmâq Ar. Ahmak.

ä. 392/1

ä.+dä 203/2

ähvâl Ar. Durumlar.

ä.+ingni 364/1

äkä Ağabey.

ä. 173/7, 204/1, 217/1, 280/1,

285/1, 286/1, 300/1, 313/1,

323/1, 326/2, 346/1, 352/1,

374/3, 441/1, 95/2

ä.+cân 370/1, 372/1

ä.+mmisiz 274/1

ä.+si 11/1, 165/2, 358/1, 358/1

ä.+sining 12/5

Äkbär Ar. Ekber. Hikayede geçen bir erkek ismi.

Ä. 121/1, 152/1

Ä.+ning 135/2

äksigä Aksine.

ä. 117/3, 186/1, 414/2

ä.+ âl- Aksi olmak. 26/5, 263/7

äläm Ar. Keder, dert, ıstırap.

ä. 161/1

ä.+ qıl- Gücendirmek, incitmek.

397/1

ä.+dän 159/1

ä.+ini 363/2

ä.+ingizdän 162/1

älämli Kederli, dertli, ıstıraplı.

ä. 349/1

älängä Alev, ateş.

ä.+sigä 166/2

älänglä- Bakınmak; sağına soluna bakmak.

ä.-b 293/1

ä.-di+(ätrâfgä älänglä-) 66/3, 279/1

ä.-r ekän 371/2

älbättä Ar. Kat’i olarak, mutlaka.

ä. 156/1, 21/3, 414/1, 414/1

äldä- Aldatmak.

ä.-dingiz 159/1

äldän- Aldanmak.

ä.-gän **bol-** Aldanmak. 401/1

ä.-gänini 401/2

älläqanaqa Bir nice, bir.

ä. 267/1

älläqandäy Bir nice, bir.

ä. 149/2, 184/2, 22/2, 81/3

älläqaysi Bir, biri.

ä. 412/1

älläkim Birisi.

ä. 361/1

ä.+gä 184/7

ällämahäl

ä.+ **bol-** Geç olmak. 423/3

ämäki Ar. Amca.

ä. 186/2, 187/1

ä.+yä 187/1

ämäl Ar.

ä.+gä **aş-** Yüzeye çıkmak, vücuda gelmek. 445/2

ämmâ Ar. Ama, fakat, lakin.

ä. 113/2, 117/3, 12/3, 143/2, 146/2, 147/2, 177/12, 238/1, 268/2, 34/2, 383/1, 410/1, 438/1, 48/2, 65/3, 80/1

änä İşte.

ä. 156/2, 184/8, 187/4, 192/1, 230/1, 293/2, 408/3, 422/1, 436/1

änävi Şu.

ä. 149/5, 198/1, 323/1, 345/1

änâvi Bkz. “änävi”.

ä. 175/10

ä.+sinisi 192/5

änâyi Saf (kişi).	Ä. 106/1, 109/1, 112/1, 149/1,
ä.+ ekân 170/1	150/3, 156/1, 157/1, 161/1, 54/6,
änçä 1. Birçok, çok. 2. Uzak vakit.	58/1, 58/3, 59/1, 61/2, 64/1,
ä. 175/3, 398/1	67/1, 69/1, 72/1, 81/1, 82/1,
ä.+ bol- Çok olmak. 126/1	90/1, 95/2
ä.+gämi 110/1	Ä.+dän 117/3
änçägäçä Uzak fırsat, vakit.	Ä.+ni 104/4, 65/2, 66/5
ä. 47/1, 50/1	Ä.+ning 103/1, 104/9, 113/4,
Ändicânlik Özbekistan’da bir şehir.	146/4, 146/3, 83/1
Ä.+ ekân 146/2	äppärät Rus. Aygıt; makine, alet.
ändişâ Far. Utanç, ar, haya.	ä.+lär 81/3
ä. 192/4	äptekä Rus. Eczane.
ändâz Far. Bkz. “pârdâz”.	ä.+dä 184/6
ä.+(pârdâz ändâz qıl-) 194/2	äräläştir- Karıştırmak, karmak.
ä.+ini+(pârdâz ändâz) 398/4	ä.-mädi 155/9
ängräy-	äräng Güç bela, zar zor, zoru zoruna.
ä.-ib tur- Ağzı açık kalmak. 369/2	ä. 148/1
änıq Ar. Kesin.	ärävä Ar. Araba (motorsuz).
ä. 243/2	ä. 206/1
änqı-	äräzlä- Gücenmek, darılmak.
ä.-b tur- Keskin kokmak. 267/1	ä.-gän 374/2
Änvär Ar. Erkek ismi. Hikayede geçen	ärgänizovät Rus. Hazırlamak, hazır
bir kahraman adı.	etmek.
	ä. 410/4

ärıqça Küçük ark, su yolu.

ä.+dän 58/2

ärıston Rus. Hapishanedeki kişi,
mahpus.

ä.+lär 177/2

ärızä Ar.

ä.+ tãpşır- Dilekçe vermek. 91/1

ärmiyä Rus. Ordu, askeriye.

ä.+dägi 219/1

ä.+gä 174/9

ärtıst Rus. Artist, sanatçı, oyuncu.

ä. 268/1, 375/1

ä.+ bol- Artist olmak. 63/3

ä.+misiz 62/1

ärz Ar. Şikayet, rica.

ä.+ qıl- Şikayet etmek, rica etmek.
190/3

ä.+imgä 190/3

ärzi- Değmek, yaraşmak.

ä.-ydi 196/3

ärzimäğän Değmez.

ä. 203/2

äsäb Ar.

ä.+i çätâq Siniri bozuk. 182/7

äsäbiy Ar. Sinirli, asabi.

ä. 131/1

Äsäkä Özbekistan'ın Endican bölgesine
bağlı bir ilçe.

Ä.ng 194/2

äsıl Ar. Asıl.

ä.+i 146/2, 263/1

äskiyä Ar.

ä.+ qıl- Espri yapmak. 416/1

äslidä Aslında, aslına bakılırsa.

ä.+ 182/3

äsâsiy Ar. Temel, ana, esas.

ä. 368/2

äspiränt Rus. Yüksek lisans öğrencisi.

ä. 89/1

ä.+dän 155/7

ä.+lärđän 158/2

ä.+män 138/1, 63/3

ästâydil Far. Samimi, içten.

ä. 339/1

ä.+ küyun- İçten içe yanmak.324/2

ätelye Rus. Atölye, iş yeri.

ä.+dä 26/3

ätäş- Demek, ad vermek, adlandırmak.

ä.-ini 375/2

ätäyläb Ar. Mahsus, kasten.

ä. 428/2, 438/2, 89/2, 47/2

ätir Ar. Parfüm, koku.

ä.+ upä Parfüm-pudra. 267/1

ä.+gä 196/1

ätlās Ar. Üstü ipek altı pamuk kumaş.

ä. 283/1, 293/1, 303/2, 350/3,
356/5, 359/1

ätrâf Ar. Etraf.

ä.+gä 279/1, 293/1

ä.+gä älānglā- Etrafa bakınmak.

66/3

ä.+ingni 170/5

ä.+ini 321/1

Ävāzov Rus. Hikayede geçen erkek
kahramanın adı.

Ä. 381/1, 382/1, 399/1

Ä.+mān 383/1

Ä.+misiz 272/1, 380/1

ävgüst Rus. Ağustos.

ä.+ning 105/1

ävlād Ar.

ä.+ äcdād Soy, nesil, kuşak. 194/7

ävtobus Rus. Otobüs.

ä. 26/5, 408/3, 409/5

ä.+gä 293/3, 303/2

ävtomāt Rus. Otomat, makine; kulübe.

ä.+dā 328/1

ävvāl Ar. Evvel, önce, ilk.

ä. 7/1, 175/4, 200/5, 232/2,
253/1, 395/1

ä.+gi 158/1

ä.+igä 177/3, 267/1

ä.+râq 364/1

äyb Ar. 1. Ayıp, günah. 2. Suç.

ä.+i 422/2

ä.+ni 8/3

ä.+ tãp- Suç bulmak; ayıp bulmak.
16/2

äyā- Acımak, esirgemek.

ä.-di 112/1

ä.-mās ekān 196/4

äyānçāng Acınacak halde olan.

ä. 135/1

äylän- Dönmek, dolaşmak.

ä.-äverärdi 66/2

ä.-ib 321/1, 337/3

ä.-ib+(mäymungä äylän-) 337/4

ä.-ib qâl- Dönmek. 146/4

äynıqsä Özellekle.

ä. 22/1

äyni- Bozulmak.

ä.-b qâl- Bozulup kalmak. 12/4

ä.-ydi 350/3

äyâl Ar. Hatun kişi.

ä. 118/1, 120/1, 121/1, 124/1,
126/1, 131/1, 135/1, 137/1,
139/1, 144/3

ä.+ning 118/3, 144/2, 146/2

äyt- Söylemek, demek.

ä. 12/2, 381/1

ä.-ä qâl- Söyleyip kalmak. 79/1

ä.-ädidä 426/3

ä.-di 12/3, 176/6, 176/9

ä.-diki 286/1

ä.-ib 85/1

ä.-ib ket- Söyleyip gitmek. 428/2,
438/2

ä.-ib qoy- Söyleyip bırakmak. 86/1

ä.-ib täslä- Söyleyip atmak. 49/3

ä.-gänini qıl- Söylediğini yapmak.

176/1

ä.-ing 192/3, 197/2, 232/3

ä.-inglär 256/1

ä.-mäng 240/1, 240/1

ä.-mäsä 182/2

ä.-mäy 54/3

ä.-mäydi 156/2

ä.-mäysiz 175/11

ä.-mäysizmi 181/2

ä.-sä 395/1

ä.-sä+(gäp äyt-) 389/1

ä.-säm 70/1

ä.-säng 364/1

ä.-yäpmän 29/1

äyvân Ar. Üç tarafı kapalı, önü açık
hane; eyvan.

ä. 1/1, 2/1, 164/1

äzämât Ar. Atılğan, delikanlı.

ä. 194/12, 410/1

äzâb Ar.

ä.+ ber- İstirap vermek. 398/1

äzânläb Ar. 1. Tan vakti. 2. Ezan vakti.

ä. 10/2

äzim Ar. Gayet büyük, yüce; zor.

ä.+dä+(şähr-i äzim) 174/5

Å

âbâr- Alıp varmak.

a.-ib 175/9

a.-ib qoy- Alıp koymak. 175/6

âbbâ Vay, aman ünlemi. Övgü, aferin, şaşkınlık bildirir.

a. 175/1, 180/1

âbber- Alıp vermek.

a.-ädigän 174/7

âbçıq- Alıp çıkmak.

a.-ay 314/1

âbdän Gereği gibi, adamakıllı, iyice.

a. 166/1

âbke- bkz. “âpkel-”

a.-säm 319/1

âbkel- Alıp gelmek.

a.-ämän 319/1

âbkir-

a.-ib ketä- Alıp gitmek. 337/2

âç- Açmak.

a.-(közingni âç-) 245/1, 254/1

a.-di 67/1

a.-di+(bârib âç-) 424/2

a.-ib 59/1

a.-ib+(közlärini âç-) 133/1

a.-ib qarä- Açıp bakmak. 118/1

âçıq Açık.

a. 177/3, 336/1

a.+ âçıq Açık açık. 85/1

a.+ını 70/1

âçil- Açılmak.

a.-di+(täraqläb âçil-) 398/3

a.-ib qayt- Açılıp dönmek. 105/5

a.-ib sâçil- Açık seçik konuşmak.
22/3

a.-mäy yur- Açılmamak. 297/2

a.-sin 368/2

âğ- Kaykılmak, yana yatmak.

a.-gändir+(esdän âğ-) 248/1

âğayni Ahbap, arkadaş.

a. 290/1, 294/1, 315/1, 339/1

åğır Ağır.

a. 176/2, 177/2

a.+ båt- Ağır gelmek. 19/1

åğız Ağız.

a. 395/1, 46/1, 64/2

a.+i 11/2, 165/2

a.+idän 399/1

a.+imdän (ånä sutim åğzimdän
kel-) 265/2

a.+imgä 116/1

åğrıq Ağrı.

a.+dän 3/1

åğrit- Ağrıtmak.

a.-ädimi 170/7

Åxun Hikayede geçen bir erkek ismi.

Å. 173/7

åq Ak, beyaz.

a. 229/1, 283/1, 293/4

a.+ oräb kel- Bembeyaz olup
gelmek. 12/3

åq- Akmak.

a.-ib+(tuşäyâtgän) 144/2

åqar- Ağarmak, beyazlaşmak.

a.-gän 236/1

a.-ib 398/6

a.-ib ket- Ağarıp gitmek. 184/3

åqköngil Temiz kalp.

a.+i 263/2

åqşâm Akşam.

a. 118/1

a.+dän 7/1

ål- Almak.

a.-ålmäydi 179/2

a.-ädi 186/1

a.-ädi+(qıstirib ål-) 184/3

a.-ädi+(qoynigä ål-) 194/12

a.-ädi+(sänäb ål-) 170/3

a.-ädi+(turib ål-) 10/1

a.-äyâtgänidä+(işgä ål-) 259/3

a.-di+(åsilib ål-) 345/1

a.-di+(çängälläb ål-) 347/1

a.-di+(qoltıqläb ål-) 337/1

a.-di+(teskäre ål-) 34/1

a.-di+(tän ål-) 48/3

a.-di+(turib ål-) 92/1

a.-didä+(otirib ål-) 85/1

a.-diyu+(yulib ål-) 151/2

a.-gän+(boşäb âl-) 113/4	a.-ing+(eşitib âl-) 260/1
a.-gän+(kiyib âl-) 30/2	a.-ing+(tänib âl-) 54/6
a.-gän+(taqıb âl-) 104/5	a.-inglär 64/3
a.-gänçä+(çökkäläb âl-) 1/1	a.-ingmiş+(uçästkä âl-) 184/12
a.-gändir+(turib âl-) 155/10	a.-mäng+(xavâtir âl-) 200/7
a.-gäni+(enkäyib âl-) 1/2	a.-mänglär+(xavâtir âl-) 232/1
a.-gänmän+(äğzimgä âl-) 116/1	a.-mäsinlär+(xavâtir âl-) 232/4
a.-gisi+(körüb âl-) 52/1	a.-mäydi 174/4
a.-günçä+(yığıb âl-) 146/3	a.-mäydi+(boynigä âl-) 156/1
a.-ib 191/3, 263/6, 414/2	a.-mäydi+(yâtib âl-) 114/1
a.-ib+(äksigä âl-) 26/5, 263/7	a.-mäyäsiz+(epläy âl-) 350/4
a.-ib bär- Alıp varmak. 81/1, 138/3	a.-sä 187/2
a.-ib ber- Alıp vermek. 197/2	âld Ön.
a.-ib kel- Alıp gelmek. 132/2, 84/3	a.+i 9/2
a.-ib kir- Alıp girmek. 264/1	a.+idä 144/1, 169/1, 232/6, 356/4, 361/2, 408/3, 409/5, 429/1
a.-ib qaç- Alıp kaçmak. 36/2	a.+idä+(eşik âldi) 415/3
a.-ib qoy- Almak. 203/2	a.+idä+(peçkäning âldi) 416/2
a.-ib yur- Alıp yürümek. 175/2	a.+idägi 268/4
a.-ib+(hisâbgä âl-) 375/4	a.+idän 309/1, 312/1, 334/2
a.-ib+(közini âl-) 54/3	a.+igä 176/4, 177/10, 187/4, 280/2, 329/2, 438/4
a.-ib+(yâtib âl-) 7/1	
a.-ing+(bilib âl-) 49/2	
a.-ing+(cây âl-) 184/10	

a.+igä bär- Önüne varmak. 268/5, 369/1	a.+ng+(ätä änä) 21/1
a.+igä tuş- Önüne düşmek. 403/1	a.+ngiz 426/1
a.+ilärigä+(ärqa äld) 313/1	a.+ngni 184/11, 184/6, 232/5
a.+in 173/7, 320/1	a.+si 104/9, 19/2, 87/1, 155/8
a.+ingä egil- Önüne eğilmek. 52/2	a.+si+(ätä änä) 194/6, 95/2, 96/1
äldir- Aldırmak.	a.+sigä 1/3, 133/1, 144/2, 176/11, 20/1
a.-di 367/2	a.+sini 117/1, 232/2
a.-ib bär- Aldırıp gitmek. 337/2	a.+sining 12/1, 19/1, 85/1
a.-ib kel- Aldırıp gelmek. 337/5	a.+sining+(ätä änä) 422/3
a.-ib tur- Aldırıp durmak. 337/3	a.+ sutim äğzimdän kel- Ana sütü ağzından gelmek. 265/2
äläzäräk O yana bu yana.	äpçiq-
ä. 279/1	a.-ib sät- Alıp satmak. 182/6
äliftägärçilik	äpä Abla.
a.+ qıl- Züppelik yapmak. 124/3	a. 200/7, 259/3, 262/1, 268/3, 350/4, 398/5, 400/1, 402/1, 403/1
älti Altı sayısı.	a.+cân 200/5
a. 409/4	a.+gä 268/2, 398/5
a.+(beş älti) 93/1	a.+mgä 232/3, 240/1
a.+ yetti Altı-yedi. 118/2	a.+nggä 176/10
änä Anne.	a.+ngni 199/2
a. 117/1	a.+ni 337/5, 401/1
a.+ bälä Anne-çocuk. 151/1	
a.+m 184/7	

a.+ning 261/1	artil- Yüklənmək.
a.+si 16/4	a.-gän 177/3
apket- Alıp gitmək.	arttir- 1. Arttırmak. 2. Yükləmək.
a.-dimi 128/1	a.-gän+(laqab arttir-) 216/2
a.-gän+(uzum apket-) 140/1	a.-ib+(vaqt arttir-) 196/2
a.-ibdi 132/1	arziq-
appaq Bembeyaz.	a.-ib ket- Arzu duymak. 281/1
a. 16/1, 232/7, 350/3	as- Asmak.
ara Ara.	a.-ib 174/2
a.+ çare Ara sıra. 65/2, 291/2	asil-
a.+dä 350/4	a.-ib al- Asılıp almak. 345/1
a.+dän 66/4	a.-ib tur- Asılmak. 118/3
a.+sidä 90/1, 263/5	aş- Aşmak.
a.+sidän 311/1	a.-di 404/1
a.+sigä tuş- Arasına düşmək. 259/3	a.-gän edi 175/7
arqa Arka.	a.-sä+(ämälgä aş-) 445/2
a. 43/1, 59/1, 67/2	at Ad, isim.
a.+ ald Arka-ön. 313/1	a.+im 54/6
a.+gä 173/6	a.+imni 49/1
a.+gä buril- Arkaya dönmək. 48/1	a.+ingizni 54/4
a.+gä qarä- Arkaya bakmaq. 54/1, 50/1	a.+ingizniyäm 70/1
a.+sidägi 261/2	a.+ini 93/2

ât- Atmak.

a.-di+(gäp ât-) 312/2

a.-gäni+(paxtä ât-) 19/2

âtä Baba.

a. 174/4, 182/1

a.+ ânä Baba-anne. 21/1, 194/6,
95/2, 96/1, 422/3

a.+ buvä Baba. 184/8

a.+xân 192/4

a.+lär sözi Atasözü. 192/3

a.+m 184/7

a.+ng 189/3, 23/1

a.+ngni 182/4

a.+si 183/2, 243/2, 190/1

a.+sigä 192/1, 410/2

a.+sining 174/4, 182/7, 184/1,
185/1

a.+siniyäm 11/2

a.+siyäm 165/2

âtil- Atılmak.

a.-di 333/1

a.-di+(yoläkkä âtil-) 311/2

a.-gän edi 375/5

a.-ib çıq- Atılıp çıkmak. 356/1

a.-ib kel- Atılıp gelmek. 144/1

âtlän- Hazırlanmak.

a.-gänidä 194/9

a.-ing 405/2

âvsär Söz anlamayan, aklı kıt.

a. 395/2

âvsin Yenge.

a.+cân 165/1

a.+pâşşä 166/2

âvun-

a.-ä başlä- Avunmaya başlamak.

117/2

ây Ay.

a.+dek 426/2

ây Ay (Takvim ibaresi olarak).

a. 111/1, 138/3, 177/13

a.+dän 201/1, 232/4, 404/1

âyâq Ayak.

a. 184/2, 334/2

a.+ tîrâ- Kendi sözlerinde ısrar
etmek, sert durmak. 155/10

a.+ı 175/9, 228/1, 250/1, 30/2,
30/2, 59/1, 190/1

a.+ım 197/1

a.+ını 183/2, 184/1, 184/1, 60/1	Â. 404/1, 406/1, 411/1, 414/1, 424/2, 435/1, 442/1
a.+ını+ (ikkälä âyâğıni bir etikkä tıq-) 92/2	âciz Ar. Aciz, zayıf.
a.+läri 3/1	â. 239/1, 256/2
âydin Aydınlık.	âdäm Ar. Adam.
a. 105/2	â. 163/1, 170/4, 173/1, 173/7, 174/1, 175/7, 176/5, 176/9, 188/1, 205/1, 205/2s, 405/1, 438/2, 68/2, 88/1, 89/1, 93/1
a.+(âçıq âydin) 85/1	
âyi Anne.	
a. 2/1, 13/1, 16/1, 86/1, 95/1	â.+ bol- Adam olmak. 444/2
a.+m 104/10	â.+ qoy- Araya adam koymak. 93/2
a.+si 20/2	â.+dä 422/2, 438/1, 65/5
a.+simi 155/10	â.+gä 100/1, 364/2, 39/1
a.+sining 155/10	â.+ginä 105/5
âz Az.	â.+lär 191/2, 324/2
a.+dän 28/1	â.+lär dä 192/4
a.+i+ (köpi ketib âzi qâl-) 178/1	â.+lärgä 118/4, 416/2
âz-	â.+läрни 409/4
a.-ib ket- Zayıflayıp gitmek. 350/2	â.+mäs ekän 444/1
âzginä Azıcık.	â.+ni 170/3, 338/1, 350/1, 51/1
a. 429/2	â.+ning 113/1, 173/4, 190/4
Â	â.+siz 426/1
Âbid Ar. Hikayede geçen erkek kahramanın adı.	âdämğärçilik İnsanlık.
	â.+i 444/4, 65/4

âdât Ar. Alışkanlık, âdet.

â.+dâgidek 269/1, 90/2

â.+i 10/1, 406/1

âdâbsizlik Edebsizlik.

â. 385/1

â.+ qıl- Edebsizlik yapmak. 280/1

âftâb Far. Güneş.

â. 404/2, 104/2

â.+dâ 174/5

âgâhlântir-

â.-ib qoy- Haber vermek, ihbar etmek; uyarmak. 150/2, 259/4

âhâng Far. Ahenk.

â.+dâ 11/2, 135/2, 147/1

â.+idâ 19/1

âhânk Bkz. “âheng”.

â.+dâ 425/1

â.+i edi 382/2

âhistâ Far. Aheste.

â. 238/1

âilâ Ar. Aile.

â.+dâ 176/10

â.+gâ 185/2

âqıbâtli Sonu olan.

â. 438/1

âlâm Ar. Alem, kainat, dünya.

â. 104/2

âlim Ar. Bilgin, alim.

â.+ bol- Alim olmak. 89/1, 174/5

â.+dân 155/8

â.+mâs 149/1

âliy Ar. Yüksek, yüce.

â. 190/3

âmân Ar.

â.+ esân Sağ-salim. 177/9

âmbur Far. Kerpeten.

â.+dây 357/2

ân Ar. An.

â. 143/2

ârzu Far.

â.+ qıl- Arzu etmek. 182/4

â. 183/2

âsân Far. Kolay.

â. 200/7

â.+mi 1/4

âsâyıştä Far. Sakin, dingin.

â.+gä 173/6

â. 109/1, 26/6

âvârä Far.

âsmân Far. Gök.

â.+ qıl- Zahmet vermek. 285/1

â.+(zâmin u âsmân) 104/2

âvâz Far. Ses.

â.+gä 397/1

â. 270/1, 277/1, 280/1, 281/1,

283/1, 286/1, 371/1, 382/1,

389/1, 389/2, 394/1

âsmânopär Gökyüzüne ulaşacak kadar yüksek.

â.+ çıkar- Ses çıkarmak. 220/2, 227/1

âstânä Far. Eşik.

â.+dä+(turgän) 398/5

â.+ eşitil- Ses işitilmek. 351/1

âş Far. 1. Pilav. 2. Aş, yemek.

â.+ kel- Ses gelmek. 26/7

â. 409/5, 423/1, 4+

â.+dä 382/1

â.+ ber- Yemek vermek. 438/4

â.+i 146/2

â.+ paş ber- Aş-maş vermek. 444/5

â.+i titrâ- Sesi titremek. 299/1

â.+ ye- Pilav yemek. 410/3, 423/1

â.+idägi 344/1

â.+gädä 408/1

â.+idän 433/2

â.+i 428/3

â.+ingni 390/1

â.+ini 410/1, 438/4

â.+ini bäländlet- Sesini yükseltmek.

â.+mi 417/1

56/1

âşıq Ar. Âşık.

â.+ini päsäytir- Sesini alçaltmak.

â.+dän 364/2

282/1, 304/1

âşpâz Far. Aşçı.

â.+ni 371/1

â.+ni 410/1

âvâzä Far.

âşxânä Far. Yemekhane.

â.+ qılış- Bir haberi yaymak.192/6

âxırı Ar. Son.

â. 12/2, 293/1, 389/1

Âxun Far. Halk arasında koyulmuş
lakap; okumuş kişi, molla, hoca.
Hikayede geçen bi kahraman.

Â. 204/1, 217/1

âynä Far.

â.+i **cähân** Dünya aynası. 192/3

âynäbänd Far. Ayna asılan yer.

â. 58/1

âynäçä Küçük ayna.

â.+dän 47/1

B

bağır

b.+idä tur- Bağırında durmak. 21/1

baqır- Bağırmak.

b.-di 441/2

b.-ib 340/1

b.-ibdimi 189/4

baquvvät Far.+Ar. Kuvvetli, güçlü.

b. 198/3

baxt Far. Baht.

b. 104/4, 104/7

b.+ingiz 74/1

baxtiyâr Far. Mutlu, bahtlı olan; bahtı
gülen.

b.+ edi 104/7

baxtli

b.+ bol- Bahtlı olmak. 194/11, 61/1

bäcâr- Becermek, yerine getirmek.

b.-ädi 177/14

b.-işgä 177/8

bähânä Far. Bahane.

b.+ bol- Bahane olmak. 12/5

b.+ qıl- Bahane etmek. 314/1

b.+si 183/1

bähâr Far. Bahar mevsimi.

b. b. 104/1, 104/3

b.+dä 194/6

bähr

b.+idän ot- Kıymak. 187/3

bähüzur Far.+Ar. Huzurlu.

b. 411/2

bäländ Far.

b.+ kötär- Yüksekçe kaldırmak.

368/1

bäländlät- Yükseltmek.

b.-ib+(âvâzini bäländlät-) 56/1

bälki Far. Belki.	66/1, 80/2, 99/1, 144/1, 173/2
b. 101/1, 150/1, 155/4, 163/2, 248/1	b.+dän 357/1
bälâ Ar. Bela.	bäribir Aynı, farksız.
b. 177/4, 196/1, 206/2, 62/1	b. 21/2
b.+ bop- Bela olmak. 339/2	bärvaqt Far.+Ar. Erken, erkenden.
b.+(nimä bop-) 292/1, 416/1	b. 406/1
b.+ni 421/1	bärzangi Far. Zenci.
b.+yäm 175/9	b.+däy 359/1
bändä Far. Köle, kul.	bäs Far. Yeter.
b.+sidän 196/4	b. 177/10
bännisä Rus. Hastahane.	bäs Ar.
b. 229/3	b.+ bāylāš- İddialaşmak, Bahse girmek. 263/3
bäräk Rus. Baraka.	bāšārä Ar. Surat, yüz.
b.+kä 229/1	b.+ngni 391/1
bäräkä Ar.	bättär Far. Beter.
b.+ tāp- Bolluk-bereket bulmak. 194/10, 192/3	b. 291/1, 394/1, 401/2
bäräkällä Ar. 1. Bravo, aferin. 2. Sağol.	bāzän Ar. Bazen.
b. 422/1	b. 104/8, 117/3
bärävär Eşit, denk.	bāğlıq Bağlı.
b. 184/9	b. 82/1
bäri 1. Beri. 2. Hepsî.	bälä Çocuk.
b. 152/1, 154/1, 19/3, 433/1,	b. 9/1, 118/2, 120/1, 146/1,

149/6, 174/7, 176/11, 194/7,
198/3, 21/1

b.+ (ânä bâlä) 151/1

b.+ bol- Çocuk olmak. 259/1

b.+ çaqa Çoluk-çocuk. 196/1, 196/3,
182/5, 78/1

b.+gä 152/1

b.+xâning 182/2

b.+lär 203/1, 204/1, 217/1

b.+lärgä 174/1, 181/1

b.+lärini 177/12

b.+li 10/2

b.+m 4/1, 116/1, 175/11, 18/2,
194/10, 23/1, 233/1, 237/1,
249/1, 254/1, 256/1

b.+min 247/1

b.+mning 197/2

b.+ni 265/1

b.+ning 144/3

b.+si 156/2, 444/6

bäläkäy Küçük çocuk.

b. 133/1, 144/1, 151/2

bäplä- 1. İyi yapmak, becermek. 2.

Kandırmak, aldatmak.

b.-bdi 410/1

b.-b tâpiş- İyi bulmak. 268/2

b.-dim 398/2

b.-mâqçi edi 398/1

b.-sinki 156/2

b.-ydi 156/2

bâq- Bakmak.

b.-adi+(qoşib bâq-) 182/5

b.-diyu 104/5

bâr Var.

b. 147/2, 148/2, 150/2, 168/2,
171/1, 175/11, 182/5, 219/1,
219/2, 263/3, 266/3, 293/4,
329/2, 332/1, 365/1, 423/1,
438/3, 54/2, 86/1, 89/2, 95/3

b.+ yoqlık Varlık-yokluk. 49/2

b.+dir 96/1, 96/1

b.+ edi 117/3, 117/4, 280/2,
406/1, 414/3

b.+ ekän 103/2, 176/4, 206/2,
65/4, 372/2

b.+kü 408/2, 418/1, 420/1

b.+mi 184/13, 206/2, 221/2,
256/1, 364/3

b.+misän 290/1

bâr- Varmak.

b.- (himâyâ bâr-)423/1

b.-di 175/3

b.-di+(âlib bâr-) 81/1

b.-di+(başlâb bâr-) 367/1

b.-di+(uyigâ bâr-) 113/4

b.-â+ bârâ Vara vara.22/2

b.-âdi 173/6, 177/14

b.-âdi+(işgâ bâr-) 117/4

b.-âmân 184/13, 184/7, 232/4,
96/2,190/2,

b.-âmân+(uygâ bâr-)200/7

b.-âmiz 108/1, 220/2, 227/1

b.-âr edi 47/2

b.-âr+(işgâ bâr-) 412/1

b.-ârkân+(tuşib bâr-) 356/3

b.-ârkân+(yügürîb bâr-)357/1

b.-äsân 187/4

b.-äsiz 27/1, 31/1

b.-ây+(işgâ bâr-)113/4

b.-âyâtgânini+(hüşî bâr-) 141/1

b.-gân 8/2

b.-gândir+(âlib bâr-)138/3

b.-gâni+(sâhârlâb bâr-) 8/2

b.-gânimizni 175/10

b.-gâningiz 98/1

b.-gân mân 98/2

b.-ib 149/3, 177/12

b.-ib+(âldigâ bâr-) 268/5, 369/1

b.-ib+(tez tez bâr-) 83/1

b.-ib+(hâkkâlâb bâr-) 184/4

b.-ib+(sâvçilikâ bâr-) 12/3

b.-ib+(yügürîb bâr-) 120/1

b.-ib aç- Varıp açmak. 424/2

b.-ib çomil- Varıp yıkanmak. 155/6

b.-ib kel- Varıp gelmek. 315/2

b.-ib ket- Basıp gitmek. 263/4

b.-ib tur- Varıp durmak. 173/7,
329/2

b.-işim 109/2, 326/1

b.-mâdi 104/10, 104/10

b.-mân 175/10

b.-miş 84/3

b.-sâ 111/1, 176/4, 177/10

b.-sâ+(Nâri bâr-) 194/1

b.-sâm+(ertâlâb bâr-) 7/1

b.-säng+(âldirib bâr-) 337/2

b.-sängiz+(xızmətgä bâr-) 410/2

bâriş Varış, gidiş.

b.+günçä+(yetib bâriş-) 409/5

bârlıq Varlık.

b.+ini 156/2

bâs- Basmak.

b.-gändir+(qadām bās-)163/3

b.-gänini+(qol bās-) 238/1

b.-ib+(päläkät bās-)170/4

b.-ib tuş- Basmak. 184/16

b.-ib yât- Bastırmak. 148/1

b.-ing 360/1

bâş Baş.

b. 190/3

b.+ çäyqa- Başını sallamak. 411/1

b.+ silk- Selam vermek için başını eğmek. 401/2, 414/1, 73/1

b.+i 184/8

b.+idä 184/16

b.+idägi 143/1

b.+idän 141/1

b.+idän suv ögirib iç- Haddinden fazla (aşırı) değer vermek. 196/2

b.+i ğuvilläb yur- Başı uğuldayıp durmak. 414/2

b.+i tâştän bol- Başı taştan olmak. 178/1

b.+igä 176/8

b.+ingdä 23/1

b.+ini 429/2

b.+ini kötär- Başını kaldırmak. 3/1, 371/1, 359/1

b.+ini silä- Başını okşamak. 176/11, 176/12, 234/1

b.+ini siläy başlä- Başını okşamaya başlamak. 144/4, 438/1

bâşqa Başka.

b. 176/6, 176/10, 215/2, 263/7, 55/1

b.+si 268/5

bâşqaçä Değişik.

b.+dä 194/3

bâşlä- Başlamak.

b.-b 83/1

b.-b bâr- Birlikte gitmek. 367/1

b.-b+ çıq- Birlikte çıkmak. 305/1, 323/2

b.-di 120/2

b.-di+(âvunâ başlä-) 117/2	bâyägi 1. Yakındaki. 2. Önceki.
b.-di+(başını silây başlä-) 144/4	b. 28/1, 34/3
b.-di+(muştlay başlä-) 256/2	b.+dän 383/2
b.-di+(opä başlä-) 253/2	bâyläş- Bkz. “bäs bâyläş-”.
b.-di+(taqıllây başlä-) 415/1	b.-ib+(bäs bâyläş-) 263/3
b.-gän+(xat başlä-) 232/3	bâzâr Far. Pazar, çarşı.
b.-gänidä+(çıqarâ başlä-) 66/5	b. 23/1
b.-näyâtgäni+(ertägä başlä-) 2/2	b.+ pâzâr Çarşı-pazar. 25/1
b.-ydi+(gürsillây başlä-) 424/1	b.+ qıl- Alışveriş yapmak. 51/1
bâşlän- Başlanmak.	b.+dä 412/1
b.-di 183/1	b.+gä 182/6
b.-dikü 175/1	b.+gä tuş- Pazara çıkmak. 26/3
b.-diyu 103/2	b.+i 84/1
b.-ädi 326/1	b.+igä 177/11
bâşlıq Başkan.	beärmân Far. İsteksiz.
b.+ı 259/3	b. 187/2
bât- Batmak.	beçârä Far. Zavallı, biçare.
b.-di+(âğır bât-) 19/1	b.+gä 1/3
b.-ib ket- Batıp gitmek. 361/1	b.+ning 438/2
bâtir-	bedänä Bildircin.
b.-ib ye- Batırıp yemek. 19/3	b.+m 444/1
bâyä Yakında.	begânä Far.
b.+dän 144/1	b.+ bolib qâl- Yabancı olmak. 21/2

begânäsirä-

b.+dä 173/5

b.-b+ tur- Yadırgayıp durmak. 22/2

benzin Rus. Benzin.

begünâh Far. Günahsız, suçsuz.

b. 42/1

b. 176/1

beoxşäv Biçimsiz.

beixtiyâr Far.+Ar. Gayri ihtiyari.

b.+râq 118/3

b. 118/4, 66/3

bepärvâlik Umursamazlık, aldırmazlık.

bekât Durak.

b. 288/1

b.+dä 354/1

bepisândlik Dikkatsiz; itibarsız.

b.+dägi 328/1

b.+i 124/2

b.+gä 26/5

ber- Vermek.

b.+igä 280/2

b.-(âş ber-) 444/5

b.+tä 293/1, 356/4

b.-(cävâb ber-) 400/1

bekit- 1. Kapatmak, kapamak. 2.

Gizlemek, saklamak.

b.-(elân ber-) 384/1

b.-gänidek 192/5

b.-(yardäm ber-) 176/11

b.-ib qoy- Saklamak. 182/5

b.-di+(däkki ber-) 350/4

bel Bel.

b.-ädi+(cânini ber-) 181/2

b.+ini 232/2

b.-ädigän+(tutqıç ber-) 170/1

bemehr Far.

b.-ädiyu+(yardäm ber-) 176/10

b.+ bol- Şefkatsiz olmak. 117/2

b.-ämiz 184/11

bemädâr Far.+Ar. Gücsüz, kuvvetsiz.

b.-ärsiz 42/1

b. 136/1

b.-äy+(çaqırıp ber-) 271/1

bemälâl Far. Rahatça; telaşsız,
serbestçe.

b.-äymi+(pişirip ber-) 194/10

b.-gän+(äzâb ber-) 398/1

b.-gän+(yâzib ber-) 444/3	beşinçi Beşinci.
b.-ib+(çest ber-) 223/2	b. 168/1
b.-ing 410/3	bet Yüz, çehre.
b.-işdi 266/2	b.+igä 361/1
b.-işini+(roy ber-) 26/1	bevâ Far. Dul.
b.-mädi+(etibâr ber-) 26/7	b. 422/3
b.-mäydi 320/3	bezâvtä
b.-mäymän 247/1, 247/1	b.+ qıl- Rahatsız etmek. 439/2
b.-mäymän+(turib ber-) 102/1	bezrây- Gözünü kısıp bakmak.
b.-sin+(remont ber-) 184/8	b.-ädi 184/10
b.-sinlär+(âlib ber-) 197/2	bidir
b.-yäpsiz+(xalaqıt ber-) 251/1	b.+ bidir qıl- Hızlı hızlı konuşmak.
b.-yäpti+(âş ber-) 438/5	49/2, 49/2
b.-yäpti+(ergä ber-) 422/3	bil- Bilmek.
beril- Verilmek.	b.-ädi 105/5
b.-ibdi+(yer beril-)185/3	b.-ädigän 422/2
berk Kapalı.	b.-ämän 54/1, 54/5, 57/1
b. 7/1	b.-äsänkü 337/5
beş Beş sayısı.	b.-äsiz 53/1
b. 170/7, 216/3, 264/1, 357/1,	b.-äsizmi 427/1
415/2, 444/6, 95/1	b.-di 263/5, 58/4
b.+ âlti Beş-altı. 93/1	b.-dingiz 71/1
	b.-dingizmi 98/2

b.-dingmi 15/1

b.-gän+(bilgäni bilgän) 170/6

b.-gäni bil- Bilmek. 170/6

b.-ib äl- Bilmek. 49/2

b.-ib qoy- Bilip koymak. 441/2

b.-inmäydiyu 8/3

b.-mäs edi 156/1

b.-mäsäm 93/2, 93/2

b.-mäy qäl- Bilip kalmak. 429/3

b.-mäy turgän e- Bilmiyor olmak.
58/3

b.-mäydi 415/1, 424/1

b.-mäymän 25/1, 70/1

b.-mäysiz 54/5

b.-mäysizmi 408/1, 56/1, 68/2

b.-sin 163/2

biläk Bilek.

b.+idän 259/1

b.+ini 357/2

bilän İle.

b. 8/3, 10/1, 55/1, 103/1, 104/4,
117/2, 124/1, 129/1, 130/1,
138/4, 139/1, 14/1, 144/3, 144/4,
148/2, 149/2, 158/1, 163/1,

176/8, 177/4, 177/7, 182/5,
183/1, 19/2, 19/4, 194/10, 201/1,
22/3, 216/2, 220/2, 220/1, 225/1,
232/4, 248/1, 250/2, 259/2,
260/1, 260/2, 263/3, 263/6,
264/2, 271/1, 288/1, 312/1,
341/1, 375/2, 377/1, 382/1,
398/2, 398/3, 426/1, 426/3,
434/2, 439/1, 49/2, 61/1, 65/2,
65/4, 81/3, 82/1, 98/1

bilim

b.+ yurti Eğitim-öğretim kurumu.
216/2

bilin- Bilinmek.

b.-mäydi 113/2

binâ Ar. Bina.

b.+lär 183/2, 225/2

biofäk Rus. Biyoloji fakültesi.

b.+dä 174/8

bir Bir sayısı.

b. 1/3, 103/2, 104/11, 104/3,
105/1, 105/2, 106/1, 111/1,
113/2, 118/1, 13/1, 136/1, 138/3,
143/2, 144/3, 144/4, 152/1,
154/1, 155/10, 155/4, 155/9,
16/2, 161/1, 170/3, 170/4, 170/5,
170/6, 175/3, 176/1, 176/12,
177/13, 181/1, 183/2, 184/13,
19/3, 194/3, 194/3, 20/1, 201/1,

205/1, 217/1, 220/2, 232/4, 26/4,
26/4, 26/5, 263/1, 263/3, 269/1,
279/1, 28/1, 281/1, 283/1, 30/2,
30/2, 303/1, 307/1, 324/2, 325/1,
339/2, 356/3, 357/2, 36/1, 361/1,
363/1, 364/2, 364/3, 369/2,
389/1, 395/1, 404/1, 404/1,
412/1, 414/4, 415/1, 422/1,
424/1, 433/1, 46/1, 54/2, 57/1,
58/3, 64/2, 65/5, 66/1, 66/1,
66/4, 80/2, 85/1, 92/1, 94/1,
94/1, 99/1

b.+ birigä Birbirine. 229/2, 279/1,
311/1, 375/2

b.+(ikkälä äyâğını bir etikkä tıq)
92/2

b.+(uçtäsini bir qıl-)356/3

b.+dä 298/1

b.+dän+(ikki bir) 173/3

b.+i 369/1, 84/2, 84/2

b.+idä 194/4

b.+igä+(bir birigä) 229/2, 279/1,
311/1

b.+miş+(ikki bir)173/4

biräm Bir de.

b. 372/2

birân Bir an.

b. 150/1

birântä Bir, biri.

b.+si 260/2, 268/4

birâv Biri(si).

b. 175/10, 263/3

b.+gä 176/6, 177/12

b.+ni 305/1

b.+ning 259/1, 89/1

birdän Birden, aniden.

b. 110/1, 151/1, 19/1, 337/2

b.+igä 375/1

birgä Birlikte, beraber.

b. 26/3, 263/6

birgäläş- Birleşmek.

b.-ib 315/2, 337/4

birinçi Birinci.

b. 117/1, 174/8, 227/1, 351/1,
51/1

b.+ bol- Birinci olmak. 346/1

birpäs Bir nefes.

b.+dä 120/1

bitir- Bitirmek.

b.-gän 263/2

b.-gändi 182/3	boğıl-
b.-ib 174/9, 216/2	b.-ib qâl- Boğulup kalmak. 155/3
bittä Bir tane.	boğuvçän Boğucu.
b. 173/2, 175/10, 185/2, 215/1, 224/1, 263/2, 263/6	b. 155/1
b.+ bittä Bir-bir, az-az. 173/4	bol- Olmak.
b.+si 293/3, 84/3	b. 220/3
b.+sigä 170/7	b.- (baxtli bol-) 194/11
b.+siyäm 263/4	b.-ädi 194/9, 220/2, 220/3, 221/1
biz Biz.	b.-ädi+(âlim bol-) 89/1
b. 194/13, 217/1, 368/1, 428/1	b.-ädi+(câncäl bol-) 179/2
b.+lär 16/1	b.-ädi+(çirâyli bol-) 194/8
b.+lârdänäm 16/2	b.-ädi+(hâdisälär bol-) 104/1
b.+ni 196/2	b.-ädi+(käm bol-) 173/1
b.+nikigä 115/1	b.-ädi+(qazili bol-) 428/3
b.+ning 82/1	b.-ädi+(neväräli bol-) 194/11
blok Rus. Blok.	b.-ädi+(oğli bol-) 194/11
b.+kä 227/1	b.-ädi+(şunaqa bol-) 398/3
bo- Bkz. “bol-”.	b.-ädi+(teskâri bol-) 198/1
b.-mä+(xapä bo-) 176/12	b.-ädi+(uyät bol-) 10/2
boğ- Boğmak.	b.-ädi+(xop bol-) 262/1
b.-ıb 177/6	b.-ädidä 324/2
	b.-ädimi+(bemehr bol-) 117/2
	b.-ämän 410/3

b.-är+(tärsäki bol-) 139/1	b.-di+(räsvâ bol-) 321/1
b.-ärdi 408/1	b.-di+(rävânâ bol-) 414/1
b.-ärdi+(nimä bol-) 198/2	b.-di+(şärmändä bol-) 429/1
b.-ärkän+(ğaläti bol-) 21/1	b.-di+(şunaqa bol-) 104/3
b.-ärkän+(ılıq bol-) 105/2	b.-di+(şundâq bol-) 49/1
b.-äsiz+(keräk bol-) 78/1	b.-di+(şundäy bol-) 155/2
b.-gän edi 290/1	b.-di+(tämâm bol-) 315/1
b.-di 2/1, 177/5, 206/1, 243/1, 26/2, 444/5	b.-di+(yaxşi bol-) 196/5
b.-di+(ällämähäl bol-) 423/3	b.-di+(yäşnâb bol-) 104/5
b.-di+(bârib bol-) 83/1	b.-diki 185/1
b.-di+(burilib bol-) 66/4	b.-dikü+(qızıq bol-) 71/1
b.-di+(çaqırgändäy bol-) 361/2	b.-dim 439/2
b.-di+(çaqırmâqçı bol-) 26/3	b.-dimi 162/1
b.-di+(ğâşi bol-) 22/3	b.-dimi+(änçä bol-) 126/1
b.-di+(häyrân bol-) 122/1	b.-dingizmi+(xafâ bol-) 302/1
b.-di+(xâr bol-) 184/15	b.-diyu+(tuşungändek bol-) 136/1
b.-di+(xunâb bol-) 291/1	b.-gän+(härâm bol-) 435/1
b.-di+(ketgändäy bol-) 300/1	b.-gän+(qâlâq bol-) 192/6
b.-di+(neççi bol-) 186/1	b.-gän+(päydâ bol-) 356/1
b.-di+(nimä bol-) 6/1, 226/1, 237/1, 294/1, 155/1	b.-gän+(säbâbçi bol-) 175/1
b.-di+(qâlgändäy bol-) 258/1	b.-gän+(sävâdsiz bol-) 192/6
b.-di+(päydâ bol-) 34/3	b.-gändän+(şundâq bol-) 194/8

- b.-gändirü+(cärlük bol-) 163/2
- b.-gäni+(boş bol-) 443/1
- b.-gäni+(opponent bol-) 423/2
- b.-gänigä+(erkäk bol-) 156/2
- b.-gänigä+(şunaqa bol-) 18/1
- b.-gänini+(pâyda bol-) 163/1
- b.-gänini+(tämâm bol-) 401/2
- b.-gisi kel-** Olası gelmek. 189/1
- b.-günçä+(cıqıllāşib bol-) 341/1
- b.-ib+(bālā bol-) 259/1
- b.-ib+(begānā bol-) 21/2
- b.-ib+(bāhānā bol-) 12/5
- b.-ib+(birinçi bol-) 346/1
- b.-ib+(häyrân bol-) 398/5
- b.-ib+(xâdim bol-) 81/2
- b.-ib+(mäst bol-) 267/2
- b.-ib+(oylāgāndāy bol-) 341/1
- b.-ib+(qārāvul bol-) 412/1
- b.-ib+(qıltāmāq bol-) 364/2
- b.-ib+(rāzi bol-) 185/3
- b.-ib+(surātkāş bol-) 149/2
- b.-ib+(şirin bol-) 19/4
- b.-ib+(uzun qısqa bol-) 22/2, 409/3
- b.-ib+(yağır bol-) 174/5
- b.-ib+(yığlāgüdek bol-) 338/1
- b.-ib+(zārur bol-) 109/2
- b.-ib kel-** Olup gelmek. 174/5
- b.-ib ket-** Olup gitmek. 268/3, 176/9
- b.-ib qāl-** Olup kalmak. 104/3, 176/5, 248/1, 149/4
- b.-ib qâp-** Olmuş olmak. 337/4
- b.-ib yetil-** Olup büyümek. 232/6
- b.-ing 408/4, 422/4, 426/2, 428/3, 438/5
- b.-ing+(baxtli bol-) 61/1
- b.-işdi 263/6
- b.-işdi+(täşiydigän bol-) 177/5
- b.-iş+(ozgäriş bol-) 21/3
- b.-iş+(taxt bol-) 10/2
- b.-mädi 433/1, 435/1
- b.-mäsä 115/1, 184/12, 23/1, 391/1, 413/1, 436/1, 444/4, 71/1, 96/1, 190/2
- b.-mäsidän+(toy bol-) 138/2
- b.-mäsin+(şunaqa bol-) 18/2

b.-mäsmidi 145/1, 364/1

b.-mäydi 100/1, 102/1, 103/1,
93/2

b.-mäydi+(bunaqa bol-) 149/6

b.-mäydimi+(nâmus bol-)
434/1

b.-mäydimi+(uyät bol-) 434/1

b.-mäymän+(er bol-) 383/1

b.-mâqçıydi+(târixçi bol-) 182/3

b.-mişni+(küyâv bol-) 22/4

b.-mişnikigä+(qudâ bol-) 8/2

b.-mişning+(küyâv bol-) 84/5

b.-sä 174/6, 22/3, 232/1, 291/2,
373/1, 383/1, 386/1, 54/5

b.-sä+(äldängän bol-) 401/1

b.-sä+(buzilgän bol-) 18/1

b.-sä+(çängällägän bol-) 398/6

b.-sä+(gäp bol-) 260/2

b.-sä+(ilâci bol-) 49/1

b.-sä+(keräk bol-) 184/6

b.-sä+(ketgän bol-) 138/4

b.-sä+(kindigidä bol-) 184/12

b.-sä+(kütmägän bol-) 50/1

b.-sä+(tuş bol-) 149/6

b.-sä+(unaqa bol-) 337/1, 40/1

b.-sä+(uydä bol-) 84/1

b.-säm 188/1, 381/1

b.-säm+(ärtist bol-) 63/3

b.-sängiz 441/1

b.-säyäm 422/2

b.-säyäm+(köçib bol-) 428/2

b.-säyu+(tuş bol-) 149/6

b.-sin+(âdäm bol-) 444/2

b.-sin+(bâşi tâştän bol-) 178/1

b.-sin+(dâf bol-) 174/1

b.-sin+(râst bol-) 334/1

b.-sin+(yol bol-) 287/1

bol- Bölmek.

b.-ib+(gäpini bol-) 419/1

b.-di+(gäpini bol-) 346/1

boläk Bölük, parça.

b. 367/1

bolin- Bölünmek.

b.-sä 176/6

bop- Olmak.

b. qâl- Olup kalmak, olmak. 158/2

b.-sän+(yetib bop-) 356/2

b.-ti 410/3, 413/1, 415/2, 42/1, 91/1	b.+igä yet- Boylanmak, büyümek, uzamak. 21/1
b.-ti+(bälâ bop-) 339/2	boyâq
b.-ti+(nimâ bop-)65/4	b. sur- boya sürmek. 194/3
b.-ti+(râzi bop-)185/2	boyiçä Göre, uygun.
b.-ti+(tämâm bop-) 314/1	b. 109/1, 222/1, 420/2, 81/2
b.-ti+(täşlämäqçi bop-) 177/7	boyin Boyun.
b.-tikü+(tämâm bop-) 232/7	b.+ tävlä- Kaçmak, kaçınmak. 157/1
bori Kurt.	b.+igä 187/2
b.+ni 181/2, 181/2	b.+igä âl- Boynuna almak. 156/1
boş Boş.	Brejnev Leonid İlyiç Brejnev. Sovyet devlet adamı.
b.+ bol- Boş olamk. 443/1	B.+gä 190/2
b.+ kel- Yanılmak. 99/1	brezent Rus. Branda bezi.
b.+ ekänini 250/1	b. 177/4, 177/4
boşä-	BTR Rus. Sovyet yapımı bir zırhlı taşıyıcı.
b.-b âl- Kalkmak. 113/4	B.+lär 177/5
boşäş-	bu Bu.
b.-ib qâl- Yumuşayıp kalmak. 19/1	b. 124/3, 148/2, 149/1, 149/4,
boşät- Serberst bırakmak, azat etmek.	150/2, 163/1, 163/1, 180/1,
b.-ib+(yol boşat-) 119/1	183/1, 184/6, 186/1, 187/2,
boy Boy.	189/1, 194/6, 196/1, 198/3,
b.+i 146/1, 423/2	203/1, 204/1, 21/2, 211/1, 213/1,
b.+idä 182/1	215/2, 216/1, 218/1, 225/3,

259/2, 261/2, 263/1, 263/2, 270/1, 281/1, 30/1, 333/1, 337/1, 337/3, 341/1, 350/4, 360/1, 361/1, 375/4, 378/1, 382/1, 385/1, 394/1, 396/1, 402/1, 424/1, 444/1, 445/1, 49/2, 58/4	b. 413/2, 416/2
b.+lär 7/2, 174/6	burç Burç, taraf.
b.+ndämäs 220/1	b.+ini 177/14, 177/7
b.+ndän 8/1, 139/1, 201/1, 221/2	burçäk Köşe.
b.+ni 22/1, 243/2, 444/2, 444/4	b.+idägi 2/1
b.+ning 259/3, 409/3	burä- burmak, kıvırmak.
b.+nisi 1/4	b.-y 120/2
b.+yäm 158/2, 181/1	buril- Dönmek, çevrilmek.
budkä Rus. Kulübe.	b.-ib+(ärqagä buril-) 48/1
b.+si+(telefon budkäsi) 356/4	b.-ib+(burilib qaräydiğän bol-) 66/4
buldozer Rus. Buldozer, traktör, iş makinesi.	b.-ib ket- Dönüp gitmek. 55/1
b. 185/4	b.-ib qarä- Dönüp bakmak. 30/1, 398/5
bunaqa Böyle.	burin Burun.
b. 105/2, 105/4, 113/3, 173/1, 176/5, 50/1	b.+i 216/1
b.+ bol- Böyle olmak. 149/6	buriş- Buruşmak.
bunçälik Bu kadar, bunca.	b.-ib+(yuzi buriş-) 3/1
b. 65/1	butun Bütün.
bundâq Bunun gibi.	b. 104/5, 104/4
	buvä Baba.
	b.+mdän+(âtä buvä) 184/8
	buvi Anne.
	b. 134/1, 144/1

b.+cân 144/1	b. 394/1, 394/2
b.+si 194/13	byuro Rus. Ofis, büro.
buyân Bu taraf.	b.+sidä 258/2
b. 173/3, 194/14, 363/1	C
buyâq Bu taraf, beri.	cä Bkz. “cudä”
b.+ı 250/2	c. 189/1
b.+qa 205/1	cähl Ar. Hışım, öfke, kızgınlık.
buyruq Emir, buyruk.	c. 49/2
b. 382/2	c.+i çıq- Öfkelenmek. 194/14, 94/1
buz- Bozmak.	c.+idän tuşmägän e- Öfkesi dinmemek. 113/5
b.-di 183/1	cähân Far. Cihan, evren; dünya.
b.-ädigän 184/10	c.+dä+ (âynäi cähân) 192/3
b.-ädigänning 184/8	cälä
b.-mäsin 184/16	c.+ quyä- Sağanak yağmur bastırmak. 104/1
buzil- Bozulmak.	cällâd Ar. Cellat.
b.-ädigän 185/3	c.+i 191/1
b.-gän bol- Bozulmuş olmak.18/1	cäncäl
b.-gän+(turmuşım buzil-) 16/3	c.+ bol- Kavga çıkmak. 179/2
bügün Bugün.	cängçi Savaşçı.
b. 189/2, 196/4, 201/1, 222/1, 326/1, 345/2, 368/1, 54/4	c.+läri 177/7
b.+gi 321/1	c.+si 184/14
bügünâq Hemen bugün.	

cännät Ar. Cennet.

c.+gä 337/2

c.+gä tuş- Cennete düşmek. 258/1

cäraq

c.+ cäraq Altın-gümüş paraların
parlaması (çil-çil). 155/4, 174/6

cäränglä-

c.-b ket- Çınlayıp gitmek. 385/1

cärimä Ceza, para cezası.

c. 179/1

cärlik Çukur yer, çukurluk.

c. 163/2

c.+ bol- Çukur olmak, derinleşmek.
163/2

cärâhät Ar. Yara.

c.+i 176/2

cävâb Ar.

c.+ ber- Cevap vermek. 400/1

cânıq- Acele etmek.

c.-ib 187/3

cân Far. Can.

c. 226/1, 233/1, 374/2, 63/3

c.+i 197/2

c.+igä qoy- Sıkıştırmak. 12/2

c.+ini+ ber- Canını vermek. 181/2

cânhâlät Far.+Ar. Can havli.

c.+dä 308/1, 347/1

cânân Far. Sevgili, güzel.

c.+lär 265/1

cây Far. Yer, makam.

c. 173/5, 250/2, 250/2, 250/2,
250/2

c.+ âl- Yer almak. 184/10

c.+ câyidä Yerli yerinde. 398/4

c.+ (här cây här câydä) 250/2

c.+dä 113/3, 250/2

c.+gä 175/3, 220/2

c.+idä 227/2, 67/1, 398/4

c.+igä qoy- Yerine koymak. 398/2

c.+im 196/3

c.+im+ (uyim câyim) 194/9,
196/3

c.+ingni 23/2

câyläş- Yerleşmek, bulunmak.

c.-di 263/7

c.-gän 266/2

cemper Rus. Yakasız ve düğmesiz
ceket.

c.+igä 118/3	c.-mäyib tur- Gülümseyip durmak.
c.+ini 124/1	356/5
cerk- Tehdit eder gibi konuşmak.	cim Sessiz.
c.-ib 121/1, 379/1	c. 227/1
cığa Far. Başlık; düşünlerde damadın taktığı değerli taşlarla süslü başlık.	c.+ qâl- Sessiz kalmak. 279/1, 325/1, 16/2
c.+dek 10/2	cim- Susmak, sessizleşmek.
cıqıllaş-	c.-ib 283/1
c.-ib bol- Birlikte “cık-cık” sesi çıkarmak. 341/1	c.-ib+ qâl- Susup kalmak. 50/1, 307/1
ciddiy Ar. Ciddi.	cin Ar. Cin.
c. 35/1	c. 340/1
c.+ tãrt- Ciddileşmek. 337/3	c.+ teg- Cin değmek. 340/1, 339/2
Cigüli Rus. Bir araba markası.	cinni Deli, cinli.
C. 26/6, 66/4, 89/2	c. 360/1
C.+ni 66/6	c.+ bolib qâl- Delirmek. 248/1
cil- 1. Yerinden kımıldamak, kaymak. 2. Gülümsemek.	cipırıq Yerinde duramayan, hareketli.
c.-mädi 342/1	c.+qa 184/9
c.-mäydi 54/1, 72/1	ciring
c.-mäyib 104/5, 54/4	c.+ et- Çınlamak, çalmak. 350/2
c.-mäyib qoy- Gülümsemek. 293/3	ciringlä- Çınlamak.
	c.-b+ qâl- Çalmak, çınlamak. 118/1
	c.-di 377/1
	c.-di+(qonğırâq ciringlä-) 322/1

c.-di+(telefon ciringlä-) 269/1,
298/1

ciyän Yeğen.

c.+i 409/1

c.+ini 408/3

ciz Bkz. “yüregi ciz et-”.

c.+ (yurägi ciz et-) 66/6

Cizzax Özbekistan’da bir yer adı.

C.+dän 443/1

C.+gä 438/2

conä-

c.-b+ ket- Yola çıkıp gitmek. 34/2

conät- Yola çıkarmak, götürmek.

c.-ädi 174/6

cudä Far. Pek, gayet.

c. 149/4, 259/2, 48/2

c.+yäm 155/6, 79/1

Ç

çaqa Bkz. “bälä-çaqa”.

ç.+dän+(bälä çaqa) 78/1, 182/5,
196/1, 196/3

çaqa- Isırmak.

ç.+diki 395/2

çaqçäy-

ç.-ib+ qarä- Gözünü irice açıp
bakmak. 14/1

çaqır- Çağırmaq.

ç.-gän edi 429/2

ç.-gändäy bol- Çağırılmış gibi olmak.
361/2

ç.-ib ber- Çağırıp vermek. 271/1

ç.-ibdi 109/2

ç.-ing 434/2

ç.-mâqçi bol- Çağırmaq. 26/3

çaqqân

ç.+ çaqqân Becerikli becerikli.
173/7, 202/1, 408/4, 422/4,
438/5

çaqr- Bkz. “çaqır-”.

ç.-vätido 205/1

çäliş- Çelme takmak, çelmelemek.

ç.-ädi 228/1

çämädân Far. Bavul, valiz.

ç. 107/1

çändân Far. O kadar.

ç. 155/9

çäng Far.

ç.+ sâl- Çengel ile tutturmak. 143/2

çängällä-

ç.-b+ âl- Tutmak. 347/1

ç.-gän bol- Tutmak. 398/6

çäp Far. Sol.

ç. 184/1, 190/1, 260/1

ç.+ kel- Ters gelmek. 8/3

çäplä- Yapıştırmak, sürmek.

ç.-bdimi 187/2

çärâğân Far. Aydın, parlak; aydınlık.

ç. 104/7

çärçä-

ç.-b qâl- Yorulup kalmak. 2/1

çätâq Kötü, fena, karışık.

ç.+ (äsäbi çätâq e-) 182/7

çäyqa- Çalkalamak.

ç.-di+ (baş çäyqa-) 411/1

çäyqâvçi Karaborsacı (alıp satan).

ç.+ni 155/8

çâğli Tahminen, neredeyse; o kadar çok.

ç. 264/1

çâp- Vurmak; kesmek.

ç.-ıq+ qıl- Kesmek. 182/6

ç.-ib+ tuş- Vurup inmek. 151/2

çâptir-

ç.-ib+ yubâr- Vurdurmak, çarptırmak. 194/13

çârä Bkz. “ârä-çârä”.

ç.+ (ârä çârä) 65/2, 291/2

çây Çay.

ç. 217/1, 414/4

ç.+ poy Çay-kek. 218/1

ç.+ingiz 194/9

ç.+ni 192/2

çâyxânä Far. Çayhane.

ç. 409/5

ç.+dä 410/3

ç.+gä 443/2

ç.+ning 408/3

ç.+ poyxânä Çayhane-pastahane. 413/1

çâdirxâyâl Far.

ç.+ bolib qal- Tiyatro, oyun oynamak. 176/5

çârbâğ Far. Şehir dışındaki bağ, bahçe.

ç.+sigä 363/1

ç.+ıdä 184/11

çert-

çâräk Far. Çeyrek.

ç.-ib+ çertib Seçip seçip. 261/1

ç. 377/1

çest' Rus.

çâyşäb Far. Çarşaf.

ç.+ ber- Asker selamı vermek. 223/2

ç.+lär 229/2

çet Kenar.

çeçäk 1. Çiçeğin bir çeşidi; çiçek. 2.

ç.+gä 248/2

Çiçek hastalığı.

ç.+dägi 223/1, 361/2, 58/2

ç. 263/4

ç.+idän 184/13

çehrä Far. Çehre.

çinqırıq Haykırış.

ç.+si 194/1

ç. 143/2

çek- Çekmek.

çiq- Çıkmak.

ç.-ämän 320/2

ç.-adi 184/9, 191/2

ç.-äsän+(sigäret çek-) 316/1

ç.-adi+(âftâb çiq-) 104/2

ç.-ib+(xıçâlât çek-) 414/1

ç.-adi+(kirib çiq-) 350/3

ç.-mäydi 174/8, 194/7

ç.-adi+(yağı çiq-) 182/4

çekiçlä- Bastırmak; onaylatmak.

ç.-adigän bol- Çıkarmış olmak.

ç.-mägänlär 179/1

260/2

çekiçläş- Bkz. "çekiçlä-".

ç.-amän 310/1, 327/1

ç.-ni 168/1

ç.-ardi+(cähli çiq-) 94/1

çekkä Kenar.

ç.-aväradidä+(gäp çiq-) 16/4

ç.+dä 369/2

ç.-di 8/2, 174/7, 201/1, 221/2

ç.+gä 155/9

ç.-di+(âtilib çiq-) 356/1

ç.-di+(kötärib çıq-) 58/3	ç.-mäsidän 404/2
ç.-di+(kün çıq-) 409/6	ç.-sä+(kiyib çıq-) 404/2
ç.-di+(oqıb çıq-) 423/2	ç.-sängiz 280/2
ç.-di+(oylägändäy çıq-) 341/1	ç.-yäpti+(qaynāb çıq-) 182/5
ç.-di+(täşqarigä çıq-) 435/1	çıqar- Çıkarmak.
ç.-di+(yoläkkä çıq-) 286/2, 403/1	ç.-ä başlä- Çıkarmaya başlamak. 66/5
ç.-didä+(cähli çıq-) 194/14	ç. di 94/1
ç.-dingiz+(başläb çıq-) 323/2, 305/1	ç.-ib+(qolini çıqar-) 234/1
ç.-dingizmi 162/1	ç.-mäysän+(âvâz çıqar-) 220/2, 227/1
ç.-ib ket- Çıkıp gitmek. 293/2, 303/2	ç.-tirmädi 112/1
ç.-ib tur- Çıkıp durmak. 413/1	çıqış Çıkış.
ç.-ib+(lävlägisi çıqıb tur-) 266/1	ç.+i 312/1
ç.-ışini+(ışdän çıq-) 81/1	ç.+ini 81/1
ç.-qan 175/7	çıqış- Çıkmak, çıkışmak.
ç.-qan edi 306/1	ç.-di+(häsrätläşib çıqış-) 146/1
ç.-qan+(erdän çıq-) 16/4	ç.-di+(säyliğä çıqış-) 105/1
ç.-qaningiz+(ergäştirib çıq-) 374/1	çidäl- Dayanabilmek.
ç.-qanläridän+(köçägä çıq-) 291/1	ç.-mäy 389/2
ç.-qunläriçä+(yeb çıq-) 409/5	çilläki Far. Üzüm.
ç.-mädi 342/1	ç. 26/3
	çimir- Büzmek.
	ç.-ib+(qāşini çimir-) 125/1

çimiril- Büzülmek.

ç.-ib 33/1

ç.-ib tur- Büzülüp durmak. 36/1

çin Doğru, gerçek.

ç. 61/1

çindän Gerçekten, doğrusu.

ç. 248/1, 34/2, 403/2, 409/4

çinqır-

ç.-ib yubâr- Haykırmak. 142/1

çirâq Far. Yağ lambası.

ç. 185/1

ç.+ yân- Lamba yanmak. 300/1

çirây Far. Yüz, çehre, güzellik.

ç.+i 297/1

çirâyli

ç.+ bol- Güzel olmak, güzelleşmek.

194/8

ç.+ çirâyli Güzel güzel. 174/2

çiyildâq İnce, yüksek, sevimsiz ses çıkaran.

ç. 433/1

çiyillâ- İnce, keskin, nahoş bir ses çıkarmak.

ç.-di 394/1

çiz- Çizmek.

ç.-âyâtgân+(çizmä çiz-) 264/1

çizmä Çizme, çizim.

ç.+ çiz- Çizim yapmak. 264/1

ç.+lär 81/3

çoçit- Korkutmak.

ç.-mäs edi 83/3

çoltâq Kesilmiş, kısa.

ç. 184/1

çomil- Suya girmek, çimmek, yıkanmak.

ç.-gän 105/5

ç.-gänmi 196/1

ç.-iş+(bârib çomil-) 155/6

ç.-işdi 105/3

çontäk Cep.

ç.+igä 170/7

çotir Suçiçeği, uyuz gibi hastalıkların izi.

ç. 324/1, 356/2, 388/1

ç.+ä 391/1

ç.+ni 324/1, 374/1, 398/1

çoz- Uzatmak.

ç.-di+(qol çoz-) 41/1

ç.-ib+(iyâgini çoz-) 441/1

çozi- Uzatılmak.

ç.-är 117/2

ç.-ib 414/3, 67/1

çökkälä-

ç.-b+ âl- Çöküp almak. 1/1

çuqur Çukur, derin.

ç. 22/1, 442/1

çuv Bkz. “qıy çuv kötär-”.

ç.+(qıy çuv kötär-) 266/1

ç.+(qıy çuv qıl-) 375/5

D

dağal Kaba, kabaca.

d. 236/1

dağdağa Ar.

d. qıl- Panikle gürültü çıkarıp
korkutma. 184/7

daqıqa Ar. Dakika.

d.+dä 143/1

dädä Dede.

d.+cânisi 194/14

d.+cânisigä 194/15

d.+ng 132/1

d.+si 135/2

dädil Yürekli, korkusuz.

d. 120/1

däf

d.+bol- Def olmak, kaytarış. 174/1

däkki

d. ber- Tembihlemek, azarlamak,
çıkışmak. 350/4

dällâl Ar. Simsar.

d. 25/1

d.+ning 95/3

däm Far. Dem, vakit.

d. 64/3

dängäsä Tembel, haylaz.

d. 12/4

därd Far. Dert.

d.+i 148/2

d.+ini 196/4

därrâv Far. Hemen, çarçabuk.

d. 194/1, 405/2

därvâzä Far. Ana kapı, dış kapı.

d. 223/1, 415/1, 424/1, 441/1

d.+gä 415/2

d.+si 7/1, 404/2	dâvdirä- Ne yapacağını şaşırmaq.
d.+sini 409/4	d.-b 262/1, 278/1
d.+sining 9/2	dâğ Far. Leke.
dästurxân Far.	d.+lär 250/3
d.+ yâz Sofra yazmaq. 444/5, 438/4	d.+läri 250/3
dävlät Ar. Devlet.	dâhiy Ar. Dahi.
d. 176/2	d. 191/3
d.+gä 170/3	dâim Ar. Daima.
d.+idä+(sâyäi дәvlätidä) 174/4	d. 375/3
dävâ Ar. Dava.	dânâ Far. Bilge, hakim.
d.+si 12/1	d.176/9
dävâm Ar.	dâri Far. İlaç.
d.+ et- Devam etmek. 414/4, 373/2, 80/2	d. 229/3
dâdlä-	de- Demek.
d.-b yubâr- Bağırmaq, feryat etmek. 389/2	d.-b 10/2, 104/11, 118/2, 12/2, 155/10, 16/4, 180/1, 189/4, 198/2, 199/3, 216/3, 220/2, 232/3, 232/4, 263/7, 265/1, 268/1, 280/1, 350/4, 369/2, 375/1, 401/1, 401/1, 421/1, 426/3, 438/5
dâkâ Kalın, ipek kumaş.	d.-b+(ğiring de-) 260/2
d. 250/2	d.-bdek 232/6
d.+dek 232/7	d.-b qoy- deyip koymak. 175/11, 356/2, 64/3
d.+däy 398/6	
dâmlä Hoca, öğretmen.	
d. 109/2, 405/1, 413/2, 416/1, 426/1	

d.-b oylä- deyip düşünmek. 66/1

d.-b tuşuntir- deyip anlatmak. 82/1

d.-di 2/1, 4/1, 107/1, 11/1, 115/1,
119/1, 121/1, 123/1, 125/1, 13/1,
130/1, 147/1, 152/1, 159/1, 16/1,
162/1, 197/1, 256/1, 262/1,
270/1, 271/1, 276/1, 278/1,
280/1, 282/1, 287/1, 296/1,
299/1, 304/1, 306/1, 308/1, 31/1,
314/1, 316/1, 323/1, 324/1,
329/1, 335/1, 336/1, 338/1,
340/1, 345/1, 35/1, 353/1, 362/1,
364/1, 365/1, 368/1, 372/1,
378/1, 379/1, 382/1, 398/2,
400/1, 402/1, 405/1, 407/1,
416/1, 419/1, 425/1, 427/1,
438/1, 444/1, 48/1, 53/1, 54/3,
56/1, 60/1, 68/1

d.-dimi 138/2, 211/1

d.-diyu 145/1, 34/1

d.-gän 9/1, 104/7, 117/1, 117/3,
135/2, 160/1, 177/10, 192/5,
216/2, 232/2, 232/4, 286/1,
303/2, 337/3, 405/1, 95/1

d.-gändek 408/1, 437/1

d.-gändir 138/3

d.-gäni 103/1

d.-gänidä 232/5

d.-gänläri 350/1

d.-mäk 303/2, 320/3

d.-mäsäng 194/2

d.-mäysänmi 315/1

d.-ng 332/1, 422/1, 422/2, 426/3,
438/2, 438/3

d.-rdim 63/3

d.-rdiyu 26/1

d.-rmiş 190/4

d.-rsiz 150/1

d.-sä 113/4, 155/8, 181/2,
194/13, 268/2

d.-säm 444/2

d.-säng 200/4

d.-sin 176/12

d.-vdim 444/4

d.-ydi 113/2, 12/4, 12/4, 174/5,
184/11, 184/5, 184/7, 187/1,
194/4, 194/10, 196/3, 196/3

d.-ydidä 324/1

d.-ydigän 194/9

d.-ydikü 170/2, 198/3

d.-ydimiä 374/1

d.-yäpmän 386/1

d.-yäpsiz 385/1

d.-yâpti 197/2, 290/1	devâr Far. Duvar.
d.-yişâdi 165/2	d. 223/1
d.-yişyâpti 11/2	d.+ bolmäsä köçäni kör- “Takke düştü kel göründü” anlamında deyim. 436/1
d.-ymän 184/15, 184/16, 184/16, 392/1, 48/3, 190/3	d.+gä 184/5, 356/2
d.-ymändä 18/2, 23/2	d.+idägi 182/2
decur Rus. Nöbetçi.	deyiş Deyiş, deme.
d.+män 222/1	d. 176/11
dekäbr Rus. Aralık (ay).	dıqqat Ar. Dikkat.
d.+ning 200/7	d. 220/1
Demokrätik Rus. Demokratik.	dikillä- Dikilmek.
D.+(Äfgânistân Demokrätik Respublikäsi) 177/6	d.-rmiş 190/1
dengiz Deniz.	dil Far. Gönül, yürek.
d. 105/2, 149/4	d.+dän+(sidqı dil) 410/1
d.+dä 105/5	d.+ingdägi 192/3
d.+gä 155/6	d.+ni 225/2
deräzä Pencere.	Dilbär Far. Hikayede geçen bir kadın ismi.
d. 169/1, 266/2	D. 117/3
d.+dän tuş- Pencereden inmek. 229/3	dimâğ Far. Damak.
devânä Far.	d.+inggä bedänäm qonsin
d.+ qilib qoy- Divane etmek, deli etmek, deliye çevirmek. 350/1	Damağına bildircin konsun (Dilini eşek arısı soksun) 444/1

d.+ni 196/1	doqıllät- “Tak” sesi çıkartmak.
dimlämä	d.-ib 184/6
d.+ pimlämä Buhar ile pişirmek. 410/4	d.-ibe 183/3
dissertätsiyä Rus. Tez (ilmi).	dost Far. Dost.
d.+ yäqlä- Tez savunmak. 158/3	d.+im 218/1, 226/1, 252/1
d.+ni 423/2	d.+ing 19/2
divän Rus. Divan.	dökân Ar. Dükkan.
d.+dä 149/5	d.+i+(gäz dökâni)280/2
diydâr Far.	duç
d.+ köriş- Buluşmak. 216/3	d.+ kel- Rast gelmek. 312/1, 100/1, 177/11
d. 229/2	duduqlän- Bazı sesleri güçlükle telaffuz etmek, tutularak konuşmak.
doktor Rus. Doktor.	d.-ib 276/1, 282/1
d.+gä 240/1	dunyâ Ar. Dünya.
dom Rus. Ev.	d. 104/5
d. 184/11	d.+ni 192/2
d.+gä 185/2	duşmân Far. Düşman.
d.+ini 184/16	d.+ing 19/2
doppi Takke, başlık.	dügânä Far. Dost.
d. 118/2	d.+lärini 26/3
doq Tehdit.	
d.+ingni 320/2	

E

e Seslenme ünlemi.

e. 189/1, 190/3, 194/9, 196/2,
203/1, 215/1, 306/1, 364/2,
416/2

e- “İmek” yardımcı fiili.

e.-di+(äsäbi çätäq edi) 182/7

e.-di+(aşgän edi) 175/7

e.-di+(ätılgän edi) 375/5

e.-di+(bär edi) 117/3, 117/4,
280/2, 406/1, 414/3

e.-di+(bärär edi) 47/2

e.-di+(baxtiyär edi) 104/7

e.-di+(bilmäs edi) 156/1

e.-di+(bilmäy edi) 58/3

e.-di+(bolgän edi) 290/1

e.-di+(çaqırgän edi) 429/2

e.-di+(çoçitmäs edi) 83/3

e.-di+(himâyä edi) 423/1

e.-di+(hisâblär edi) 445/3

e.-di+(käcbahs edi) 189/2

e.-di+(küzätib edi) 112/1

e.-di+(mäişät edi) 412/2

e.-di+(nişânlämägän edi) 65/1

e.-di+(âhângi edi) 382/2

e.-di+(ortäläri edi) 105/1

e.-di+(otib edi) 312/1

e.-di+(öktäm edi) 146/2

e.-di+(qarşılık edi) 153/1

e.-di+(qayâqdä edi) 203/1

e.-di+(qıyqırıp edi) 139/2

e.-di+(qorqar edi) 176/13

e.-di+(qoygän edi) 357/2

e.-di+(tärtinçâq edi) 259/2

e.-di+(tolgän edi) 26/2

e.-di+(tuğılğän edi) 175/7

e.-di+(turgän edi) 113/5

e.-di+(tuşgän edi) 398/7

e.-di+(tuşungändek edi) 104/9

e.-di+(uxlämäqçi edi) 433/1

e.-di+(yerdä edi) 182/1

e.-di+(yoq edi) 250/1

e.-di+(yupätgän edi) 263/7

e.-di+(yurgän edi) 289/1

e.-didä+(çıqqan edi) 306/1

e.-diki+(yurgän edi) 334/2

e.-dim 374/2

e.-diyu+(bâplâmâqçı edi) 398/1	e.-kän+(tügägän ekän) 170/5
e.-kän+(äcrätâlmäs ekän) 155/8	e.-kän+(uvişib ekän) 3/1
e.-kän+(älänglär ekän) 371/2	e.-kän+(uzätâyâtğän ekän) 438/3
e.-kän+(Ändicânlik ekän) 146/2	e.-kän+(yäraqlägän ekän) 200/2
e.-kän+(âdämmäs ekän) 444/1	e.-kän+(yigit ekän) 65/3
e.-kän+(bâr ekän) 103/2, 176/4, 206/2, 65/4	e.-kän+(yurib ekän) 334/2
e.-kän+(câhlidän ekän) 113/5	e.-kändä+(änâyi ekän) 170/1
e.-kän+(hisâbgä ekän) 375/4	e.-kändä+(âyämäs ekän) 196/4
e.-kän+(xâtin ekän) 403/1	e.-känini+(boş ekän) 250/1
e.-kän+(köp ekän) 35/1	e.-känini+(gül ekän) 58/4
e.-kän+(kütib ekän) 409/5	e.-känini+(qâdir ekän) 261/2
e.-kän+(qılâyâtğn ekän) 81/2	e.-känini+(tegişli ekän) 30/1
e.-kän+(laqab ekän) 268/1	e.-känkü+(bâr ekän) 372/2
e.-kän+(olib ekän) 95/2	e.-känsiz+(qızıq ekän) 160/1
e.-kän+(piyonistâ ekän) 175/8	e.-känü+(yäsäşğän ekän) 192/5
e.-kän+(râst ekän) 350/1	e.-mäs 109/1, 170/5, 173/1, 250/2, 324/1, 382/2
e.-kän+(surätkäş ekän) 149/1	e.-mäsdî 259/1
e.-kän+(şor ekän) 145/1	e.-mäsdikü 263/1
e.-kän+(şoxginä ekän) 120/1	e.-mäsmän 323/2
e.-kän+(şundän ekän) 149/4	e.-mäsmizkü 16/1
e.-kän+(tâpilsä ekän) 184/6	e.-mässänki 100/1
e.-kän+(tegmägän ekän) 268/3	e.-miş 190/1

e.-miş+(eskilik emiş) 155/10

e.-miş+(qad emiş) 183/2

e.-miş+(zävuç emiş) 84/2

e.-sä 445/1

eçki Keçi.

e. 100/1

egä Sahip.

e. 68/2

e.+sini 371/1

egil- Eğilmek.

e.-di+(åldingä egil-) 52/2

egin Omuz.

e.+idä 356/5

ehiyât Ar.

e.+ qıl- Gözetmek, korumak. 232/5, 198/2

el Halk.

e. 438/4

elân Ar.

e.+ ber- İlan vermek. 384/1

ellik Elli sayısı.

e. 170/6

endi Şimdi.

e. 2/1, 109/1, 12/4, 138/4, 149/5, 154/1, 162/1, 176/9, 18/2, 182/3, 192/6, 216/2, 263/6, 265/2, 289/1, 295/1, 374/2, 398/3, 401/2, 438/4, 439/2, 46/1, 49/1, 52/1, 64/1, 65/4, 66/5, 83/2

eng En (Sıfat derecesi).

e. 266/2

enkäy-

e.-ib ål- Eğilip almak. ½

ensä

e.+si qât- Garip gelmek, tuhafına gitmek. 291/1

eplä-

e.-y ål- Yerine getirmek, becermek. 350/4

eplål- Başarabilmek, becerebilmek.

e.-mäymän 63/3

er Koca, er; erkek.

e. 383/1, 386/1

e.+ bol- Er olmak. 383/1

e.+ xâtın Erkek-kadın. 415/2, 420/2

e.+dän çıq- Kocadan ayrılmak. 16/4

e.+gä 268/3

- e.+gä ber-** Kocaya vermek. 422/3
e.+igä 110/1
e.+ini 104/11
- ergäş-** İzlemek, takip etmek.
e.-di 289/1
e.-gänini 324/3
- e.-ib yur-** İzlemek, takip etmek.
375/3
- ergäştir-**
e.-ib çıq- Takip edip çıkmak. 374/1
- erin-** Tembellik etmek, üşenmek.
e.-gän 203/2
- erkäk** Erkek.
e. 176/10
- e.+ bol-** Erkek olmak. 156/2
e.+läarning 341/2
- ermäk** Eğlence.
e.+dä 181/1
- ertä** 1. Erken. 2. Yarın.
e.+ indin Yarın-öbür gün. 21/2,
174/9
e.+gä 182/6, 191/1, 191/2
- e.+gä başlä-** Yarın başlamak. 2/2
e.+gäyâq 91/1
- e.+sigä 90/1, 175/8, 298/1,
322/1, 342/1, 66/3, 81/1
- ertäläb** Sabahleyin.
e. 7/1, 173/5, 194/9, 404/2,
432/1, 433/1
- es** Akıl; hatır.
e.+dän ağ- Aklı uçup gitmek. 248/1
e.+ hüş Akıl-idrak. 146/3
e.+ xuşli Akıllı-hoş. 194/8, 198/3
e.+ingdämi 212/1
e.+ini 176/8
e.+ini täni- Hatır sormak. 10/1
- esân** Bkz. “âmân esân”.
e.+(âmân esân) 177/9
- esänkirä-**
e.-b qâl- Şaşırp kalmak. 259/3,
275/1, 52/1
e.-b sor- Şaşırp sormak. 330/1
- eski** Eski.
e. 177/11, 184/3
- eskilik** Bkz. “eski”.
e. 155/9, 86/2, 155/10
- eslä-** Hatırlamak.
e.-b 306/1

e.-b qoy- Hatırlamak. 65/3

e.-mäsä 421/1

eslät- Hatırlatmak.

e.-ämän 171/1

eşik Kapı.

e. 118/1, 268/5, 34/2, 369/1,
398/3

e.+ âldi Kapı önü. 415/3

e.+dän 22/1

e.+i 334/1

e.+ke 136/2

e.+ni 440/1, 444/3, 59/1, 67/1

eşit- İşitmek.

e. 220/2, 220/1

e.+di 371/1

e.-dim 11/1

e.-dingmi 386/1

e.-ib âl- İşitmek. 260/1

e.-ib qâl- İşitip kalmak. 150/2

eşitil- İşitilmek.

e.-di 349/1, 398/2

e.-di+(âvâz eşitil-) 351/1

et- “Etmek” yardımcı fiili.

e.-di+(dävâm et-) 414/4

e.-di+(his et-) 238/1

e.-di+(yurägi et-) 66/6

e.-diyu+(his et-) 54/2

e.-âdi+(ğız et-) 176/12

e.-ârdi+(dävâm et-) 373/2

e.-gänlär+(icrâ et-) 368/2

e.-ib+(qars et-) 440/1

e.-ib+(şilq et-) 255/1

e.-ib+(yärq et-) 104/2

e.-işini+(dävâm et-) 80/2

e.-sä+(ciring et-) 350/2

e.-sä+(näsib et-) 174/9

etibâr Ar.

e.+ ber- İtibar vermek. 26/7

e.+ingiz 68/1

etik Çizme.

e. 197/2

e.+kâ (ikkälâ âyâğını bir etikkâ
tıq-) 92/2

etnik- Boğulur gibi olmak.

e.-di 277/1, 307/1

e.-ib 353/1

eväzigä Yerine, karşılık.

e. 104/4

ezil- Ezilmek.

e.-ärdi+(yurägi ezil-) 20/2

ezmä Geveze.

e. 12/4

F

faqat Ar. Fakat.

f. 104/9, 175/10, 263/2, 64/2, 87/1

fälâkät Ar. Felaket.

f. 426/3

färiştä Ar. Melek.

f.+läarning 337/2

fâydä Ar. Fayda.

f.+ teg- Fayda olmak. 445/2

f.+si 148/2

fâydälän- Faydalanmak.

f.-gäni 176/3

Feruzä Hikayede geçen kadın kahraman.

F. 200/6, 303/1, 303/2, 307/1, 309/1, 323/1, 325/1, 330/1,

341/2, 342/1, 346/1, 350/3, 356/5, 375/2, 401/1

F.+xân 304/1, 324/2, 329/1, 332/1, 345/2, 347/1, 357/1

F.+män 302/1

fikr Ar. Fikir.

f. 398/3

f.+dän 54/3

front Rus. Ön cephe.

f.+ining 184/14

frontovik Rus. Öncü.

f.+män 190/2

fuqarâ Ar. Vatandaş.

f.+gä 176/1

G

gädâ Far. Dilenci.

g. 23/1

gädây Bkz. “gädâ”.

g.+dek 297/1

gäl Sıra, defa.

g. 170/4

Gälänskiy Hollanda’ya ait.

G. 416/2

gāndirāklā- Dengeyi korumak için
sallanarak yürümek.

g.-b 356/2

gāp Far. Söz.

g. 200/4, 215/2, 220/1, 291/2,
30/1, 332/1, 445/1, 55/1, 55/1,
80/1, 84/1, 90/1, 176/7

g.+(nimā gāp) 425/1, 226/1

g.+ äyt- Söz söylemek. 389/1

g.+ āt- Laf atmak. 312/2

g.+ çıqadigān bol- Laf çıkarmak.
260/2

g.+ çıq- Laf çıkmak. 16/4

g.+ qıl- Söz etmek. 114/1

g.+ teg- Söz söylemek. 252/1

g.+i 139/1

g.+igā kir- Sözünü girmek. 113/4

g.+im 280/2

g.+imni 220/1

g.+inggā 172/1

g.+ini bol- Sözünü bölmek. 346/1,
419/1

g.+lār 176/9

g.+lārigā 155/4

g.+lārni 150/2, 49/2

g.+lārning 149/4

g.+ni 16/2, 192/3, 396/1

g.+ni kāvlā- Sözünü ikilemek, tekrar
söylemek, yinelemek. 16/4

g.+ning 194/4

gāpir- Far. Konuşmak, söylemek.

g.-di 50/2

g.-ādi 281/2

g.-äyātīgān 149/6

g.-gāni 89/2

g.-işi 19/1

g.-işi+(kinâyā gāpir-) 124/2

g.-işidān 261/1

g.-mādi 64/2

g.-mādiyām 176/14

g.-māslikkā 46/1

g.-sām 184/10

g.-sām+(yālgān gāpir-) 76

g.-yāpsiz 308/1

g.-yāpti+(āçinib gāpir-) 19/3

gāplāş- Konuşmak.

g.-di 176/8

g.-gän 399/1

g.-gändä 375/2

gärdişli Çemberli.

g. 261/1

gästronom Rus. Yiyecek dükkânı;
bakkal.

g. 309/1, 321/1

g.+g 367/1

g.+ning 320/2

gävdä Gövde.

g.+si 1/2

gäz Gaz.

g. 185/1

g.+ suv dökâni Benzin İstasyonu.
280/2

gäzetä Rus. Gazete.

g.+gä 384/1

gâh Far. Zaman bildiren edat. “Kah”.

g. 1/4, 1/4, 12/4, 12/4, 149/1, 0
149/1

giläm Far. Halı.

g. 84/3

giläs Kiraz.

g. 26/4

gezär-

g.-ib ket- Rengi uçup gitmek. 398/6

gorispolkom Rus. Belediye meclisi.

g. 183/3

gospitäl Rus. Hastane.

g. 222/1

gör Far. Mezar.

g.-dän âlib görgä tıq- Mezardan
alıp mezara tıkmak. 191/3, 191/3

g.+ing 189/2

göyâ Far. Güya.

g. 21/2

gräjdänin Rus. Vatandaş.

g. 251/1

gül Far. Gül; çiçek.

g. 104/7, 187/3, 58/3

g.+igämi 155/4

g.+ mägäzini Çiçekçi. 58/4

g.+ni 59/1, 64/3

gülxan Far. Ateş.

g.+gä 155/1

günâh Far. Günah.

g.+i 206/1

g.+ qıl- Günah işlemek. 256/1	ğ.+i kel- Öfkelenmek. 22/3, 80/1
gürillä- “Gür” sesi çıkarmak. Gürüldemek. g.-mädi 34/3	ğ.+igä teg- Huzursuzlanmak. 124/2 ğ.+râq 165/1
gürsillä- g.-b ur- “Gürs gürs” ses çıkarmak. 141/1 g.-y başlä- “Gürs gürs” ses çıkarmaya başlamak. 424/1	ğazäb Ar. Öfke, hiddet. ğ.+dän 176/7 ğaznä Hazine. ğ.+si 182/5
güvälä Topraktan kaldırılan iri parça. g.+lär 182/2	ğâzqât- Esas duruş. ğ.-gän 223/2
güvillä- “Güv” sesi çıkarmak. Hışırdamak. g.-şini 34/1	ğılâf Ar. Kılıf. ğ. 43/1
Ğ ğaläti Ar. Acayip, değişik. ğ. 104/1 ğ.+ bol- Değişmek. 21/1 ğ.+râq 323/1	ğing Böcek-sinek sesi. ğ. 220/2 ğiring ğ.+ de- Ağız açmak, itiraz etmek. 260/2
ğamgin Far. Hüzünlü, kederli. ğ. 146/2	ğırt Düpedüz, mutlak. ğ. 203/2
ğaş Far. Huzursuz. ğ. 4/1 ğ.+ qıl- Huzursuzlanmak. 225/2	ğışt Far. ğ.+ quy- Tuğla koymak. 177/12 ğıştin Far. Kerpiçten, tuğladan yapılmış. ğ. 223/1, 225/2

ğız

ğ.+ et- Çabuk hareket ederken “vız”
sesi çıkarmak. 176/12

ğızillät- Hızla “fiz” sesi çıkartmak.

ğ.-ib 64/1

ğongüllä- “Ğong-ğong” sesi çıkartmak.

ğ.-gän 177/2

Ğunçä Far. “Gonca” özel ismi.

Ğ. 181/1

ğuvillä- Uğuldamak.

ğ.-b+(bäşi quvilläb yur-) 414/2

H

haq Ar. Ücret.

h.+ını 42/1

hä Evet.

h. 192/5, 203/1, 273/1, 276/1,

287/1, 302/1, 340/1, 383/1,

418/1, 421/1, 421/1, 182/4

hädeb Tekrar tekrar, durmadan.

h. 265/1, 445/1

häfsäläsizlik İsteksizlik, hevessizlik.

h. 271/1

häftä Far. Hafta.

h. 105/1, 194/4, 194/5

h.+mi 66/4

häkkälä-

h.-b+ bär- Topallayarak, seke seke
yürümek. 184/4

häli Hala, henüz.

h. 101/1, 182/2, 78/1

h.+dän 194/14

h.+yäm 113/5, 422/4

häligi O; mezkur.

h. 418/1

h.+daqa 194/12

hälitdän Şimdiden.

h. 114/1

häm Far. Da, de; hem.

h. 101/1, 104/3, 104/8, 104/9,
117/1, 117/4, 13/1, 147/1, 149/5,
149/6, 155/9, 156/2, 156/2,
158/2, 16/1, 16/3, 163/2, 170/2,
170/4, 175/4, 177/14, 189/1,
189/2, 190/3, 192/1, 194/8,
196/3, 23/1, 23/1, 243/1, 248/1,
250/2, 259/1, 266/3, 289/1,
291/2, 293/1, 321/1, 33/1,
34/2, 341/1, 342/1, 375/2, 375/3,

375/3, 375/4, 383/2, 39/1, 403/2,
405/1, 409/4, 415/1, 421/1,
422/3, 422/3, 422/3, 428/2,
429/3, 438/4, 46/1, 49/2, 54/4,
54/4, 54/5, 58/3, 58/3, 64/2,
66/3, 83/2, 83/2, 89/2

hämân Far. Hemen.

h. 11/1, 373/1, 54/4

Hämîd Bkz. “Hämîdullâ”.

H. 208/1, 252/1

Hämîdullâ Ar. Hikayede geçen erkek
kahramanın adı.

H. 169/1, 175/4, 175/7, 176/1,
176/9, 177/8, 182/2, 184/1, 2
25/1, 238/1

H.+xân 205/1

hämmä Far. Hep, bütün.

h. 303/1, 54/1, 68/2, 92/1

h.+si 158/1, 172/1, 227/2, 229/2,
229/2, 401/2

h.+sigä 155/5, 375/1

h.+sini 54/5

hämmâm Ar. Hamam.

h.+ning 420/1

hämrah Far. Yoldaş.

h. 118/4

hämtaş Hemfikir.

h.+läri 149/2

Hämzâ Ar. Hikayede geçen erkek ismi.

H. 191/1

hâr Far. Her.

h. 117/2, 139/1, 170/7, 173/1,

232/2, 250/3, 250/2, 261/1,

261/2, 293/2, 356/1, 84/1

hârbîy Ar. Askeri.

h. 216/2

hârakât Ar. Hareket.

h. 439/1

h.+ qıl- Hareket etmek. 162/1

hârâm Ar.

h.+ bol- Haram olmak. 435/1

Häsân

H.+ Hüsân tuqqan İkiz doğurmuş.

420/2

häsârläş-

h.-ib+ çıqış- Dertleşmek. 146/1

hässä Ar. Pay.

h.+sini 184/6

hässätäyâq Baston sopası; koltuk
değneği.

h.+ini 184/9

hätlä-

h.-b+ ot- Bir şeyin üzerinden atlayıp
geçmek. 58/2

hättâ Ar. Hatta.

h. 243/1, 243/1

hävâ Ar. Hava.

h.+dä 143/3

häyâcânli Heyecanlı.

h. 241/1

hâyât Ar. Hayat.

h.+i 104/3

h.+id 26/1

h.+igä 104/8

häydä- Sürmek.

h.-b+ ket- Sürüp gitmek. 64/1

h.-rdi 175/2

h.-şgä 65/3

h.-y 44/1

häydâvçi Sürücü, şoför.

h.+ning 48/2

häyqır- Haykırmak.

h.-di 399/1

häyqırıq

h.+ yängrä- Haykırış çanlama. 241/1

häyrät Ar. Hayret.

h.+dän 275/1

häyrân Ar.

h.+ bol- Hayran olmak. 122/1, 398/5

h.+ qâl- hayran kalmak; şaşırmaq.

339/1, 104/8, 49/3

hâzil Ar. Şaka.

h. 3+

hâzillâşiş Şakalaşma.

h. 398/3

hâvlıq- Koşuşmak, acele etmek.

h.-ıb 286/2, 329/1

hâvli Avlu.

h. 225/2

h.+dä 113/1

h.+gä tuş- Avluya inmek. 184/6

h.+si 182/1

h.+ supur- Avlu süpürmek. 10/3

hâvuç Avuç.

h. 263/3

hâvur Buhar, buğu.

h. 155/1

h.+igä 155/3

hây “Hey”; seslenme ünlemi.

h. 265/1, 338/1

hâdisä Ar.

h.+lär bol- Olaylar olmak. 104/1

hâkimânä Ar.+Far. Hakimcesine,
hükmederek.

h. 389/1

hâl Ar. Hal, durum.

h.+i 12/2, 199/2

h.+imgä+(oz hâl) 338/2

hâlât Ar. Durum, vaziyet.

h.+dä 136/2

Hâlıq Ar. Hikayede geçen erkek
kahramanın adı.

H. 404/3, 408/1, 409/3, 410/1,
412/1, 415/3, 422/1, 433/1,
436/1, 438/1, 441/1, 443/1,
445/1

Hâlıqbây Bkz. “Hâlîq”.

H. 425/1

hâmmâlçilik

h.+ qıl- Hamallık yapmak. 177/12

hâynähây Far. Belki, ihtimal.

h. 138/4, 410/2

hâzir Ar. 1. Şimdi. 2. Hazır.

h. 155/2, 190/2, 220/2, 282/1,
284/1, 310/1, 324/3, 327/1, 33/1,
399/1

h.+ginä 398/6

hâzirçä Şimdilik.

h. 81/2

heç Far. Hiç.

h. 138/2, 149/1, 150/1, 157/1,
175/9, 177/4, 177/8, 200/6, 25/1,
259/2, 272/1, 34/1, 421/1, 54/3,
65/1

hid Koku.

h.+igä 104/7

himâyä Ar. Himaye, koruma.

h. 423/1

hiringlä- Kıkırdayarak gülmek.

h.-b 376/1

hirs Ar. Hırs.

h.+däy 170/5

his Ar.

h.+ et- Hissetmek. 54/2, 238/1

h.+ qıl- Hissetmek. 20/2, 22/1, 47/2,
141/1, 163/1

hisâb Ar.

h.+gä âlib qoy- Hesaba katmak,
hesap etmek. 375/4

hisâblä- Hesaplamak.

h.-r edi 445/3

hli Bkz. “häli”.

h. 173/8

Hmidullä Bkz. “Hämidullä”

H.+xân 173/8, 202/1

ho Seslenme ünlemi.

h. 313/1

hükm Ar.

h.+ qıl- Hüküm vermek. 176/3

hürk- Ürmek, korkmak.

h.-ädi 206/1

Hüsân Ar. Bkz. “Hüsân”.

H.+(Häsân Hüsân tuqqan) 420/2

Hüsânbây Hikayede geçen erkek
kahraman.

H. 418/1

hüsn Ar. Güzel, güzellik.

h.+i 105/5

hüş Far. Akıl, idrak.

h.+ini 356/5

h.+ini+(es hüş) 146/3

h.+i uçup bâr- Bilinci gitmek. 141/1

hüvillä-

h.-b qâl- Kimsesiz kalmak. 110/1

X

xabâr Ar. Haber.

x. 117/3

x.+ qıl- Haber etmek. 369/2

xafä Far.

x.+ bol- Üzülmek. 302/1

xalaqıt Ar.

x.+ ber- Engel olmak. 251/1

xalât Ar. Elbise.

x. 203/1, 224/1

x.+ni 225/1

xalq Ar. Halk.

x.+lär 191/1

x.+qa 445/2

xapä

x.+ bo- “xapä bol-”. Ümitsizlenmek,
üzülmek. 176/12

xarid

x.+ qıl- Satın almak. 26/4

xat Ar. Mektup.

x. 117/3

x.+ başlä- Mektuba başlamak. 232/3

x.+ kel- Mektup gelmek. 200/1,
200/5, 232/5

x.+ yâz- Mektup yazmak. 198/2

x.+ni 199/2

xavâtir Ar.

x.+ âl- Merak etmek, endişelenmek.
200/7, 232/1, 232/4

xayâl Ar. Hayal.

x.+idân 65/3, 66/5

x.+igä kel- Hayaline gelmek. 16/2,
54/2

xayr Hayır, iyilik.

x. 307/1, 348/1

xayriyät Ar. Çok şükür.

x. 200/4, 333/1

xayrläş- Vedalaşmak; iyi dileklerle
ayrılmak.

x.-âyâtgänidä 232/1

xâhlä- İstemek.

x.-rdi 149/4, 80/2

x.-säm 158/3

x.-sängiz 82/1

Xârezm Özbekistan’da bir bölge.

X.+dä 147/1

xâtin Kadın.

x. 149/5, 180/1, 194/1, 196/1,
198/1, 261/2, 426/2

x.+ ekân 403/1

x.+(er xâtin) 415/2, 420/2

x.+gä 143/1

x.+i 147/1, 176/4, 200/1, 420/1,
437/1, 444/6

x.+igä 146/4, 176/5, 179/1,
426/2, 431/1

x.+ing 194/3, 200/4

x.+ining 176/7, 177/9

x.+lär 187/2

x.+lärim 158/1

x.+lärni 196/2, 22/2

x.+ni 194/2

xâdim Ar. Hizmetçi, çalışan.

x.+ bol- Çalışır olmak. 81/2

x.+lärining 429/1

x.+lärni 337/5

x.+lärning 429/3

xâdimigär Ar.+Far. Hamamda çalışan kişi.

x.+i 420/1

xâlâ Ar. Teyze, hala.

x. 1/1, 3/1, 9/1, 103/1, 103/2,
104/9, 11/1, 113/5, 12/3, 14/1,
17/1, 188/1, 194/1, 22/3, 84/1,
89/1, 99/1

x.+ni 12/4

x.+ning 10/1, 164/1, 92/1

xânâ Far. Oda.

x.+dâ 267/1

x.+dân 356/1

x.+dân 185/2, 21/2

x.+gä 81/4, 264/1, 263/7,

x.+läridâ 434/2

x.+ning 334/1

xânädân Far. Aile.

x. 185/3

x.+ning 409/4

xânâli Odalı.

x. 104/10, 113/1

xâr Far.

x.+ bol- Hor görmek, küçük düşürmek. 184/15

xâtircämlik Kygısızlık.

x. 124/1

xıcâlât Ar.

x.+ çek- Utanmak. 414/1

xıl Ar. Cins, tür.

x. 324/2

xırâ Far. Belirsiz, sönük.

x. 229/3

xıyâl Ar. Belli belirsiz, pek az, azıcık.

x. 26/6

xızmât Ar. Hizmet.

x.+ qıl- Hizmet vermek, hizmet etmek. 200/3

x.+gä 232/6

x.+gä bâr- Hizmete varmak. 410/2

x.+lär 200/7

xocäyın Far. Sahip, patron.

x. 175/2, 176/1

x.+i 175/2, 175/9

x.+ini 175/8

x.+läri 96/1

x.+ning 176/4

xop Far. Olur, peki.

x. 176/9, 209/2, 332/1, 422/2,
438/1

x.+ bol- Tamam olmak. 262/1

xorâz Far.

xorâz qıçqırmäsdän Evlenilecek
çağa gelmeden. 8/2

xorsin- İç çekmek.

x.-di 309/1

xuddi Far. 1. Aynen, tıpkı. 2. Güya,
sanki.

x. 105/3, 105/4, 258/1, 293/3,
298/1, 322/1, 341/1, 356/4,
398/3, 52/1, 66/2

Xudâ Far. Allah.

X. 236/1

X.+dän 196/3

X.+gä 174/7

xunâb Far.

x.+ bol- Sabırsızlanmak. 291/1

xursänd Far. Memnun, şen.

x. 200/1

xursändçilik

x.+ qılış- Hoş vakit geçirme. 65/2

Xurşidâ Far. Kadın ismi. Hikayede
geçen bir kahramanın adı.

X. 1/1, 2/1, 5/1, 8/1, 10/1,
104/11, 105/3, 105/5, 110/1,
112/1, 113/1, 113/3, 113/5,
115/1, 117/1, 118/1, 118/3,
122/1, 129/1, 13/1, 136/1, 141/1,
144/2, 148/1, 149/4, 151/1,
159/1, 16/1, 161/1, 163/1, 163/3,
20/1, 22/1, 24/1, 26/6, 30/1,
32/1, 36/1, 43/1, 46/1, 47/1,
48/1, 49/2, 52/1, 54/2, 55/1,
58/2, 58/4, 60/1, 61/2, 65/1,
66/5, 67/1, 71/1, 73/1, 75/1,
77/1, 80/1, 81/3, 85/1, 87/1,
89/2, 97/1

X.+dän 26/6

X.+gä 12/1, 121/1, 139/1, 14/1,
19/1, 22/5, 35/1

X.+läring 64/2

X.+ni 135/1

X.+ning 1/3, 104/3, 124/2,
143/2, 144/4, 155/2, 59/1, 64/2,
94/1

X.+xânsizä 121/2

xuşçaqçaq Neşeli, keyifli.

x. 263/2, 65/1

xuşlä- Güzel görmek.

x.-mäsdı 32/1

xuşli Far. Hoş, güzel.

x.+(esli xuşli) 194/8, 198/3

i

icirğan-

i.-ib qarä- İç geçirerek bakmak.
360/1

icrâ Ar.

i.+ et- Yerine getirmek,
gerçekleştirmek. 368/2

iç İç.

i.+ içidän İçinden. 148/1

i.+i 110/1

i.+idä 138/3, 161/1, 172/1,
300/1, 350/2, 356/3, 363/1,
415/2, 48/3

i.+idän+(iç içidän) 148/1

i.+im 290/1

iç- İçmek.

i.-ärkän 11/1, 165/2

i.-ärkän+(suv iç-)293/1

i.-ärkänmi 13/1

i.-dim 74/1

i.-gäni+(suv iç-)306/1

i.-ib 192/2

i.-ib+(çây iç-)414/4

i.-ib kel- İçip gelmek. 288/1

i.-ib yubâr- İçmek. 374/2

i.-işi 12/5

i.-mäydi 174/7, 194/7

i.-säng+(başidän suv ögirib iç-)
196/3

içil- İçilmek.

i.-sin 368/3

içkäri İçeri.

i. 442/1

i.+dä 30/2

i.+dän 58/3

i.+gä 118/4, 20/2, 437/1

i.+gä kir- İçeri girmek. 120/1

idârâ Ar. İdare; yönetim, daire.

i.+dâ 175/3

i.+ning 259/3

ignâ İğne.

i.+ tart- İğne çekmek. 20/1

i.+sigâçâ+(îpidân ignâsigâçâ)

22/4

ikkâv İki şey.

i.+lâri 105/2, 409/3

i.+lâringäyäm 260/2

i.+lâri 163/2

ikkälâ İkisi birden.

i. 184/9, 250/1

i.+ âyâğını bir etikkâ tıq- İki
ayağını bir pabuca tıkmak. 92/2

ikki İki sayısı.

i. 104/10, 113/1, 113/5, 146/1,
163/2, 170/4, 176/1, 176/12,
177/9, 185/2, 187/3, 194/4,
200/1, 229/1, 258/2, 326/1,
350/4, 357/2, 367/1, 367/1,
444/4

i.+ bir İki-bir. 173/4

i.+gâ 429/1

i.+lârgâ 423/3

ikkilân- Duraksamak.

i.-ib 67/2

i.-ibrâq 407/1

ikkinçi İkinci.

i. 146/4, 201/1, 439/2

ikkitâ İki tane.

i. 177/9, 263/6

il- Asmak, iliştiirmek.

i.-di 225/1

ilân Yılan.

i. 221/2

ilâç Ar. Çare.

i.+i bol- Çare olmak. 49/1

i.+ing 170/6

ilâyâ Ar. İsteğini bildirme.

i. 61/1

ilcây- Ses çıkarmak.

i.-di 126/1

i.-ib 376/1

i.-ib tur- Ses çıkarıp durmak. 361/2

ildâm Hızlı, çabuk.

i. 359/2

ilgäri Eskiden.

i. 163/2, 232/4, 263/1, 263/5

ilhq

i.+ bol- İlık olmak. 105/2

ilin- Asılmak, takılmak.

i.-di+(közi ilin-) 423/3

ilmiy Ar. İlmi, bilimsel.

i. 109/1, 138/4, 158/2, 414/3,
81/2, 81/2

iltimâs Ar. Rica.

i. 175/10, 230/1, 310/1, 324/3,
329/1, 332/1, 382/1, 439/2

imillä- Ağır ağır iş yapmak, yavaş
hareket etmek.

i.-ydi 186/1, 291/2

imârât Ar.

i.+ qur- Bina kurmak. 184/13

imperiälizm Rus. Emperyalizm.

i. 177/6

imtihân Ar. Sınav.

i.+lär 326/1

in Yuva.

i.+i 268/3

i.+igä 369/2

indä- Söylemek.

i.-mädi 161/1, 291/1

i.-mäy 20/1, 312/1, 401/2, 47/1,
73/1, 80/2

i.-mäy ket- Konuşmadan gitmek.
48/3

indin Öbür gün.

i.+(ertä indin)174/9

i.+(ertämi indin)21/2

i.+igä 66/3

İndiyskiy Rus. Amerika'ya ait.

İ. 192/2

ingičkä İnce.

i. 184/2, 261/1, 372/1

ingrä- İnlemek, inildemek.

i.-b 256/1

inqılâb Ar. İnkılap, devrim.

i.+ini+(Sävr inqılâbı) 177/6

insâf Ar. İnsaf.

i. 192/4

i.+dänmi 54/5

i.+läring 256/1

insâfli İnsaflı.

i. 173/7

institut Rus. Enstitü.

i. 149/1

i.+gä 259/1

i.+ni 263/1

internätsionäl Rus. Uluslar arası.

i. 177/14, 177/7

ip

i.+idän ignäsığä İpinden iğnesine
kadar. 22/4

is Koku.

i.+dän 104/3

i.+i 104/7, 229/3, 229/3

i.+lärdän 267/2

isin- Isınmak.

i.-ib 166/2

iskäläd İskele.

i.+dä 408/2

ismen Rus. Nöbet.

i.+dän 443/1

ispolkom Rus. İcra komitesi.

i.+dägi 184/9

issıq

i.+qa qälüb ket- Sıcağa kalıp gitmek.
48/3, 48/1

ış İş.

i. 138/4, 158/2, 158/2, 176/8,
18/1, 377/1, 445/2, 81/2, 92/1

i.+dän 106/1

i.+dän çıqış- İşten çıkmak. 81/1

i.+dän kel- İşten gelmek. 1/1

i.+gä 173/8, 194/9, 258/1, 261/2

i.+gä äl- İşe almak. 259/3

i.+gä bär- İşe gitmek. 117/4, 412/1,
113/4

i.+gä kir- İşe girmek. 263/1

i.+igä 173/5

i.+im 109/1

i.+imiz 82/1

i.+ingizni 138/2

i.+ni 147/2, 350/4

i.+ning 422/2

ışxânä İş yeri.

i.+dägi 303/1

i.+gä 367/2

i.+ning 267/2

i.+si 96/1

ışqılıb Ne de olsa.

i. 178/1

işlä- Çalışmak.

i.-b otir- Çalışıp oturmak. 434/2

i.-b yur- Çalışmak. 149/2

i.-r 412/1

i.-rkän 263/6, 81/3, 84/2

i.-sä 258/2

i.-ydiğän 26/3, 406/1, 408/3

i.-ymän 68/1

i.-yverämändä 263/6

ivi-

i.-b qâl- Yumuşayıp kalmak. 203/1

iye Hayret ifadesi.

i. 194/13, 206/1, 215/1, 339/1,
422/4, 426/1, 405/1, 420/1

iyäk

i.+ini çoz- Çenesini açmak. 441/1

iymän- Çekinmek.

i.-di 409/2

i.-ib 123/1

iyun Rus. Haziran.

i. 26/2

iztirâb Ar. İstirap, elem.

i.+gä 143/2

K

käcbahs Far.+Ar. İnatçı, dikbaşı.

k.+ edi 189/2

kälävlän- O yana bu yana kaykılıp
yürümek.

k.-ib 144/3

källä Far. Bş, kafa, kelle.

k.+i 8/2

kältäfähm Far.+Ar. Kalın kafalı,
gerizekalı.

k. 324/2

käm Far. Az.

k. 158/3, 444/5

k.+ bol- Az olmak. 173/1

k.+idän 444/6

kämçilik Eksiklik.

k. 200/6

kämpir İhtiyar kadın.

k.+i tuşmägür Vay yaşlı kurt. 8/1

kämsitmäqçi Aşağılayan, küçümseyen;
ayırım yapan.

k. 323/2

käp

k.+i 184/14

k.+ kättä Büsbüyük, kocaman, iri
yarı. 170/4

kävlä- İkilemek, yinelemek.

k.-sä+(gäpni kävlä-)16/4

käräteçi Karateci.

keç Geç (vakit).

k. 170/2

k. 7/1, 175/8

kärävat Rus. Yatak.

k.+gäçä 376/1

k. 253/1

keçä 1. Gece. 2. Dün.

k.+lä 229/1

k. 146/1, 151/1, 175/2, 290/1,
302/1, 304/1, 323/1, 343/1

käsälxânä Ar. Hastahane.

k.+gä 175/9

k.+dä 105/3

kätäläk Küçük ev.

k.+dän 175/6

k.+dä 113/1

k.+gäçä 65/2

kätäysä

k.+gäçä+(yärüm keçä) 414/3

k.+ qıl- Arabayla gezmek, seyahat
etmek. 155/5

k.+gi 303/2

k.+gidän 415/1

kättä Büyük, iri.

k.+läri 177/2, 350/3, 356/4

k. 133/1, 133/1, 176/10, 260/2,
403/2

k.+si 406/1, 66/2

k.+(käp kättä) 170/4

keçir- Affetmek.

k.+(kättä kättä aç-) 133/1, 133/1

k.-äsiz 195/1, 207/1, 277/1,
285/1, 345/1, 346/2, 348/1

kättäkân Kocaman.

k.-äsizkü 323/2

k. 163/1

k.-im soräş- Af dilemek, özür
dilemek. 324/1

käväler Rus. Nişan ile
mükafatlandırılan kişi.

keçqurun Akşamüstü; akşam.

k. 117/4, 173/6, 26/2, 342/2,
414/3, 423/1, 434/2

kel- Gelmek.

k.-ädi 173/5, 174/9, 23/1

k.-ädi+(âlib kel-) 132/2

k.-ädi+(âlim bolib kel-) 174/5

k.-ädi+(xat kel-) 200/1

k.-ädigän bol- Gelmiş olmak. 22/3

k.-ämiz+(âldirib kel-) 337/5

k.-ämiz+(bârib kel-) 315/2

k.-är+(kûlgisi kel-) 94/1

k.-ärdi+(mälâl kel-) 406/1

k.-ärkän+(âlib kel-) 84/3

k.-ävermädi 26/5

k.-äy+(içib kel-) 288/1

k.-äyâtgän 66/6

k.-äyâtgän+(kirib kel-) 22/2

k.-äyâtgän+(tâşib kel-) 148/1

k.-äyâtgändäy+(körüb kel-) 52/2

k.-äyâtgänini 90/1

k.-di 106/1, 164/1, 26/5

k.-di+(âq oräb kel-) 12/3

k.-di+(ânä sutim âgzimdän kel)
265/2

k.-di+(âgâhlântirib qoygim kel-)
150/3

k.-di+(âvâz kel-) 26/7

k.-di+(duç kel-) 312/1

k.-di+(xat kel-) 200/5

k.-di+(qaytib kel-) 297/1, 321/1

k.-di+(rähmi kel-) 1/3

k.-di+(tâpib kel-) 369/1

k.-di+(tämä kel-) 150/1

k.-di+(uyigä kel-) 117/2

k.-dim+(tâpib kel-) 265/1

k.-dinizmo 202/1

k.-diyu+(ğäşi kel-) 80/1

k.-diyu+(sorägisi kel-) 409/2

k.-diyu+(uyigä kel-) 431/1

k.-gän 95/2

k.-gän+(duç kel-) 100/1, 177/11

k.-gän+(xayâligä kel-) 54/2

k.-gän+(xati kel-) 232/5

k.-gän+(xayâligä kel-) 16/2

k.-gän+(täşläb kel-) 183/2

k.-gänidä 22/1

k.-gänigä+(kirib kel-) 104/8

k.-gänigä+(köçib kel-) 404/1,
444/4

k.-gänini+(qolingdän kel-) 393/1

k.-ib 359/2

k.-ib+(âtilib kel-) 144/1

k.-ib+(päyti kel-) 177/13

k.-ib+(uygä kel-) 114/1

k.-ib+(uyigä kel-) 423/3

k.-ib qâl- Gelip kalmak. 66/3

k.-ib toxtä- Gelip durmak. 66/7

k.-ib tur- Gelip durmak. 117/3

k.-ing 374/2, 54/5

k.-inglär 119/1

k.-mädi+(boş kel-) 99/1

k.-mädingiz 343/1

k.-mäy quy- Gelmemek. 185/1

k.-sä 156/1, 194/4, 200/4

k.-sä+(işdän kel-) 1/1

k.-sä+(qolidän kel-) 184/8

k.-sä+(yâş kel-) 189/1

k.-sä+(zor kel-) 177/11

k.-uvdim 150/2

k.-yâpti 268/2

k.-yâptidä+(çäp kel-) 8/3

kelin Gelin.

k. 13/1, 194/5, 194/8

k.+ni 12/4

k.+ning 11/1, 165/2

k.+niyäm 194/6

keliş- Birlikte gelmek.

k.-di+(yetib keliş-) 293/1

k.-dik 227/1

k.-dikmi 260/3

k.-gän 175/5, 194/7

k.-ibdi 118/2

k.-sä 173/4

keliştir- Bkz. “keliş-”

k.-ib 398/4

kengäş Konsey, kurul.

k. 414/3

keräk Gerek.

k. 10/2, 138/4, 176/12, 194/6,

324/1, 326/1, 379/1, 382/1,

383/1, 386/1, 398/6, 410/3, 50/1

k.+ bol- Gerek olmak. 78/1, 184/6

k.+i 95/3

k.+kü 39/1	k.-ädi+(bolib ket-) 268/3
k.+mänmi 79/1	k.-ädi+(otädi ketädi) 176/12
keräk- Gerekmek.	k.-ädi+(yänäb ket-) 104/2
k.+mäs 25/2, 150/1, 154/1, 154/1, 218/1	k.-ämän 109/1
k.+mäsmi 358/1	k.-ämiz 249/1
k.+midi 176/12, 176/6	k.-ämiz+(uygä ket-) 249/1, 249/1
kes-	k.-ärdi+(tutaqıb ket-) 24/1
k.-ib ot- Kesip geçmek. 356/3, 175/7	k.-ärkänmi+(bolib ket-) 176/9
kesilgän Kesilmiş.	k.-ärkänsä+(orgänib ket-) 173/2
k. 190/1	k.-ärmi 194/2
kesiş- Kesişmek; gelmek.	k.-äsän+(mäymungä äylänib ket) 337/4
k.-di 176/1	k.-äverdi+(indämäy ket-) 48/3
keskin Keskin.	k.-äy+(yänib ket-) 290/1
k. 439/1	k.-äy+(yärilib ket-) 113/2
ket Arka.	k.-äyätgän+(otib ket-) 312/1
k. 252/1	k.-äyätgändä+(tuşib ket-) 151/1
k.+idän 104/2, 375/5	k.-äyätgänidä 92/1
k.+mä ket Art arda.420/2	k.-äyätgänligidän+(suyuqlaşib ket-) 80/1
ket- Gitmek.	k.-di 174/9
k.- äqäling+(oldirib ket-) 176/7	k.-di+(äytib ket-) 428/2, 438/2
k.-ädi 127/1	k.-di+(ärzıqıb ket-)281/1
k.-ädi+(äbkirib ket-) 337/2	

k.-di+(âzib ket-) 350/2
 k.-di+(bâtib ket-) 361/1
 k.-di+(cârânglâb ket-) 385/1
 k.-di+(çığıb ket-) 293/2
 k.-di+(häydâb ket-) 64/1
 k.-di+(kirib ket-) 20/2, 369/2,
 437/1, 58/2
 k.-di+(kôrib ket-) 117/1
 k.-di+(kûn ket-) 26/4
 k.-di+(qızârib ket-) 279/2
 k.-di+(qorqıb ket-) 344/1
 k.-di+(quvânib ket-) 422/1,
 436/1
 k.-di+(ornidân ket-) 327/1
 k.-di+(sıqılıb ket-) 113/4
 k.-di+(sirqırâb ket-) 136/1
 k.-di+(uyğânib ket-) 429/4,
 433/2
 k.-di+(yânib ket-) 176/7, 373/1
 k.-dim 355/1
 k.-dimi 126/1
 k.-dimki+(sâğmıb ket-) 372/2
 k.-gân 140/1
 k.-gân+(âqarib ket-) 184/3

k.-gân bol- Gitmiş olmak. 138/4

k.-gân+(çıqıb ket-) 303/2

k.-gân+(gezârib ket-) 398/6

k.-gân+(köçib ket-) 428/2, 438/2

k.-gân+(olib ket-) 189/3, 95/2

k.-gân+(osib ket-) 253/2

k.-gân+(târtib ket-) 184/2

k.-gân+(tâmğani ket-) 263/4

k.-gânde bol- Gitmiş olmak. 104/5

k.-gândân 22/4

k.-gândây bol- Gitmiş olmak. 300/1

k.-gânini+(uyqugâ ket-) 429/2

k.-gân mân 432/1

k.-ib+(köpi ket-) 178/1

k.-ib qâl- Gidip kalmak. 304/1,
310/1

k.-ibdi 132/1

k.-ibdi+(köçib ket-) 185/4

k.-ibdi+(yeyilib ket-) 184/5

k.-ibdimi+(qarib ket-) 236/2

k.-ibsiz+(ıssıqqa ket-) 48/1, 48/3

k.-iş 232/6

k.-işdi 47/1

k.-işidän+(közläri qısılib ket-) 261/2	k.+gi 12/1, 170/2,143/1
k.-işini+(conäb ket-) 34/2	k.+gisi 168/1
k.-işini+(tuşib ket-) 58/3	kibernetikâ Rus. Güdümbilimi, sibernetik.
k.-sä+(otib ket-) 196/5	k. 81/2
k.-sä+(uyğānib ket-) 149/6	k.+gā 98/1
k.-sām+(otib ket-) 195/1	kiçik Far. Küçük.
k.-yāpsänmi 335/1	k. 444/6, 81/2
k.-yāpsizmi+(oqışg ket-) 67/1	kiçkinä Küçük, küçücük.
k.-yāpti+(burilib ket-) 55/1	k. 174/2
k.-yāpti+(sāvqātib ket-) 197/1	kiçräy-
ketidän Sonra, arkasından.	k.-ib qāl- Küçülüp kalmak. 1/2
k. 20/2	kim Kim.
ketmān	k. 124/2, 127/1, 155/10, 163/2, 194/7, 194/7, 206/1, 259/2, 270/1, 378/1, 379/1, 396/1, 396/1, 409/1, 409/1, 409/1, 88/1
k. ur- Kazma vurmak. 174/6	k.+dir 238/1
keyin Sonra.	k.+im 138/2
k. 104/9, 105/1, 12/4, 121/1, 166/1, 170/5, 173/2, 175/3, 175/6, 176/5, 176/7, 177/4, 184/10, 191/3, 194/11, 194/14, 194/8, 201/2s, 21/1, 22/4, 232/2, 232/4, 253/1, 263/5, 28/1, 291/1, 326/1, 326/2, 332/1, 367/2, 410/2, 50/1	k.+ni 271/1, 272/1
k.+ keyin Sonra sonra. 267/2	k.+siz 125/1, 130/1, 278/1
	kinâyä Ar.
	k.+ qıl- Kinayede bulunmak. 124/2

kinâyäsiz Kinayesiz.

k. 147/1

kindik

k.+idä bol- Merkezde olmak. 184/12

kir- Girmek.

k.-di 443/2

k.-di+(içkärigä kir-) 120/1

k.-didä 442/1

k.-didä+(älib kir-) 264/1

k.-gän 216/2

k.-ib çıq- Girip çıkmak. 350/3

k.-ib kel- Girip gelmek. 22/2, 104/8

k.-ib ket- Girip gitmek. 20/2, 369/2,
437/1, 58/2

k.-ib qâl- Girip kalmak. 81/4

k.-ib optir- Girip öptürmek. 155/7

k.-ib+(gäpigä kir-) 113/4

k.-ib+(qoynigä kir-) 194/12

k.-ibdi+(tuşimgä kir-) 197/1

k.-ibdimi+(tuşinggä kir-) 189/3

k.-iş 155/6

k.-mâqçı+(işgä kir-) 263/1

k.-mäbdi+(tuşigä kir-) 177/13

kirâl- Girip almak.

k.-mägänmän 68/1

kirgiz- Sokmak.

k.-mäbdi 176/5

kiriş Giriş.

k.+ni 182/4

kiriş- Girmek.

k.-ibdi 177/8

kişi Kişi.

k. 113/2

k.+gä 194/1

k.+ni 170/6, 323/2

k.+ning 198/1

kitâb Ar. Kitap.

k. 182/4

k.+ vâraqlä- Kitap, defter vb.nin
sayfalarını açmak. 423/3

k.+inggä 444/3

kiy- Giymek.

k.-gän 118/2, 175/7, 177/2

k.-gänlärgä 209/1

k.-ib 187/3

k.-ib âl- Giymek. 30/2

k.-ib ıq- Giyip çıkmak. 404/2

klido Bkz. “kel-”. zbek ağzında
“gelmek”.

k. 173/8

Kobr Rus. Kobra. Hikayede geçen bir
lakap.

K. 268/2, 369/1, 396/2

K.+g 395/1

K.+ni 268/5

koloniy Rus. Sömürge; koloni.

k.+d 177/5

k.+sid 209/1

k.+sig 176/3

komndirovk Rus. ş seyahati.

k.+g 432/1

konstrktorlik Rus. Tasarımcılık.

k. 258/1

kontrolyr Rus. Kontrol eden,
nezareti, gzetmen.

k. 174/1

koopertiv Rus. Kooperatif.

k. 149/3, 187/4

k.+ tuz- Birleşmek. 170/2

kordimin Grevli, memur.

k. 242/1, 242/1, 244/1

k-

k.-ib kel- Gup gelmek. 404/1,
444/4

k.-ib ket- Gup gitmek. 438/2,
185/4

k.-ib ketgn bol- Gup gitmiş
olmak. 428/2

k Far. Sokak.

k. 187/4, 58/1

k.+d 65/4

k.+d ql- Sokakta kalmak. 93/1

k.+dn 383/1, 386/1

k.+g ıq- Sokaa çıkmak. 291/1

k.+lrd 66/3

k.+lrni 47/2

k.+ni 175/7, 260/2, 403/2, 436/1

k.+ning 329/1, 361/1

k.+sig 64/2

k Guř, göçme; tařınma.

k.+g 185/2

kök Gök.

k.+ni+(yer kök) 104/1

Kökçä Özbekistan’da bir yer adı.

K. 184/7, 56/1

K.+gä 45/1

kökimtir Mavimsi.

k. 184/2

kökräk Göğüs.

k.+idän 250/2

köks Göğüs.

k.+igä 439/1

k.+igä qoy- Göğsüne koymak. 61/2

köndäläng Genişleyen, yayılan.

k. 104/5

k.+ qoy- Genişlemek, yayılmak. 90/2

köndir- Razı etmek, kandırmak.

k.-günçä 265/2

köngil Gönül.

k.+dägidek 92/1

k.+i 155/10, 350/2

k.+idä 66/1

k.+igä 196/2, 200/4

k.+im 4/1, 165/1

k.+ing 176/6

könik- Razı olmak.

k.-di 267/2

köp Çok.

k. 175/4, 183/1, 184/1, 225/2,
260/1, 260/2, 90/1

k.+ ekän 35/1

k.+i+(köpi ket-)178/1

köpik

k.+ säçrät- Köpük sıçratmak. 399/1

kör- Görmek.

k.-ädi+(yãmân kör-) 337/5

k.-ämizdä 436/1

k.-ärdi+(yãmân kör-) 48/2

k.-di 144/3, 243/2, 243/2

k.-dim 240/1, 434/2

k.-dingmi 194/1

k.-diyu 66/6

k.-edi 191/2

k.-everäy 200/4

k.-gän 184/1, 196/4

k.-gänini qıl- Görmüş olmak. 166/1

k.-gänsän 209/2

k.-ib 279/2, 334/3, 359/1

k.-ib ket- Görüp gitmek. 117/1

k.-ib+(körüb âlgisi kel-) 52/1

k.-işim 51/1

k.-mäysizmi 324/3

k.-sä 177/10, 194/2, 22/3,
350/2

k.-sängiz 150/3

k.-sin 179/1

körä Göre.

k. 176/7, 187/3

köril- Görülmek.

k.-ädigän 414/3

körin- Görünmek.

k.-ärdi+(yäraqläb körin-)105/4

k.-mäsdı 177/4, 333/2

k.-mäydimi 174/1

k.-sä 66/4

köriş- Görüşmek.

k.-ädigän 372/2

k.-ädilärmı 65/4

k.-ärmiz 326/2

k.-ib qalış- Görüşüp kalmak. 66/5

k.-mäymän+(diydâr köriş-)
216/3

körlik

k.+ qıl- Kör olmak, görememek.
163/3

körpä Yorgan.

k. 1/1

k.+ körpäçä Yorgan-minder. 194/4

körsät- Göstermek.

k.-di 135/1

k.-ib qoy- Gösterip koymak. 403/2,
260/3

k.-sä 200/2

kötär- Kaldırmak.

k.- ädi 441/3

k.-ämizdä 436/1

k.+är 183/2

k.-ärdi+(yâmân kör-) 48/2

k.-di 377/1

k.-di+(başını kötär-) 3/1, 371/1

k.-diyu+(başını kötär-) 359/1

k.-ib 26/5

k.-ib+(bäländ kötär-)368/1

k.-ib çıq- Alıp çıkmak. 58/3

k.-ib yur- Kaldırmak. 187/3

k.-mägäni+(qol kötär-)26/6

kötäril- Kaldırılmak.

k.-di 192/4

k.-ädimi 155/2

kötäriş- Kaldırmak.

k.-di+(qıy kötäriş-)266/1

köy Sokak, yol.

k.+gä+(mähällä köy) 428/2,
434/1, 444/2

köyläk Gömlek.

k. 283/1, 350/3, 356/5

köyläkli Gömlekli.

k. 293/2, 303/2, 359/1

köz Göz.

k.+(köz ongi) 303/1

k.+i 176/7

k.+i ilin- Gözü takılmak, gözü
ilişmek. 423/3

k.+i tuş- Gözü takılmak. 398/5

k.+idä 422/1

k.+ing uçib tur- Gözü takılmak,
gözü kaymak. 209/1

k.+inggä 145/1

k.+ingizdän 72/1

k.+ingni aç Gözünü açmak. 245/1,
254/1

k.+ini 422/2

k.+ini älib qaç- Gözünü kaçırmak.
36/2, 54/3

k.+läri qısilib ket- Gözleri ksilip
gitmek. 261/2

k.+läridän 144/2

k.+läriini kättä kättä aç- Gözlerini
iri iri açmak. 133/1

k.+läriini pirpirät- Gözlerini
kırpıştırmak. 53/1, 317/1

k.+im 434/2

közäynäk Gözlük.

k. 261/1

k.+igä 398/7

k.+ini 395/1

közdek Çok yakın.

k. 409/2

kül- Gülmek.

k.-ädi+(qıqır qıqır kül-) 194/16

k.-är 139/2

k.-är+(qıyqırrib kül-) 139/2

k.-äyätgän 143/1

k.-di 135/2, 69/1, 97/1

k.-di+(qıyqırrib kül-) 131/1, 137/1

k.-ib 41/1

k.-ib+(qıqır qıqır kül-) 369/1

k.-ib yubâr- Gülmek. 38/1, 61/2, 77/1, 8/1

k.-işgä 162/1

külgı

k.+si kel- Gülesi gelmek. 94/1

külimsirä- Gülümsemek.

k.-di 243/1

külräng Kül rengi.

k. 229/2

kümuş

k.+ toyini qıl- Anne-babanın genellikle ellinci evlilik yıl dönümünü kutlamak. (Özbeklerde gelişen bir adet). 422/3

kün Gün.

k. 9/1, 113/2, 113/5, 117/2, 200/5, 232/4, 350/1, 414/2, 423/2, 444/5

k.+ çıq- Gün çıkmak, öğle olmak 409/6

k.+ qızıb ket- Günün kızılılaşıp gitmesi. 26/4

k.+ yâyl- Öğlen olmak. 409/6

k.+den 83/1

k.+dä 113/3, 170/6, 412/1

k.+dän 326/1, 363/1

k.+i 105/2, 106/1, 173/2, 175/7, 26/2, 26/2, 269/1, 351/1, 376/1, 404/2, 423/1, 429/1, 443/1, 74/1, 84/1, 85/1

k.+i+(tuğılğan küni edi) 175/7

k.+idä 51/1

k.+imiz 372/2

k.+imni 71/1

k.+inggä 182/6

k.+ingiz 61/1

k.+ini 65/1

k.+lärgä 194/5

k.+läri 412/2

k.+mi 66/4

künârä İki günde bir.

k. 337/3

künboyi Gün boyu.

k. 297/1

kündâş Bir erkek nikahındaki kadın; eş.

k. 146/1

k.+i 153/1

künduz Gündüz.

k.+i 117/4

k.+läri 356/4

kürs Rus. Kurs; sınıf.

k.+ini 182/3

k.+ni 174/8

küt- Beklemek.

k.-âyâtgäningning 187/4

k.-gändek 87/1

k.-ib otir- Bekleyip oturmak. 132/1

k.-ib tur- Bekleyip durmak. 34/2,
408/3, 409/5

k.-ib yur- Beklemek. 26/1

k.-mägän bol- Beklememek. 50/1

küy- Yanmak.

k.-ib 166/1

küyâv Damat.

k.+ bol- Damat olmak. 22/4, 84/2

k.+ning 16/3

küyün- Yanmak.

k.-ib 364/1

k.-ib+(ästäydil küyun-) 324/2

küz Güz, sonbahar.

k.+dä 149/2

küzät- Gözetlemek; ağırlamak.

k.-âyâtgändä 199/1

k.-âyâtgänidä 66/2

k.-ib qoy- Gözetip koymak. 112/1

Q

qaçân Ne zaman.

q. 134/1, 134/1, 135/2, 65/1,
86/2

q.+dir 263/4

qad Ar.

q.+ kötär- Yükselmek, çıkmak.
183/2

qadäm Ar. Adım

q. 357/2

q.+ bâs- Adım basmak. 163/3

q.+çä 329/2 334/2, 357/1

qadär Kadar.

q. 49/2

qadrdân Ar.+Far. Değerli, sevgili.

q. 351/1

qahqahä Ar. Kahkaha.

q.+ ur- Kahkaha atmak. 397/1

q.+sidän 373/1

qalämpir Kırmızı biber.

q.+ni 19/3

qaläy Nasıl.

q. 72/1

qalb Ar. Kalp, yürek, gönül.

q.+imdän 61/1

qalin Başlık parası.

q. 101/1

qaltirä- Titremek.

q.-ydi 239/1

qamäliş- Tutuklamak; sokmak.

q.-igä 175/1

qamâq Hapishane.

q.+dä 189/3

q.+dn 173/4

qanât Kanat.

q. 291/1

q.+(uçgäni qanât tâpâl-) 291/2

qanaqa Nasıl.

q. 149/1, 221/1, 25/1, 316/1,
385/1, 401/1, 426/1, 88/1

q.+dir 21/3

qançä Ne kadar.

q. 170/6, 174/3, 37/1, 415/1,
424/1, 445/2

qandäy Nasıl.

q. 176/11

q.+dir 131/1, 26/1, 147/1

qandâq Nasıl.

q. 282/2

qani Hani, nerede.

q. 149/5, 189/4, 232/5, 232/5,
381/1, 402/1, 405/1, 408/4,
422/4, 428/3, 438/5

qarä- Bakmak.

q. 316/1, 337/4, 338/1, 364/2

q.-b 118/3, 131/1, 194/16, 293/3,
397/1

q.-b+(ârqagä qarä-) 54/1

q.-b+(moltiräb qarä-) 20/2

q.-b+(ozigä qarä-) 337/5

q.-b  l- Bakmak. 34/1

q.-b qoy- Bakıp koymak. 67/2, 47/1,
279/2

q.-b tur- Bakıp durmak. 20/1, 30/3,
176/14, 232/6

q.-b yur- Bakmak. 313/1

q.-di 121/1

q.-di+(burilib qar -) 30/1

q.-di+( aq  yib qar -) 14/1

q.-di+(icir anib qar -) 360/1

q.-di+(moltir b qar -) 417/1

q.-di+(tesk ri qar -) 8/1

q.-diyu 36/1

q.-diyu+(burilib qar -) 398/5

q.-m di+(qayrilib qar -) 238/2

q.-m sd n+( rqag  qar -) 50/1

q.-ng 130/1, 173/3, 175/7,
177/13, 191/1, 192/4, 324/3,
345/2

q.-s  356/4, 361/2, 415/2, 430/1,
55/1

q.-s +(  ib qar -) 118/1

q.-s ng 145/1

q.-s ng i 210/1

q.- ini 375/3

q.-y tg n+(tikilib qar -) 311/1

q.-ydg n+(burilib qar -) 66/4

q.-yu 320/2

qarət- Bakt rmak.

q.-di 357/2

qar  a Beddua.

q. 225/2

qari  htiyar.

q. 386/1

qari- Ya lanmak, ihtiyarlamak.

q.-b ket-  htiyarlayıp gitmek. 236/2

q.-gni+(qo  a qari) 194/11

qarilik  htiyarlık.

q.+ni 187/2

qarind    Akraba; kardeş.

q.+ uruğ 96/1

q.+l rimiz 150/2

q.+l rinikig  185/4

qars

q.+ et- “Kars” sesi çıkarmak. 440/1

qarsillä-

q.+raq 383/2, 415/1

q.-b yâpil- “Kars” sesi çıkarmak.

34/2

qavâtli Katlı.

q. 175/4, 183/1

qarşilik

q.+ qıl- Direnmek, karşı koymak.

153/1

qavi- Astarla dikmek, kapitone.

q.-b otir- 1/1

qasr Ar. Kasır, köşk.

q.+lär 183/2

qayâq Nere.

q.+dä edi 203/1

qassâb Kasap.

q. 426/2

q.+dän 53/1, 71/2

q.+ni 427/1

q.+qa 27/1, 31/1, 34/1, 44/1,
108/1, 407/1, 408/1

q.+ning 428/3

qayer Nere.

q.+dä 49/1, 95/1

Qaşqadäryâ Özbekistan’ın güneyinde
bir il.

q.+dän 95/2

q.+dän 308/1

q.+däsiz 327/1, 353/1

qatâr Ar. Dizi, saf, sıra.

q. 229/1

qayinsingli Görümce.

q.+sini 422/3

q.+dägi 169/1

qayir- Bükme, eğmek.

q.-ib 184/3

qatim İp katimi.

q.+ini 14/1

qayış Kayış.

q.+igä 184/3

qatiyât Ar. Kesinlik.

q. 382/1

qaynä- Kaynamak.

q.-b çıq- Kaynayıp çıkmak. 182/5

qattıq Katı, sert.

q. 199/1

q.-r 84/1

qayril-

q.-mädi 16/3

q.-ib qarä- Eğilip bakmak. 238/2

qaytäril- Kıvrılmak.

qaysärlik İnatçılık.

q.-di 28/1

q.+i 92/1

qazili

qaysi Hangi.

q.+ bol- Yemeğin içine at etinden
hazırlanmış salam koymak.
428/3

q. 419/1

qayt- Dönmek.

qâç- Kaçmak.

q.-ädi 173/6

q.-di+(közini âlib qâç-) 36/2,
54/3

q.-ämän 135/2

q.-di 443/1

q.-ib qâl- Kaçmak. 375/5

q.-di+(âçilib qâyt-) 105/5

q.-ing 246/1, 251/1

q.-diyu+(uyigä qâyt-) 414/4

qâq Kurumuş, pek kuru.

q.-gänidän 173/3

q.+disini(torvâ qâqdisini
uzätâyâtgän) 438/3

q.-ib 65/4

qâl- Kalmak.

q.-ib kel- Dönüp gelmek. 297/1,
321/1

q.-ädi+(mäst bolib qâl-) 104/3

q.-işdi 367/2

q.-ädigändek+(kelib qâl-) 66/3

qaytä Yeniden.

q.-ädigändäk+(begânä bolib qâl)
21/2

q.+dän 420/2, 423/2

q.-är+ 158/2

qaytär- Döndürmek.

q.-ärdi+(häyrân qâl-) 104/8

q.-di+(sävâlini qaytär-) 48/4

q.-ärkänmi+(çâdirxâyâl bolib
qâl-) 176/5

q.-ib+(tutun qaytär-) 287/1

q.-işgä 409/2

q.-ärsiz+(tärib qâl-) 124/1

q.-äsiz+(çärçäb qâl-) 2/1	q.-di+(otirib qâl-) 175/3, 255/1, 349/1, 399/2
q.-äyâtgändäy+(tıqılıb qâl-) 293/2	q.-di+(pitilläb qâl-) 286/2
q.-di+(äynib qâl-) 12/4	q.-di+(sevib qâl-) 104/4
q.-di+(bilmäy qâl-) 429/3	q.-di+(suyänib qâl-) 136/2
q.-di+(boğılıb qâl-) 155/3	q.-di+(taqılläb qâl-) 404/2
q.-di+(cim qâl-) 279/1, 325/1	q.-di+(toxtäb qâl-) 334/3
q.-di+(cimib qâl-) 50/1	q.-di+(tutib qâl-) 92/1
q.-di+(ciringläb qâl-) 118/1	q.-di+(yälğız qâl-) 113/1
q.-di+(çiräq qâl-) 185/1	q.-di+(yätidi qâl-) 414/4
q.-di+(esänkiräb qâl-) 259/3, 275/1, 52/1	q.-di+(yurişib qâl-) 165/1
q.-di+(häyrân qâl-) 49/3, 339/1	q.-di+(zärur qâl-) 109/2
q.-di+(qäçib qâl-) 375/5	q.-didä+(cimib qâl-) 307/1
q.-di+(qätib qâl-) 359/1, 398/4	q.-dingiz+(ketib qâl-) 304/1
q.-di+(qoyä qâl-) 421/1, 80/2, 85/2	q.-dingmi+(olib qâl-) 244/1
q.-di+(kirib qâl-) 81/4	q.-diyu+(cim qâl-) 16/2
q.-di+(köpi ketib äzi qâl-) 178/1	q.-gän 184/8, 412/2
q.-di+(muällıq qâl-) 143/3	q.-gän+(köçädä qâl-) 93/1
q.-di+(munğayib qâl-) 103/2, 17/1	q.-gän+(orgänib qâl-) 175/4
q.-di+(oçib qâl-) 185/1	q.-gän+(qätib qâl-) 250/3
	q.-gän+(saqlänib qâl-) 184/2
	q.-gän+(tänhâ qâl-) 113/2
	q.-gän+(uxläb qâl-) 146/1

q.-gän+(uvişib qâl-) 3/1

q.-gändek+(hüvilläb qâl-) 110/1

q.-gändäy bol- Kalmış olmak. 258/1

q.-gändi+(täñib qâl-) 176/8

q.-gängä+(cinni bolib qâl-) 248/1

q.-gängä+(kiçräyib qâl-) 1/2

q.-gänidä 377/1

q.-gänini+(moltiräb qaräb qâl-) 20/2

q.-ib+(eşitib qâl-) 150/2

q.-ib+(ıssıqqa qalıb ket-) 48/3

q.-ib ket- Kalıp gitmek. 48/1

q.-ibdi+(äylänib qâl-) 146/4

q.-ibdikü+(ivib qâl-) 203/1

q.-ing 438/5

q.-ing+(äytä qâl-) 79/1

q.-ing+(qoyâ qâl-) 54/3

q.-işdi+(körüşib 66/5

q.-iş+(boşâşib qâl-) 19/1

q.-işini+(tuş bolib qâl-) 149/4

q.-mädi+(toxtäb qâl-) 103/1

q.-mäng+(ketib qâl-) 310/1

q.-mäydidä+(şirin bolib qâl-) 19/4

q.-sä+(olib qâl-) 426/3

q.-säng+(tuşib qâl-) 199/2

q.-sängiz+(olib qâl-) 441/2

q.-sin 184/16

q.-yäpsänmi 292/1

qâlâq

q.+ bol- Geri kalmak, gelişmemek. 192/6

qân Kan.

q. 243/1, 243/1, 243/1, 250/3

q.+ qân yığlä- Kana kana ağlamak. 176/4

q.+ tökkän Kan dökmüş. 184/14

q.+(yuzigä qân yügür-) 243/1

qâp Çuval.

g.+ni 203/2

qâp- Olmak.

q.-siz+(olib qâp-) 198/2

q.-ti+(bolib qâp-) 337/4

qâplämä Kaplama.

q.+siz 177/4

qâplän- Kaplanmak.

q.-gän 43/1

Qâraqamiş Özbekistan’da bir şehir adı.

Q. 173/3

Q.+gä 173/6

qârä Kara, siyah.

q. 177/1

qârä- Bkz. “qarä-”.

q.-ngni 394/1

q.-yib 105/5

Qârätâş Özbekistan’da bir şehir adı.

G.+dägi 420/1

qârânğı Karanlık.

q. 155/6

q.+ligi+(yârim qârânğı) 83/2

qârâvul

q.+ bol- Karanlık olmak. 412/1

qârin Karın.

q.+ini 170/7

qâş Kaş.

q. 426/3

q.+igä 36/1

q.+ini çimir- Kaşını büzmek. 125/1

qât- Katılaşmak, sertleşmek.

q.-ib+(ensäsi qât-) 291/1

q.-ib qâl- Katılaşmak, kala kalmak.

143/3, 250/3, 359/1, 398/4

qâvâq Kaş.

q.+ı uyul- Kaşları çatılmak. 297/1

q.+ını sâl- Kaşını kaldırmak. 427/1,

437/1

q.+ning 426/3

qâvuş- Kavuşmak.

q.-gän 104/7

qâdir Ar. Kudretli, kadir, muktedir.

q.+ ekänini 261/2

qâidä Ar. Kural.

q.+lärini+(qânun qâidä) 267/2

qânun Ar. Yasa, kanun.

q. 95/1

q.+ qâidä Kanun-kaide. 267/2

qâyilmaqâm Ar.

q.+ qıl- Becermek, üstesinden

gelmek. 61/2

qı- Bkz. “qıl-”.

q.-b qoy- Yapmak. 410/3

q.-b+(remont qıb ber-) 184/8

qıçqır-Bağırmak, haykırmak.

q.-di 383/2

q.-ib yubâr- haykırmak. 357/1

q.-mäsdän (xorâz qıçqırmäsdän)
8/2

qıdır- Aramak.

q. 383/2, 386/1

q.-är 293/2

q.-ib 371/1

qıqır

q.+ qıqır kül- Kıkır kıkır gülmek.
194/16, 194/16, 369/1, 369/1

qıl- “ Kılmak” yardımcı fiili.

q.-(çapıq qıl-) 182/6

q.-(ehtiyât qıl-) 232/5

q.-(qolingdän kelgênini qıl-)
393/1

q.-ädi+(âliftägärçilik qıl-) 124/3

q.-ädi+(hâmmâlçilik qıl-) 177/12

q.-ädi+(körgänini qıl-) 166/1

q.-ädi+(nimä qıl-) 177/8

q.-ädi+(nâliš qıl-) 225/3

q.-ädi+(pişiq qıl-) 147/2

q.-ädi+(tävällâ qıl-) 200/2

q.-ädiyâ+(prikâz qıl-) 219/1

q.-ämiz+(toy qıl-) 194/4

q.-är+(his qıl-) 20/2, 22/1, 47/2

q.-ärdi+(ârzu qıl-) 182/4

q.-ärdi+(näsihät qıl-) 22/5

q.-ärkän+(perävodniylik qıl-)
84/3

q.-äsän+(tâmâşâ qıl-) 192/2

q.-äverädi+(yumuşni qıl-)
177/11

q.-äyâtgäni+(tänä qıl-) 19/2

q.-äyâtgän ekän 81/2

q.-di+(âhd qıl-) 46/1

q.-di+(äytgänini qıl-) 176/1

q.-di+(his qıl-) 163/1

q.-di+(xabâr qıl-) 369/2

q.-di+(nimä qıl-) 155/3, 237/1

q.-di+(pisändä qıl-) 9/1

q.-di+(telefon qıl-) 342/2

q.-di+(täklif qıl-) 118/5

q.-dim+(nimä qıl-) 339/1

q.-dimdä+(âvârâ qıl-) 285/1

q.-dimi+(toy qıl-) 138/3

q.-diryäpti+(sunnät qıl-) 408/3

q.-diyu+(tämäddi qıl-) 429/2
 q.-gän+(bâzâr qıl-) 51/1
 q.-gän edi 153/1
 q.-gän+(pârdâz ändâz qıl-) 194/2
 q.-gânde+(täntänä qıl-) 137/1
 q.-gänimni+(telefon qıl-) 346/1
 q.-gänmiz+(ulfâtçılık qıl-) 428/1
 q.-günçä+(xarid qıl-) 26/4
 q.-ib+(äskiyä qıl-) 416/1
 q.-ib+(âçıq qıl-) 85/1
 q.-ib+(başını säräk säräk qıl-) 438/1
 q.-ib+(bähânä qıl-) 314/1
 q.-ib+(bidir bidir qıl-) 49/2
 q.-ib+(dağdağa qıl-) 184/7
 q.-ib+(devânä qıl-) 350/1
 q.-ib+(häräkät qıl-) 162/1
 q.-ib+(kinâyä qıl-) 124/2
 q.-ib+(körlik qıl-) 163/3
 q.-ib+(qıy çuv qıl-) 375/5
 q.-ib+(qâyılmaqâm qıl-) 61/2
 q.-ib+(qolini paxsä qıl-) 400/1, 408/2

q.-ib qoy- Yapmak, etmek. 155/3

408/1, 444/1
 q.-ib+(mehribânçılık qıl-) 362/1
 q.-ib+(mäzä qıl-) 433/1
 q.-ib+(mulâyim qıl-) 286/1
 q.-ib+(podruçkä qıl-) 337/2
 q.-ib+(şäläbbä qıl-) 104/1
 q.-ib+(tämä qıl-) 150/1
 q.-ib+(täraqa qıl-) 177/2
 q.-ib+(tâmâşä qıl-) 47/2

q.-ib tur- Yapıp durmak. 141/1

q.-ib+(turmuş qıl-) 194/3
 q.-ib+(uçtäsinini bir qıl-) 356/3
 q.-ib+(zâr qıl-) 177/12
 q.-ing+(ehtiyât qıl-) 198/2
 q.-iş+(kätäysä qıl-) 155/5
 q.-iş+(nimä qıl-) 176/12
 q.-iş+(toy qıl-) 1/4
 q.-işdi+(hükm qıl-) 176/3
 q.-işdi+(xursändçilik qıl-) 65/2
 q.-işini+(nimä qıl-) 156/1
 q.-işlär+(säyr qıl-) 104/6
 q.-işmäydi+(âvâzä qıl-) 192/6
 q.-mâqçıyding+(nimä qıl-) 381/1

q.mägändi+(ähd u päymân qıl-) 259/2

q.-mäng+(bezâvtä qıl-) 439/2

q.-mäy+(yälğançı qıl-) 437/1

q.-mäydi+(nimä qıl-) 175/9

q.-sä+(qonğırâq qıl-) 268/4

q.-säyäm+(nimä qıl-) 409/2

q.-sin+(äläm qıl-) 397/1

q.-sin+(ming puşäymân qıl-) 156/3

q.-sin+(nimä qıl-) 188/1, 189/1

q.-uvçı+(ğaş qıl-) 225/2

q.-uvdi+(günâh qıl-) 256/1

q.-yäpsiz+(nimä qıl-) 60/1

q.-yäpti 426/2

q.-yäpti+(gäp qıl-) 114/1

q.-yäpti+(kümuş toyini qıl-) 422/3

q.-yäpti+(âdâbsizlik qıl-) 280/1

q.-yäpti+(xızmat qıl-) 200/3

q.-yäpti+(sunnät qıl-) 422/4

qıltâmâq

q.+ bolib yât- Hastalığa yakalanıp yatmak. 364/2

qımirlä- Kımırdamak, oynamak.

q.-ydo 173/8

qınğır

q.+ qıyşıq Eğri büğrü. 86/1

qıp- Etmek, yapmak.

q.-siz 175/9

q.-ti+(nimä qıp-) 158/1, 158/2

qırq Kırk sayısı.

q. 258/2, 430/1, 444/5

q.+täsi 258/2

qırrä Kenar, çerçeve.

q.+sini 253/1

qıs- Sıkmaq, kısmak.

q.-di+(silkitib qıs-) 413/1

q.-di+(yelkäsini qıs-) 71/1

q.-gäni+(näfäsi qıs-) 196/5

q.-yäpti+(näfäsım qıs-) 196/4

qısıl-

q.-ib ket- Kısılıp gitmek. 261/2

qısirlät-

q.-ib yubâr- Kütletmek. 232/2

qısqa Kısa.

q. 22/2, 409/3

q.+ qisqa Kisa-kisa. 349/1, 398/1

q.+(uzun qisqa bol-) 22/2, 409/3

qıstälâq Sakar.

q. 181/2

qıstir-

q.-ib âl- Kıstırmak. 184/3

q.-ib qoy- Kıstırmak. 90/1

qışlâq Köy.

q.+dän 118/2

qıttäy

q.+ qıttäy Az az. 290/1

qıy

q.+ çuv kötäriş- Gürültü-patırtı
yapmak. 266/1

q.+ çuv qıl- Gürültü-patırtı yapmak.
375/5

qıy- Kıymak.

q.-ib 174/6

qıyâfä Ar. Görünüş.

q.+dä 106/1

q.+lär 229/2

qıyin Güç, zor, çetin.

q. 1/3

qıyqır-

q.-ib+ kül- Bağırarak gülmek. 131/1,
137/1, 139/2

qıyşık Eğri.

q.+(qınğır qıyşık) 86/1

qız Kız.

q. 9/1, 10/2, 114/1, 21/1, 260/2,
263/5, 279/1, 303/2, 303/2,
359/2, 386/1

q.+i 438/3

q.+im 194/11, 23/2, 93/1

q.+ini 12/3, 259/1

q.+lär 258/2, 264/1, 266/1,
268/1, 279/1, 311/1, 368/1,
375/1, 375/2, 375/5, 376/1,
395/1, 398/4, 65/1

q.+lärdän 369/1

q.+läringni 200/4

q.+läрни 174/2, 303/1

q.+lärnikiidäy 372/1

q.+läarning 268/4, 373/1

q.+ni 293/2

q.+ning 259/2, 344/1

qız-

q.-ib ket- Kızıp gitmek. 26/4

qızälâq Kız çocuk.

q.+ining 177/10

qızär-

q.-ib ket- Kızarıp gitmek. 279/2

qızğış Kızılımsı.

q. 184/2

qızğıştâb Bkz. “qızğış”.

q. 250/3

qızıq 1. Enteresan, ilginç. 2. Tuhaf, acayip.

q. 105/3, 157/1, 189/2, 206/2, 236/1, 64/1

q.+ bol- Değişmek. 71/1

q.+ ekänsiz 160/1

qızıl Kızıl.

q. 104/5, 26/5, 66/4, 66/6

q.+(mäs qızıl) 30/2

qızlık Kızlık.

q. 23/1

qmirlä- bkz. “qımirlä-”

q.-ydo 202/1

qoçqâr Koç.

q. 426/2, 427/1

qoğırçaq Kukla.

q. 104/6

qol El, kol.

q. 357/2

q.+ bäs- Elini koymak. 238/1

q.+ çoz- El uzatmak. 41/1

q.+ kötär- Elini kaldırmak. 26/6

q.+ siltä- El sallamak. 288/1, 75/1

q.+gä+ tuş- Ele düşmek. 146/3, 170/4

q.+gä+ tuşir- Eline düşürmek. 138/1

q.+i 144/3, 144/4

q.+idä 26/4, 26/4, 293/4, 350/3

q.+idän+ kel- Elinden gelmek. 184/8

q.+idän+ tut- Elinden tutmak.

359/2

q.+igä 371/2

q.+imdä 283/1

q.+imgä 180/1

q.+ingdän+ kelgäni qıl- Elinden geleni yapmak. 393/1

q.+ingizdä 35/1

q.+ingizni 410/3

q.+ini 413/1, 439/1, 61/2

q.+ini+ cıqar- Elini çıkarmak. 234/1

q.+ini+ paxsā qıl- Elini
dinleyiciye uzatıp tehdit ederek
konuşmak. 400/1, 408/2, 444/1

q.+ining 105/3

q.+läri 143/3, 239/1

qoltıqlä-

q.-b+ äl- Kol kola girmek. 337/1

q.-b+ yur- Kol kola girip yürümek.
174/3

qoltıqtäyâq Koltuk değneği.

q.+ıgä 184/5

q.+ım 189/3

q.+ını 183/3

qomândân Far. Kumandan.

q.+ing 190/3

qon- Konmak.

q.-sin 444/1

qondâq

q.+dä tekkän Eski adet. 189/2

qondir- Kondurmak.

q.-äverdi 389/1

qondiril- Kondurulmak.

q.-gän 104/6

qonğırâq Zil, telefon.

q. 223/1, 377/1

q.+ ciringlä- Telefon çalmak. 322/1

q.+ qıl- Telefon etmek. 268/4

qoni

q.+ qoşnilär Konu-komşular. 113/3,
114/1

qorq- Korkmak.

q.-adi 170/1

q.-ar edi 176/13

q.-ıb ket- Korkup gitmek. 344/1

q.-mä 227/1

qoş- Katmak, birleştirmek.

q.-ä qari Ömrünün sonuna kadar
birlikte yaşamak. (Yeni evlilere
söylenir.) 194/11

q.-gäning 194/10

q.-ıb 426/1

q.-ıb bāq- Karışmak. 182/5

q.-ıb otkāz- Birleştirmek. 422/2

q.-ıb qoy- Ekleme. 176/12, 282/1,
283/1, 89/2

qoşil- Birleşmek, katılmak.

q.-ingdä 416/2, 428/3

q.-sin 444/2	q.-äsänmi+(tinç qoy-) 338/1
q.-sinlär dä 434/1	q.-äyätgänini+(qaräb qoy-) 47/1
qoşqollä- İki elle yumruklamak.	q.-äymi+(qıb qoy-) 410/3
q.-b 256/2	q.-di 439/1, 59/1
qoşni Komşu.	q.-di+(âbârib qoy-) 175/6
q. 409/2	q.-di+(âgâhläntirib qoy-) 259/4
q.+lär+(qoni qoşni) 113/3, 114/1	q.-di+(cilmäyib qoy-) 293/3
q.+si 404/3	q.-di+(deb qoy-) 356/2, 64/3
q.+sigä 417/1	q.-di+(köndäläng qoy-) 90/2
q.+sining 409/2	q.-di+(körsätib qoy-) 403/2
qoy- Koymak fiili ve “koymak” yardımcı fiili.	q.-di+(qaräb qoy-) 67/2
q.-(qoyib qoy-) 392/1	q.-di+(qılib qoy-) 155/3
q.-aqâläsiz+(deb qoy-) 175/11	q.-di+(qıstirib qoy-) 90/1
q.-â qâl- Koymak. 54/3, 421/1, 80/2, 85/2	q.-di+(qoşib qoy-) 176/12, 282/1, 283/1, 89/2
q.-ädi+(âdäm qoy-) 93/2	q.-di+(yığıştirib qoy-) 155/9
q.-ädi+(devânä qoy-) 350/1	q.-diki+(köksigä qoy-) 61/2
q.-ädi+(täşläb qoy-) 291/2	q.-dimi+(toğriläb qoy-) 138/2
q.-ämän+(körsätib qoy-) 260/3	q.-diyu+(trubkänı qoy-) 311/1, 333/1
q.-ämän+(tekisläb qoy-) 391/1	q.-gän+(bekitib qoy-) 182/5
q.-är+(esläb qoy-) 65/3	q.-gän edi 357/2
q.-ärdi+(tâpib qoy-) 84/1	q.-gän+(hisâbgä qoy-) 375/4
q.-äsänmi 338/2	q.-gän+(moylâv qoy-) 48/1

q.-gänçä 429/2

q.-gäni+(pişirib qoy-) 140/1

q.-gim+ kel- Koymak. 150/3

q.-ib+(câyigä qoy-) 398/2

q.-ib qoy- Koymak. 392/1

q.-ib+(stulgä qoy-) 2/2

q.-ing 360/1, 78/1

q.-ing+(äytib qoy-) 86/1

q.-ing+(bilib qoy-) 441/2

q.-işäyätgänini+(qaräb qoy-) 279/2

q.-işgä+(älib qoy-) 203/2

q.-mâqçı+(küzätib qoy-) 112/1

q.-mâdi 153/1

q.-mâdi+(cânigä qoy-) 12/2

q.-mâdidä 263/2

q.-mäydi+(zâr qilib qoy-) 177/12

q.-mäymän 393/1

q.-säng+(oçirib qoy-) 200/3

qoyil- Koyulmak.

q. 191/2

q.-di 185/4

q.-gän+(tiräb qoyil-) 184/5

q.-gäni+(oräb qoyil-) 177/4

qoyin

q.+igä kirib ä- Koynuna girmek. 194/12

qoyiş- “Koymak” yardımcı fiili.

q.-gän+(laqab qoyişgän ekän) 268/1

Qoyliq Özbekistan’da bir yer adı.

Q.+qa 409/5

qozğal- Kalkmak, hareket etmek.

q.-di+(silkinib qozğal-) 167/1

qrä- bkz. “qarä-”

q.-ng 205/1

quç- Kucaklamak.

q.-di 144/4

quçâqlä- Kucaklamak.

q.-gän 232/2

q.-gänidä 232/2

quçâqläş- Kucaklaşmak.

q.-gä 206/2

qudä Dünür.

q. 12/4, 16/1

q.+ bol- Dünür olmak. 8/2

q.+lärgä 8/3

q.+si 408/2, 409/1	q. 166/1
q.+sining 409/1	qutul- Kurtulmak.
qulâq Kulak.	q.-ämänmi 319/1
q. 190/3, 260/1	q.-äsiz 86/2
q.+ sâl- Kulak vermek, işitmek.	q.-iş 314/1
172/1	quvân- Sevinmek.
q.+ıgäçä 279/2	q.-gändäy 118/4
q.+ıngiz 260/1	q.-ib ket- Sevinip gitmek. 422/1,
q.+ını 120/2	436/1
qultum Yudum.	quy- Boşaltmak, bırakmak.
q. 293/2	q.-ädi+(ğışt quy-) 177/12
qulupnäy Rus. Çilek.	q.-ädidä+(cälä quy-) 104/1
q.+ni 182/6	q.-di+(kelmäy quy-) 185/1
qur- Kurmak.	quyâş Güneş.
q.-ädigän+(imârät qur-) 184/13	q.+i 104/4
Qurbaqaâbâd Özbekistan’da bir şehir adı.	quymâq Kuymak. Bir çeşit yemek.
q.+dän 184/12, 185/3	q. 194/10
q.+i 184/12	L
qurt Kurt; böcek.	lağmânxor “Lağman” yiyici. (Lağman: Hamurla yapılan bir çeşit Özbek yiyeceği).
q.+dek 170/3	l.+lär 173/8
qusur Ar. Kusur.	laqab Ar. Lakap.
q. 177/9	l.+ ârttir- Lakap yüklemek. 216/2
quş Kuş.	

l.+(laqab qoy-) 268/1

l.+ni 268/2

läb Far. Dudak.

l.+igä 194/3

l.+läri 398/6

l.+läri+(titrāb) 402/1

läbbäy Çağrıya hemen cevap verme;
“evet”.

l. 299/1

läborätoriyä Rus. Laboratuvar.

l.+dä 445/2, 81/2

l.+gä 155/7

l.+ning 83/2

l.+sidä 149/2

l.+sigä 83/1

lähzä Ar. An.

l. 279/1, 325/1, 36/1, 364/3

l.+dä 303/1

länät Ar. Lanet.

l. 225/2

läpänglä- Sallanarak yürümek.

l.-b 375/5

lävlägi

l.+si çıqıb tur- Utancından yüzü
kıp kırmızı olmak. 266/1

läzzätli Lezzetli.

l. 104/8, 105/4

lāvillä- Parlamak.

l.-b tur- Parlayıp durmak. 155/1

l.-ydiläru 104/11

lāvullä- bkz. “lāvillä-”

l.-b tur- Parlayıp durmak. 155/2

lâyhäçi Projeci.

l. 258/2

liçnä Rus. Fazla.

l. 190/3

lekin Ar. Ama.

l. 177/12, 26/7, 263/1, 282/1,
282/2, 334/2

Leningräd Rusya’da bir kent.

L.+dä 140/1

L.+gä 109/2, 138/4

lentä Rus. Kurdela.

l.+ni 104/5

lyüks Rus. Lüks.

l. 26/6

M

maqtä- Övmek.

m.-di 410/1

maxluq Ar. Mahluk, yaratık.

m.+lär 225/3

mäs Ar. Uygun, münasip.

m.+ qızıl Kırmızıya uygun. 30/2

mä Rus. Anne.

m. 152/1

mäbâdâ Far. Eğer.

m. 176/6, 199/2

mäclis Ar. Meclis.

m. 414/3, 429/1

mädâr Ar. Güç, kuvvet.

m. 228/1

mägäzin Rus. Mağaza.

m. 58/1

m.+gä 58/2

m.+i+(gül mägäzini) 58/4

mägnitofon Rus. Teyp.

m. 120/1, 144/1, 174/2, 174/4

m.+gä 174/3

m.+ni 151/2

mähäl Ar. Vakit.

m. 26/5, 361/1, 415/1, 424/1

mähällä Ar. Mahalle.

m. 441/2

m.+ köy Mahalle-sokak. 428/2,
434/1, 444/2

m.+dä 113/1

m.+dägi 185/2

m.+dän 184/11

m.+gä 404/1

Mähfuzä Hikayede geçen kadın
kahraman.

M. 200/6

mähkäm Ar. Sağlam, dayanıklı.

m. 150/3, 265/2

mähsi Ayakkabı.

m.+sigä 187/1

mäişät Ar. Zevk, haz.

m.+ edi 412/2

mäktäb Ar. Okul.

m. 212/1

m.+ni 216/2

mäqullä- Makul bulmak. Olur demek.

m.-r 445/1

mälây Uşak, yordakçı.

m.+läri 177/6

mälâl

m.+ kel- Endişelenmek,
huzursuzlanmak. 406/1

mälum Ar. Malum.

m. 199/2

mälumât Ar. Bilgi.

m.+gä 68/2

män Bkz. “men”

m. 444/2

m.+dä 188/1

mänä İşte.

m. 12/4, 16/2, 149/5, 200/1,
203/1, 215/2

mänävi İşte bu.

m. 135/1, 149/3

mänâli Manalı.

m. 279/2, 311/1, 375/2

mänfäät Ar. Menfaat, çıkar.

m.+i 176/2

mänzärä Ar. Manzara.

m.+ni 105/4

märdikâr Far. Gündelikçi.

m. 177/11

märâz Ar. Yaramaz, zararlı, illet.

m. 225/3

märkâz Ar. Merkez.

m. 173/1

märtä Ar. Defa.

m. 117/1, 12/3, 194/3, 198/2,
321/1, 350/4, 420/2, 93/1, 95/1,
98/2

märvärid Far. İnci.

m.+dek 105/4

mäsälä Ar. Mesele.

m.+lär 414/3

m.+ni 90/2

m.+si 158/2

mäsxaräbâz Ar.+Far. Palyaço.

m. 395/1

mässiv Rus. Dizi.

m.+idän 409/5

mäst Far.

m.+ bolib qâl- Mest olup kalmak.
104/3

m.+ bolib yur- Mest olmak. 267/2

māṣaqqat Ar. Meşakkat, sıkıntı.

m. 225/1

māṣinā Rus. Araba.

m. 177/10, 34/1, 356/3, 55/1,
58/1, 66/2, 66/6

m.+dā 104/6

m.+gā 32/1

m.+lār 149/3

m.+ni 64/1

m.+ning 43/1

m.+si 89/2

m.+sidā 155/5

m.+sidān 176/2

m.+sigā 138/1

m.+sigāmi 155/4

m.+sining 30/2

mātāsikli Motorcu.

m. 84/2

m.+ni 89/1

māvze Ar. Yer, mahalle; durak.

m. 168/1

māvzu Ar. Mevzu, konu.

m. 80/2

māy Rus. Mayıs.

m. 104/7

māyin Yumuşak, mülayim.

m. 293/3, 372/1

māykā Rus.

m.+ tursidā Atlet-don. 190/1

māyli Razılık; peki, olur.

m. 176/6, 181/1, 184/10, 194/5,
220/1, 307/1, 326/2 346/2,
374/2

māymun Maymun.

m.+gā āylānib ket- Maymuna dönüp
gitmek. 337/4

māynābâzçilik Sığırcık kuşu gibi
bakmak.

m.+ni 130/1

māyor Rus. Binbaşı.

m.+kü 206/1

māyus Ar. Ümitsiz.

m. 281/1

māzā Far.

m.+ qıl- zevk almak, lezzet almak,
tadını çıkarmak. 433/1

mâzâr Far. Mezar.

m.+gä 336/1

m.+idä 184/7

mehmân Far. Misafir.

m.+läрни 66/2

mehribânçilik

m.+ qıl- Şefkatli olmak. 362/1

men Ben.

m. 109/1, 123/1, 16/2, 175/10,
190/2, 200/6, 207/1, 212/1,
214/1, 222/1, 277/1, 283/2,
307/1, 320/1, 320/2, 324/1,
327/1, 383/1, 398/2, 410/3,
427/1, 432/1, 438/4, 439/1, 54/1,
68/1

m.+äm 74/1

m.+dän 200/7, 232/1, 302/1

m.+gä 130/1, 154/1, 197/2,
220/3, 25/1, 252/1, 316/1, 324/3,
338/1, 345/1, 382/1

m.+i 159/1, 277/1, 280/1, 437/1,
439/2, 54/5, 54/6

m.+ing 86/1, 93/1

m.+iyäm 16/3, 315/1

m.+mi 160/1

mikrofon Rus. Mikrofon.

m. 180/1

minâr Ar. Minare.

m. 216/3, 221/1, 226/1

minârkä bkz. “minâr”

m. 215/2, 216/1

ming “Bin” sayısı.

m. 187/2, 192/2, 225/1, 225/2,
268/3, 439/1, 98/2

m.+ puşäymân qıl- Bin pişman
etmek. 156/3

ministr Rus. Bakan yardımcısı.

m.+ni 175/2

minut Rus. Dakika.

m. 430/1

m.+dä 187/4

m.+gä 57/1

mirıqıb Doya doya, kana kana, bol bol.

m. 397/1

miyä Beyin; akıl.

m.+sidän 398/3

moltirä-

m.-b qaräb qâl- Üzgün bakıp
kalmak. 20/2

m.-b qarä- Üzgün bakmak. 417/1	mudrä- Uyuklamak, pineklemek.
Moskvä Rus. Moskova.	m.-b tur- Pinekleyip durmak. 422/4
M.+dän 84/3	m.-gän 416/2
M.+gä 184/13	mulâyim Ar.
M.+gäçä 184/7	m.+ qıl- Uygun olmak. 286/1
motor Rus. Motor.	mullä Ar. Molla.
m. 34/2	m. 425/1
m.+ni 175/4	munâsib Ar. Münasip, yaraşır.
m.+ning 34/1	m. 23/2
moylâv Far. Bıyık.	munçä Bunca.
m.+ qoy- Bıyık bırakmak. 48/1	m. 186/1, 225/2, 225/3, 236/1,
m.+i 48/2, 54/2, 236/1	239/1, 281/1, 281/1, 337/3
m.+i+(sâqâl moylâvi os-) 232/7,	mundäy Böyle.
236/1	m. 313/1
m.+igämi 155/4	mundâq Böyle.
moyorlık Binbaşılık.	m. 215/2, 315/1, 428/2, 434/3,
m. 221/2	434/2, 444/5
muällıq Ar.	munğay-
m.+ qâtib qâl- Asılı kalmak. 143/3	m.-ib qâl- Ümitsizlenip kalmak.
muçäl Hayvan yılı takvimine göre	103/2, 17/1
kişinin doğum yılı.	muşt Far. Yumruk.
m.+ingiz 416/1	m.+dek 1/2
mudirä Ar. Müdür hanım.	m.+i tügil- Yumruğunu
m.+sining 104/6	düğümlemek. 375/4

muştlä- Yumruklamak.

m.-di 253/1

m.-y başlä- 2Yumruklamaya

başlamak. 56/2

muşük Kedi.

m. 192/5

m.+kä 416/3

muttäsil Ar. Ulaşan.

m. 177/2, 267/1

mühäbbät Ar. Sevgi, aşk.

m. 350/1

m.+i 104/4

m.+igä 155/2

Mühämmädiminâr Ar. Hikayede
geçen erkek kahramanın adı.

M. 214/1, 226/1

M.+gä 223/1

M.+kü 216/1

M.+män 212/1, 214/1

M.+ning 221/2s

mühtäşäm Ar. Muhteşem.

m. 183/1

mük

m.+ tuş- Yüz üstü düşmek. 256/2,
423/2

N

naqd Ar. Nakit, hazır para.

n. 170/3

nä Ne.

n. 117/3, 117/3

näçârä Far. Çaresiz.

n. 176/3

näçäynik Rus. Şef, müdür, amir.

n. 207/1

näfäs Ar.

n.+i qısıl- Nefesi kısılmak. 196/5,
196/4

nähât Allah'ın işine bak ki; ne gariptir
ki.

n. 232/1, 232/1

nämıq- Nemlenmek.

n.-qan 256/2

näri Öte, ileri.

n. 60/1, 111/1

n.+ bär- Öteye varmak. 194/1

n.+ tur- İleri durmak. 246/1	n.+läringdän 170/1
n.+gä 113/3	Närtây Hikayede geçen erkek kahraman.
n.+gi 163/3	N. 418/1, 419/1, 422/1
näriräq Öte, ileri.	nâsvây Tütünden hazırlanan ve dil altına koyulan veya burundan çekilen nesne.
n.+dä 26/6	n. 444/3
närsä Şey, nesne.	nâämıq Far.+Ar. Belirsiz, müphem.
n. 150/1, 177/13, 337/3, 66/1	n. 66/1
n.+ni 155/10, 192/5, 54/1	nâli- Far. Sızlanmak, yakınmak.
n.+sini 103/2	n.-di 196/4
näsib Ar.	nâliş Far.
n.+ et- Nasip etmek. 174/9	n.+ qıl- Sızlanmak, yakınmak. 225/3
näsibä Ar. Nasip, pay.	nâm Far. Nam.
n.+sidän 174/6	n.+ini 173/3
näsihät Ar.	n.+iniyäm 181/1
n.+ qıl- Nasihat etmek, nasihat vermek. 22/5	nâmärd Far. Namert, alçak.
näticä Ar. Sonuç, netice.	n. 177/11
n.+lärini 445/2	nâmus Ar.
näzäri Ar. Teorik.	n.+ bol- Namus olmak. 434/1
n.+dä 104/9	nâräsidä Far. Çocuk.
näzârätçi Denetçi, gözetmen.	n. 177/9
n. 168/1, 171/1	
n.+lär 170/2	

nâtâbiyy Far.+Ar. Doğal olmayan.

n. 131/1, 135/2

nâtâniş Tanımadık.

n. 277/1, 279/1, 280/1, 283/1,
286/1

nâtoğri Doğru olmayan, yanlış.

n. 346/2

nâzik Far. Nazik, ince.

n.+kinä 270/1

neçä Ne kadar.

n. 363/1, 54/4

neçänçi Kaçıncı.

n. 201/1

neççi

n.+ bol- Kaç olmak. 186/1

negä Niye, niçin.

n. 155/8, 16/4, 189/4, 228/1,
236/1, 239/1, 304/1, 331/1,
343/1, 155/8, 159/1, 221/1,
228/1, 236/1, 239/1, 256/1,
256/1, 257/1, 257/1, 257/1,
323/1, 2+, 2+

n.+dir 12/3, 126/1, 144/3, 59/1,
65/2, 66/6

net- Bkz. “ne”. Ne etmek.

n.-ib+(olib net-) 441/2

nevärä Far. Torun.

n.+ngiz 194/14

n.+si 194/16

neväräli

n.+ bol- Torun sahibi olmak. 194/11

nihâyät Ar. Nihayet.

n. 351/1

nikâh Ar. Nikah.

n. 105/1

n.+ oqıt- Nikah kıymak. 420/2

nimä Ne.

n. 62/1, 95/3, 148/2, 150/1,
155/3, 176/12, 176/12, 176/12,
19/2, 196/1, 197/1, 206/1, 211/1,
256/1, 260/1, 263/5, 320/1,
375/1, 375/2, 375/3, 381/1,
385/1, 396/1

n.+ bälâ Ne bela. 292/1, 416/1

n.+ bol- Ne olmak. 6/1, 155/1, 198/2
226/1, 237/1, 294/1

n.+ bop- Ne olmak. 65/4

n.+ gäp Ne oldu. 226/1, 425/1

n.+ qıl- Ne yapmak. 60/1, 155/3,
156/1, 175/9, 176/12, 177/8,
188/1, 189/1, 237/1, 381/1,
339/1, 409/2

n.+ qıp- Ne etmek. 158/1, 158/2

n.+dän 157/1, 200/6

n.+gä 95/1, 113/3, 124/3, 420/1

n.+gäydi 318/1

n.lär+ 190/4

n.+m 158/2

n.+ni 177/8, 54/3, 98/1

n.+nidir 136/1

n.+sigä 155/5

n.+ydi 276/1, 365/1

n.+yu 19/2

nimqârânğı Yarı karanlık.

n. 146/2, 81/3

nişânlä- Kutlamak.

n.-mägän edi 65/1

Novosibirsk Rus. Rusya'da bir yer adı.

N.+kä 140/1

noyäbr Rus. Kasım.

n.+mi 201/1

nu Rus.

nu pogodi "Bekle beni" (Bir çizgi
film adı.) 181/1

nuqsân Ar. Kusur, eksik, noksan.

n.+i 263/2

nuqul Baştanbaşa, sadece, tümüyle.

n. 8/3, 190/1

nur Ar. Işık.

n. 229/3

n.+gä 189/2

nutq Ar. Güzel söz.

n.+ı 104/6

O

o O.

o. 441/1, 441/2

oç- Uçmak.

o.-ädi 395/1

o.-ädilär 104/11

o.-diyu+(rängi oç-) 161/1

o.-gäni 334/1

o.-ib+(rängi oç-)399/2

o.-ib qâl- Uçup kalmak.185/1

oçir- Söndürmek, silmek.

o. 390/1, 394/1

o.-ä 391/1

o.-ib 175/4

o.-ib qoy- Kapatmak. 200/3

oğıl Oğul.

o.+i 176/13, 176/8, 232/1, 232/5,
236/1, 418/1, 438/3

o.+i bol- Oğlu olmak. 194/11

o.+igä 131/1

o.+im 132/1, 174/4, 176/12,
176/10, 228/1, 233/1, 245/1,
245/1

o.+imä 199/1

o.+ing 177/14, 227/2

o.+ini 177/10, 422/4

o.+ining 176/13, 239/1, 250/1,
253/1

oğirlä- Hırsızlık etmek, çalmak.

o.-gän 356/5

oh “Oh” ünlemi.

o. 219/1

oxşä- Benzemek.

o.-b 219/1, 324/3 416/3

o.-gäni 216/1

o.-rdi 248/1

o.-ş 229/1, 229/2, 66/1

o.-ydi 1/2, 118/4

o.-ydikü 187/1

o.-ysänä 364/2

oktyäbr' Rus. Ekim (ay olarak).

o. 409/5

oq Ok.

o.+dek 144/2

oqı- Okumak.

o.-b çıq- Okuyup çıkmak. 423/2

o.-b yur- Okumak. 146/3

o.-gin 182/4

o.-rdi 174/8, 176/8

o.-ydiğän 438/3

o.-yäpti 174/5

o.-yver 182/4

oqış Okuma, öğrenim.

o.+gä 117/4, 68/1

o.+gä ket- Okumaya gitmek. 67/1

o.+imni 49/1

oqıt- Okutmak.

o.-işgän+(nikâh oqıt-) 420/2

ol- Ölmek.

o.-ä 189/1, 203/1

o.-ädi 187/2

o.-är 444/5

o.-äsän+(til tårtmäy ol-)395/2

o.-äy+(yârilib ol-) 76

o.-gänidän 191/3

o.-ib ket- Ölüp gitmek. 189/3

o.-ib+(olib netib qâl-) 441/2,
95/2

o.-ib qâl- Ölüp kalmak. 244/1,426/3

o.-ib qâp- Ölmek. 198/1

o.-ing 437/1

o.-sin 173/4

o.-sinyey 186/1

oldir-

o.-ib ket- Öldürüp gitmek. 176/7

olgüdäy Olgunca.

o. 324/2

olik Ölü, ceset, naaş.

o.+im 184/8

on On sayısı.

o. 175/7, 176/11, 187/4, 201/1,
227/1, 232/5, 26/2, 264/1, 298/1,
319/1, 334/2, 444/6, 66/4

o. +tä 184/8

ong 1. Sağ taraf. 2. Ön.

o. 260/1

o.+idän+(köz ongi) 303/1

op- Öpmek.

o.-ä başlä- Öpmeye başlamak. 253/2

o.-iy 215/1

opponent Rus.

o.+ bol- Rakip olmak. 423/2

optir- Öptürmek.

o.-iş+(kirib optiriş-) 155/7

orä- Paketlemek, kuşatmak, sarmak.

o.-b+(âq oräb qâl-)12/3

o.-b qoy- Kuşatmak. 177/4

o.-b sât- Sarıp satmak. 444/3

o.-b täşlä- Sarıp atmak. 250/2

o.-b tur- Sarıp durmak. 170/5

o.-gän 118/1

oräläş-

o.-ib yur- Toplanmak. 144/1

orden Rus. Derece, nişan.

o.+ingdän 182/6, 249/1

o.+i 184/14

orındıq Sandalye.

Ordä Özbekistan'da bir şehir adı.

o.+dä 169/1

O.+dä 193/1

o.+ıgä 43/1

O.+gäçä 173/6

o.+qa 67/2

orgän- Öğrenmek.

ortä Orta.

o.-di 267/3

o. 169/1

o.-ib ket- Öğrenip gitmek. 173/2

o.+dän 192/4

o.-ib qäl- Öğrenip kalmak. 175/4

o.+gä tuş- Ortaya düşmek. 103/2

o.-mägäni 414/2

o.+läri edi 105/1

orgät- Öğretmek.

o.+läridä 163/1, 200/7

o.-di 396/1

o.+sidä 1/1, 426/3

o.-gän 10/2

ortänçä Ortanca.

orgil- Yüksek hürmet, sadakat ve sevgi göstermek; bahş etmek.

o. 422/4

o.-dim 174/6, 196/3, 209/1,
364/2

ortâq Arkadaş.

o. 190/2, 207/1

o.-äy 166/1

o.+ı 117/3, 264/1

o.+ım 345/1

orin Yer, görev, vazife.

o.+ingizni 323/2, 374/1

o.+idän turib ket- Yerinden kalkıp gitmek. 327/1

os- Bitmek; büyümek, gelişmek.

o.+idän tur- Ayağa kalkmak. 129/1,
144/3

o.-ädi 337/3

o.+igä 399/2

o.-gän+(sâqâl moylâvi os-)

232/7

o.-ib ket- Uzayıp gitmek. 253/2	o.-günçä 361/1
oşä O, şu.	o.-ib 311/2, 329/1
o. 103/2, 11/1, 135/1, 146/1, 175/2, 232/5, 255/1, 26/7, 293/3, 298/1, 322/1, 340/1, 356/4, 373/1, 374/1, 378/1, 408/3, 443/1, 66/2, 74/1	o.-ib ket- Geçip gitmek. 196/5, 195/1, 312/1
o.+ndä 156/2, 177/8, 182/2	o.-ibmäskü 194/6
oşşäy-	o.-iş 398/3
o.-ib yur- Somurtmak. 376/1	o.-mägän+(pökänidän yel ot-) 203/2
ot- Geçmek.	o.-mäy 194/4, 58/1
o.-ädi 177/13, 177/13	o.-mäydi 113/3
o.-ädi ketädi Geçti-gitti. 176/12	o.-säng+(bähridän ot-) 187/3
o.-ädigän 177/3	otir- Oturmak.
o.-är 334/2	o. 121/1
o.-är+(yurib ot-) 334/2	o.-ädigän 334/1
o.-äyätgänini+(kesib ot-)175/7	o.-ärkän 11/1, 67/2
o.-di 66/4	o.-äverişini 58/2
o.-didä+(hätläb ot-) 58/2	o.-di+(uzâq otir-) 175/4
o.-dik 192/1	o.-diyu 363/1, 64/1
o.-dimi+(yaxşı ot-) 72/1	o.-gän 67/1
o.-diyu 258/1	o.-gänlärini+(işläb otir-) 434/2
o.-diyu+(kesib ot-) 356/3	o.-ib 173/5
o.-gäç 105/1	o.-ib äl- Oturmak. 85/1
	o.-ib qäl- Oturup kalmak. 175/3, 255/1, 349/1, 399/2

o.-ibdi 12/5, 169/1	o.-mädi 177/8
o.-ibdi+(qavib otir-) 1/1	o.-mäng 280/1
o.-ibdi+(yâpib otir-)444/3	o.-rdiyu+(deb oylä-) 66/1
o.-işni 32/1	oynä- Oynamak.
o.-mäng 166/2	o.-gän 151/2
o.-mäymän 40/1	oynäş- Oynaşmak.
o.-säng+(kütib otir-)132/1	o.-di 65/2
otkâz- 1. Geçirmek. 2. Düzenlemek, uygulamak.	oz Öz, kendi.
o.-di+(köz ongidän otkâz-)303/1	o. 113/4, 117/4, 176/2, 21/1, 429/1, 434/2
o.-sä 177/9	o.+ hâli Kendi hali 338/2
o.-yâpti+(qoşib otkâz-) 422/2	o.+i 104/8, 124/2, 125/1, 130/1, 155/3, 170/4, 175/8, 186/1, 263/2, 263/6, 293/3, 337/2, 339/2, 409/1, 429/3, 51/1, 88/1
otqaz- Oturmak.	o.+i+(ozidän ozi) 286/2
o.-ib 138/1	o.+idän 179/1, 236/1, 263/1, 444/6
ottiz Otuz sayısı.	o.+idän ozi Kendi kendine. 286/2
o. 185/2	o.+ige 47/1, 48/2
oylä- Düşünmek.	o.+igä 170/4, 295/1, 357/2, 398/1, 54/2
o.-b 177/8, 401/1	o.+igä qarä- Kendine bakmak. 337/5
o.-b tâp- Düşünüp bulmak. 192/1	o.+ikü 12/1, 155/7
o.-b tur- Düşünüp durmak. 176/13, 364/3	
o.-di 118/2	
o.-gändäy+(oylägändäy bolib çıq-) 341/1	

o.+im 288/1, 296/1, 346/1,
444/4, 96/1, 98/2

o.+imi 155/10

o.+imning 319/1

o.+ing 18/1, 189/1, 194/1, 391/1

o.+inggä 199/2

o.+ingiz 278/1, 305/1, 411/1

o.+ingizgä 441/1

o.+ingizmisiz 300/1, 323/1

o.+ingizni 198/2, 360/1

o.+ingning 194/2

o.+ini 263/7

o.+ining 8/2, 155/3, 177/7,
187/1, 51/1, 81/1

o.+iyäm 176/13, 444/6, 49/3

ozgär- Değişmek.

o.-ib 375/4

ozgäriş Değişme.

o.-iş bol- Değişmek. 21/3

o. 26/1, 26/2

Ö

ögäy Üvey.

ö. 418/1

ögir- Çevirmek, döndürmek.

ö.-ib+(başidän ögirib iç-) 196/2

ökinç Pişmanlık; üzüntü, keder.

ö.+ni 344/1

öktäm Sert, keskin.

ö.+ edi 146/2

P

paxsä Far. Bkz. “qolini paxsä qıl-”.

p. 400/1, 408/2, 444/1

p.+(qolini paxsä qıl-) 400/1,
408/2, 444/1

paxtä

p.+ ât- Pamuk atmak. 19/2

paxtälik Pamuklu kıyafet.

p. 177/1

päckä Rus. Deste, paket.

p. 319/1

pädär Far. Baba.

p.+inggä 177/9

päläkät Özbek ağzında “felaket”.

p.+ bäs- Felaket olmak.. 170/4

p.+ni 175/7

p.+ning 177/10

pälätä Rus. Oda, bölme.

p. 229/1

pällä Far. Vakit.

p.+si 104/1

pälto Rus. Palto.

p. 187/3

päncärä Far. Pencere.

p. 223/1

p.+sigä 334/2

pänä Far. Sığınak, barınak.

p.+râqqa 203/2

pärälon Rus. Sünger.

p. 43/1

pärdâz Far. 1. Cila. 2. Kozmetik.

p. 196/2

p.+ ändâz Haddinden fazla süs,
boya. 398/4

p.+ ändâz qıl- Haddinden fazla
makyaj yapmak. 194/2

päsäytir- Alçalmak, inmek; düşmek.

p.-ib+(âvâzini päsäytir-) 282/1,
304/1

pästäk Far. Alçak.

p. 225/2, 229/3, 58/1

pättä Bilet.

p.+gä 174/3

p.+läрни 168/1

p.+si 170/5

p.+siz 170/3

päydâ Far.

p.+ bol- Ortaya çıkmak. 34/3, 163/1,
356/1

päyqa- Anlamak, sezmek.

p.-bdi 175/8

p.-di 250/1, 295/1

päymân Far. Yemin.

p.+(âhd u päymân qıl-) 259/2

päypâq Çorap.

p. 179/1

päyt Vakit, an.

p. 322/1

p.+dä 105/2, 105/4, 170/2,
173/1, 176/5, 298/1, 445/1

p.+i kel- Vakti gelmek. 177/13

pâqâl Bkz. “sâqâl pâqâl”.

p.+läрни+(sâqâl pâqâl) 337/1

Pâşşâ Kadın ismi. Hikayede geçen bir kahramanın adı.

P. 1/1, 3/1, 9/1, 10/1, 103/1,
103/2, 104/9, 11/1, 113/5, 12/3,
14/1, 164/1, 17/1, 22/3, 84/1,
89/1, 92/1, 99/1

pâylä-

p.-b tur- Beklemek. 268/5

pâçä Far. Paça.

p.+sini 184/3

pâlvân Far. Pehlivan.

p. 194/13

p.+ning 418/1

pâş Bkz. “âş pâş”.

p.+(âş pâş) 444/5

pâylä-

p.-b tur- Paylamak. 81/1

pâzâr Far. Pazar.

p.+ni+(bâzâr pâzâr) 25/1

peçkä Soba.

p.+ning 416/2

pekârniy Rus. Fırıncılık.

p.+dä 84/2

perävodniylik Rus.

p.+ qıl- Ticaretle uğraşmak.

84/3

peşânä Far. Alın.

p.+ng 145/1

p.+sigä 104/6

peşânä Far. Bkz. “peşânä”.

p.+dä 176/4

p.+miz 200/2

peşin Far. İkinci.

p.+dä 410/3

p.+gä 443/1

p.+gäçä 7/2, 405/1

picämä Rus. Pijama.

p.+sini 404/2

piçirlä- Fısıldamak.

p.-di 334/1

pimlämä Bkz. “dimlämä pimlämä”.

p.+(dimlämä pimlämä) 410/4

pirpirät- Kırıştırmak.

p.-di+(közini pirpirät-) 53/1,

317/1

pisänd Far.

p.+ä qıl- Görmezlikten gelmek. 9/1

pişä Bkz. “şâşä pişä”.

p.-ä+(şâşä pişä) 411/1

pişiq

p.+ qıl- Hesap etmek. 147/2

pişillä-

p.-b uxlä- Sessli sesli soluyup
uyumak. 149/5

pişir-

p.-ib ber- Pişirip vermek. 194/10

p.-ib qoy- Pişirip koymak. 140/1

p.-ib ye- Pişirip yemek. 184/16

pitillä-

p.-b qâl- Debelenmek, çırpınmak.
286/2

piyâlâ Far. Küçük kase.

p. 217/1, 414/4

piyâz Far. Soğan.

p. 203/1

p.+ni 217/1

piyonistâ Rus. Ayyaş.

p.+ ekân 175/8

plâş Rus. Pardösü, trençkot.

p. 175/7

podruçkä Rus.

p.+ qıl- Kız arkadaş edinmek. 337/2

pogodi Rus. “Bekle”. Bkz. “nu
pogodi”.

p. (nu pogodi) 181/2

pogon Rus. Omuzluk, apolet; derece-
ünvan bildiren belge.

p. 219/1

p.+idä 221/2

pol Rus. Döşeme, taban, zemin.

p.+ni 256/2

Polşä Rus. Polonya.

P.+gä 183/2

pomidor Rus. Domates.

p. 26/4

poristây Rus. Basit, sıradan.

p. 188/1

poy Rus. Kek. Bkz. “çây poy”.

p.+ing+(çây poy) 218/1

poyezd Rus. Tren.

p.+dân 292/1

p.+läri 177/3

poyxânä Rus. Pastahane.

p.+gä+(çâyxânä poyxânä) 413/1

pökân

p.+(ming puşäymân qıl-)156/3

p.+idân yel ot- Zorluk görmemek,
sıkıntı çekmemek. 203/2

puteşestviyâ Rus. Seyahat.

p.+gä+(svädebniy puteşestviyâ)
138/3

premerâ Rus. İlk temsil.

p. 191/1

R

p.+sini 368/2

râhm Ar.

präpisir Halk dilinde profesör. Bkz.
“professor”.

r.+i kel- Merhameti gelmek. 1/3

p.+läring 444/1

râhmât

r. 195/1, 240/2, 410/2, 411/1,
439/1

prikâz Rus.

r.+ye 192/2

p.+ qıl- Sipariş vermek. 219/1

professor Rus. Profesör.

Râhmât Bkz. “Râhmâtillâ”.

p. 404/1, 404/2, 409/1, 417/1,
419/1, 421/1, 423/1, 423/2,
427/1, 429/1, 439/1, 445/1

R. 254/1

p.+gä 410/2

R.+im 194/4

p.+ni 423/1

R.+ingiz 197/1

p.+ning 413/1

Râhmâtillâ Ar. Erkek adı. Hikayede
geçen bir kahraman.

pul Far. Para.

R. 176/13, 176/8, 194/12, 194/7,
234/1, 247/1

p. 174/3, 174/6

R.+ngiz 200/3

p.+ing 364/3

R.+ni 199/1

p.+lärigä 155/5

R.+ning 175/7, 243/1

p.+mi 174/2

R.+si 174/7

puşäymân Far. Pişman.

R.+gä 198/2

räng Far. Renk.	271/1, 275/1, 278/1, 279/1,
r.+dä 184/3	280/1, 286/2, 288/1, 291/1,
r.+i 232/7, 398/5	293/1, 295/1, 299/1, 300/1,
r.+igä 30/2	303/1, 304/1, 306/1, 308/1,
r.+i oç- Rengi uçmak. 161/1, 399/2	311/1, 314/1, 316/1, 321/1,
r.+lär 229/3	323/1, 324/1, 326/2, 327/1,
räsm Resim.	329/1, 333/1, 336/1, 338/1,
r.+i 221/2	340/1, 341/1, 342/1, 344/1,
Räsul Ar. “Räsuleviç”.	346/1, 347/1, 349/1, 350/1,
R. 438/1	352/1, 353/1, 356/1, 356/3,
Räsuleviç Ar. Hikayede geçen erkek kahraman.	357/1, 359/1, 361/1, 363/1,
R. 404/1, 411/1, 414/1, 424/2,	365/1, 369/2, 370/1, 371/1,
435/1, 442/1	372/1, 373/1, 374/3, 375/1,
R.+ning 406/1	375/5, 376/1, 377/1, 379/1,
räsvâ Far.	383/2, 389/1, 397/1, 398/2,
r.+ bol- Rüsva olmak, kötü olmak.	398/5, 399/2, 401/1, 403/1
321/1	R.+cân 274/1, 285/1, 286/1
rävânâ Far.	R.+gä 293/3, 360/1
r.+ bol- Revan olmak, yola çıkmak.	R.+ni 259/4, 367/1
14/1	R.+ning 268/4, 281/1, 300/1,
Rävşân Hikayede geçen kadın kahramanın adı.	375/3
R. 258/1, 259/1, 261/1, 263/5,	räy Ar. İstek.
263/6, 266/1, 267/1, 268/1,	r.+ini 409/2
	räyispolkom Rus. Yürütme kurulu.
	r. 183/3
	räykom Rus. Bölge komitesi.
	r. 183/3

râhâtlân- Zevk almak, tadını çıkarmak.

r.-gânde 139/2

râsâ Far. Adamakıllı, hayli, tam.

r. 430/1, 65/2

râst Far. Doğru, düzgün.

r.+ bol- Doğru, düzgün olmak. 334/1

r.+ ekân 350/1

râzi Ar.

r.+ bol- Razı olmak, onaylamak.

185/3

r.+bop- Razı olmak, onaylamak.

185/2

remont Rus. Onarım, tamir.

r.+ qıp ber- Tamir etmek. 184/8

r.+iyâm 184/16

Respublikâ Rus. Cumhuriyet.

R.+sidâgi+(Âfgânistân

Demokrâtik Respublikâsi) 177/6

restorân Rus. Restorant.

r. 104/7

r.+lârgâ 155/6

r.+u 149/3

rezinkâ Lastik, yapışkan madde.

r.+si 184/5

rol Rus. Rol.

r.+lârni 368/2

româl Far. Baş örtüsü.

r. 118/1

r.+igâ 118/3, 143/2

ropârâ Far. Karşı, ön.

r.+dâgi 47/1

r.+sidâ 266/2, 34/3, 58/1

r.+sigâ 66/6, 85/1

roy Far.

r.+ beriş Oluş, meydana gelme. 26/1

rul Rus. Direksiyon.

r.+gâ 64/1

r.+ini 177/10

S

sağıl- Sağılmak.

s.-gân 105/2

sağın-

s.-ib ket- Özleyip gitmek. 372/2

saqlân-

s.-ib qâl- Saklanıp kalmak. 184/2

sâbâbçi Sebep olan.

s.+ bol- Sebep olmak. 175/1

s.+sän 18/1

säcrä- Sıçramak.

s.-gän 105/3

säcrät- Sıçratmak.

s.-ib+(köpik säcrät-) 399/1

säfar Ar. Sefer.

s. 232/3, 333/1, 341/1, 424/2

sähärläb Seher vakti, sabah erken.

s. 10/1, 414/2

s.+ bär- Sabahleyin varmak. 8/2

säkkiz Sekiz sayısı.

s. 173/2, 185/3, 198/2

säl Biraz, birazcık, azıcık.

s. 422/1

sälâm Ar. Selam.

s. 200/5, 232/3, 300/1

sälâmät Ar. Selamet.

s.+(sâğ sälâmät)200/6

sälâmläş- Selamlaşmak.

s.-ışdän 113/3

sämboçi Güreşçi.

s. 170/2

sämolyât Rus. Motorlu havada ağır uçan bir uçak.

s.+lär 177/2

sänä-

s.-b äl- Sayıp almak. 170/3

säpçi-

s.-b+ tuş- Atılmak, saldırmak. 87/1

säräk O yana bu yana sallamak.

s.+(başını säräk säräk qıl-) 438/1, 438/1

säriq Sarı.

s. 350/3

särpâ Far. Düğünlerde orada bulunan kişilere takdim edilen kıyafet, başlık vb.

s.+lär 194/5

särqıt Yemek artığı, tabak artığı.

s. 155/10

s.+i 155/9, 155/10

s.+i emiş 155/9

s.+idän 86/2

särtärâş Far. Berber, kuaför.

s. 438/1

särtärâşhânä Far. Berber, kuaför.

s. 329/2

s.+si 341/2

sävdâ Far. Sevdâ.

s.+sidä 194/6

s.+si 1+

sävât Far. Sepet.

s. 155/4, 58/3

s.+dägi 59/1, 64/3

sävâb Ar. Sevap.

s. 158/2, 39/1

sävâdsiz

s.+ **bol**- Okumamış olmak; tahsilsiz.
192/6

sävâl Ar. Soru, sual.

s. 28/1

s.+**ini qayt**- Sualini tekrarlamak.
48/3

sävlât Ar. Gövde, görünüş.

s.+idän 206/1

Sävr

S.+ **inqılâbi** Sevr inkılabı. 177/6

säyil Ar.

s.+**igä çıqış**- Seyre çıkmak. 105/1

säyin “-Dıkça” eki.

s. 105/3

säyâhât Ar. Seyahat.

s.+läri 149/4

säyr

s.+ **qılış**- Seyretmek. 104/6

sâç Saç.

s.+läri 398/6

s.+lärigä 36/1

sâçil- Saçılmak.

s.-ib+(âçilib sâçil-) 22/3

sâğ Sağ, salim.

s.+ **sälâmât** Sağ-selamet. 200/6

s.+mikän 197/2

sâğınçlı Özlemli, hasretli.

s. 200/5, 232/3

sâqâl Sakal.

s. 337/3

s.+i 253/2

s.+**moylâv** Sakal-bıyık. 236/1

s.+**pâqâllâr** Sakal makal. 337/1

s.+ **moylâvi os**- Sakalı bıyığı

uzamak. 232/7

sâl- Salmak.

s.-âdi+(qulâq sâl-)172/1

s.-di+(çäng sâl-)143/2

s.-di+(tökib sâl-)363/2

s.-ib+(qâvâğını sâl-)427/1, 437/1

s.-mä+(şâvqın sâl-) 230/1

s.-mäsäng 190/3

sât- Satmak.

s.-ärkän 149/3

s.-ây+(orâb sât-) 444/3

s.-säng+(âpçıqıb sât-) 182/6

sâtuvçi Satıcı.

s.+si 320/2

sâvçi Dünür.

s.+ **yubâr-** Dünür yollamak. 93/2,
95/1

s.+lär 22/1, 22/3, 22/4, 84/1,
90/1

s.+läringizge 86/1

sâvçilik

s.+**kä bâr-** Dünürlüğe varmak. 12/3

sâvqât-

s.-**ib ket-** Üşüyüp gitmek. 197/1

sâvuq Soğuk.

s. 425/1

s.+ **ter** Soğuk ter. 361/1

sâât Ar. Saat.

s. 188/1, 298/1, 341/2, 423/3,
429/1

s.+çä 377/1

s.+igä 415/2

s.+im 188/1

s.+ingiz 186/1

sâhil Ar. Sahil.

s.+gä 163/2, 163/3

sâyä Far. Gölge.

s.+gä 324/2

s.+**i dâvlât** Devlet gölgesi. 174/4

sekin Yavaş, sakin.

s. 173/4, 230/1, 238/1

s.+ **sekin** Sakin sakin. 429/3

s.+ginä 113/5, 50/2, 64/3

sekretär Rus. Sekreter.

s.+i 176/4

seksiyä Rus. İşhane, teşkilat, cemiyet.

s.+dä 113/2

sement Rus. Çimento.

s. 223/2

s. 58/2

serdäraxt Ağaçlarla kaplı; ağaçlık.

sen Sen.

s. 225/2

s. 100/1, 176/12, 176/9, 190/3,
199/1

seskän- Ürpermek.

s.-ib 371/1

s.+daqa 364/2

sesträ Rus. Hemşire.

s.+dän 176/10, 319/1

s. 242/1, 244/1

s.+gä 132/1, 21/2, 237/1, 294/1,
320/1, 339/1, 339/2, 381/1,
383/1, 396/1

sev-

s.-ib qäl- Sevip kalmak. 104/4

s.+i 182/5, 220/1, 320/2, 444/3

Severä

s.+iki 152/1, 395/1

S.+ Vostok Severe-Vostok. 175/3,

175/5, 428/1

s.+ikiyäm 337/4

sez- Sezmek.

s.+ing 177/14, 18/1

s.-gändirki 155/10

s.+lär 216/2

s.-ib 344/1

s.+lärgä 247/1

s.-uvdim 444/4

s.+sän 340/1

sıq- Sıkımak.

s.+yey 215/1

s.-ib 357/2

sep-

s.-qani 196/2

s.-ib yubâr- Serpmek, saçmak. 263/3

sıqıl- Sıkılmak.

sepil- Serpilmek, saçılmak.

s.-ib ket- Sıkılıp gitmek. 113/4

s.-di+(suv sepil-) 155/2

s.-ib+(yurägi sıqıl-) 445/1

s.-sä+(suv sepil-) 155/1

Sibir Rus. Rusya Federasyonuna bağlı
bölge.

sercänt Rus. Çavuş.

S. 149/3

S.+gä 132/1

siçqân Fare.

ş.+ning 268/3

sidq Ar.

s.+ı **dil** Samimi, içten. 410/1

sifätidä Ar. Olarak, sıfatıyla.

s.+ 220/3

sigäret Rus. Sigara.

s. 286/2

s.+ **çek**- Sigara içmek. 316/1

s.+gä 335/1

s.+im 314/1, 315/1

signäl Rus. İşaret, sinyal.

s. 349/1, 398/2

silä- Okşamak, sıvazlamak.

s.-(başını silä-) 176/11

s.-di+(başını silä-) 234/1

s.-ş+(başını silä-) 176/11

s.-y+(başını silä-) 144/4

silki- Silkmek.

s.-di+(baş silki-) 401/2, 73/1

s.-gänçä+(baş silki-) 414/1

silkin- Silkinmek.

s.-ib 26/6

s.-ib qozğal- Silkinip kalkmak.

167/1

s.-ib+(yelkäläri silkin-) 145/2

silkit-

s.-ib **qıs**- Silkip sıkamak. 413/1

sillıq Düzgün.

s. 36/1

siltä- Çekmek.

s.-b siltäb Çeke çeke. 20/1

s.-di+(qol siltä-) 288/1, 75/1

sim Sim; simli.

s. 118/1, 143/1

sin- Kırılmak.

s.-ibdi 175/9

sinç Duvarın dibinde olmuş ağaç.

s. 182/2

sinä- Denemek.

s.-ng 166/1, 166/1

sinf Ar. Sınıf.

s.+dä 176/8

singil Kız kardeş.

s.+im 27/1, 145/1, 193/1, 195/1	s.+nu 205/1
s.+lärim 200/5	skämeikä
s.+läringni 176/11	s. 361/2
s.+lärini 176/12	s.+ning 363/1
sirqırä-	sobstvenniy Rus. Özellik.
s.-b ket- Sızılama. 136/1	s. 32/1
siyâsiy Ar. Siyasi.	som Özbek para birimi.
s. 177/5	s. 170/7, 174/2, 179/1
siylâş- Saygı göstermek, ikram etmek, ağırlamak.	s.+dän 170/7
s.-di 266/2	s.+i 170/3, 170/4
siz Siz.	s.+ni 170/3
s. 109/1, 121/1, 147/1, 272/1, 277/1, 301/1, 324/1, 410/2, 428/1, 428/2, 53/1, 54/3, 54/5, 54/5, 98/1	s.+ning 187/3
s.+dän 374/2	somlik Somluk.
s.+gä 175/9, 29/1, 346/1, 79/1	s. 187/2
s.+gäyäm 138/1	sor- Sormak.
s.+mi 160/1, 399/2	s.-ädi 364/3, 43/2, 87/1
s.+ni 123/1, 150/2, 207/1, 240/1, 277/1, 282/2, 283/2	s.-ädi+(esänkiräb sor-) 330/1
s.+ning 74/1	s.-ägisi kel- Sorası gelmek. 409/2
s.+niyäm 138/1, 138/2, 82/3	s.-ämäpsizdä 13/1
	s.-äng 49/1, 49/1
	s.-ärsiz 101/1
	s.-äsä 175/10
	s.-aşär 22/4

s.-äysän 135/1	S.+ni 191/2
s.-äysiz 37/1	stärşinä Rus. Astsubay.
soräş- Selamlaşmak.	s.+gä 219/1
s.-im+(keçirim soräşim keräk) 324/1	stol Rus. Masa.
Sovyet Rus. Sovyet.	s.+dän 151/2
S. 177/7	s.+gä 429/2
soz Söz.	s.+ni 266/2
s.+(äğzimgä soz äl-)116/1	stovosmoy Rus. Adamakıllı, tam; aynı.
s.+idä tur- Sözünde durmak. 403/1	s. 175/8
s.+ini 261/1	student Rus. Öğrenci, talebe.
s.+ini+(ätälär sozi) 192/3	s. 170/1
s.+ni 286/1	s.+gä 174/1
sök- Sövmek.	s.+lär 173/5
s.-äyätgändir 172/1	stul Rus. Sandalye.
s.-ib sökib Sövüp sövüp. 191/2	s. 124/1
sroçno Rus. Acilen.	s.+gä qoy- Sandalyeye bırakmak. 2/2
s. 224/1	sud Rus. Mahkeme.
stākän Rus. Bardak.	s.+dän 176/5
s. 369/1	sumkā Rus. Çanta.
s.+ni 371/2	s. 26/4, 283/1
Stälin Josef Satalin. Sovyet devlet adamı.	s.+çä 350/4
	s.+sigä 41/1
	s.+sini 2/1, 398/4

s.+siyäm 293/4	suriştir- Soruşturmak.
sunnät Ar.	s.-ämän 155/8
s.+qıl- Sünnet ettirmek. 408/3, 422/4	s.-ärdi 22/4
supur- Süpürmek.	s.-ib 16/3
s.-tirärdi+(havli supur-)10/3	s.-iş 194/6
supuril- Süpürülmek.	s.-mädi 155/8
s.-mägän 9/2	s.-mäy 102/1
sur- Sürmek.	s.-sä 16/1
s.-ib 60/1	sut Süt.
s.-mädiyä+(boyâq sur-) 194/3	s.+dek 105/2
subret Küstah.	s.+im+(ânä sutim ağzimdän kel) 265/2
s. 390/1	suv Su.
surät Ar. Resim.	s. 182/1, 196/2, 280/2, 280/2, 280/2, 288/1, 293/2
s.+gä 82/2	s.+(başidän suv ögirib iç-) 196/2
s.+gä tuş- Resme düşmek. 83/2	s.+(gäz suv dökâni) 280/2
s.+lär 82/1	s.+ iç- Su içmek. 293/1, 306/1
surätkäş Ar.+Far. Ressam.	s.+ sepil- Su saçılmak. 155/2, 155/1
s.+ bol- Ressam olmak. 149/2	suyäk Kemik.
s.+ ekän 149/1	s. 426/2
s.+ni 155/7	suyän-
Surhândäryâ Özbekistan'da bir yer adı.	s.-ib qâl- Dayanıp kalmak. 136/2
S. 177/1	s.-ib tur- Dayanıp durmak. 334/3

suyänciq Sandalyenin kolu.

s.+ıgä 124/1

suyuqlaş-

s.-ib ket- Laçkalaşmak, sululaşmak.

80/1

suz- Yüzmek.

s.-gän 105/3

svädebniy Rus.

s.+ puteşestviyä Gelin seyahati;

balayı. 138/3

Ş

şaxsiy Ar. Şahsi.

ş. 176/2

şähd Ar. 1. Güç, kuvvet. 2. Öfke, hışım.

ş. 129/1, 14/1

şähär Far. Şehir.

ş.+dägi 177/11

ş.+i äzim Yüce şehir. 174/5

ş.+ingdän 174/7

ş.+lärigä 149/3

şähärçä Küçük şehir.

ş.+sigä 173/5

şäkär Far. Şeker.

ş.+gä 19/3

şäläbbä

ş.+ qıl- Aşırı derecede ıslatmak.

104/1

şäläq Laçka olmuş, bozuk.

ş. 11/2

ş.+râq 165/2

şälvirä- Gevşemek.

ş.-b 349/1

şämpän Rus. Şampanya.

ş. 367/1, 368/1

şänğillä- Bağırmak.

ş.-b 405/1

ş.-yverärkändä 180/1

şäpkä Rus. Şapka.

ş. 209/1

ş.+ngni 215/1

şäräf Ar. Şeref.

ş. 177/7

ş.+igä 368/2

şäriät Ar. Şeriat.

ş. 420/2

şärmändä Far.

ş.+ bol- Rezil olmak. 429/1

şärt Ar. Şart.

ş. 177/7

ş.+dek 21/3

şâvvâz Far. Atılgan, delikanlı, pehlivan.

şärttä Tereddüt etmeden, kesinlikle.

ş. 191/3, 219/1

ş. 200/3

şâyäd Far. Belki, ihtimal, şayet.

şâş- Acele etmek.

ş. 196/5

ş.-mä 197/1, 213/1, 213/1,
215/1, 218/1, 221/1

şef Rus. Şef.

ş. 173/7

ş.-mäng 308/1

şekilli Galiba.

şâşä

ş. 7/2, 196/5, 266/2, 330/1,
360/1, 375/5, 444/6

ş.-ä pişä Acele acele. 411/1

şâşil- Acele etmek.

şikäst

ş.-ärdi 175/7

ş.+ yet- Zarar vermek. 182/1

ş.-mäsdän 424/2

şilq

şâvqın

ş.+ et- Sendelemek. 255/1

ş.+ sâl- Bağlamak. 230/1

şilqım Utanmaz, küstah.

şâgird Far. Çırak.

ş. 345/1

ş. 203/1

şim Pantolon.

ş.+ining 184/3

şâh Far. Şah.

şirin Far. Tatlı.

ş. 23/1

ş. 155/3, 200/5, 281/1

Şâkir Ar. Erkek adı. Hikayede geçen
bir kahraman.

ş.+ bolib qâl- Tatlı olup kalmak.
19/4

Ş. 408/2, 409/1

şişä Far. Şişe.

şânli Far. Şanlı, şerefli.

ş. 367/1

ş.+lär 368/2	ş.+lär 8/3
ş.+lärini 368/1	ş.+lärnikigä 150/2
şitâb	ş.+ndän 258/2
ş.+ bilän Acilen, hızla. 248/1	ş.+ndän ekän 149/4
şofyârlık Şoförlük.	ş.+ngä 10/2, 80/1
ş. 182/3	ş.+ni 364/1, 374/2, 426/3
şokoläd Rus. Çikolata.	ş.+ning 22/1, 268/3, 329/2, 80/2
ş. 367/2	ş.+nisigä 268/1
şor Far. Bahtsız, biçare.	ş.+niyäm 192/5, 408/1, 68/2
ş.+ ekän 145/1	ş.+nqa 170/2
şorlık Bahtsızlık, biçarelik.	ş.+yäm 54/5
ş. 174/4, 189/1, 356/2	şunaqa Böyle, şöyle.
ş.+kä 263/4	ş. 104/11, 105/4, 117/1, 156/2, 189/2, 198/3, 26/1, 26/1, 61/2, 66/1
şox Far. Patırtı kargaşa yapan.	ş.+ bol- Böyle olmak. 104/3, 398/3, 18/1, 18/2
ş.+ginä ekän 120/1	ş.+kü 174/2, 194/2
şu Şu.	ş.+mi 79/1
ş. 10/1, 132/1, 143/2, 149/5, 152/1, 173/2, 173/6, 174/8, 176/6, 177/8, 18/1, 182/1, 182/7, 184/10, 184/8, 184/9, 185/1, 192/1, 194/5, 20/2, 232/1, 26/2, 263/4, 265/1, 30/3, 303/2, 376/1, 394/1, 394/2, 398/3, 422/1, 423/1, 429/1, 438/3, 445/2, 49/2, 65/4	ş.+yäm 286/1
	ş.+yu 165/1, 19/3
	şunçä Bunca, bu kadar.
	ş. 259/2, 263/5, 398/1, 438/4

şunçälik Şu kadar, şu derecede.

ş. 104/8, 263/5

şundâq Böyle.

ş. 426/2

ş.+ bol- Böyle olmak. 49/1, 194/8

ş.+qınä 59/1

şundä Şimdi.

ş. 250/1, 250/1

ş.+ginä 144/2, 30/1, 58/4

şundäy Böyle.

ş. 145/1, 356/2, 395/2

ş.+ bol- Böyle olmak. 155/2

şührät Ar. Şöhret.

ş. 184/14

şükr Ar. Şükür.

ş. 174/7

T

tağın Yine.

t. 175/3, 196/4, 197/1, 266/2,
322/1, 84/3

taxt Far. Taht.

t.+ bol- Taht olmak. 10/2

t.+(täppä taxt)194/5

t.+ini+(täg taxt) 102/1

taxtä Far. Tahta.

t. 256/2, 408/2

taq

t.+a taq Bir yerdeki tez hareketten
çıkan ses. 7/1

taq-

t.-ib äl- Takmak. 104/5

taqıllä-

t.-b qäl- Vurmak, çalmak. 404/2

t.-y başlä- Çalmaya başlamak. 415/1

taqıllät- Vurmak, çalmak.

t.-ib 409/4

täbriklä- Tebrik etmek.

t.-ymän 61/1

täcäng Ar. Asabi.

t. 11/1, 210/1, 211/1, 212/1,
404/3, 408/1, 409/3, 409/3,
410/1, 412/1, 415/3, 422/1,
436/1, 438/1, 441/1, 443/1,
445/1

t.+ning 433/1

t.+säändä 189/1

tädqıqât Ar. Araştırma, inceleme.

t. 445/2

täg Far.

t.+ taxt Bir kimsenin aslı, soyu,
geldiği yer. 102/1

t.+idä 175/4

t.+idän 234/1

t.+igä 59/2

tägtaxt Far. Bir kimsenin aslı, soyu,
geldiği yer.

t.+ini 194/6

tähdid Ar. Tehdit.

t. 130/1

täkidlä- Vurgulamak, belirtmek.

t.-b 68/1

täklif Ar.

t.+ qıl- Teklif etmek. 118/5

täksi Rus. Taksi.

t. 187/4

tälmâvsirä- Kendini unutmak.

t.-b 365/1

tämä Ar.

t.+ qıl- Tamah etmek. 150/1

tämäddi Ar.

t.+ qıl- Hafif atıştırma. 429/2

tämâm Ar.

t.+ bol- Tamam olmak. 315/1, 401/2

t.+ bop- Bitmek. 314/1, 232/7

tämğa

t.+ni bâs- Damga basmak. 263/4

tân Ten, gövde.

t. 176/2

tân Far.

t.+ âl- Tanımak, itiraf etmek. 48/3

tänä Ar.

t.+ qıl- Kınamak, yüzüne vurmak.
19/2

täng Far. Zor, güç, kritik.

t.+ä 268/3

tänhâ Far.

t.+ qâl- Yalnız kalmak. 113/2

tâni- Tanımak.

t.-b+ âl- Tanımak. 54/6

t.-b+ qâl- Tanıyıp kalmak. 124/1,
176/8

t.-dim 301/1

t.-dingizmi 300/1

t.-dingmi 214/1

t.-mädingä 208/1

t.-mäsängiz 428/1

t.-mäydi 320/2

t.-mäymän 427/1

t.-mäyräq tur- Tanımamak. 123/1

t.-mäysiz 277/1, 420/1

t.-ymän 277/2, 282/2

t.-ymänkü 283/2

t.-ymiz 428/1

täniş Tanıdık.

t. 371/1

täniştir- Tanıştırmak.

t.-di 264/2

tänk Rus. Tank.

t.+lär 177/5

tänlä- Seçmek.

t.-gänim 86/1

t.-gäningni 12/2

täntänä Ar. Tantana.

t. 264/1

t.+ qıl- Tantana yapmak. 137/1

täppä

t.+ taxt Hazır, haphazır. 194/5

täppi

t.+ täppidän uzâqqa tuş- “Armut dibine düşer.” Anlamında bir deyim. 15/1

t.+dän 15/1

täraqa

t.+ turuq İki sert nesnenin birbirine değerken çıkardığı ses. 177/2

täraqlä-

t.-b açıl- “Tak-tak” sesiyle açılmak. 398/3

täräl- Taranmak.

t.-gän 36/1

tärâvätli Güzel.

t. 104/3

tärbiyäsiz Terbiyesiz.

t. 387/1

tärgoviy Rus. Ticaret.

t. 438/3

tärixçi

t.+ bol- Tarihçi olmak. 182/3

täriq Darı.	t.-diki+(äytib taşlä-) 49/3
t. 263/3	t.-mâqçi bop- Atmak, bırakmak.
tärsäki Far. Şamar.	177/7
t.+ tuşiräyâtgändek bol- Tokat gibi olmak. 139/1	t.-ngän+(oräb taşlä-) 250/2
tärsäkilä-	täşlä- Çıkarılmak.
t.-b yubâr- Tokatlamak. 161/1	t.-di 143/1
tärvuz Karpuz.	täşviş Ar. Kaygı.
t.+mi 128/1	t.+idä 1/4
täskin Ar. Teselli.	täşvişli Kaygılı.
t. 19/1	t.+râq 106/1
täşi-	tävällâ Ar.
t.-ydiğän bolış- Taşımak. 177/5	t.+ qıl- Yalvarma, sığınma. 200/2
täşkilât Ar. Örgüt, teşkilat.	tävbä Ar. Tövbe.
t.+dän 394/1	t. 190/1
t.+imizdä 260/1	täyâğ Sopa, kötek.
täşqari	t.+ımnı 190/2
t.+gä çıq- Dışarı çıkmak. 435/1	täyinklä- Görevlendirmek.
täşlä- Atmak, bırakmak.	t.-di 431/1
t.-b kel- Bırakıp gelmek. 183/2	t.-gän 199/1
t.-b qoy- Bırakmak. 291/2	täyyâr Ar. Hazır.
t.-di 124/2	t. 194/5, 194/9
t.-di+(ulâqtirib taşlä-)163/2	täyyârlä- Hazırlamak.
	t.-ng 107/1

tāğ Dağ.	t.-gänniyäm+(oylāb tāp-) 192/1
t.+ım 184/13	t.-gin 23/2
tāğa Dayı.	t.-ib kel- Bulup gelmek. 369/1, 265/1
t.+si 103/1	t.-ib qoy- Bulup koymak. 84/1
tāmān Taraf.	t.-ingye+(bārākā tāp-)192/4
t. 16/1, 289/1	t.-tim 220/1
t.+dā 177/1	tāpāl- Bulmak.
t.+dān 164/1, 26/7	t.-mäydi+(uçgāni qanāt tāpāl-) 291/2
t.+gā 194/13, 30/3, 173/1, 441/1	tāpil- Bulunmak.
tāmāq Boğaz.	t.-gānigā 118/4
t.+ıdā 293/2	t.-sā+ ekān 184/6
tāmçi Damla.	tāpiş- Bulmak.
t.+lār 105/3	t.-ibdidā+(bāplāb tāpiş-)268/2
tāp Vakit.	tāpşir- Teslim etmek.
t.+dā 20/2	t.-āmiz+(ārizā tāpşir-)91/1
tāp- Bulmak.	tārtinçaq Utangaç, sıkılgan, çekingen.
t. 190/1	t.+ edi 259/2
t.-(bārākā tāp-) 194/9	tārt- Çekmek, tartmak.
t.-ādiyāyā 192/3	t. 395/2
t.-ār+(āyb tāp-) 16/2	t.-ārkān 14/1
t.-āsān 190/2	t.-āyātgān+(ignā tart-) 20/1
t.-gān 173/3	t.-di+(ciddiy tart-) 337/3
t.-gānmi 181/1	

t.-di+(üh tart-) 442/1	t.+i 164/1
t.-ib ket- Çekilmek. 184/2	tâbut Far. Tabut.
t.-mäy+(til tart-)395/2	t.+ingizni 441/2
târtqıl- Çekmek, tartmak.	tâbutkäş Ar.+Far. Tabut taşıyanlardan her biri.
t.-äydi 194/14	t.+miz 413/2, 441/2
tâş Taş.	tâmâşä Ar. Seyretme, temsil, eğlence.
t. 19/2	t. 191/2, 368/2
t.+dän+(başî tâştän bol-) 178/1	t.+ qıl- Seyretmek. 192/2, 47/2
tâş- Taşmak.	teätr Rus. Tiyatro.
t.+dän 178/1	t.+imi 191/1
t.-gän 263/4	teg- Değmek.
t.-ib kel- Taşıp gelmek. 148/1	t.-ädi+(gäp teg-) 252/1
Tâşkent Özbekistan'ın başkenti.	t.-di 180/1
T. 192/6	t.-di+(cin teg-) 340/1
T.+dek 174/5	t.-di+(ğasıgä teg-) 124/2
T.+dä 150/1, 192/5	t.-ibdi+(cin teg-) 339/2
tâvlä- Bkz. "boyin tâvlä-".	t.-işini+(fâyda teg-) 445/2
t.-mädi+(boyin tâvlä-) 157/1	t.-mägän+ ekän 268/3
tâvuq Tavuk.	tegirmänçi Değirmenci.
t.+nikigä 216/1	t.+ning 187/1
tâvuş Ses.	tegişli İlgili; ait.
t. 378/1	t.+ ekän 30/1
t.+dä 372/1, 373/2	

texniküm Rus. Teknik eğitim okulu.

t.+dän 192/1

t.+dä 146/3, 438/3

tek Sessiz, sakin.

t. 117/2, 192/4

t. 121/1

t.+dä 200/1

tekislä-

t.+ni 192/1, 200/3

t.-b+ qoy- Düzlemek. 391/1

temir Demir.

tekkän Bkz. “qondâqdä tek-”.

t. 229/1, 253/1

t.+dä+(qondâqdä tek-)189/2

temiryol Demiryolu.

tekşir- Araştırmak.

t. 177/1

t.-är 445/2

teng Denk.

telefon Rus. Telefon.

t.+i 194/1

t. 266/3, 342/1, 350/2, 385/1

teni- Tanımak.

t.+ budkäsi Telefon kulübesi. 356/4

t.-şi+(esini teni-)10/1

t.+ ciringlä- Telefon çalmak. 269/1,
298/1

tepin- Tepinmek.

t.-ib+(yer tepin-) 142/1

t.+ qıl- Telefon etmek. 342/2, 346/1

ter Ter.

t.+dä 351/1, 375/2, 399/1

t.+gä+(sâvuq ter)361/1

t.+dägi 382/1, 389/1, 389/2,
394/1

termil- Ümit ile bakıp kalmak.

t.+dän 268/4

t.-di 110/1

telepät Telepatik; her şeyi bilen,
uyanık.

Termiz Özbekistan’da bir şehir.

t.+män 54/1

T.+dä 200/3

telestudiya Rus. Stüdyo.

T.+dän 199/3, 200/1, 200/4,
232/3

teskəri	t.-di 133/1
t.+ bol- Ters olmak. 198/1	t.-ib 35/1
t.+ qarä- Ters ters bakmak. 34/1, 8/1	t.-ib qarä- Gözlerini dikip bakmak. 311/1
tez Far. Tez, çabuk.	t.-ib tur- Gözlerini dikmek; bakıp durmak. 295/1
t. 104/8, 220/3, 337/3, 442/1,	til Dil.
t.+ tez Çabuk çabuk.442/1, 83/1	t.+ tårtmäy ol- Bir nefeste ölmek. 395/2
t.+râq 228/1, 228/1, 314/1, 426/2	t.+i 173/4
tezläştir- Çabuklaştırmak.	tilänçi Dilenci.
t.-ing 160/1	t.+mänmi 320/1
tıq- Tıkmak.	tillä Altın.
t.-asän 191/3	t.+dän 184/13
t.-ib+(ikkälä âyâğıni bir etikkä tıq-) 92/2	tinç Dingin, sakin, huzur.
tıqıl- Tıkılmak.	t.+ qoy- Huzur vermek. 338/1
t.-ib 426/3	tinçlik Dirlik; barış.
t.-ib qâl- Tıkılıp kalmak, tıkanmak. 293/2	t.+mi 362/1
tıqılınç İzdiham, kalabalık.	tirä- Dayamak.
t. 173/1	t.-b+(âyâq tirä-)155/10
tikän Diken.	t.-b qoyıl- Dayanmak. 184/5
t.+dek 253/2	tirikçilik Hayat, yaşayış.
tikänäk Dikenli bitkilerin genel adı.	t. 175/11
t.+däk 337/4	t.+i 117/4
tikil- Gözlerini dikmek.	

tiriklik Canli diri.

t.+idä 191/3

titrä- Titremek.

t.-b+(läbläri titrä-) 402/1

t.-b+(âvâzi titrä-) 299/1

tizzä Diz.

t.+dän 184/1, 250/2

t.+lärini uqalä- Dizlerini ovalamak.

3/2

TNO Bakanlık.

T. 175/2

toğrä- Doğramak.

t.-sin 217/1

toğri Doğru.

t.+(toppā toğri)443/2

t.+mdä 68/2

toğrilä-

t.-b qoy- Doğrulamak. 138/2

toxtä- Durmak.

t.-b 316/1

t.-b qāl- Durmak. 334/3, 103/1

t.-di 26/6, 58/1

t.-di+(kelib toxtä-) 66/7

toxtovsiz Durmadan, aralıksız.

t. 149/5

tol- Dolmak.

t.-gän edi 26/2

t.-gäningizni+(yâşgä tol-) 54/4

t.-gür 189/2

tolä Dolu.

t. 143/2, 187/4, 81/3

tolä- Ödemek.

t.-sä 179/1

Toläycân Hikayede geçen bir

kahraman.

T. 170/6

tolğan- Sallanmak, kımıldanmak,
çalkalanmak.

t.-ib 159/1

Tolqın Bkz. “Tolkincân”.

T.+ning 18/2

Tolqincân Hikayede geçen bir

kahraman adı.

T. 12/2

T.+ni 1/3, 12/2

T.+ning 165/1

tomtāq Ucu keskin olmayan, küt.

t.+sini 297/1

t. 184/2

torxaltā Far. File.

Tonğıç Tonguç. Özel isim.

t. 26/5

T. 194/11

tosätdän Tesadüfen; aniden, birdenbire.

tonğıllä- Kendi kendine konuşmak.

t. 4/1, 104/1, 107/1, 17/1

t.-b 184/5, 296/1, 336/1

tosış- Kesişmek.

toppā

t.-di+(yolini tosiş-) 375/6

t.+ toğri Dosdoğru. 443/2

toşāk Döşek.

toqqız Dokuz sayısı.

t.+lär 229/1

t. 175/3, 26/2

t.+ning 250/1

t.+tä 438/3

toy Dügün.

tor Baş köşe.

t. 1/4, 103/1, 103/2

t.+dä 266/2

t.+ bol- Dügün olmak. 138/2

torğay Serçegiller grubuna ait ötücü bir kuş grubunun genel adı.

t.+ qıl- Dügün yapmak. 138/3, 194/4, 1/4

t. 439/2

t.+dän 104/9, 105/1

tort Dört sayısı.

t.+i 165/1

t.+(uç tort) 12/3

t.+igä 155/9, 438/2

t.+tä 170/5, 203/2

t.+ini+(kümuş toyini qıl-)422/3

tortinçi Dördüncü.

t.+ni 160/1, 422/2

t. 26/2

toz- Tozmak.

torvä Far. Torba.

t.-ib 398/6

t.+qāqdisini uzätäyātğān Kızını evlendirmek. 438/3

tök- Dökmek

t.+milär 426/1

t.-ib sâl- Döküp salmak. 363/2

tur- 1. Durmak 2. “Durmak” yardımcı fiili.

t.-kän+(qân tök-)184/14

t. 182/6, 249/1, 249/1

tökil- Dökülmek.

t.-ädi 426/3

t.-gänini 182/2

t.-ädi+(bârib tur-) 173/7

trolleybus Rus. Trolleybüs.

t.-ädi+(pâylâb tur-) 268/5

t. 167/1, 173/1, 280/2

t.-ädigän+(ânqıb tur-) 267/1

t.+gä 173/5

t.-ädigän+(bârib tur-) 83/1

trubkâ Rus. Ahize.

t.-ädigän+(sözüdä tur-) 403/1

t.+dä 349/1, 398/1

t.-ämänmi 184/11

t.+gä 350/2

t.-är+(his qılib tur-) 141/1

t.+ni 347/1, 377/2, 392/1, 398/2

t.-är+(kelib tur-) 117/3

t.+ni qoy- Ahizeyi bırakmak. 311/1, 333/1

t.-ärdi+(begânäsirâb tur-) 22/2

tuğıl- Doğmak.

t.-ärdi+(kütib tur-) 34/2

t.-gän 51/1, 61/1, 65/1, 71/1

t.-ärdi+(qarâb tur-) 30/3

t.-gän+ küni Doğum günü. 175/7

t.-ärmidi 341/2

tulläk Kurnaz.

t.-äsänu+(bağridä tur-) 21/1

t. 150/3

t.-äverdi+(ängräyib tur-) 369/2

tun Gece.

t.-äverdi+(lävlägisi tur-) 266/1

t. 146/1

t.-äverdi+(qarâb tur-) 176/14

tuqqan Öz, doğurmuş.

t.-di+(ornidän tur-) 129/1, 144/3

t. 420/2

t.-di+(pâylâb tur-) 81/1

t.-didä+(oyläb tur-) 176/13,
364/3

t.-didä+(qaräb tur-) 20/1

t.-gän+(âsilib tur-) 118/3

t.-gän+(âstânädä tur-) 398/5

t.-gän+(çimirilib tur-) 36/1

t.-gän edi 113/5, 58/3

t.-gän+(kütib tur-) 409/5

t.-gän+(qaräb tur-) 232/6

t.-gän+(lâvilläb tur-) 155/1

t.-gän+(lâvulläb tur-) 155/2

t.-gän+(suyänib tur-) 334/3

t.-gändän+(oräb tur-) 170/5

t.-gänini+(tikilib tur-) 295/1

t.-gindä+(yeçib tur-) 215/1

t.-ib âl- Durmak. 92/1, 10/1, 155/10

t.-ib ber- Durup vermek. 102/1

t.-ib+(ornidän tur-) 327/1

t.-ib+(yeçib tur-) 395/2

t.-ibdi 118/2, 404/3, 415/3

t.-ibdi+(cilmäyib tur-) 356/5

t.-ibdi+(ilcäyib tur-) 361/2

t.-ibdi+(kütib tur-) 408/3

t.-ibdi+(tuşib tur-) 170/7

t.-ibdi+(tutätib tur-) 286/2

t.-ibmän+(tänimäyrâq tur-) 123/1

t.-ibsizmi+(mudrâb tur-) 422/4

t.-ing+(bârib tur-) 329/2

t.-ing+(çıqıb tur-) 413/1

t.-ing+(näri tur-) 246/1

t.-mäsäng+(âldirib tur-) 337/3

t.-uvdi+(közing uçib tur-) 209/1

t.-uvdi+(yâğib tur-) 175/6

turiş Duruş.

t. 406/1

t.+gä 414/2

turli Türlü, çeşit.

t. 83/2

turmuş Hayat.

t.+ qıl- Evlenmek. 194/3

t.+i 18/2

t.+im buzil- Evliliği bozulmak. 16/3

t.+ing 18/1

turq Dış görünüş.

t.+ing 334/1

tursidä Rus. Don. Bkz. “mäykä
tursidä”.

t.+(mäykä tursidä) 190/1

Tursunbây Hikayede geçen erkek
kahramanın adı.

T. 263/2, 263/6, 286/2, 289/1, 2
91/2, 312/2, 317/1, 320/1, 333/1,
334/1, 335/1, 337/1, 339/1,
341/1, 361/2, 364/1, 367/1,
368/1, 371/2, 372/1, 373/1,
375/3, 375/4, 376/1, 401/1

T.+gä 268/1, 312/1

T.+ni 306/1, 334/3, 350/2,
356/1, 375/1, 401/1

T.+ning 263/3, 295/1

turt-

t.-ib yubâr- İtmek, dürtmek. 356/2

туруқ Bkz. “täraqa turuq”.

t.+(täraqa turuq) 177/2

туş Düş.

t. 149/6

t.+ bol- Düş olmak. 149/4, 149/6,
149/6

t.+i 198/1

t.+igä kir- Düşüne girmek. 177/13

t.+imda 198/1

t.+imgä kir- Düşüne girmek. 197/1

t.+inggä kir- Düşüne girmek. 189/3

t.+ini 356/4

t.+lärigä 350/3

туş- İnme, düşmek.

t.-ädi+(hâvligä tuş-) 184/6

t.-ädi+(yolgä tuş-)173/4

t.-äyâtgän+(âqıb tuş-) 144/2

t.-äyâtgän+(deräzädän tuş-)
229/3

t.-di+(bâzârgä tuş-)26/3

t.-di+(çâpıb tuş-)151/2

t.-di+(közi tuş-) 398/5

t.-di+(qolgä tuş-) 170/4

t.-di+(ortägä tuş-) 103/2

t.-di+(yolgä tuş-) 320/1

t.-didä+(mük tuş-) 256/2

t.-dilär+(yolgä tuş-) 409/3

t.-gän edi 398/7

t.-gän+(yığıştırıgä tuş-) 398/4

t.-gändä 176/8

t.-gäni+(bâsıb tuş-) 184/16

t.-gänini+(yărăşıb tuş-) 48/2

t.-ib+(âldigä tuş-) 403/1	t.+kâ 342/1
t.-ib+(âräsığä tuş-) 259/3	tuşmägür Bkz. “kämpiri tuşmägür”.
t.-ib bâr- İnip gitmek. 356/3	t.+ey 8/1
t.-ib+(cännätgä tuş-) 258/1	tuşun- Anlamak.
t.-ib ket- İnip gitmek. 151/1, 58/3	t.-ärdingiz 98/1
t.-ib+(mük tuş-) 423/2	t.-di 261/2, 375/1
t.-ib qâl- Düşüp kalmak. 199/2	t.-dingizä 346/2
t.-ib tur- Düşüp durmak. 170/7	t.-dingizmi 25/1
t.-ibdi+(qoligä tuş-) 146/3	t.-dingmi 220/3
t.-iş+(surätgä tuş-)83/2	t.-diyu 401/2
t.-mädi+(säpçib tuş-) 87/1	t.-gändek bol- Anlamak. 136/1
t.-mägän+(cählidän tuş-)113/5	t.-gändek edi 104/9
t.-mäydi+(täppi täppidän uzâqqa tuş-) 15/1	t.-mädi 5/1, 268/2, 330/1
t.-mäydi+(yergä tuş-)263/4	t.-mäysiz 95/1
t.-mäysizmi 193/1	t.-sängçi 252/1
tuşir- Düşürmek.	tuşuntir- Anlatmak.
t.-ämän 82/2	t.-ämän 332/1
t.-âyâtgändek+(tärsäki tuşir) 139/1	t.-di 109/1, 113/6, 408/2
t.-âyâtgändä 64/3	t.-di+(deb tuşuntir-) 82/1
t.-dimi+(qolgä tuşir-)138/1	tut- Tutmak.
tuşlik Öğle yemeği.	t.-di+(qolidän tut-) 359/2
t.+dä 429/2	t.-ib qâl- Tutup kalmak. 92/1

tutaq-

t.-ib ket- Kızıp gitmek. 24/1

tutät-

t.-ib tur- Tüttürüp durmak. 286/2

tutqaz- Tutmak.

t.-ib 152/1

tutqıç

t.+ ber- Kendini ele vermek. 170/1

tutun

t.+ qaytär- Tütün içmek, duman çekmek. 287/1

tuyğu Duygu.

t. 104/8

tuyul- Görülmek.

t.-äverädi 21/3

tuz- Kurmak; düzenlemek.

t.-gän+(kooperativ tuz-) 170/2

tuzät- Düzeltmek.

t.-ärmiş 176/3

t.-iş 176/3, 209/1

t.-ışdi 177/1

tügä- Bitmek.

t.-gän ekän 170/5

tügäş Bitiş.

t.+igä 377/1

tügil- Düğümllemek.

t.-di+(muştı tügil-)375/4

U

u O.

u. 104/4, 104/7, 113/4, 117/2,
118/4, 142/1, 143/1, 146/2,
147/1, 149/1, 149/6, 155/3,
155/3, 156/1, 16/2, 20/2, 248/1,
253/1, 26/2, 282/1, 289/1, 291/1,
297/1, 31/1, 323/2, 329/1, 334/1,
337/2, 34/1, 341/1, 360/1, 362/1,
364/2, 398/1, 399/1, 405/1,
413/1, 415/2, 416/1, 424/1,
433/1, 440/1, 56/1, 56/1, 64/1,
65/2, 66/4, 83/1, 88/1, 90/1

u.+lär 16/3

u.+läрни 22/3

u.+läрниям 170/6

u.+mi 306/1

u.+ndän 173/7, 176/7, 250/2

u.+ndän äldin Ondan önce. 320/1

u.+ngä 375/3, 403/2, 67/2

u.+ni 104/9, 112/1, 161/1, 175/8,
232/2, 264/1, 266/1, 337/1, 65/3,
83/2

u.+ning 117/4, 124/2, 234/1,
263/5, 34/3, 346/1, 36/1, 371/2,
375/5, 403/1, 41/1, 419/1, 52/1,
54/2, 66/6, 81/1

u.+nisi 1/4

u.+nisini 135/1

u.+niyäm 10/1, 11/1

u.+yäm 174/8

uç Üç sayısı.

u. 113/3, 170/3, 174/2, 175/11,
179/1, 184/10, 184/11, 200/4,
232/4, 321/1, 412/1, 420/2

u.+ tort Üç-dört. 12/3

u.+i 184/2

u.+idä 334/2

u.+idän 105/3

uç- Uçmak.

u.-di 155/5

u.-dimi 155/4

u.-gändir 155/5

u.-gäni qanât tãpâl- Uçacak kanat
bulmak. 291/2

u.-ib+(hüşî uçib bärâyâtgänini)
141/1

u.-ib+(közing uçib tur-) 209/1

uçästkä Rus.

u.+ âl- Toprak saha almak. 184/12

uçinçi Üçüncü.

u. 176/8, 184/13

u.+sisiz 147/1

uçrä- Rastlamak, karşılaşmak.

u.-gän 65/5

uçräşuv Karşılaşma, görüşme, randevu.

u. 321/1

uçräşäylik Rastlaşma, karşılaşma.

u. 324/3

uçtä Üç tane.

u. 422/2

u.+sini 389/1

u.+sini bir qıl- Üçünü bir kılmak;
üçer üçer. 356/3

uçun İçin.

u. 8/1, 176/12, 176/2, 176/3,
177/4, 184/14, 216/1, 22/1, 26/7,
263/5, 265/1, 314/1, 374/1,
375/1, 375/2, 375/3, 414/2,
423/2, 443/2, 68/1, 74/1, 80/2,
89/2

u.+mi 1/2, 268/4

uxlä- Uyumak.	u. 194/6, 1+
u.-b 177/13	u.+idä 117/1
u.-b qâl- Uyuyup kalmak. 146/1	u.+ingdän 194/10
u.-b yât- Uyuyup yatmak. 194/12	umumän Ar. Umumen.
u.-bdi 430/1	u. 104/10, 268/3, 32/1
u.-gänini 415/1, 424/1	unaqa
u.-mâqçi edi 433/1	u.+ bol- Öyle olmak. 337/1, 40/1
u.-yâtgän+(pişilläb uxlä-) 149/5	unçä O kadar.
u.-ydi 7/1	u.+yäm 182/1
u.-ydimi 405/1	universitet Rus. Üniversite.
Ukräinä Ukrayna.	u.+gä 182/4
U. 184/14	unut- Unutmak.
uqalä- Masaj yapmak, ovmak.	u.-mänglär 168/1
u.-di+(tizzälärini uqalä-) 3/2	upä Pudra.
ulâqtir- Bağlamak.	u.+(ätir upä) 267/1
u.-di 248/2	u.+niyäm 187/2
u.-ib täşlä- Bağlayıp atmak. 163/2	ur- Dövmek.
ulfätçilik	u.-ädi 184/9
u.+ qıl- Eğlence düzenlemek, ziyafet vermek. 428/1	u.-ädi+(ketmân ur-) 174/6
umid Far. Ümit.	u.-ärdi+(gürsilläb ur-)141/1
u.+gä 66/1	u.-di+(qahqahä ur-) 397/1
umr Ar. Ömür.	u.-gäni 19/2
	u.-mäydi 175/9

uril- Gelmek.

u.-di 356/2

urin- Çabalamak.

u.-ärdi 65/3

uruğ Akraba.

u.+ı+(qarindâş uruğ) 96/1

ust Üst.

u.+i 177/3

u.+igä 259/3, 409/3

uşät- Ufalamak.

u.-ib 184/13

uşlä- Tutmak.

u.-gän 177/10, 259/1

u.-ng 150/3

u.-sä 170/3, 170/6

u.-ysizlär 265/2

uviş-

u.-ib qâl- Uyuşup kalmak. 3/1

uy Ev.

u. 10/2, 146/1, 175/4, 23/1

u.+dä bol Evde olmak. 84/1

u.+äsidä 166/1

u.+gä 151/1, 26/3, 442/1

u.+gä bår- Eve varmak. 200/7,
113/4

u.+gä kel- Eve gelmek. 114/1, 117/2,
431/1, 423/3

u.+gä ket- Eve gitmek. 249/1, 249/1

u.+gä yet- Eve ulaşmak. 46/1

u.+idä 179/2

u.+igä 104/10, 173/7, 175/6,
177/9, 90/1

u.+igä qayt- Eve dönmek. 414/4

u.+im 184/16

u.+im câyim Evim-yurdum. 194/9,
196/3

u.+ingdä 192/2, 21/1

u.+lärgä 185/4

u.+läridä 185/1

u.+läru 149/3

u.+ni 184/8

uyäl- Utanmak.

u.-dim 307/1

u.-gänidän 266/1

u.-ib 54/3

uyät Utanç.

u.+ bol- Utanmak. 10/2, 434/1

u.+ye 170/4	uyul- Çatılmak.
uyğān- Uyanmak.	u.-ib+(qāvāği uyul-) 297/1
u.-ib ket- Uyanıp gitmek. 149/6, 429/4, 433/2	uzät- Uzatmak.
u.-mägāningizdān 194/14	u.-di 371/2
u.-mäsdān 439/2	u.-äyätgān (torvā qāqdisini uzätäyätgān) 438/3
u.-säki 194/12	uzätil- Uzatılmak.
uyğāt- Uyandırmak.	u.-gān 114/1
u.-di 409/4	uzāq Uzak.
uylān- Evlenmek.	u. 103/1
u.-ädigān 93/1	u.+ otir- Uzak oturmak. 175/4
u.-äsānmi 12/1	u.+dān 66/5
u.-gānini 156/1	u.+ı 201/1, 232/4
u.-mägāndi 182/3	u.+qa (täppi täppidān uzāqqa tuş-) 15/1
u.-tiriş 1/3	uzum Üzüm.
uylāntir- Evlendirmek.	u. 128/1, 132/1, 149/3, 158/1
u.-ädi 182/5	u.+ āpket- Üzüm alıp gitmek. 140/1
uyqu Uyku.	uzun Uzun.
u. 416/1	u. 229/1
u.+gä ket- Uyumak. 429/2	u.+ qısqa bol- Sıralanmak. 22/2, 409/3
u.+si 435/1	
uyquçi Uykucu.	
u. 426/1	

Ü	v.-günçä+(kitâb vâraqlä-) 423/3
üh	väränglät- Titrek ses çıkartmak.
ü.+ tårt- Oh çekmek.442/1	v.-ib 174/4
ükä Küçük kardeş.	vässälâm Ar. Vesselam; işte o kadar.
ü. 205/1	v. 432/1
V	Västok Bkz. “Vostok”
vağ	V.+kâ 428/1
v.+ vağ Bağırma, gürültü-patırtı çıkarma, yaygarayı basma sesi. 408/2, 409/1	vâtân Vatan.
vaqt Ar. Vakıt.	v. 184/14
v. 218/1, 222/1	väyenni Rus. Asker.
v.+ ârttir- Vakıt arttırmak. 196/2	v. 205/1
v.+dägidek 356/1	väziyät Ar. Durum, vaziyet.
väcâhät Ar. Görünüş, tavır.	v.+lärdä 83/2
v.+i 375/4	vây “Vay, aman” ünlemi.
vägon Rus. Vagon.	v. 181/2, 196/1, 215/1, 215/1, 331/1, 444/1, 444/3
v.+lärgä 177/3	velosiped Rus. Bisiklet.
vähimä Ar. Endişe.	v. 132/2
v. 415/2	vodoläzkä Rus. Kazak.
vähşiy Ar. Vahşi.	v. 30/2
v.+lärqä 139/2, 143/1	vokzäl Rus. Gar.
vâraqlä- Kitap, defter vb.nin sayfalarını açmak.	v.+gä 112/1

Volgä Rus. Bir araba markası.

V. 175/2

Vostok Bkz. “Severä Vostok”.

V.+dägi+(Severä Vostok) 175/3

V.+kä+(Severä Vostok) 175/5

voyenniy Rus. Askeri.

v.+si 206/1

v.+yey 215/1

voyenvräch Rus. Doktor, cerrah.

v. 220/3, 221/1

VT Bir çeşit sigara markası.

V. 320/2

vucud Ar. Vücut.

v.+i 104/4

Y

yağ

y.+ı **çıq**- Yağı çıkmak. 182/4

yağır

y.+ **bol**- Ağır yükten dolayı
omzun kavrulması. 174/5

yaxşı İyi.

y. 150/3, 174/7, 175/9, 196/3,
64/3, 65/3, 89/1

.+ **bol**- İyi olmak. 196/5

y.+ **ot**- İyi geçmek. 72/1

y.+râq 52/1

y.+yäm 200/3

yaxşiläb İyiye, güzelce.

y.+râq 210/1

yaxşilik İyilik.

y.+kä 339/1

yaqın Yakın.

y. 309/1, 423/3, 443/1

y.+dä 89/1

y.+idä 177/1

y.+râq 80/1

yarıl-

y.-**ib ol**- Yarılıp ölmek. 76/1

yälpäy- Yayılmak.

y.-eyeb 9/1

yältiräq Parlak, parıltı.

y. 118/3, 81/3

yänä Yine.

y. 108/1, 135/1, 137/1, 267/1,
28/1, 298/1, 307/1, 31/1, 312/1,
345/1, 357/2, 369/1, 377/1,
378/1, 398/1, 409/4, 41/1, 415/3,

417/1, 423/3, 424/1, 425/1, 48/3,
54/2, 66/2, 66/5, 84/2

y.+yäm 1/2, 105/5

yängä Yenge.

y. 434/1

y.+cân 436/2

yängi Yeni.

y. 105/2, 191/2, 258/1, 26/4,
267/2, 368/1, 404/1, 445/2, 84/1

yängrä- Çınlamak; ötmek.

y.-di+(häyqırıq yängrä-) 241/1

y.-diyu 143/2

Yäpänçä Japonca.

Y. 151/2

yäraqlä- Parlamak.

y.-b körin- Parlak görünmek. 105/4

y.-gän ekän 200/2

yärdäm

y.+ ber- Yardım vermek. 176/11

yärä- Yaramak, gelmek.

y.-ydi 182/7

yäräş- Uymak, yakışmak; iyi gelmek.

y.-gänini 54/2

y.-ib tuş- Uygun düşmek. 48/2

yäräşä- Uygun, münasip, layık.

y.-miz 374/2

yärim Yarım.

y. 158/3, 341/2, 415/2, 65/2,
175/6, 177/3,

y.+i 170/1, 170/2, 250/1

y.+ keçä Gece yarısı. 414/3

y.+ qărāŋı Yarı karanlık. 83/2

yärq

y.+ et- Birdenbire olmak. 104/2

yäsä- Yapmak.

y.-ysän 191/3

yäsäş- Yapılmak.

y.-gän ekän 192/5

yäşä- Yaşamak.

y.-vâr 191/2

yäşär Yaşında, yaşta.

y. 176/11

y.+ligidä 232/5

yäşnä-

y.-b ket- Çiçeklenmek, güzelleşmek.
104/2, 104/5

yâğ- Yağmak.

y.-adi+(yâmğır yâğ-) 196/5,
225/1

y.-ib tur- Yağıp durmak. 175/6

yâq Taraf, yan.

y.+dä 198/1

y.+dämäs 56/1

y.+ini 375/4

y.+qa 55/1, 175/10, 337/1, 402/1

y.+qâ

y.+qä 218/1

yâq- 1. Ykmak. 2. Beğenmek, hoşuna
gitmek.

y.-ardi 155/6, 155/6, 155/7

y.-armidi 155/5, 155/8

y.-mädi 12/1

y.-qani 196/5

yâqlä- Savunmak, desteklemek.

y.-ymän+(dissertätsiyä yâqlä-)
158/3

yâqtir- Beğenmek.

y.-gän 12/2

yâlgân Yalan.

y. 75/1, 142/1

y.+ gäpir- Yalan konuşmak. 76/1

yâlgançi

y.+ qıl- Yalancı çıkarmak. 437/1

yâlgız Yalnız.

y.+ qâl- Yalnız kalmak. 113/1

yâlgızlık Yalnızlık.

y.+i 113/2

yâlvâr- Yalvarmak.

y.-ib 345/1

yâmân Kötü, fena.

y. 117/1, 174/8, 194/7, 220/2,
220/3, 221/1

y.+ kör- Kötü görmek. 48/2, 337/5

yâmânlik Kötülük.

y.+mi 339/3

yâmğır Yağmur.

y. 175/1, 175/1, 175/6

y.+ yâğ- Yağmur yağmak. 196/5,
225/1

y.+mäskü 175/1

yân Yan.

y. 404/3

y.+idä 266/2, 341/2

y.+idän 342/1

y.+imdän 319/1	yâstıq Yastık.
yân- Yanmak.	y. 426/1
y.-ib+(çirâq yân-) 300/1	y.+mi 416/1
y.-ib+ ket- Yanıp gitmek. 176/7, 290/1, 373/1	yâş Yaş.
yânbâşlä-	y. 229/2, 444/6
y.-b+ yât- Yatmak.192/2	y.+ bolgisi kel- Yaşı gelmek. 189/1
yâp- Kapamak.	y.+gä 175/7, 26/2
y.-di 440/1	y.+gä tol- Yaşını doldurmak. 54/4
y.-ib+ otir- Kapayıp oturmak. 444/3	y.+lärdägi 118/2
yâpil- Kapanmak.	y.+ni 144/3
y.-di+(qarsilläb yâpil-) 34/2	y.+sän 176/6
yâpiş- Yapışmak.	yâşlik Gençlik.
y.-ädi 184/5, 350/2	y.+idä 95/2
y.-di 144/2	yât- Yatmak.
yâr- Yarmak.	y.-ärdi+(bäsib yât-) 148/1
y.-ädiyä 196/1	y.-äveräsizmi 416/2
yârdäm	y.-di qâl- Yatıp kalmak. 414/4
y.+ ber- Yardım etmek. 176/10	y.-gän+(qıltâmâq yât-) 364/2
yâril-	y.-gän+(yığilib yât-) 363/1
y.-ib+ ket- Yarılıp gitmek. 113/2	y.-gänidä+(uxläb yât-) 194/12
yâriş- Aydınlanmak.	y.-gäningdä 189/3
y.-di 194/1	y.-ib+(âlib yât-) 7/1
	y.-ib âl- Yatmak. 114/1

y.-ibdi 184/7, 184/7	y.-sin+(pişirib ye-) 184/16
y.-mäydi 9/1	yeç- Çıkarmak.
y.-yeyeb+(yânbâşlâb yât-) 192/2	y.-ib 124/1
yâyıl- Yayılmak.	y.-ib tur- Çıkarıp durmak. 215/2, 395/2
y.-di+(kün yâyıl-) 409/6	yel Bkz. “pökânidân yel ot-”.
y.-günçä 9/1	y.+(pökânidân yel ot-) 203/2
yâz- 1. Yazmak. 2. Sermek.	yel-
y.-(dästurxân yâz-) 444/5	y.-ib yügüriş Çok hızlı koşma. 185/1, 263/5
y.-äver 199/2	yelkä Omuz.
y.-äy+(dästurxân yâz-) 438/4	y.+läri silkin- Omzunu silmek. 145/2
y.-gän+(xat yâz-) 198/2	y.+si 174/5
y.-ib ber- Yazıvermek. 444/3	y.+sidân 144/4
yâzil- Yazılmak.	y.+sigä 174/2, 225/1, 238/1
y.-gän 95/2	y.+sini qıs- Omzunu indirmek. 71/1
yâ Ar. Ya; ya da.	yengilläş- Hafiflemek, hafifleşmek.
y. 236/1, 410/3, 56/1	y.-ärmidi 148/2
ye- Yemek.	yer Yer.
y.-b çıq- Yiyip çıkmak. 409/5	y.+ beril- Yer verilmek. 185/3
y.-di 423/1	y.+ kök Yer-gök. 104/1
y.-dim 438/4	y.+ tepin- Yerde tepinmek, yeri tekmelemek. 142/1
y.-gän+(âş ye-) 410/3	
y.-gän+(bâtirib ye-) 19/3	
y.-mädi+(âş ye-) 423/1	

y.+dä 132/1, 174/8, 183/1, 259/2, 30/3	yetil- Serpilmek, büyümek.
y.+dä edi 182/1	y.-gän+(yigit yetil-) 232/6
y.+dämisän 444/5	yetim Far. Öksüz, yetim.
y.+dän 184/10, 184/9, 184/8	y.+män 138/3
y.+gä 176/14, 184/9, 185/3, 232/6, 255/1, 256/2, 263/1	yetiş- Yetişmek.
y.+gä tuş- Yere düşmek. 263/4	y.-mäydi 1/4
y.+ning 184/12	yetküz- Ulaştırmak, yetiştirmek.
yet- Yetmek, ulaşmak.	y.-gäni 176/2
y.-ädimi+(aqlingiz yet-) 98/1	y.-sin 194/5
y.-gän 174/3	yetti Yedi sayısı.
y.-gänidän+(boyigä yet-) 21/1	y.+(älti yetti) 118/2
y.-günçä 64/2	yeyil-
y.-günçä+(uygä yet-) 46/1	y.-ib ket- Yenip gitmek. 184/5
y.-ib bariş Yetip varma. 409/5	yığ-
y.-ib bop- Yetmek, ulaşmak. 356/2	y.-ib ıl- Yılgmak. 146/3
y.-ib keliş- Ulaşıp gelmek. 293/1	yıgıl-
y.-mädi+(şikäst yet-) 182/1	y.-ib yât- Yıgılıp yatmak. 363/1
y.-mäydimi 174/3	yıgın Yığın, toplantı.
y.-ti 177/13	y.+i 148/1
yetäklät-	yığıştir- Toplamak.
y.-ib yubâr- Kolundan tutup yürümek. 100/1	y.-ib qoy- Toplayıp koymak. 155/9
	y.-ing 130/1

y.-işgä tuş- Toplamak. 398/4	y.+ni 359/1
yıǵlä- Ağlamak.	y.+ning 359/2, 47/1
y.-b yubâr- Ağlamak. 145/2, 176/13	y.+sän 176/10, 199/2
y.-di+(qân qân yıǵlä-) 176/4	yigitçä Delikanlıca.
y.-gän 216/3	y. 260/1
y.-güdek bol- Ağlar gibi olmak. 338/1	yıl Yıl.
y.-mäng 235/1	y. 176/12, 177/13, 194/3, 216/3, 263/1, 364/2, 428/1
y.-mäy 232/6	y.+dek 117/2
y.-mäyädiyäm 176/14	y.+dä 158/3
y.-sä 176/13	y.+dän 173/2, 184/10
y.-yvergänläring 265/1	y.+dirki 1/3
yigirmä Yirmi sayısı.	y.+gä 176/1
y. 170/7, 185/2, 194/3, 216/3, 350/1, 351/1, 426/2, 428/1	y.+gäçä 184/11
yigit Delikanlı.	y.+ingiz 416/1
y. 150/3, 170/5, 194/12, 263/2, 30/2, 34/3, 38/1, 41/1, 43/1, 48/1, 48/3, 50/1, 54/1, 54/4	y.+ki 200/1
y.+ bol- Delikanlı olmak. 232/6	y.+ni 177/9
y.+ ekän 65/3	yoq 1. Yok. 2. Hayır.
y.+igä 268/4	y. 104/10, 116/1, 138/2, 140/1, 150/1, 174/3, 176/13, 176/10, 184/13, 184/16, 188/1, 19/2, 19/3, 192/4, 200/6, 228/1, 247/1, 253/1, 253/1, 253/1, 303/1, 303/2, 327/1, 327/1, 336/1,
y.+im 49/2	
y.+läрни 48/2	

411/1, 411/1, 438/3, 444/4, 444/6, 93/1, 93/2	y.+in 56/1
y.+ edi 250/1	y.+ini 356/3
y.+kü 2/2	y.+ini tosiş- Yolunu kesmek. 375/6
y.+ligini+(bâr yoqligini) 49/2	yoläk Koridor.
y.+mân 432/1	y.+kä 333/1
y.+mi 12/1, 338/1, 338/2, 65/4	y.+kä âtil- Koridora atılmak. 311/2
yoqât- Kaybetmek, yok etmek.	y.+kä çıq- Koridora çıkmak. 286/2, 403/1
y.-ding 189/4	yoläkäy Bkz. “yol yoläkäy”.
y.-gân 297/1	y.+(yol yoläkäy) 409/3
y.-gânde 103/2	yotäl- Öksürmek.
yol Yol.	y.-işidân 429/3
y. 361/2	yubâr- Göndermek, yollamak.
y.+ bolsin Nereye gidiyorsunuz. 287/1	y.-di+(çinqırrib yubâr-) 142/1
y.+ boşât- Yol açmak. 119/1	y.-di+(dâdlâb yubâr-) 389/2
y.+ yoläkäy Yol boyunca. 409/3	y.-di+(külib yubâr-) 38/1, 61/2, 77/1
y.+dä 168/1, 171/1, 174/8	y.-di+(qıçqırrib yubâr-) 357/1
y.+dân 173/2, 173/6	y.-di+(tärsäkilâb yubâr-) 161/1
y.+gä 194/8	y.-di+(yığlâb yubâr-) 145/2
y.+gä tuş- Yola düşmek. 173/4, 320/1, 409/3	y.-diki+(turtib yubâr-) 356/2
y.+idä 176/2, 356/1	y.-ädi+(sâvçi yubâr-) 93/2
y.+igä 414/1	y.-ädi+(şäläbbâ qılib yubâr-) 104/1

y.-gän+(qısırlätib yubâr-) 232/2	Yunusâbâdlık Yunusabadlı.
y.-ibdilärkü+(çaptirib yubâr-) 194/13	(Özbekistan'da bir yer). Y. 418/1
y.-ing+(içib yubâr-) 374/2	yupät- Avutmak.
y.-iş+(sāvçi yubâr-) 95/1	y.-ädi 194/13
y.-işidän+(yıǵlāb yubâr-) 176/13	y.-di 104/11, 175/8
y.-mäslik+(külib yubâr-) 8/1	y.-gän edi 263/7
y.-sām+(yetäklätib yubâr-) 100/1	yur- Yürümek.
y.-sängiz+(sepib yubâr-) 263/3	y.- 175/2, 218/1, 290/2, 315/1, 337/1, 337/4
yuqâri Yukarı.	y.-ädi 174/4
y.+râqdän 250/2	y.-ädigäni+(qoltıqlāb yur-) 174/2
y.+si 184/1	y.-ärđi+(ālīb yur-) 175/2
yul-	y.-ärđi+(kütib yur-) 26/1
y.-ib āl- Yolmak. 151/2	y.-ärkän+(işlāb yur-) 149/2
yulduz Yıldız.	y.-äver 366/1
y.+i 8/3	y.-ävergäningdän 173/2
yulqı- Yolmak.	y.-di+(açılmāy yur-) 297/2
y.-b 248/1	y.-di+(bāşı ğuvillāb yur-) 414/2
yumuş	y.-di+(mäst bolib yur-) 267/2
y.+ni qıl- Çalışmak. 177/11	y.-di+(oşşāyib yur-) 376/1
Yunusâbâd Özbekistan'da bir yer adı.	y.-gän edi 289/1
Y.+dägi 104/10	y.-gän ediki 334/2
	y.-gän+(orälāşib yur-) 144/1

y.-gändän+(kötärib yur-) 187/3	yurt Yurt.
y.-gändir+(suriştirib yur-) 16/3	y.+gä 444/5
y.-gänidä 66/3, 198/1	y.+igä+(bilim yurti) 216/2
y.-gänidä+(oqıb yur-) 146/3	y.+ning 438/4
y.-gänini+(ergäşib yur-) 375/3	yuv- Islatmak.
y.-ib 438/4	y.-ämiz 368/2
y.-ib+(tez tez yur-) 442/1	yuz Yüz.
y.-ib+(yurib yur-) 334/2	y. 170/7, 329/1
y.-ibmān 200/6	y.+i 187/1, 323/1
y.-ing 115/1	y.+i buriş- Yüzü buruşmak. 3/1
y.-mägän+(ozigä qarāb yur-) 337/5	y.+igä 263/3, 329/1
y.-mäydi 174/8, 194/8	y.+igä+(yuzigä qān yügür-) 243/1
y.-sāngiz 329/2	y.+imgä 444/3
y.-sinlär+(qarāb yur-) 313/1	y.+ini 52/1
y.-yeyeb 173/4	y.+läridän 253/2
yurāk Yürek.	yuzlän- Yüzüne bakmak.
y.+i 136/1, 141/1, 281/1	y.-di 410/2
y.+i ezil- Yüreği ezilmek. 20/2	yügür- Koşmak.
y.+i sıqıl- Yüreği sıkılmak. 66/6, 445/1	y.-di 151/1
yuriş- Yürümek.	y.-diyä 183/3
y.-ib qāl- Yürüyüp kalmak. 165/1	y.-gāndek+ 243/1
	y.-gänini+(yelib yügür-) 263/5

y.-ib bår- Koşup varmak. 120/1, 357/1	z. 219/2
yügüriş Koşuş, koşma.	zäkonniy Kanuni.
y.+di 415/2	z. 147/2, 148/1, 158/1
y.-+läri+(yelib yügüriş) 185/1	zämân Ar. Zaman.
yük Yük.	z. 173/8
y. 177/3	zämbäräk Far. Savaş topu.
y.+ingiz 35/1	z.+lär 177/5
y.+läri 64/2	zämin
y.+läring 177/3	z.+u âsmân Yer-gök. 104/2
Z	zärbä Ar. Darbe.
zäbärdäst Far. Güçlü.	z.+ni 50/1
z. 357/2	zärdä Far. Sınır.
zäçyât Rus. Sınav, test.	z. 377/1
z.+gä 326/1	zärur Ar.
zägs Rus. Nikah ve nüfus dairesi.	z.+ bolib qål- Gerek olmak. 109/2
z. 104/6	zävuç Rus. Baş öğretmen.
z.+gä 91/1	z.+ emiş 84/2
zähär Far. Zehir.	zâr Far.
z.+ginä 259/3	z.+ qilib qoy- Muhtaç bırakmak. 177/12
zähâti Derhal, hemen.	zât Ar. Zat, soy.
z. 255/1, 65/3	z.+ini 93/2
zäkon Rus. Hukuk.	

zerik- Canı sıkılmak.

z.-dik 265/1

zum An.

z. 16/2, 20/1, 283/1, 307/1, 58/1

zıq Ar. Kısıtlı.

z. 218/1, 222/1

zıl Ağır.

z. 3+

zilzilä Ar. Deprem, zelzele.

z. 183/1

z.+dä 182/1

zinä Far. Merdiven.

z. 289/1, 334/2

z.+dän 151/1

z.+lärdän 151/2

z.+läarning 356/3

ziyâfât Ar. Ziyafet.

z. 72/1

ziyân Ar. Zıyan.

z.+i 104/10

zor Far.

z.+ **kel-** Zor gelmek. 177/11

zorğa Güç bela.

z. 220/1

BİBLİYOGRAFYA

- Akalın, Mehmet, *Tarihi Türk Şiveleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 73, İlaveli 2. Baskı, Ankara, 1998.
- Akçair, Elif, *Otkir Haşimov'dan Seçme Hikâyeler: "Ozbek İşi, Men Buväm Vă Rängli Televizor, Qızıl Qarğa"*(İnceleme- Metin- Aktarım- Dizin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
- Aslan, Mehmet, Tatyana Eşkına, Gakilya Kamaletdinova, *Rusça-Türkçe, Türkçe-Rusça Modern Sözlük*, Fono Yayınları: 260, İstanbul, 2011.
- Berdak, Yusuf, *Türkçe-Özbekçe ve Özbekçe-Türkçe Sözlük*, Taşkent, 1993.
- Coşkun, Volkan, *Özbek Türkçesi Grameri*, Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 752, Ankara, 2000.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, 24. bs. , Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007.
- Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul, 2002.
- Gökçe, Gamze Türkan, *Özbek Yazar Otkir Haşimov'dan Seçme Hikâyeler: "Uruşning Songgi Qurbâni, Hâtâm-Xasisning Xazinâsi, Quyâş Târâzisi, Muştıpâr, Bemâr Piyâz"* (İnceleme, Metin, Aktarma, Dizin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.
- Özbek Dilinin İzahlı Lugati*, 2cilt, Rus Dili Neşriyatı, Moskova, 1981.
- Özbek Dilinin İzahlı Lugati*, 5 cilt, Özbekistan Milli Ansiklopedisi, Devlet İlmi Neşriyatı, Taşkent, 2006.
- Öztürk, Arzu E. , *Özbek Yazar Otkir Hâşimov'un "Nur Bârki Sâyä Bâr" Romanı, Transkripsiyonlu Metin, Sözlük, Gramer İncelemesi (Özbek Türkçesinde Partisipler)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2001.
- Türkçe Sözlük*, 10. bs. , Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, Ankara, 2005.
- Türkçe Okunuşlu Rusça Cep Sözlüğü*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul, 2000.
- Uygur, Ceyhun Vedat, *Özbekçe (Özbek Türkçesi)*, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta, 2008.

İnternet Kaynakları

Eriřim tarihi: 25.09.2013; <http://www.ziyouz.com/kutubxonasi>

Eriřim tarihi: 08.03.2014; <http://www.edebi.net./oetkirhasimov>

ÖZ GEÇMİŞ

29 Ağustos 1989'da Aydın'ın ilçesi Nazilli'de doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Marmaris'te tamamladım. 2007 yılında girdiğim Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 2011 yılında mezun oldum. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim dalında yüksek lisans eğitimime başladım. 2013 yılından beri Manisa'nın Selendi ilçesinde Selendi Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak görev yapmaktayım.

ЕК: ORIGINAL METİN

хоҳламадим ҳам. Кейин эшитсам шаҳарга — ойисининг ёнига кетиб қолибди.

* * *

Кеча панорама кинотеатри ёнида Ҳалимани кўриб қолдим. Агар ўзи чақирмаса, танимасдим. У йўлкадан коляска етаклаб борарди. Қизик Ҳалима мени қандай таниганига ҳайронман... Аргувон тагидаги скамейкада ўтириб гаплашдик. Ҳалима турмуш қурибди. Эри аспирант, ўзи врач экан.

— Бу — иккинчи ўғлим, — деди у коляскада ухлаб ётган ширингина чақалоқни кўрсатиб. Анчагача жим ўтирганимиздан кейин секин хўрсинди.

— Қандоқ яхши опа-ука эдик-а... Қаранг, ўн олти йил ўтиб кетибди.

Мен уни сизлашни ҳам, сенлашни ҳам билолмай иккиланиб қолдим.

— Ҳалиям кўрга кўмилган картишкани яхши кўрасизми? — дедим анчадан кейин.

— Ҳалиям ёш боласиз-а, Анвар... — у кулди. Бу ўша — ўзимга таниш опаларча меҳрибон кулги эди.

Юрагимнинг бир бурчида соғинч туйғуси жўш уриб кетди. Рост-а, қандоқ опа-ука эдик-а!.. Тўлаш ака ўшанда нимагаям шунақа деди-а?

1965

УМР САВДОСИ

Хуршида ишдан келса, Пошша хола айвон ўртасида чўккалаб олганча кўрпа қавиб ўтирибди. Энкайиб олгани учунми, муштдек гавдаси янаям кичрайиб қолганга ўхшайди. Хуршиданинг онасига раҳми келди. Бечорага қийин. Бир йилдирки Тўлқинжонни уйлантириш ташвишида. Тўй қилиш осонми? Гоҳ униси етишмайди, гоҳ буниси.

— Бўлди энди, ойи, чарчаб қоласиз, — деди Хуршида сумкасини айвон бурчагидаги стулга қўйиб. — Тўй эртага бошланаётгани йўқ-ку!

Пошша хола бошини кўтарди. Оёқлари увишиб қолган экан, огрикдан юзи буришиб тиззаларини уқалади.

— Кўнглим гаш, болам, — деди тўсатдан.

Хуршида тушунмади.

— Нима бўлди?

— Эрталаб борсам, дарвозаси тақа-тақ берк. Аввал оқшомдан ётиб олиб, кеч пешингача ухлайди шекилли булар.

Хуршида кулиб юбормаслик учун тескари қаради. Кампири тушмагур-эй! Бундан чиқди, хўроз қичқирмасдан қуда бўлмишникига борган. Ўзининг каллаи саҳарлаб боргани билинмайди-ю, айбни қудаларга ағдаряпти. Нуқул юлдузи чап келяпти-да шулар билан!

— Қиз бола деган кун ёйилгунча ётмайди, ялпаеб! — Пошша хола писанда қилди. — Дарвозасининг олди супурилмаган...

Пошша холанинг одати шу. Саҳарлаб туриб олади. Хуршида эсини таниши билан унияш шунга ўргатган. «Қиз болали уй жиғадек тахт бўлиши керак, уят бўлади», деб азонлаб ҳовли супуртирарди.

— Келиннинг акаси ичаркан. Унияш эшитдим! — деди Пошша хола ҳамон ўша тажанг оҳангда. — Отасинияш оғзи шалоқ, дейишяпти.

Онасининг кейинги даъвоси Хуршидага ёқмади. Ўзику: «Уйланасанми, йўқми? Танлаганингни айт», деб Тўлқинжонни ҳоли жонига қўймади. Охири, Тўлқинжон ёқтирган қизини айтди. Пошша хола уч-тўрт марта совчиликка бориб оқ ўраб келди. Аммо негадир кейин айниб қолди. Гоҳ келинни дангаса дейди, гоҳ қуда холани эзма дейди. Мана, энди акасининг ичиши баҳона бўлиб ўтирибди.

— Келин ҳам ичарканми, ойи, бир сўрамапсиз-да, — деди Хуршида ачитиб.

Пошша хола ип қатимини шаҳд билан тортаркан, Хуршидага чақчайиб қаради.

— Таппи таппидан узоққа тушмайди, билдингми?

— Бизлар ҳам оппоқ эмасмиз-ку, ойи! — деди Хуршида. — Қуда томон суриштирса бизларданам айб топар. Мана, мен... — у бир зум жим қолди-ю, хаёлига келган гапни қайтармади: — Мениям, турмушим бузилган. Улар ҳам суриштириб юргандир. Куёвнинг опаси нега эрдан чиққан, деб. Гапни ковласа гап чиқаверади-да!

Пошша хола тўсатдан мунғайиб қолди.

— Сенинг турмушинг бузилган бўлса... Шу иш шунақа бўлганига... ўзинг сабабчисан... Энди Тўлқиннинг турмуши шунақа бўлмасин, дейман-да, болам.

Онасининг бирдан бўшашиб қолиши, таскин

оҳангида гапириши Хуршидага оғир ботди. Душманинг тош билан ургани нима-ю, дўстинг пахта отгани нима? Йўқ, онаси таъна қилаётгани йўқ. Ачиниб гапиряпти. Шунақа-ю, бари бир қалампирни шакарга ботириб еган билан ширин бўлиб қолмайди-да.

Хуршида силтаб-силтаб игна тортаётган онасига бир зум қараб турди-да, индамай ичкарига кириб кетди. Шу топда у ойиси кетидан мўлтираб қараб қолганини ҳис қилар, юраги эзиларди.

Қиз бола бўйига етганидан кейин ғалати бўларкан. Ўз уйингда, ота-онанг бағрида турасану барибир бу хонадон эртами-индин сенга бегона бўлиб қоладигандек, гўё албатта қанақадир ўзгариш бўлиши шартдек туюлаверади.

Хуршида, айниқса, совчилар келганида буни чуқур ҳис қилар, шунинг учун эшиқдан узун-қисқа бўлиб кириб келаётган хотинларни кўрса аллақандай бегона-сираб турарди. Бора-бора уларни кўрса ғаш келадиган бўлди. Пошша хола бўлса, совчилар билан очилиб-сочилиб сўрашар, куёв бўлмишни ипидан-игнасиғача суриштирарди. Совчилар кетгандан кейин Хуршидага насиҳат қиларди:

— Қизлик уй — бозор, болам! Шоҳ ҳам келади, гадо ҳам. Бошингда отанг бўлмаса. Муносиб жойингни топгин дейман-да, қизим.

Хуршида тутақиб кетарди:

— Ҳеч қанақа бозор-позорни билмайман, тушундингизми?! Менга даллол керакмас.

Шунақа дерди-ю, ҳаётида қандайдир ўзгариш рўй беришини кутиб юрарди. Шунақа ўзгариш тўртинчи июнь куни бўлди. Шу куни у ўн тўққиз ёшга тўлган эди. Кечқурун ательеда бирга ишлайдиган дугоналарини уйга чақирмоқчи бўлди. Бозорга тушди. Чиллаки, гилос, янги помидор харид қилгунча кун қизиб кетди. Бир қўлида сумка, бир қўлида тўрхалта кўтариб бекатга келди. Аксига олиб автобус ҳам келавермади. Бир маҳал қизил люкс «Жигули» осойишта силкиниб Хуршидадан хиёл нарироқда тўхтади. Хуршида қўл кўтармагани учун эътибор бермади. Лекин ўша томондан овоз келди:

— Қаёққа борасиз, синглим?

Бир оздан кейин бояги савол яна қайтарилди:

— Сизга айтяпман.

Шундагина Хуршида бу гап ўзига тегишли эканини билиб, бурилиб қаради. Машинасининг рангига мос —

қизил водолазка кийиб олган йигит бир оёғи ичкарида, бир оёғи ерда, шу томонга қараб турарди.

— Қаёққа борасиз? — деди у яна.

Хуршида «собственный» машинага ўтиришни уму-ман хушламасди.

Ҳозир ҳам чимирилиб:

— Ҳеч қаёққа! — деди-ю, тескари қараб олди. У моторнинг гувиллашини, машина жўнаб кетишини кутиб турарди. Чиндан ҳам эшик қарсиллаб ёпилди. Аммо мотор гурилламади. Бояғи йигит унинг рўпарасида пайдо бўлди.

— Қўлингизда юкингиз кўп экан, — деди Хуршидага жиддий тикилиб.

Хуршида унинг силлиқ таралган сочларига, чимирилиб турган қошига бир лаҳза қаради-ю, кўзини олиб қочди.

— Қанча сўрайсиз?

Йигит кулиб юборди.

— Савоб ҳам керак-ку одамга!

— Унақа бўлса ўтирмайман.

Йигит яна кулиб унинг сумкасига қўл чўзди.

— Бўпти, бензин ҳақини берарсиз.

Хуршида машинанинг паралон ғилоф қопланган орқа ўриндиғига ўтираркан, йигит сўради:

— Қаёққа ҳайдай?

— Кўкчага!

Хуршида энди уйга етгунча бир оғиз ҳам гапирмасликка аҳд қилди.

Анчагача индамай кетишди. Хуршида йигитнинг рўпарадаги ойначадан ўзига қараб қўяётганини ҳис қилар, атайлаб кўчаларни томоша қилиб борар эди.

— Иссиққа қолиб кетибсиз, — деди йигит орқага бурилиб. Хуршида мўйлов қўйган йигитларни ёмон кўрарди. Аммо ҳайдовчининг мўйлови ўзига жуда ярашиб тушганини ичида тан олди. Индамай кетаверди. — Иссиққа қолиб кетибсиз, дейман? — йигит яна саволини қайтарди.

— Шундоқ бўлди! Энди отимни сўранг! Қаерда ўқишимни сўранг! Иложи бўлса, йигитим бор-йўқлигини ҳам билиб олинг! — Хуршида бу гапларни шу қадар жаҳл билан бидир-бидир қилиб айтиб ташладики, ўзиям ҳайрон қолди.

Йигит бунақа зарбани кутмаган бўлса керак, анчагача жимиб қолди. Кейин орқага қарамасдан секингина гапирди:

— Ўзининг туғилган кунида ўзи бозор қилган одамни биринчи кўришим.

Энди Хуршида эсанкираб қолди. Худди унинг юзиди яхшироқ кўриб олгиси келаётгандай олдинга эгилди.

— Сиз... қаёқдан биласиз? — деди кўзларини пирпиратиб.

— Мен ҳамма нарсани биламан! Телепатман! — Йигит орқага қараб жилмайди. Шунда Хуршида унинг мўйлови ўзига ярашганини яна бир бор ҳис этди-ю, хаёлига келган фикрдан уялиб, кўзини олиб қочди. — Сиз ҳеч нимани айтмай қўя қолинг, — деди йигит ҳамон жилмайиб. — Отингизни ҳам, бутун неча ёшга тўлганингизни ҳам, ҳаммасини биламан! Сиз бўлса мени билмайсиз. Шуям инсофданми? Келинг, сиз ҳам мени таниб олинг. Отим — Анвар...

Хуршида қараса гап гап билану, машина бошқа ёққа бурилиб кетяпти.

— Кўкча у ёқдамас! — деди у овозини баландлатиб. — Ё йўлни билмайсизми?

— Биламан! Бир минутга!

Зум ўтмай машина пастак, ойнабанд магазин рўпарасида тўхтади. Анвар кўча четидаги цемент ариқчадан ҳатлаб ўтди-да, магазинга кириб кетди. Хуршида ўтираверишини ҳам, тушиб кетишини ҳам билмай турган эди, Анвар ичкаридан бир сават гул кўтариб чиқди. Хуршида шундагина бу гул магазини эканини билди.

Анвар негадир орқа эшикни очиб, саватдаги гулни шундоққина Хуршиданинг оёғи тагига қўйди.

— Нима қилиясиз? — деди Хуршида оёғини нари суриб.

— Туғилган кунингиз билан чин қалбимдан табриклайман. Илоё, бахтли бўлинг! — Анвар қўлини шунақа қойилмақом қилиб кўксига қўйдики, Хуршида кулиб юборди.

— Артистмисиз, нима бало?

— Артист бўлсам, жон дердим. Эпложмайман. Аспирантман.

Анвар рулга ўтирди-ю, машинани гизиллатиб ҳайдаб кетди. Қизиқ, энди у Хуршидаларнинг кўчасига етгунча бир оғиз ҳам гапирмади. Фақат Хуршиданинг юкларини, саватдаги гулни тушираётганда секингина «яхши дам олинглар», деб қўйди.

Хуршида ҳеч қачон туғилган кунини бунчалик хушчақчақ нишонламаган эди. Қизлар билан роса

ўйнашди, ярим кечагача хурсандчилик қилишди. У орачора негадир Анварни эслаб қўяр, аммо ўша заҳоти уни хаёлидан ҳайдашга уринарди. «Яхши йигит экан. Одамгарчилиги бор экан. Шу билан нима бўпти? Энди қайтиб кўришадиларми, йўқми. Кўчада учраган бир одамда!»

Шунақа деб ўйларди-ю, бари бир кўнглида ноаниқ умидга ўхшаш бир нарса айланаверарди. Кечаси меҳмонларни кузатаётганида худди ўша машина яна келиб қоладигандек беихтиёр атрофга аланглади. Эртасига, индинига кўчаларда юрганида ҳам қизил «Жигули» кўринса бурилиб қарайдиган бўлди. Орадан бир ҳафтами, ўн кунми ўтди. У энди Анварни хаёлидан чиқара бошлаганида яна кўришиб қолишди. Хуршида узоқдан келаётган қизил «Жигули»ни кўрди-ю, негадир юраги жиз этди. Машина унинг рўпарасига келиб тўхтади.

— Ўқишга кетяпсизми? — Анвар ўтирган жойида чўзилиб эшикни очди. Хуршида иккиланиб орқа ўриндиққа ўтираркан, унга қараб қўйди.

— Ўқишга киролмаганман, ишлайман, эътиборингиз учун! — деди таъкидлаб. — Мен тўғримда ҳамма маълумотга эга одам шуниям билмайсизми?

Анвар кулди.

— Очигини айтсам, отингизниям билмайман.

— Қизиқ бўлди-ку! — Хуршида елкасини қисди. — Бўлмаса туғилган кунимни қаёқдан билдингиз?

— Кўзингиздан! — Анвар жилмайди... — Қалай, зиёфат яхши ўтдими?

Хуршида индамай бош силкиди.

— Ўша куни сизнинг бахтингиз учун менам ичдим.

— Ёлғон! — Хуршида қўл силтади.

— Ёлғон гапирсам, ёрилиб ўлай!

Хуршида кулиб юборди.

— Қўйинг, ҳали бола-чақангизга керак бўласиз!

— Шунақами, а? Айта қолинг, сизга жудаям керакманми?

Хуршида гап суюқлашиб кетаётганлигидан гаши келди-ю, аммо шунга яқинроқ мавзу давом этишини бари бир хоҳларди. Шунинг учун индамай қўя қолди.

Эртасига Анвар унинг ишдан чиқишини пойлаб турди. Ўзининг ишхонасига олиб борди. Кибернетика бўйича илмий иш қилаётган экан. Ҳозирча лабораторияда кичик илмий ходим бўлиб ишларкан. Хуршида

аллақандай чизмалар, ялтироқ аппаратлар билан тўла нимқоронги хонага кириб қолди.

— Бизнинг ишимиз суратлар билан боғлиқ, — деб тушунтирди Анвар. — Хоҳласангиз, сизниям суратга тушираман...

Ўша кундан бошлаб у Анварнинг лабораториясига тез-тез бориб турадиган бўлди. Лабораториянинг ярим қоронғилиги ҳам, турли вазиятларда суратга тушиш ҳам энди уни чўчитмас эди.

Уйда бўлса совчилар бозори қайнар, Пошша хола ҳар куни янги гап топиб қўярди. Куёв бўлмишнинг бири завуч эмиш, яна бири «пекарний»да ишларкан. «Матасикли» бормиш. Тагин биттаси «пераводнийлик» қиларкан. Москвадан гилам олиб келаркан.

...Бир куни Хуршида онасининг рўпарасига ўтириб олди-да, очиқ-ойдин қилиб айтиб қўя қолди:

— Қингир-қийшиқ совчиларингизга айтиб қўйинг, ойи! Менинг танлаганим бор! Эскилик сарқитидан қачон қутуласиз?

Онаси Хуршида кутгандек сапчиб тушмади. Фақат сўради:

— Ким ўзи у? Қанақа одам?

— Яхши одам. Аспирант. Яқинда олим бўлади. — Пошша хола бировнинг «матасикли»ни гапиргани учун Хуршида ҳам атайлаб қўшиб қўйди: — Машинаси бор, «Жигули».

Эртасига у уйига совчилар кўп келаётганини гап орасида қистириб қўйди. Анвар одатдагидек масалани кўндаланг қўйди:

— Бўпти, эртагаёқ ЗАГСга ариза топширамиз.

Ҳамма иш кўнгилдагидек кетаётганида Пошша хола-нинг қайсарлиги тутиб қолди. Иккала оёғини бир этикка тиқиб туриб олди.

— Менинг кўчада қолган қизим йўқ! Уйланадиган одам беш-олти марта совчи юборади, одам қўяди. Оти-ни билмасам, зотини билмасам. Йўқ, бўлмайди!

Хуршиданинг бир кулгиси келар, бир жаҳли чиқарди.

— Нимага тушунмайсиз, ойи? Беш марта совчи юбориш деган қонун қаерда ёзилган? Анвар ака Қашқадарёдан келган. Ота-онаси ёшлигида ўлиб кетган экан. Даллолнинг нима кераги бор?

— Ота-онаси бўлмаса қариндош-уруғи бордир, иш-хонаси, хўжайинлари бордир. Ўзим бораман.

Хуршида кулди.

— Ишхонасига борганингиз билан сиз нимани тушунардингиз. Кибернетикага ақлингиз етадими? Ўзим минг марта борганман ишхонасига, билдингизми!

Пошша хола бари бир бўш келмади.

— Сен эчки эмассанки, дуч келган одамга етаклатиб юборсам. Бўлмайди!

— Балки ҳали қалин ҳам сўрарсиз?

— Таг-тахтини суриштирмай туриб бермайман! Бўлмайди.

Пошша хола бўлмайди, дегани билан тўй тўхтаб қолмади. Анварнинг узоқ тоғаси бор экан, ўша ўртага тушди. Тўй бошланди-ю, Пошша хола бир нарсасини йўқотгандек мунгайиб қолди.

Баҳор палласи ғалати ҳодисалар бўлади. Тўсатдан жала қуяди-да, ер-кўкни шалаббо қилиб юборади. Кетидан ярқ этиб офтоб чиқади. Олам яшнаб кетади. Зами-ну осмон тароватли бир исдан — баҳор исидан маст бўлиб қолади. Хуршиданинг ҳаёти ҳам шунақа бўлди. У Анварни бутун вужуди билан севиб қолди. Муҳаббати эвазига бахт қуёши жилмайиб боқди-ю, бутун дунё яшнаб кетгандек бўлди. Қизил лентани кўндаланг тақиб олган ЗАГС мудирасининг нутқи, пешанасига қўғирчоқ қўндирилган машинада сайр қилишлар, гул иси май ҳидига қовушган чароғон ресторан... У бахтиёр эди. Бахт деган лаззатли туйғу ҳаётига шунчалик тез кириб келганига баъзан ўзи ҳам ҳайрон қоларди. Назарида онаси ҳам уни тушунгандек эди. Фақат тўйдан кейин Пошша хола Анварнинг Юнусободдаги икки хонали уйига бормади. Умуман, бормади. «Зиёни йўқ, ойим шунақа бир ловиллайдилару ўчадилар», деб юпатди Хуршида эрини.

Тўйдан кейин бир ҳафта ўтгач, никоҳ сайлига чиқишди. Августнинг ўрталари эди. Бунақа пайтда денгиз янги соғилган сутдек илиқ бўларкан. Бир куни икковлари ойдин кечада чўмилишди. Қизик, Хуршида сузган сайин қўлининг учидан сачраган томчилар худди марвариддек ярақлаб кўринарди. Бунақа лаззатли манзарани худди шунақа пайтда денгизда чўмилган одамгина билади. Хуршида қорайиб, янаям ҳусни очилиб қайтди.

Бир куни Анвар ишдан ташвишлироқ қиёфада келди.

— Чамадон тайёрланг, — деди тўсатдан.

— Яна қаёққа борамиз?

— Сиз эмас, мен кетаман, — Анвар энди осойишта

тушунтирди. — Илмий ишим бўйича Ленинградга боришим зарур бўлиб қолди. Домла чақирибди.

— Анчагами? — Хуршида бирдан ичи ҳувиллаб қолгандек, эрига термилди.

— Наридан борса, бир ой.

Хуршида кузатиб қўймоқчи эди, Анвар уни аяди. Вокзалга чиқартирмади.

Икки хонали каталакда Хуршида ёлғиз қолди. Ҳовлида, маҳаллада одамнинг ёлғизлиги билинмайди. Аммо секцияда бир кун танҳо қолган киши ёрилиб кетай дейди. Бунақа жойда қўни-қўшнилар нимагадир саломлашишдан нарига ўтмайди. Хуршида уч кунда сиқилиб кетди. Ишга бораё деса, Анварнинг гапига кириб, бўшаб олган. У ўз уйига борди. Пошша хола ҳалиям жаҳлидан тушмаган экан. Хуршида икки кун турган эди, секингина тушунтирди:

— Узатилган қиз уйга келиб ётиб олмайди. Қўни-қўшнилар ҳалитдан гап қиляпти.

— Бўлмаса юринг бизникига, — деди Хуршида.

— Йўқ, болам. Оғзимга сўз олганман.

Хуршида умрида биринчи марта онасини ёмон кўриб кетди. Она деган ҳам шунақа бемеҳр бўладими? У уйига келди. Телевизор билан овуна бошлади. Ҳар кун йилдек чўзилар, аксига Анвардан на хат, на хабар бор эди. Баъзан Дилбар деган ўртоғи келиб турар, аммо унинг ҳам ўз тирикчилиги бор эди. Кундузи ишга боради, кечқурун ўқишга...

Бир оқшом эшик жиринглаб қолди. Хуршида очиб қараса, «сим» рўмол ўраган аёл, дўппи кийган олти-етти ёшлардаги бола турибди. «Қишлоқдан келишибди, — деб ўйлади Хуршида аёлнинг ялтироқ рўмолига, беўхшовроқ осилиб турган жемперига қараб. — Адашган одамларга ўхшайди». У ҳамроҳ топилганига қувонгандай беихтиёр ичкарига таклиф қилди.

— Келинлар! — деди йўл бўшатиб.

Аёл дадил ичкарига кирди. Бола шўхгина экан. Бирпасда югуриб бориб магнитофон қулоғини бурай бошлади.

— Акбар, тек ўтир! — деди аёл жеркиб. Кейин Хуршидага қаради. — Сиз Хуршидахонсиз-а?

Хуршида ҳайрон бўлди.

— Мен сизни танимайроқ турибман, — деди ийманиб.

— Таниб қоларсиз. — Аёл хотиржамлик билан жемперини ечиб стул суянчигига ташлади. Унинг беписанд-

лиги, киноя қилиб гапирishi Хуршиданинг гашига тегди. «Ким ўзи бу? Нимага олифтарчилиқ қилади?»

— Кимсиз ўзи? — деди қошини чимириб.

— Кетдими? — Аёл негадир илжайди. — Анча бўлдими?

— Ким кетади?

— Узум опкетдими, тарвузми?

Хуршида шахд билан ўрнидан турди.

— Менга қаранг! — деди таҳдид билан. — Майна-бозчилиқни йиғиштиринг! Кимсиз ўзи?

Аёл ўглига қараб қандайдир нотабий, асабий қийқириб кулди.

— Даданг Сибирга кетибди, ўғлим. Узум опкетибди. Шу ерда кутиб ўтирсанг, сенга велосипед олиб келади.

Болакай кўзларини катта-катта очиб онасига тикилди.

— Қачон, буви, қачон?

— Унисини манави аянчангдан сўрайсан! — аёл Хуршидани кўрсатди. Яна ўша нотабий оҳангда кулди. — Қачон қайтаман деган Акбарнинг дадаси?

Хуршида ниманидир тушунгандек бўлди-ю, юраги сирқираб кетди. Бемадор бир ҳолатда эшикка суяниб қолди.

Аёл тантана қилгандек яна қийқириб кулди.

— Сизниям машинасига ўтқазиб, қўлга туширдими? Сизгаям аспирантман, дедими? Сизниям тўй бўлма-сидан ишингизни тўғрилаб қўйдими? Ҳеч кимим йўқ, етимман, дегандир? Бир ой ичида тўй қилдими? Свадебний путешествияга олиб боргандир, ҳойнаҳой? Энди илмий иш билан Ленинградга кетган бўлса керак.

Аёл ҳар гапи билан Хуршидага тарсаки тушираётгандек бўлар, бундан роҳатлангандек ваҳшийларча қийқириб кулар эди.

— Ленинградда пишириб қўйгани йўқ! Новосибирскка кетган! Узум опкетган.

Хуршида бошидан ҳуши учиб бораётганини ҳис қилиб турар, юраги гурсиллаб урарди.

— Ёлғон! — У ер тепиниб чинқириб юборди. — Ёлғон! Ёлғон!

Кейинги дақиқада у ваҳшийларча кулаётган хотинга ташланди. Бошидаги «сим» рўмолига чанг солди. Аммо шу он изтиробга тўла бир чинқириқ янгради-ю, Хуршиданинг қўллари ҳавода муаллиқ қотиб қолди.

— Буви! Бувижон! — Боядан бери магнитофон олдида ўралашиб юрган болакай ўқдек отилиб келиб онасига

ёпишди. Шундагина Хуршида аёлнинг кўзларидан оқиб тушаётган ёшни кўрди. Аёл негадир каловланиб ўрнидан турди. Бир қўли билан боланинг бошини силай бошлади, бир қўли билан Хуршиданинг елкасидан қучди.

— Пешананг шўр экан, синглим! Кўзингга қарасанг бўлмасмиди? — Шундай деди-ю, елкалари силкиниб йиғлаб юборди.

Ўша кеча тун бўйи икки «кундош» ҳасратлашиб чиқишди. Бола ухлаб қолган, уй нимқоронғи, аёлнинг овози ғамгин, аммо ўктам эди. У асли андижонлик экан. Техникумда ўқиб юрганида Анварнинг қўлига тушибди. Эс-ҳушини йиғиб олгунча, Анварнинг иккинчи хотинига айланиб қолибди.

— Сиз учинчисисиз! — деди у қандайдир киноясиз оҳангда. — Хоразмда ҳам хотини бор. Аммо ишни пишиқ қилади. Законний ажрашади.

Хуршида ич-ичидан тошиб келаётган йиғини аранг босиб ётарди. «Законний» ажрашганининг нима фойдаси бор. Бу билан дарди енгиллашармиди?

Анвар ҳеч қанақа олиммас, сураткаш экан. Гоҳ у, гоҳ бу институт лабораториясида сураткаш бўлиб ишлаб юраркан. Кузда аллақандай ҳамтовоқлари билан Сибирь шаҳарларига бориб узум сотаркан. Манави кооператив уйлари машиналар, ресторани денгиз саёҳатлари шундан экан. Хуршида бу гапларнинг туш бўлиб қолишини жуда хоҳларди. Қани энди тўхтовсиз гапираётган мана шу хотин ҳам, диванда пишиллаб ухлаётган анави бола ҳам туш бўлса. Туш бўлса-ю, у уйғониб кетса. Йўқ, туш бунақа бўлмайди!

— Балки, бирон нарса тама қилиб келди, дерсиз. Йўқ, ҳеч нима керакмас. Тошкентда қариндошларимиз бор. Шуларникига келувдим. Бу гапларни эшитиб қолиб, сизни огоҳлантириб қўйгим келди. Агар яхши кўрсангиз, маҳкам ушланг. Анвар — туллак йигит.

...Она-бола зинадан тушиб кетаётганда Хуршида бирдан уйга югурди. Кеча болакай ўйнаган японча магнитофонни столдан юлиб олди-ю, зиналардан чошиб тушди.

— Ма, Акбар! — деди болага тутқазиб. — Бари бир шу... сеники.

Кундоши қаршилиқ қилган эди, қўймади.

— Бари бир менга керакмас. Энди керакмас.

Ловиллаб турган гулханга сув сепилса нима бўлади? Аччиқ, бўғувчан ҳовур кўтариладими? Ҳозир шундай бўлди. Хуршиданинг ловуллаб турган муҳаббатига сув сепилди. У ўзининг аччиқ ҳовурига ўзи бўғилиб қолди.

Нима қилди у? Нима қилиб қўйди? Ширин гапларига учдими? Мўйловигами? Бир сават гулигами? Машинасигами? Балки жарақ-жарақ пулларига учгандир. Нимасига учди? Ҳаммасига! Машинасида катайса қилиш ёқармиди? Ёқарди. Жудаям ёқарди. Ресторанларга кириш, денгизга бориб чўмилиш, қоронғи лабораторияга кириб ўптириш ёқармиди? Ёқарди. Ўзи-ку сураткашни аспирантдан, чайқовчини олимдан ажратолмас экан, нега суриштирмади? Нега онаси суриштираман деса, бир чеккага йиғиштириб қўйди? Эскилик сарқити деб тўйига ҳам чандон аралаштирмади. Эскилик сарқити эмиш! Сарқит ким? Ойисими, ўзими? Ойисининг кўнгли бир нарсани сезгандирки, оёқ тираб туриб олгандир.

У Анвар келса нима қилишини билмас эди. Албатта, бўйнига олмайди. Уйланганини ҳам, боласи борлигини ҳам айтмайди. Ана ўшанда боплайди. Шунақа бопласинки, эркак бўлганига минг пушаймон қилсин!

Қизиқ, Анвар ҳеч нимадан бўйин товламади.

— Нима қипти. Аввалги хотинларим билан ажрашганман. Ҳаммаси законний! Узум масаласи... Нима, қипти, буям савоб иш. Илмий иш ҳам бўп қолар. Аспирантлардан нима кам? Хоҳласам, ярим йилда диссертация ёқлайман.

— Нега мени алдадингиз? — деди Хуршида аламдан тўлганиб.

— Қизиқ экансиз, тўйни тезлаштиринг, деган менми, сизми?

Хуршида алам ичида уни тарсакилаб юборди. Анвар бир ранги ўчди-ю, индамади.

— Бўлдими? — деди кулишга ҳаракат қилиб. — Аламингиздан чиқдингизми энди?

Хуршида бу одам билан ўрталарида каттакон жарлик пайдо бўлганини ҳис қилди. Бу жарлик икковларини икки соҳилга улоқтириб ташлади. Ким билсин, балки илгари ҳам жарлик бўлгандиру Хуршида кўрлик қилиб нариги соҳилга қадам босгандир.

... Айвон томондан Пошша холанинг товуши келди.

— Тўлқинжоннинг тўйи юришиб қолди, овсинжон! Шунақа-ю, кўнглим ғашроқ. Келиннинг акаси ичаркан. Отасиям оғзи шалоқроқ дейишади.

— Синанг, ўргилай, обдан синанг. Қуш уясида кўрганини қилади. Кейин куйиб алангасига исиниб ўтирманг, овсинпошша?!

1979

НЕГА? НЕГА?!

Троллейбус силкиниб қўзгалди.

— Кейингиси — Бешинчи мавзе! Патталарни чекичлашни унутманглар. Йўлда назоратчи бор.

Ҳамидулла ўрта қатордаги ўриндикда ўтирибди. Дераза олдида.

«Қўрқади назоратчиларингдан! Студент анойи эканда, тутқич берадиган. Ярми самбочи, ярми каратэчи! Шунқа, дейди-ку, кейинги пайтда назоратчилар ҳам кооператив тузган. Паттасиз одамни ушласа нақд уч сўмни қуртдек санаб олади. Бир сўми давлатга, икки сўми ўзига. Бир гал ўзи ҳам қўлга тушди. Кап-катта одам. Уят-е! Палакат босиб, паттаси тутаган экан... Бир эмас, тўртта ҳирсдай йигит атрофингни ўраб тургандан кейин иложинг қанча! Тўлайсан! Уларниям билганибилган. Бир кунда эллик кишини ушласа, чўнтагига юз сўм тушиб турибди. Ҳар биттасига йигирма беш сўмдан. Қорнини оғритадими?»

— Эслатаман, йўлда назоратчи бор.

«Қулоқ солади гапингга! Ичида сўкаётгандир ҳаммаси».

Бунақа пайтда марказ томонга одам кам бўлади. Троллейбус тиқилинч эмас. Ҳар куни битта йўлдан юраверганингдан кейин ўрганиб кетаркансан. Саккиз йилдан бери шу. (Қамоқдан қайтганидан буён). Қорақамиш «икки-бир» дан (топган номини қаранг: «икки-бир»миш, ўлсин агар, одамнинг тили келишса) секин йўлга тушади. Битта-битта юр-е-еб студентлар шаҳарчасига келади. Троллейбустга ўтириб (эрталаб жой бемалол-да) Ўрдагача боради. Ишига. Ошхонага. Кечқурун шу йўлдан орқага қайтади. Қорақамишга. Уйига. «Шеф» — инсофли одам. Охун ака. Ишга ундан олдин бориб туради. «Чаққон-чаққон қимирлайдў, Ҳмидуллахон! Ҳли замон лағмонхўрлар клидў».

«Контролёр кўринмайдими? Даф бўлсин. Болаларга ачинади-да, одам. Студентга уч сўм кичкина пулми? Шунақа-ку, елкасига магнитофон осиб, чиройли-чиройли қизларни қўлтиқлаб юрадигани қанча. Магнитофонга етган пул паттага етмайдими? Йў-ўқ, олмайди. Юради отасининг сояи давлатида магнитофон варанглатиб! Ота шўрлик ўғлим Тошкентдек шаҳри азимда ўқияпти, олим бўлиб келади, дейди. Офтобда елкаси ягир бўлиб кетмон уради. Насибасидан қийиб жарақ-жарақ пул жўнатади. Булар бўлса... Ўргилдим обберадиган

шаҳарингдан! Худога шукр, Раҳматилласи яхши бола чиқди. Ичмайди, чекмайди, ёмон йўлга юрмайди. Уям шу ерда ўқирди. Биофақда. Биринчи курсни битириб армияга кетди. Насиб этса, келади эрта-индин».

Оббо! Ёмғир бошланди-ку... Қамалишига ёмғир сабабчи бўлган. Ёмғирмас-ку, хўжайини. «Волга» ҳайдарди. ТНО. Министрни олиб юрарди. Ўша кеча хўжайин идорада анча ўтириб қолди. Кейин тагин «бир жойга» борди, «Севера-Восток»даги тўққиз қаватли уй тагида Ҳамидулла моторни ўчириб, узоқ ўтирди. Ўрганиб қолган. Аввал ҳам кўп келишган, «Севера-Восток»ка... Кейин хўжайинини уйига обориб қўйди. Ярим кечадан ошган эди. Ёмғир ёғиб турувди. Ҳамидулла шошиларди. Раҳматилланинг туғилган куни эди. Ўн ёшга чиққан куни. Палакатни қаранг: плаш кийган одам кўчани кесиб ўтаётганини кеч пайқабди... Эртасига хўжайини уни юпатди... «Ўзи стовосьмой, пиёниста экан. Оёғи синибди. Балоям урмайди. Касалхонага обориб яхши қипсиз. Сизга ҳеч нима қилмайди; мен борман. Фақат, битта илтимос, биров сўраса «анови ёққа» борганимизни айтмайсиз. Уч болам бор, тирикчилик, деб қўяқоласиз».

Ҳамидулла хўжайин айтганини қилди... Икки йилга кесишди. Бир бегуноҳ фуқарога оғир тан жароҳати етказгани учун, давлат машинасидан ўз шахсий манфаати йўлида фойдалангани учун. Ахлоқ тузатиш колониясига ҳукм қилишди. Ахлоқ тузатармиш! Начора, пешонада бор экан. Хотини қон-қон йиғлади: хўжайиннинг олдига борса, секретари киргизмабди. Бунақа пайтда одам чодирхаёл бўлиб қоларканми, суддан кейин хотинига айтди. «Ёшсан, мабодо кўнглинг бўлинса... бошқа бировга... майли...» (Керакмиди шу гап?) Хотинининг кўзи ғазабдан ёниб кетди. «Ундан кўра ўлдириб кетақолинг!» Кейин ўгли билан гаплашди. Раҳматилла учинчи синфда ўқирди. Эсини таниб қолганди. Бошига иш тушганда одам ақлли бўлиб кетарканми, Ҳамидулла хўп доно гаплар айтди. «Сен энди катта йигитсан, ўғлим. Оилада сендан бошқа эркак йўқ. Опангга ёрдам бер, сингилларингни бошини сила». Ўн яшар бола онасига қандай ёрдам беради-ю, сингилларини бошини силаш учун нима қилиш керак?.. Нима десин? Бир нима дейиш керакмиди, ахир? Ўйлаб турди-да, қўшиб қўйди. «Икки йил нима? Гиз этади, ўтади-кетади. Сен ўғлим, хапа бўма». Ўғлининг йиғлаб юборишидан қўрқар эди. Агар Раҳматилла

йигласа ўзиям... Йўқ, ўгли йигламаядям, гапирмадям. Ерга қараб тураверди.

Сурхондарё томонда «ахлоқини тузатишди». Темирийўл яқинида. Қора пахталик кийган аристонлар... Кечалари оғир ғўнғиллаган самолётлар, муттасил тарақа-туруқ қилиб ўтадиган юк поездлари... Аввалига ярми очиқ вагонларга ортилган юкларнинг усти брезент билан ўраб қўйилгани учун ҳеч бало кўринмасди. Кейин брезент қопламасиз ташийдиган бўлишди. Танклар, замбараклар, БТРлар. Колонияда сиёсий ахборот бўлди. Империализм малайлари Афғонистон демократик республикасидаги Савр инқилобини бўғиб ташламоқчи бўпти. Шонли Совет жангчилари ўзининг интернационал бурчини шараф билан бажаришга киришибди... Ўшанда Ҳамидулла ҳеч нимани ўйламади. Ўйлаб нима қилади? Шу падарингга қусур икки йилни омон-эсон ўтказса, уйига, хотинининг, иккита норасида қизалоғининг олдига борса, ўғлини кўрса бас. Машина деган палакатнинг рулини ушлаган номард! Дуч келган юмушни қилаверади. Зўр келса, Эски шаҳардаги мардикор бозорига бориб, ғишт қуяди, ҳоммолчилик қилади. Аммо лекин болаларини бировга зор қилиб қўймайди. Қаранг, бир нарса етти ухлаб тушига кирмабди. Ой ўтади, йил ўтади, пайти келиб сенинг ўғлинг ҳам Афғонистонга боради, «интернационал бурчини» бажаради...

«Боши тошдан бўлсин ишқилиб. Кўпи кетиб, ози қолди».

— Чекичламаганлар ўзидан кўрсин. Уч сўм жарима тўласа хотинига пайпоқ ололмайди, уйда жанжал бўлади.

«Оббо! Шангиллайвераркан-да, бу хотин, қўлимга микрофон тегди деб!»

«Ғунча». Номиниям топганми? Майли, буям болаларга бир эрмак-да. «Ну, погоди» деса, жонини беради. Бўрини айтмайсизми, бўрини! Вой, қисталоқ!».

Ота ҳовлиси шу ерда эди. Сув бўйида. Зилзилада унчаям шикаст етмади. Болахонинг синч деворидаги гувалалар тўкилганини айтмаса... Ҳамидулла ўшанда ҳали уйланмаганди. Шофёрлик курсини энди битирганди. Аслида-ку, тарихчи бўлмоқчийди. Университетга киришни орзу қиларди. «Китоб ўқигин, ҳа-а, ўқийвер, ёғи чиқади! Отангни бекитиб қўйган газнаси бор! Қайнаб чиқяпти. Сени уйлантиради, бола-чақанг билан қўшиб боқади! Тур ўрнингдан, қулупнайни чопиқ қил!

Эртага бозорга опчиқиб сотсанг, кунингга шу ярайди!» (Отасининг асаби чатоқ эди).

Зилзила баҳонаси билан «бузди-бузди» бошланди. Бу ерда кўп қаватли муҳташам бинолар қад кўтарар эмиш. Осмонўпар қасрлар.. Польшага бир оёғини ташлаб келган отаси қўлтиқтаёғини дўқиллатиб, э, югурди-я! Райком, райисполком, горисполком...

Ҳамидулла отасининг чўлтоқ оёғини кўп кўрган. Чап оёғини... тиззадан юқориси сақланиб қолган оёқ аллақандай ингичка тортиб кетган. Учи тўмтоқ, кўкимтир қизғиш рангда. Шимининг почасини қайириб, оқариб кетган эски қайишига қистириб олади, ҳақкалаб бориб деворга тираб қўйилган қўлтиқтаёғига ёпишади. «Резинкаси ейилиб кетибди, — дейди тўнгилаб. — Бу онангни... аптекада топилса экан!» Ҳассасини дўқиллатиб, ҳовлига тушади. «Керак бўлса Москвагача бораман», — дейди аллакимга дағдага қилиб. — Кўкча мозорида отам ётибди, онам ётибди! Ота-бувамдан қолган уйни бузадиганнинг боши ўнта. Ана, қўлидан келса ремонт қиб берсин! Ўлигим шу ердан чиқади. — Иккала ҳассатаёғини ерга баравар уради, — шу ердан! Исполкомдаги жипирикқа гапирсам, безраяди. «Майли, бузадиган ердан жой олинг, уч йилдан кейин шу маҳалладан дом берамиз», дейди. Уч йилгача онангни чорбоғида тураманми? «Бўлмаса, Қурбақаободдан участка олинг»миш. Қурбақаободи ернинг киндигида бўлса, тилладан тоғим борми, бир четидан ушатиб иморат қурадиган. Йўқ, Москвага бораман. Учинчи Украина фронтининг жангчиси, Ватан учун қон тўккан, «Шуҳрат» ордени кавалери хор бўлди, дейман. Уйим босиб тушгани йўқ, ремонтIAM бошида қолсин, бузмасин, дейман. Домини пишириб есин, дейман».

Отасининг елиб-югуришлари шу бўлдики, уйларида чироқ ўчиб қолди. Газ келмай қўйди. Маҳалладаги ўттиз икки хонадон «дом»га кўчишга рози бўпти. Йигирма битта оилага Қурбақаободдан ер берилибди. Саккиз хонадон «бузиладиган ер»га рози бўлиб, қариндошлариникига кўчиб кетибди. Уйларга бульдозер қўйилди.

— Ўлсин-ей! Мунча имиллайди бу! Аксига олади ўзи. Соатингиз неччи бўлди, амаки?

«Амаки-я! Ўзининг юзи тегирмончининг маҳсисига ўхшайди-ку, амаки дейди. Упаниям беармон чаплабди-ми? Қариликни бўйнига олса ўлади бу хотинлар! Минг

сўмлик пальто кийиб, гул кўтариб юргандан кўра икки сўмнинг баҳридан ўтсанг, жониқиб кутаётганингнинг олдида ўн минутда борасан. Ана, кўча тўла кооператив такси».

— Соатим йўқ, хола! Манда соат нима қилсин. Пуристой одам бўлсам.

«Э, ўл-а! Ўзинг ҳам жа тажангсан-да! Ёш бўлгиси келса нима қилсин бу шўрлик. Қўндоқда теккан-да. Гўринг нурга тўлгур отанг ҳам шунақа кажбаҳс эди... Қизиқ, бутун отанг тушинга кирибдими? Қамоқда ётганинда ўлиб кетган отанг? «Қўлтиқтаёғим қани, нега йўқотдинг», деб бақирбдими?»

Тавба, отаси майка-турсида эмиш. Кесилган чап оёғи нуқул дикиллармиш. «Топ! Ҳозир топасан таёғимни, бўлмаса ўртоқ Брежневга бораман, мен фронтовикман, дейман! Сен ҳам арзимга қулоқ солмасанг, лична Олий Бош Қўмондоннинг ўзига арз қиламан», дермиш. «Э одамнинг тушига нималар кирмайдиган?»

«Ҳамза театrimi? Афишани қаранг, афишани! «Халқлар жаллоди». «Эртага премьер!» Қойил! Эртага одамлар янги томоша кўради. Сталинни сўкиб-сўкиб чиқади. Яшавор, шоввоз. Тириклигида доҳий ясайсан, ўлганидан кейин гўрдан олиб, гўрга тикасан...

Ана, телестудиядан ҳам ўтдик. Шу... телевизорни ўйлаб топганим отасига минг раҳмат-е! Уйингда индийский чойни ичиб ёнбошлаб ёт-е-еб, дунёни томоша қиласан. Ойнаи жаҳон-да! «Оталар сўзи»ни айтинг. Дилингдаги гапни топадия-я. Барака топинг-е, отахон! Ўртадан андиша кўтарилди, одамларда инсоф йўқ... Қаранг, телевизор деган нарсани Тошкентда яшашган экан-у, мушук ановисиниси бекитганидек шуниям овоза қилишмайди. Ҳа, энди, Тошкент қолоқ бўлган, саводсиз бўлган».

— Ўрдада тушмайсизми, синглим?

«Кўрдингми, дарров чехраси ёришди. Наридан борса ўзинг тенги хотин кишига «хола» демасанг асаканг кетармиди? Шунақа-ку, пардоз-андоз қилган хотинни кўрса... Ўзингнинг хотининг бошқача-да. Йигирма бир йил турмуш қилиб, бир марта лабига бўёқ сурмади-я. Икки гапнинг бирида: «Раҳматим келса, ҳафта ўтмай тўй қиламиз», дейди. Кўрпа-кўрпачалар тайёр, келин сарполар таппа-тахт. Шу кунларга етказсин. Майли, ҳафта, ўтибмас-ку, баҳорда... Умр савдоси-да бу. Келинниям тагтахтини суриштириш керак. Ота-онаси

ким, авлод-аждоди ким. Раҳматилла келишган бола. Ичмайди, чекмайди, ёмон йўлга юрмайди. Шундоқ бўлгандан кейин келин ҳам... чиройли бўлади, эслихушли, уйим-жойим дейдиган бўлади... Эрталаб ишга отланганида, «адажон, чойингиз тайёр, қуймоқ пишириб берайми», дейди. Э, умрингдан барака топ, болам! Қўшганинг билан қўша-қаригин, бахтли бўл, қизим! Кейин... Неварали бўлади. Тўнғич невараси (ўғил бўлади. Раҳматилла азамат йигит) ухлаб ётганида қўйнига кириб олади. Уйғонсаки... ҳалигидақа. «Ие, полвон биз томонга чоптириб юборибдилар-ку, деса, бувиси юпатади: «неварангиз ҳалидан буён тортқилайди, уйғонмаганингиздан кейин жаҳли чиқсанда, дадажониси! Невараси «дадажониси»га қараб қиқир-қиқир кулади»...

— Кечирасиз, синглим, ўтиб кетсам... Раҳмат...

«Вой-бў-ў! Атирга чўмилганми бу хотин, нима бало, димоғни ёради-я! Бола-чақадан вақт орттириб пардоз кўнглига сиққани... Э, бизни хотинларни бошидан сув ўтириб ичсанг арзийди. Уйим-жойим дейди, бола-чақам дейди... Худодан ҳам ўргилдим, яхши кўрган бандасидан дардини аямас экан-да! Бугун тагин нолиди: нафасим қисяпти, адаси, ёмғир ёғади шекилли. Ёққани яхши бўлди, шояд нафаси қисгани ўтиб кетса.

Шошма, тагин нима деди? «Раҳматингиз тушимга кирибди, оёғим совқотиб кетяпти, адамга айтинг, менга этик олиб берсинлар, деяпти. Боламнинг жони соғмикан?»

Хотин кишининг туши тескари бўлади. «Анави ёқда» юрганида «тушимда ўлиб қопсиз, ўзингизни эҳтиёт қилинг», деб саккиз марта хат ёзган. Раҳматиллага нима бўларди. Бақувват, эсли-хушли бола... Шунақа дейди-ку, бу... Афғонистон...»

Раҳматиллани аэропортда кузатаётганда қаттиқ тайинлаган. «Ўғлим, сен ақлли йигитсан, опангни ҳоли ўзингга маълум... Мабодо Афғонистонга тушиб қолсанг, хатни Термиздан деб ёзавер».

Мана, икки йилки «Термиз»дан хат келади. Хотини хурсанд. Телевизорда Афғонистонни кўрсатса, тавалло қилади: «Адажониси, пешонамиз ярақлаган экан, яхшиям Раҳматиллангиз Термизда хизмат қиляпти»... Телевизорни шартта ўчириб қўйсанг, хотининг, қизларинг-ни кўнглига гап келса... Кўраверай десанг... Хайрият, уч кун аввал хат келди. «Термиздан соғинчли салом. Адажон, опажон ширин сингилларим — Маҳфуза, Феру-

за... Мен соғ-саломат юрибман, ҳеч нимадан камчилик йўқ. Хизматлар осон. Опа! Мендан хавотир олманг. Декабрнинг ўрталарида уйга бораман».

Бугун нечанчи? Ўн иккинчи ноябрми? Бундан чиқди — узоғи билан бир ойдан кейин.

— Келдинизмў, Ҳмидуллахон. Чаққон-чаққон қмирлайдў...

Халат қаёқда эди? Ҳа, мана... Э, ўл-а, пиёз ивиб қолибди-ку. Бу шогирд болалар гирт аҳмоқ-да! Арзимаган тўртта қопни панароққа олиб қўйишга эринган. Пўконидан ел ўтмаган.

— Охун ака! Бу болалар...

— Ҳамидиллахон ука, буёққа қранг, сизну бир одам чакрватидў. Ваенни одам...

Военнийси ким бўлди? Ие, майор-ку! Савлатидан арава ҳуркади. Нима гуноҳи бор экан? Қизиқ, қучоқлашга бало борми?

— Кечирасиз, ўртоқ начайник... Мен сизни...

— Ҳамид! Танимадинг-а!

«Ўргилдим! Шапка кийганларга кўзинг учиб турувди! Ахлоқ тузатиш колониясида ҳўп кўргансан!»

— Қарасанг-чи, яхшилаброқ, «тажанг!»

«Нима, «тажанг» дедими? Ахир бу...»

— Мактаб эсингдами, тажанг? Мен — Муҳаммадминорман.

«Шошма, шошма. Ахир, бу...»

— Танидингми? Муҳаммадминор... Мен — Муҳаммадминорман.

— Ие, вой, сен-ей! Вой «военный-ей!» Шошма, битта ўпий! Э, шапкангни ечиб тургин-да, мундоқ Минорка! Мана бу бошқа гап!

Ахир, бу Муҳаммадминор-ку. Бурни товўқникига ўхшагани учун «Минорка» деган лақаб орттирган, мактабни битириб ҳарбий билим юртига кирган, энди сенлар билан йигирма беш йил дийдор кўришолмайман, деб йиғлаган Минор...

— Охун ака! Пиёзни болалар тўғрасин. Биз... Бир пиёла чой...

— Шошма, дўстим чой-пойинг керакмас. Юр бу ёққа! Вақт зиқ.

«Ўҳ-ҳў! Армиядаги старшинага ўхшаб приказ қилади-я, шоввоз! Погон бор — закон бор...»

— Гапимни диққат билан эшит. Сени зўрга топдим. Майли, гап бундамас. Диққат билан эшит. Ҳозир бир жойга борамиз. Гинг деб овоз чиқармайсан. Ёмон

бўлади, тушундингми, менга ёмон бўлади. Военврач сифатида... Бўл тез!

«Нега ёмон бўлади? Қанақа военврач? Шошма, Минор... Муҳаммадминорнинг мойорлик поғонида илон расми борми? Бундан чиқди...»

— Вақт зиқ! Бугун госпитал бўйича мен дежурман.

Гиштин девор. Панжара дарвоза. Девор четидаги қўнғироқ. Муҳаммадминорга честь бериб, ғозқотган сержант...

— Битта халат! Срочно!

Ҳамидулла халатни минг машаққат билан елкасига илди. Ёмгир ёғаяпти. Сердарахт ҳовли. Дилни гап қилувчи пастак гиштин бинолар... Минг лаънат, қарга мунча кўп! Мунча нолиш қилади, бу мараз махлуқлар!

— Минор! Муҳаммадминор! Жон дўстим! Нима гап? Нима бўлди?

— Жим! Ўн биринчи блокка борамиз. Келишдик, овозингни чиқармайсан. Қўрқма, ҳаммаси жойида. Ўғлинг...

«Ўғлим?» «Оёғи нега чалишади? Нега мадор йўқ?» «Тезроқ! Тезроқ!»

Баракка ўхшаш узун палата... Икки қатор темир каравотлар. Тўшаклар... Оқ чойшаблар... Кулранг адёллар. Бир-бирига ўхшаш қиёфалар... Ҳаммаси ёш, ҳаммаси рангпар... Дори иси... «Банниса» иси... Пастак деразадан тушаётган хира нур...

— Ана! Секин... Илтимос, шовқин солма...

— Ада!

Наҳот! Наҳот шу ўғли бўлса! Аэропортда хайрлашаётганида «мендан хавотир олманглар» деган, аввал онасини, кейин уни қучоқлаган, қучоқлаганида белини қисирлатиб юборган... Ҳар сафар «Термиздан соғинчли салом» деб хат бошлаган, «опамга айтинг, хавотир олмасинлар» деган, уч кун илгари «узоғи билан бир ойдан кейин бораман» деб хати келган... Қани, қани ўша ўғли! Ўн яшарлигида «онангни эҳтиёт қил» деганида йиғламай ерга қараб турган, хизматга кетиш олдида девдек йигит бўлиб етилган... Тамом бўпти-ку! Ранги докадек оппоқ... Соқол-мўйлови ўсган...

— Ўғлим, жон болам!

Раҳматилла адёл тагидан қўлини чиқариб, унинг бошини силади.

— Йиғламанг, ада.

Қизиқ, нега соқол-мўйлови мунча дағал! Нега оқарган! Ё худо! Ўғли ўзидан қариб кетибдими?

— Болам! Нима қилди? Нима бўлди сенга?

— Секин! — Ҳамидулла елкасига кимдир оҳиста қўл босганини ҳис этди. Аммо қайрилиб қарамади.

Ажаб, ўғлининг қўллари нега мунча ожиз? Нега қалтирайди?

— Опамга айтманг, ада. Опамга айтманг... Сизни кўрдим... Докторга раҳмат...

Ҳаяжонли ҳайқириқ янгради:

— Кордиамин! Сестра, кордиамин!

Раҳматилланинг юзига қон югургандек бўлди. Ҳатто... ҳатто кулимсиради ҳам. Отаси буни кўрди. Аниқ кўрди!

— Сестра! Ўлиб қолдингми? Кордиамин!

— Ўғлим! Кўзингни оч! Ўғлим!

— Нарн туринг, қочинг!

— Йўқ! Бермайман! Боламни сенларга бермайман!

Раҳматилла!

У жинни бўлиб қолганга ўхшарди. (Балки чиндан ҳам эсдан оғандир). Шитоб билан аёлни юлқиб четга улоқтирди.

— Тур болам! Тур ўрнингдан! Кетамиз! Уйга кетамиз!

Шунда... Шунда, тўшакнинг ярми бўш эканини пайқади. Ўғлининг иккала оёғи йўқ эди. Тиззадан эмас, ундан ҳам юқориқадан. Кўкрагидан буёғи дока билан ўраб ташланган. Ҳар жой-ҳар жойда қизғиштоб доғлар. Қотиб қолган қон доғлари.

— Қочинг, гражданин. Халақит беряпсиз.

— Ҳамид, кет. Тушунсанг-чи, дўстим, менга гап тегади.

— Йўқ, — У аввал темир каравот қиррасини муштлади. — Йўқ! Йўқ! — Кейин ўғлининг соқоли тикандек ўсиб кетган юзларидан ўпа бошлади.

— Болам, кўзингни оч, Раҳмат!

Ўша заҳоти шилқ этиб ерга ўтириб қолди.

— Нега? — деди инграб. — Нега? Инсофларинг борми? Айтинглар, болам нима гуноҳ қилувди? — ерга мук тушдида, намиққан тахта полни қўшқўллаб ожиз муштлай бошлади.

— Нега? Нега? Нега-а-а-а!!!

1990

ЗИЛ-ҲАЗИЛ

Равшан янги ишга ўтди-ю, худди жаннатга тушиб қолгандай бўлди. Конструкторлик бюросида қирқ икки лойиҳачи ишласа, шундан қирқтаси қизлар.

Равшан бола бўлиб бировнинг қизини билагидан ушлаган эмасди. Институтда ҳам жуда тортинчоқ эди, ҳеч ким билан аҳду паймон қилмаганди. Бу ерда шунча қизнинг орасига тушиб эсанкираб қолди. Бунинг устига идоранинг бошлиғи — заҳаргина опа ишга олаётганида Равшанни огоҳлантириб қўйди.

— Ўнг қулоқ, чап қулогингиз билан эшитиб олинг, йигитча! Ташкилотимизда нима кўп — қиз кўп. Бирон-таси билан гиринг деб гап чиқадиган бўлса, икковларингям катта кўчани кўрсатиб қўяман. Келишдикми?

Равшан, опанинг ҳар сўзини чертиб-чертиб гапиришидан, ингичка гардишли кўзойнак орқасидаги кўзлари қисилиб кетишидан бу хотин ҳар ишга қодир эканини тушунди.

— Хўп бўлади, опа, — деди довдираб.

Асли бу ерга ишга кирмоқчи эмасди-ку, лекин ўзидан бир йил илгари институтни битирган Турсунбой қўймади-да! Бу йигит ўзи оқкўнгил, хушчақчақ. Фақат битта нуқсони бор. Биров билан бас бойлашиб, Турсунбойнинг юзига бир ҳовуч тариқ сепиб юборсангиз, биттасиям ерга тушмайди. Қачондир тошган чечак шўрликка шу тамгани босиб кетган. Равшан унинг нима учун шунчалик елиб-югурганини кейин билди. Илгари шунча қиз орасида битта ўзи ишларкан. Энди иккита бўлишди. Равшан Турсунбой билан бирга ишлайвераман-да, деб ўзини юпатган эди. Аксига олиб, бошқа хонага жойлашди.

Ўртоғи уни ўн беш чоғли қизлар чизма чизаётган хонага олиб кирди-да, тантана билан таништирди.

— Ҳой, жононлар! Зерикдик деб, ҳадеб йиглайверганларинг учун шу болани топиб келдим. Кўндиргунча она сутим оғзимдан келди. Энди маҳкам ушлайсизлар.

Қизлар қий-чув кўтаришди. Равшан уялганидан лавлагиси чиқиб тураверди. Уни сийлашди шекилли, энг тўрда, дераза рўпарасида жойлашган столни беришди. Тагин ёнида телефон ҳам бор.

Равшан аввалига хонада муттасил анқиб турадиган атир-упа, яна аллақанақа ислардан маст бўлиб юрди. Кейин-кейин кўникди. Янги ишхонанинг қонун-қоидаларини ўрганди.

Қизлар Турсунбойга «артист» деб лақаб қўйишган экан. Равшан шунисига тушунмади. Аммо «опа»га лақабни бошлаб топишибди-да. «Кобра» келяпти, деса, сичқоннинг ини минг танга бўлиб кетади. Опа, умуман, эрга тегмаган экан. Шунинг учунми, қизларнинг биронтаси Равшаннинг олдидаги телефондан йигитига кўнгироқ қилса, бошқаси эшик олдида бориб «Кобра»ни пойлаб туради.

Бир кун одатдагидек телефон жиринглади.

— Ким бу? — деди нозиккина овоз.

— Кимни чақириб берай? — деди Равшан ҳафсасаласизлик билан.

— Ҳеч кимни. Сиз Авазовмисиз?

— Ҳа.

— Равшанжон акаммисиз?

Равшан ҳайратдан эсанкираб қолди.

— Ҳа, нимаиди? — деди дудуқланиб.

— Кечирасиз... — нотаниш овоз энтиқди. — Сиз мени танимайсиз. Мен сизни танийман.

— Кимсиз ўзингиз? — деди Равшан довдираб.

Нотаниш қиз бир лаҳза жим қолди. Равшан атрофга олазарак аланглади-ю, қизлар бир-бирига маъноли қараб қўйишаётганини кўриб қулогигача қизариб кетди.

— Равшан ака! — деди нотаниш овоз, — мени одобсизлик қиляпти, деб ўйламанг. Троллейбус бекатига, газ сув дўкони олдида чиқсангиз... Гапим бор эди...

Равшаннинг юраги бир орзиқиб кетди. Мунча ширин бу овоз. Мунча маънос гапиради?

— Ҳозир, — деди овозини пасайтириб. — Лекин... — у дудуқланиб қўшиб қўйди. — Лекин қандоқ танийман сизни?

— Атлас кўйлак... Қўлимда оқ сумка... — нотаниш овоз бир зум жимиб қўшиб қўйди. — Мен танийман-ку, сизни.

— Ҳозир...

— Кечирасиз, овора қилдим-да, Равшанжон ака!

Нотаниш овоз «Равшанжон ака» деган сўзни шунақаям мулойим қилиб айтдики, Равшан ўзидан-ўзи

питиллаб қолди. Ҳовлиқиб йўлакка чиқса, Турсунбой сигарет тутатиб турибди.

— Ҳа, — деди тутун қайтариб. — Йўл бўлсин?

— Ўзим, — Равшан бепарволик билан қўл силтади. — Сув ичиб келай.

У энди зина томон юрган эди, Турсунбой ҳам эргашди.

— Бормисан, оғайни! Кеча қиттай-қиттай бўлган эди, ичим ёниб кетай деяпти. Юр.

Равшан энсаси қотиб индамади. Кўчага чиққанларидан кейин баттар хуноб бўлди. У учгани қанот тополмайди. Турсунбой бўлса имиллайди. Ора-чора гап ҳам ташлаб қўяди.

— Поезддан қоляпсанми, нима бало?

Охири бекатга ҳам етиб келишди. Равшан сув ичаркан, атрофга аланглаб, атлас кўйлакли қизни қидирар, ҳар қултум сув томоғида тиқилиб қолаётгандай бўларди. Ана, биттаси автобусга чиқиб кетди. Равшанга қараб майин жилмайиб қўйди. Ўша! Худди ўзи! Қўлида оқ сумкаси бор.

— Нима бўлди сенга, оғайни?!

Равшан Турсунбойнинг ўзига тикилиб турганини энди пайқади.

— Ўзим! — деди тўнғиллаб.

У тўрвасини йўқотган гадойдек қовоғи уюлиб қайтиб келди. Кунбўйи чиройи очилмай юрди.

Эртасига худди ўша пайтда — соат ўн бирда яна телефон жиринглади.

— Лаббай, — деди Равшан овози титраб.

— Равшан ака, ўзингизмисиз? Салом, танидингизми? Равшаннинг ичида чироқ ёниб кетгандай бўлди.

— Танидим, сиз...

— Ҳа, Ферузаман. Кеча мендан хафа бўлдингизми?

Равшан бир лаҳзада ишхонадаги ҳамма қизларни кўз ўнгидан ўтказди. Йўқ, Феруза деган қиз йўқ. Демак, кечаги автобусга чиқиб кетган атлас кўйлакли қиз шу — Феруза.

— Кеча нега кетиб қолдингиз, Ферузахон? — деди Равшан овозини пасайтириб.

— Ўзингиз бировни бошлаб чиқдингиз-ку.

— Э, уми? — деди Равшан Турсунбойни эслаб. — Сув ичгани чиққан эди-да!

— Мен уялдим... — Феруза бир зум жимиб қолди-да, яна энтиқди. — Майли, хайр.

— Шошманг! — деди Равшан жонҳолатда. — Қаердан гапиряпсиз?

— Яқин... — Феруза хўрсинди. — Гастроном олди-дан.

— Ҳозир чиқаман. Кетиб қолманг, илтимос.

Равшан трубкани қўйди-ю, бир-бирига маъноли тикилиб қараётган қизлар орасидан ўтиб, йўлакка отилди.

Чиқиши билан яна Турсунбойга дуч келди. Индамай олдидан ўтиб кетаётган эди, Турсунбой гап отди.

— Ҳў, ака! Орқа-олдиларига қараб юрсинлар, мундай.

— Сигаретим тамом бўпти, обчиқай! — деди Равшан тезроқ қутулиш учун баҳона қилиб.

— Мундоқ демайсанми, огайни! Мениям сигаретим тамом бўлди. Юр, биргалашиб бориб келамиз.

— Менга қара! — деди Равшан тўхтаб. — Қанақа сигарет чекасан?

Турсунбой кўзини пирпиратди.

— Нимагайди?

— Ўн пачка обкесам қутуламанми сендан? Ўзимнинг ёнимдан обкеламам.

— Нима, мен сенга тиланчиманми? — Турсунбой ундан олдин йўлга тушди. — Дўқингни қараю! Мен «ВТ» чекаман. Гастрономнинг сотувчиси сени танимайди. Демак, бермайди!

Бугунги учрашув ҳам расво бўлди. Равшан гастроном атрофини уч марта айланиб қайтиб келди.

Эртасига худди ўша пайт тагин қўнғироқ жиринглади.

— Ўзингизмисиз, Равшан ака, — деди Феруза. — Нега кеча анави юзи галатироқ ўртоғингизни бошлаб чиқдингиз? Кечирасиз-ку, у кишини камситмоқчи эмасман-у...

— Чўтирни чўтир, дейди-да! Сиз эмас, мен кечирим сўрашим керак, — деди Равшан астойдил куюниб. — Бир хил одамлар ўлгудай калтафаҳм бўлади-да, Феруза-хон. Сояга ўхшаб эргашганини кўрмайсизми... Менга қаранг, илтимос, ҳозир учрашайлик.

Феруза бир лаҳза жим қолди.

— Бугун заҳётга боришим керак... Икки кундан

кейин имтиҳонлар бошланади. Майли, Равшан ака, кейин кўришармиз.

— Йўқ, йўқ! — Равшан ўрнидан туриб кетди. — Мен ҳозир чиқаман. Қаердасиз?

— Бекатдаги автоматда.

— Ферузахон, илтимос, — деди Равшан ҳовлиқиб. — Кўчанинг у юзига ўтиб, юз қадамча юрсангиз сартарошхона бор. Шунинг олдига бориб туринг.

Феруза тушунмади шекилли, эсанкираб сўради.

— Вой, нега?

— Гап бор, кейин тушунтираман. Хўп денг, Ферузахон, илтимос.

Равшан трубкани қўйди-ю, йўлакка отилди. Хайрият, бу сафар Турсунбой кўринмасди.

— Турқинг ўчгани рост бўлсин, — пичирлади у Турсунбой ўтирадиган хонанинг эшиги олдидан оёқ учида юриб ўтар экан. Лекин ўн қадамча юрган эдики, зина панжарасига суяниб турган Турсунбойни кўриб, тўхтаб қолди.

— Сигаретга кетяпсанми? — деди Турсунбой.

— Йўқ! — деди Равшан тўнгиллаб. — Очиқ мазорга!

— Унақа бўлса, бу ёққа юр! — Турсунбой уни қўлтиқлаб олди. — Соқол-поқолларни олдириб борсанг, фаришталарнинг ўзи жаннатга подручка қилиб обкириб кетади. — У бирдан жиддий тортди. — Бу соқол деган нарса мунча тез ўсади-а? Кунора олдириб турмасанг маймунга айланиб кетасан. Қара, сеникиям тиканакдак бўлиб қопти. Юр, биргалашиб олдириб келамиз. Опани биласан-ку, ўзига қараб юрмаган ходимларни ёмон кўради.

— Ҳой, менга қара, тинч қўясанми-йўқми одамни? — деди Равшан йиғлагудек бўлиб. — Ўз ҳолимга қўясанми-йўқми!

— Ие, сенга нима қилдим, огайни! — Турсунбой астойдил ҳайрон қолди. — Яхшиликка ёмонликми? Бир бало бўпти, ўзи сенга. Жин тегибди.

— Ҳа! — деди Равшан бақириб. — Жин тегди. Ўша жин сенсан!

Бу сафар ҳам худди Равшан ўйлагандай бўлиб чиқди. У Турсунбой билан жиқиллашиб бўлгунча, Феруза эркакларнинг сартарошхонаси ёнида ярим соат турармиди?

Эртасига Равшан телефон ёнидан жилмади. Туш-
ликка ҳам чиқмади. Феруза кечқурун телефон қилди.

— Кеча нега келмадингиз?

Равшан қизнинг овозидаги ўкинчни сезиб, қўрқиб
кетди.

— Кечирасиз, — деди ёлвориб. — Анави шилқим
ўртоғим яна осилиб олди. Менга қаранг, Ферузахон,
бугун...

— Равшан ака! — Феруза унинг гапини бўлди. —
Сизга биринчи бўлиб ўзим телефон қилганимни нотў-
ри тушундингиз-а... Майли, кечирасиз.

— Ферузахон! — Равшан жонҳолатда трубкани чан-
галлаб олди.

— Хайр, кечирасиз...

Трубкада қисқа-қисқа, аламли сигнал эшитилди. Рав-
шан шалвираб ўтириб қолди.

Муҳаббат одамни девона қилиб қўяди, деганлари
рост экан. Равшан йигирма кун ичида озиб кетди. Теле-
фон жиринг этса, трубкага ёпишади. Турсунбойни
кўрса, кўнгли айнийди. Кечалари Феруза тушларига
кириб чиқади. Сариқ атлас кўйлак, қўлида оппоқ сумка-
ча... Бу орада опа, ишни эплай олмаяпсиз, деб икки
марта дакки берди.

Ниҳоят, йигирма биринчи куни телефонда қадрдон
овоз эшитилди.

— Равшан ака!

— Қаердасиз? — деди Равшан энтикиб.

— Бекатда...

— Кетдим!

Равшан хонадан отилиб чиқди. Ҳар вақтдагидек
йўлида пайдо бўлган Турсунбойни шундай туртиб
юбордики, шўрлик гандираклаб деворга урилди. «Етиб
бўпсан, чўтир!» — деб қўйди ичида Равшан зиналар-
нинг учтасини бир қилиб тушиб бораркан. Машина
йўлини кесиб ўтди-ю, бекатга қараса, телефон будкаси
олдида худди ўша — кечалари тушини, кундузлари
хушини ўғирлаган Феруза жилмайиб турибди. Эғнида
атлас кўйлак...

— Ферузахон! — Равшан югуриб бораркан, беш
қадамча беридан қичқириб юборди. Яна икки қадам
қўйган эди, забардаст бир қўл билагини омбурдай
сиқиб ўзига қаратди.

— Акаси керакмасми, акаси!

Равшан бошини кўтарди-ю, барзангидай йигитни кўриб қотиб қолди. Атлас кўйлакли қиз илдам келиб, йигитнинг қўлидан тутди.

— Қўйинг, ўзингизни босинг. — У Равшанга ижирганиб қаради. — Жийни шекилли бу.

Равшан кўчанинг бу бетига ўтгунча совуқ терга ботиб кетди. Бир маҳал аллаким чақиргандай бўлди. Қараса, йўл четидаги скамейка олдида Турсунбой илжайиб турибди.

— Тинчликми? — деди у меҳрибончилик қилиб.

Равшан скамейканинг бир чеккасига ўтирди-ю, неча кундан буён ичида йигилиб ётган аламини тўкиб солди.

— Шунини аввалроқ айтсанг бўлмасмиди! — деди Турсунбой куюниб. — Аҳволингни қара! Бир йил қилтомоқ бўлиб ётган одамга ўхшайсан-а! Э, сендақа ошиқдан ўргилдим. — У бир лаҳза ўйлаб турди-да, сўради. — Пулинг борми?

— Бор, — деди Равшан талмовсираб. — Нимаиди?

— Юравер!

Турсунбой Равшанни гастрономга бошлаб борди. Икки шиша шампан, икки бўлак шоколад олди. Кейин ишхонага қайтишди.

— Қизлар! — деди Турсунбой шампан шишаларини баланд кўтариб. — Бугун биз янги томоша премьерасини ювамиз. Шишалар очилсин! Асосий ролларни ижро этганлар шарафига ичилсин!

Қизлардан бири қиқир-қиқир кулиб стакан топиб келди. Яна бири эшик олдида бориб, «Кобра инига кириб кетди» деб хабар қилди. Равшан бир чеккада анграйиб тураверди.

— Равшан акажон!

Равшан таниш овозни эшитди-ю сесканиб бошини кўтарди. Овоз эгасини қидириб аланглар экан, Турсунбой стаканни унинг қўлига узатди.

— Равшан акажоним! — деди Турсунбой қизларникидай майин, ингичка товушда. — Кўришадиган кунимиз бор экан-ку, бирам соғиниб кетдим-ки!

Қизларнинг қаҳқаҳасидан Равшан ёниб кетди. Турсунбой бўлса ҳамон ўша товушда давом этарди:

— Чўтирни чўтир дейдими-а? Ўша чўтир ўрто-

гингизни эргаштириб чиққанингиз учун сиздан аразлаган эдим. Майли, энди ярашамиз. Ҳи-ҳи-ҳи! Келинг, шуни ичиб юборинг, жон Равшан ака!

Равшан бирданига ҳаммасига тушунди. Қизлар нима учун Турсунбойни артист деб аташини ҳам, нима учун телефонда Феруза билан гаплашганда, қизлар бирига маъноли қарашини ҳам, нима учун Турсунбой доим унга эргашиб юрганини ҳам... Равшаннинг важоҳати ўзгариб, мушти тугилди. Турсунбой бу ёгини ҳам ҳисобга олиб қўйган экан шекилли, лапанглаб қочиб қолди. Равшан унинг кетидан отилган эди, қизлар қий-чув қилиб йўлини тўсишди.

Шу куни кечгача Турсунбой илжайиб, қизлар ҳиринглаб, Равшан ўшшайиб юрди.

Иш тугашига чорак соатча қолганида яна қўнғироқ жиринглади. Равшан зарда билан трубкани кўтарди.

— Ким бу? — деди яна ўша товуш.

— Ким керак? — деди Равшан жеркиб.

— Авазовмисиз?

— Авазов бўлсам сенга нима? Қани айт, нима қилмоқчийдинг?

— Менга Авазов керак! — деди телефондаги овоз қатъият билан. Бу овозда илтимос эмас, буйруқ оҳанги эди.

— Ҳа, мен Авазовман. Аммо сенга эр бўлмайман. Эр керак бўлса кўчадан қидир! — Равшан боягидан ҳам қаттиқроқ қичқирди.

— Газетага эълон бер!

— Бу қанақа одобсизлик?! — телефон жаранглаб кетди. — Нима деяпсиз?

— Эр керак бўлса кўчадан қидир, деяпман, эшитдингми, қари қиз!

— Тарбиясиз!

— Чўтир!

Телефондаги ҳокимона овоз бир гап айтса, Равшан учтасини қўндираверди. Охири телефондаги овоз чи-долмай додлаб юборди.

— Ўчир овозингни, сурбет!

— Ўзинг ўчир, чўтир. Бўлмаса, башарангни текислаб қўяман!

— Трубкани қўйиб қўй дейман, аҳмоқ!

— Қўймайман! Қўлингдан келганини қил.

— Шу бутуноқ қорангни ўчир бу ташкилотдан! — телефондаги овоз баттар чийиллади, — шу бутуноқ!

— Аввал сеники ўчади. Масхарабоз! Қизлар Кобрага бир оғиз айтса, кўзойнагини ечиб туриб шундай чақадик, тил тортмай ўласан овсар!

— Нима? Ким Кобра? Ким ўргатди бу гапни сенга?

— Ҳа-ҳа-ҳа! — Равшан осмонга қараб, мириқиб қаҳқаҳа урди. — Алам қилсин!

У ўзига шунча азоб берган чўтирни яна анча бопламоқчи эди-ю, трубкада қисқа-қисқа сигнал эшитилди. «Бопладим, — деди Равшан трубкани жойига қўйиб. — Мен билан ҳазиллашиш шунақа бўлади». Худди шу фикр миясидан ўтиши билан эшик тарақлаб очилди. Энди пардоз-андозини келиштириб, сумкасини йиғиштиришга тушган қизлар жой-жойида қотиб қолди. Равшан ҳайрон бўлиб бурилиб қаради-ю, остонада турган опага кўзи тушди. Опа ранги докадай оқариб, лаблари гезариб кетган, ҳозиргина чангаллаган бўлса керак, сочлари тўзиб, кўзойнагига тушган эди.

— Авазов! — ҳайқирди у оғзидан кўпик сачратиб. — Ҳозир телефонда гаплашган сизми? Равшан ранги ўчиб, ўрнига ўтириб қолди.

— Жавоб бер! — деди опа қўлини пахса қилиб.

Равшан Турсунбойни Феруза деб қанақа алданган бўлса, опани Турсунбой деб ўйлаб баттар алданганини, энди ҳаммаси тамом бўлганини тушунди-ю, индамай бош силкиди.

— Қани, бу ёққа! — деди опа лаблари титраб.

Равшан унинг олдига тушиб йўлакка чиқди. Опа сўзида турадиган хотин экан. Чиндан ҳам унга катта кўчани кўрсатиб қўйди.

1976

ОШ

Профессор Обид Расулевич янги маҳаллага кўчиб келганига бир ойдан ошди. Бир куни эрталаб офтоб чиқмасидан дарвозаси тақиллаб қолди. Профессор пижамасини кийиб чиқса, ён қўшнисини Ҳолиқ тажанг турибди.

— Ия, домла, одам деган ҳам пешингача ухлайди-ми! — деди у шангилаб. — Қани, отланинг дарров!

Обид Расулевичнинг кечаси ишлайдиган одати бор эди. Барвақт туриш малол келарди.

— Қаёққа? — деди иккиланиброқ.

— Қаёққа бўларди, ошга-да! — Ҳолиқ тажанг шуниям билмайсизми, дегандек қўлини пахса қилиб тушунтирди. — Шокир вағ-вағнинг қудаси бор-ку, тахта искаладда ишлайдиган! Ана ўша жиянини суннат қилдирыпти. Чойхонанинг олдида автобус кутиб турибди. Қани, бўлинг чаққон-чаққон!

Профессор Шокир вағ-вағнинг ўзи ким, қудаси ким-у, қудасининг жияни ким, сўрагиси келди-ю, қўшнисининг раъйини қайтаришга ийманди. Нима қилсаям кўздек қўшни. Бунинг устига тажанг... Икковлари узун-қисқа бўлиб йўлга тушдилар. Ҳолиқ тажанг йўл-йўлакай яна олти хонадоннинг дарвозасини тақиллатиб, одамларни уйғотди. Чиндан ҳам чойхона олдида автобус кутиб турган экан. Октябрь массивидан Қўйлиққа етиб боришгунча кун чиқди. Ош еб чиққунларича кун ёйилди.

— Аммо ошини бошлабди, азамат! — Ҳолиқ тажанг ошпазни сидқидилдан мақтади. — Отасига раҳмат. — Кейин профессорга юзланди. — Сиз ҳойнаҳой хизматга борсангиз керак? Бўпти, ош еган қўлингизни беринг. Мен чойхонада бўламан. Ё пешинда димлама-пимлама организоват қиб қўяйми?

— Йўқ, йўқ, раҳмат. — Обид Расулевич шоша-пиша бош чайқади. — Ўзингиз баҳузур...

Ҳолиқ тажанг аллақайси бозорда қоровул бўлиб ишлар, уч кунда бир ишга борар, қолган кунлари маишат эди.

— Бўпти, бўлмаса! — у профессорнинг қўлини силкитиб қисди. — Чиқиб турунг, чойхона-пойхонага бундоқ, тобуткашмиз ахир, домла!

— Албатта, албатта! — Обид Расулевич хижолат чекиб, бош силкиганча, йўлига равона бўлди. Саҳарлаб туришга ўрганмагани учун кун бўйи боши ғувиллаб юрди. Аксига олиб кечқурун илмий кенгаш бор эди. Қўриладиган масалалар чўзилиб, мажлис ярим кечагача давом этди. Уйига қайтди-ю, бир пиёла чой ичиб ётди-қолди.

Қанча ухлаганини билмайди. Бир маҳал дарвоза кечагидан ҳам қаттиқроқ тақиллай бошлади. У ваҳима ичида

соатига қараса, беш ярим бўпти. Эр-хотин дарвозага югуришди. Эшик олдида яна Ҳолиқ тажанг турибди.

— Йилингиз уйқу, мучалингиз ёстиқми, домла, нима бало! — деди у аския қилиб. — Э, одамларга қўшилинг-да, бундоқ, ётаверасизми, галанский печканинг олдида мудраган мушукка ўхшаб.

— Яна ошми? — профессор қўшнисига мўлтираб қаради.

— Ҳа-да! Ҳалиги юнусободлик Ҳусанбой полвоннинг ўғай ўғли Нортой бор-ку...

— Қайси Нортой? — деди профессор унинг гапини бўлиб.

— Ия, нимага танайсиз? Қоратошдаги ҳаммомнинг ходимигари бор-ку, хотини уч марта кетма-кет Ҳасан-Ҳусан туққан... Шариат бўйича эр-хотин қайтадан никоҳ ўқитишган.

Профессор ҳеч балони эсламаса ҳам «ҳа-ҳа» деб қўя қолди.

— Ана, баракалла! — Ҳолиқ тажанг қувониб кетди. — Шу Нортой денг, бир кўзида сал айби бўлсаям хўп ишнинг кўзини биладиган одам-да!.. Учта тўйни қўшиб ўтказяпти денг. Ҳам ота-онасининг кумуш тўйини қиялпти, ҳам бева қайинсинглисини эрга беряпти, ҳам ўртанча ўғлини суннат қиялпти. Қани бўлинг, чаққон-чаққон. Ия, ҳалиям мудраб турибсизми?

Профессор ош емади. Ош профессорни еди! Шу куни кечқурун ҳимоя бор эди. Профессор оппонент бўлгани учун кун бўйи мук тушиб диссертацияни қайтадан ўқиб чиқди. Уйига келиб, китоб варақлагунча яна алламаҳал бўлди. Соат иккиларга яқин кўзи илинди.

У қанча ухлаганини билмайди. Бир маҳал дарвоза яна гурсиллай бошлайди. Бу сафар Обид Расулевич шошилмасдан бориб очди.

— Яна нима гап, мулла Ҳолиқбой? — деди совуқ оҳангда.

— Ия, қанақа уйқучи одамсиз домла, онангиз ёстиқ билан қўшиб туққанмилар? Бўлинг тезроқ, Қўчқор қассоб хотинига йигирма қиялпти. Шундоқ ойдек хотин суяк тикилиб ўлиб қолса денг! Фалокат қош билан қовоқнинг ўртасида туради, деб шуни айтади-да.

— Биласизми, мен Қўчқор қассобни танайман, — деди профессор қовоғини солиб.

— Сиз танимасангиз, биз таниймиз! Йигирма йил улфатчилик қилганмиз. Севера Востокка кўчиб кетган бўлсаям, атайлаб айтиб кетди. Сиз ҳам мундоқ маҳалла-кўйга қўшилинг-да, қани бўлинг, қассобнинг оши қазили бўлади.

Шу куни профессор ўз ходимларининг олдида шарманда бўлди. Соат иккига мажлис чақирган эди. Тушликда озгина тамадди қилди-ю, столга бошини қўйганча, уйқуга кетганини ўзи ҳам билмай қолди. Ходимларнинг секин-секин «адресли» йўталишидан уйғониб кетди.

Қараса, роса қирқ минут ухлабди.

Уйига келди-ю, хотинига тайинлади:

— Эрталаб мен йўқман. Командировкага кетганман, вассалом!

У маза қилиб ухламоқчи эди. Бари бир бўлмади. Эрталаб Ҳолиқ тажангнинг чийилдоқ овозидан уйғониб кетди.

— Уят бўлмайдими янга! Номус бўлмайдими! Маҳалла-кўйга қўшилсинлар-да мундоқ! Кечқурун хоналарида ишлаб ўтирганларини ўз кўзим билан кўрдим. Чақиринг мундоқ!

Бўлмади. Уйқуси ҳаром бўлган Обид Расулевич ташқарига чиқди.

— Ана! — Ҳолиқ тажанг қувониб кетди. — Девор бўлмаса кўчани кўрамиз-да, янгажон!

Хотини, мени ёлғончи қилмай ўлинг, дегандек қовоғини солиб ичкарига кириб кетди.

— Аммо Расул сартарош хўп оқибатли одам-да! — деди Ҳолиқ тажанг бошини сарак-сарак қилиб. — Жиззахга кўчиб кетган одам атайлаб тўйига айтиб кетди, денг. Бечоранинг ўғли йўқ. Тўққизта қизи бор. Шу денг тарговий техникумда ўқийдиган тўрва қоқдисини узатаётган экан. Шунча юриб юртнинг ошини едим, энди мен ҳам эл олдида дастурхон ёзай, деб, ош беряпти. Қани, бўлинг, бўла қолинг, чаққон-чаққон!

— Минг раҳмат! — профессор кескин ҳаракат билан қўлини кўксига қўйди. — Мен энди бўлдим. Илтимос, иккинчи тўрғай уйғонмасдан мени безовта қилманг.

У эшикни қарс этиб ёпди.

— Ў ака, праписир бўлсангиз ўзингизга! — Ҳолиқ тажанг дарвоза томонга иягини чўзиб бақирди. — Би-

либ қўйинг ў, тобуткашмиз! Ўлиб-нетиб қолсангиз тобутингизни маҳалла кўтаради!

Обид Расулевич тез-тез юриб, ичкари уйга кирди-да, чуқур уҳ тортди.

Ўша куни Ҳолиқ тажанг Жиззахдан пешинга яқин қайтди. Исмендан бўш бўлгани учун тўппа-тўғри чойхонага кирди.

— Бу праписирларинг одаммас экан-у! — деди қўлини пахса қилиб. — Вой, димоғингга беданам қўнсин! Ман буни одам бўлсин, маҳалла-кўйга қўшилсин, десам, эшикни юзимга ёпиб ўтирибди. Вой сени ёзиб берган китобингга носвой ўраб сотай! Ўзим сезувдим-а, одамгарчилиги йўқ буни, девдим-а! Бўлмаса кўчиб келганига икки кам қирқ кун бўлди. А мундоқ дастурхон ёз, юртга ош-пош бер, ўлар ердамисан? Ўзиям боласи йўқ шекилли, хотини ўзидан камидан ўн беш ёш кичик...

Ҳолиқ тажанг ҳадеб гап маъқуллар, профессор эса бу пайтда юраги сиқилиб, лабораторияда янги тадқиқот натижаларини текширар, шу иш амалга ошса, халққа қанча фойда тегишини ҳисоблар эди.

1979

ҚИЗИЛ ҚАРҒА

(Замонавий эртак)

Бир бор экан, бир йўқ экан, қадим-қадим замонда, Қураматог томонда бир Саҳоба бўлган экан.

Кунлардан бир кун Саҳоба тоғдан тушиб, ҳассасини дўқиллатиб кетаверибди-кетаверибди, чанқаб ҳолдан тойибди. Бир туп садақайрағоч тагига етганда ҳушидан кетиб йиқилибди.

Бир маҳал қулоғига «қарр-қарр» деган овоз кирибди. Ҳушига келиб кўзини очса, садақайрағоч шохига битта Ола қарға қўниб, нуқул қағиллаётганмиш.

— Худо хайрингни бергур, ақалли яратган эгамга омонатимни топшираётганда ўз ҳолимга қўйсанг-чи, — деб илтижо қилибди Саҳоба.

Шунда Ола қарға тилга кирибди.